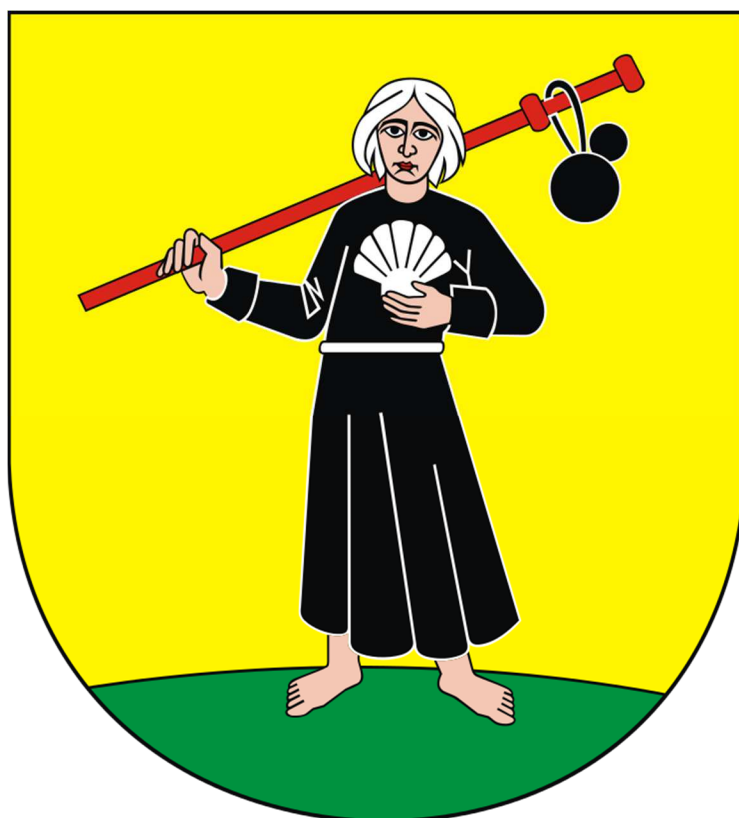

LOKALNY PROGRAM REWITALIZACJI MIASTA MORĄG DO ROKU 2023

MORĄG, 2016

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

Spis treści

Streszczenie	4
Wstęp	10
1. Podstawowe informacje o mieście	12
2. Diagnoza sytuacji przestrzenno – społeczno –gospodarczej.....	14
2.1. Sfera przestrzenna	14
2.1.1. Struktura funkcjonalno–przestrzenna miasta	14
2.1.2. Uwarunkowania przyrodnicze i ochrony środowiska.....	15
2.1.3. Uwarunkowania kulturowe.....	17
2.1.4. Własność gruntów i budynków	21
2.1.5. Infrastruktura techniczna	23
2.1.6. Identyfikacja problemów w sferze przestrzennej	31
2.2. Sfera gospodarcza.....	32
2.2.1. Główni pracodawcy i struktura zatrudnienia	32
2.2.2. Struktura działalności gospodarczej.....	35
2.2.3. Turystyka	41
2.2.4. Identyfikacja problemów w sferze gospodarczej.....	44
2.3. Sfera społeczna.....	44
2.3.1. Struktura demograficzna i społeczna	44
2.3.2. Określenie grup społecznych wymagających wsparcia	53
2.3.3. Infrastruktura społeczna - edukacja i ochrona zdrowia	61
2.3.4. Organizacje pozarządowe	68
2.3.5. Identyfikacja problemów w sferze społecznej	70
2.4. Sfera mieszkaniowa	71
2.5. Analiza SWOT.....	74
3. Założenia procesu rewitalizacji	76
3.1. Kryteria wyboru obszaru zdegradowanego/obszaru rewitalizacji	76
3.2. Wyniki analizy wskaźnikowej, zasięg obszaru zdegradowanego/obszaru rewitalizacji, charakterystyka obszaru	79

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

LOKALNY PROGRAM REWITALIZACJI MIASTA MORĄG DO ROKU 2023

3.3.	Cele rewitalizacji oraz kierunki działań rewitalizacyjnych.....	121
3.4.	Identyfikacja podstawowych przedsięwzięć rewitalizacyjnych.....	122
3.5.	Wizja wyprowadzania obszarów zdegradowanych ze stanu kryzysowego.....	142
3.6.	Realizacja zasady partnerstwa i partycypacja	143
3.7.	Mechanizmy zapewnienia komplementarności.....	151
3.7.1.	Komplementarność przestrzenna	151
3.7.2.	Komplementarność problemowa.....	153
3.7.3.	Komplementarność proceduralno-instytucjonalna	156
3.7.4.	Komplementarność międzyokresowa	156
3.7.5.	Komplementarność źródeł finansowania.....	158
3.8.	Oczekiwane wskaźniki osiągnięć procesu rewitalizacji	167
3.9.	Analiza możliwości budżetowych Morąga w zakresie realizacji przedsięwzięć zaplanowanych do realizacji w ramach procesu rewitalizacji.....	169
4.	Nawiązanie do dokumentów strategicznych.....	172
5.	System wdrażania Lokalnego Programu Rewitalizacji	181
6.	System monitorowania Lokalnego Programu Rewitalizacji.....	182
	Rekomendacje i wnioski	184
	Spis tabel	187
	Spis rysunków	188

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

Streszczenie

Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Morąg do roku 2023 jest zgodny z „Wytycznymi w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020”, opublikowanymi przez Ministra Infrastruktury i Rozwoju 3 lipca 2015 r.

Na treść dokumentu składa się sześć rozdziałów. Rozdziały 1, 2 stanowią część diagnostyczną Programu, charakteryzującą sferę przestrzenną, gospodarczą i społeczną miasta Morąg oraz identyfikującą najważniejsze problemy w ww. sferach. Z uwagi na społeczny wymiar rewitalizacji szczególnie istotna jest sfera społeczna, która zawiera kwestie dotyczące trendów i struktury demograficznej miasta oraz infrastruktury społecznej, a także opisuje organizacje pozarządowe funkcjonujące na terenie Morąga oraz określa grupy społeczne wymagające wsparcia w ramach programu rewitalizacji. W sferze gospodarczej przedstawiono m.in. strukturę działalności gospodarczej oraz strukturę zatrudnienia. Dodatkowo dokonano charakterystyki mieszkalnictwa na terenie miasta. Podsumowaniem części analitycznej dokumentu jest analiza SWOT.

Rozdział trzeci stanowi część główną dokumentu. Dokonano tu delimitacji obszaru rewitalizacji metodą analizy wskaźnikowej, do której wykorzystano następujące wskaźniki:

W₁ - liczba osób korzystających z pomocy społecznej na 1000 mieszkańców,

W₂ - udział długotrwale bezrobotnych wśród osób w wieku produkcyjnym,

W₃ - odsetek osób bezrobotnych z wykształceniem podstawowym w ogólnej liczbie bezrobotnych,

W₄ - odsetek osób w wieku poprodukcyjnym w ogólnej liczbie ludności,

W₅ - liczba przestępstw i wykroczeń stwierdzonych (poza zdarzeniami drogowymi i przestępstwami gospodarczymi), w tym czyny karalne nieletnich na 1 000 mieszkańców obszaru,

W₆ - liczba przestępstw popełnionych przez osoby nieletnie na 1 000 osób nieletnich,

W₇ - liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarki narodowej na 100 osób,

W₈ - frekwencja w wyborach parlamentarnych 25.10.2014 r.,

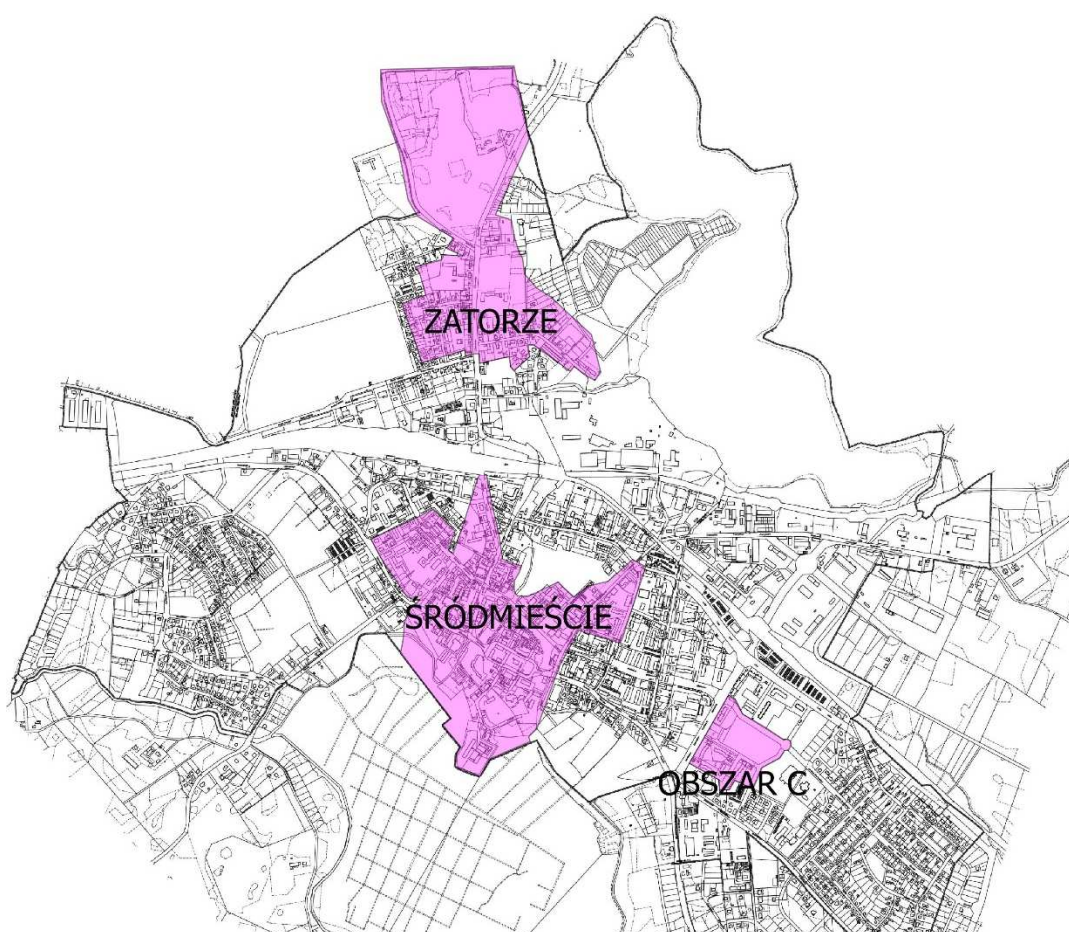

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

W procesie delimitacji obszaru rewitalizacji uwzględniono zasadność ujęcia obszarów zdegradowanych o istotnym znaczeniu dla rozwoju miasta. Ponadto zwrócono uwagę na dotykające obszary problemy o charakterze gospodarczym, technicznym lub przestrzenno-funkcyjnym. Problem w sferze gospodarczej odzwierciedla wskaźnik W₇, natomiast problemy w sferach technicznej i przestrzenno-funkcyjnej zostały ujęte opisowo. Znajdują się wśród nich m.in.: degradacja stanu technicznego budynków czy niski poziom efektywności energetycznej obiektów (o którym świadczy liczba planowanych inwestycji o charakterze termomodernizacyjnym).

Granice obszarów rewitalizacji przedstawia poniższy rysunek.

Rysunek 1. Obszary rewitalizacji w Morągu

Źródło: Opracowanie własne

Następnie scharakteryzowano obszary rewitalizacji, uwzględniając zapisy dokumentów planistycznych gminy.

Z uwagi na potrzeby rewitalizacyjne, zidentyfikowane potencjały oraz negatywne zjawiska społeczne, przestrzenno-funkcjonalne, gospodarcze i techniczne wyznaczono cel nadrzędny oraz katalog celów strategicznych i operacyjnych. Celem głównym procesu rewitalizacji jest: **Wyprowadzenie obszarów zdegradowanych ze stanu kryzysowego**. Cel ten został doprecyzowany następującymi celami strategicznymi i operacyjnymi:

Cel strategiczny 1 – Reintegracja społeczna:

- Cel operacyjny 1.1: Tworzenie podmiotów ekonomii społecznej;
- Cel operacyjny 1.2: Działalność terapeutyczna;
- Cel operacyjny 1.3: Wsparcie działalności organizacji pozarządowych;
- Cel operacyjny 1.4: Aktywizacja społeczna i zawodowa.
- Cel operacyjny 1.5 – Podniesienie świadomości historycznej mieszkańców miasta;

Cel strategiczny 2 – Funkcjonalna i estetyczna przestrzeń:

- Cel operacyjny 2.1: Integracja przestrzenno-funkcjonalna;
- Cel operacyjny 2.2: Zagospodarowanie przestrzeni publicznych;
- Cel operacyjny 2.3: Podniesienie atrakcyjności osiedleńczej obszarów rewitalizowanych
- Cel operacyjny 2.4: Zwiększenie poziomu bezpieczeństwa.

Cel strategiczny 3 – Wysoka jakość środowiska:

- Cel operacyjny 3.1: Działania na rzecz gospodarki niskoemisyjnej;
- Cel operacyjny 3.2: Zwiększenie różnorodności roślinnej.

Realizacja powyższych celów wynikać będzie z realizacji projektu zintegrowanego pn.

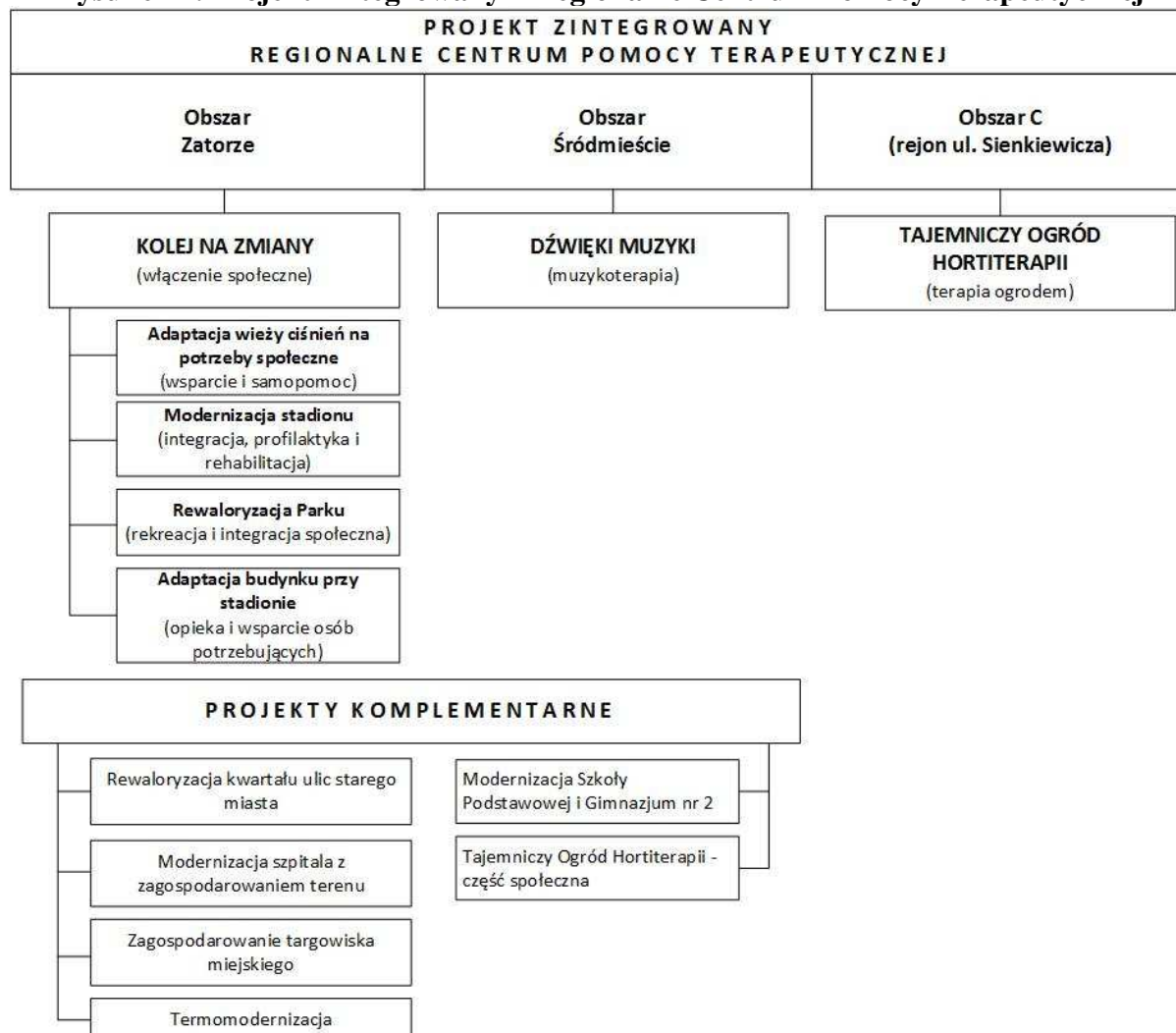
Regionalne Centrum Pomocy Terapeutycznej.

Przedsięwzięcia składające się na projekt zintegrowany, uzupełniające je przedsięwzięcia dopełniające oraz działania komplementarne przedstawia następujący rysunek.

Rysunek 2. Projekt zintegrowany – Regionalne Centrum Pomocy Terapeutycznej

Źródło: Opracowanie własne

Koncepcja projektu zintegrowanego została opracowana w odpowiedzi na wypracowane na bazie zdiagnozowanych problemów cele rewitalizacji jak również z uwzględnieniem istniejących potencjałów Morąga.

Projekt zintegrowany - Regionalne Centrum Pomocy Terapeutycznej - zostanie wykreowany na bazie istniejącej infrastruktury, której zostaną nadane nowe funkcje umożliwiające podejmowanie działań na rzecz pomocy i wsparcia dla dzieci i młodzieży

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

z zaburzeniami psychofizycznymi, dla osób starszych, osób dotkniętych ubóstwem, czy długotrwale bezrobotnym. Przedsięwzięcia w ramach projektu zintegrowanego będą realizowane na obszarach rewitalizacji: Zatorze, Śródmieście oraz w rejonie ul. Sienkiewicza – na terenie po ogródkach działkowych.

W dalszej części dokumentu przedstawiono mechanizmy zapewnienia komplementarności, katalog proponowanych wskaźników produktu i rezultatu procesu rewitalizacji, analizę możliwości budżetowych Morąga w zakresie realizacji przedsięwzięć zaplanowanych w ramach procesu rewitalizacji oraz wizję obszaru po przeprowadzeniu procesu rewitalizacji wraz z mechanizmem realizacji zasady partnerstwa i partycypacji.

Na etapie przygotowywania LPR ważnym elementem włączającym społeczeństwo były narzędzia komunikacji jednostronnej (m.in. plakaty informacyjne, audycje w mediach czy ogłoszenia w lokalnej prasie) oraz narzędzie komunikacji ze sprzężeniem zwrotnym (m.in. spotkania konsultacyjne czy zamieszczanie materiałów po spotkaniach na stronie internetowej miasta), natomiast głównym instrumentem realizacji zasady partnerstwa, przedstawionym w LPR, jest wypracowana koncepcja pod nazwą „Manufaktura Pracy Organicznej” (MPO). MPO jest kolektywem związanym stałą współpracą, mającym wspólny cel dostrzegany przez wszystkie współdziałające w jego ramach jednostki. W LPR podkreślono, że efektywność działania MPO zapewni wola współpracy jej członków, sprawna i otwarta komunikacja, a także podział zadań. W dokumencie zaproponowana została lokalizacja MPO, metodologia wyłaniania LIDERA (kilkuosobowego zespołu koordynującego pracę MPO), przedstawiono partnerów MPO oraz mechanizmy włączenia społeczeństwa w jego działalność.

W rozdziale czwartym określono zgodność LPR z celami następujących dokumentów strategicznych:

- Strategia Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Gminy Morąg
- Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Morąg na lata 2016 – 2025
- Zintegrowana Strategia Rozwoju Społeczno - Gospodarczego Ostródzko - Iławskiego Obszaru Funkcjonalnego na lata 2015-2025

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

LOKALNY PROGRAM REWITALIZACJI MIASTA MORĄG DO ROKU 2023

- Strategia Rozwoju Społeczno - Gospodarczego Województwa Warmińsko - Mazurskiego do roku 2025
- Regionalny Program Operacyjny Województwa Warmińsko – Mazurskiego na lata 2014 – 2020
- Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Całego Obszaru Miasta Morąg

Rozdział 5 i 6 to opis mechanizmów wdrażania i monitorowania Lokalnego Programu Rewitalizacji.

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

Wstęp

Wiele dzielnic oraz miast na terenie całej Polski zagrożonych jest całkowitą degradacją społeczno-ekonomiczną, ze względu na pogłębiające się problemy: społeczne, gospodarcze, przestrzenno-funkcjonalne, środowiskowe czy techniczne. Przejawami tego procesu są: postępująca dekapitalizacja zabudowy miejskiej i przestrzeni publicznych, niszczenie obiektów o wartościach kulturowych, ograniczenie działalności gospodarczej, zagrożenie przestępczością oraz szereg społecznych zachowań patologicznych.

W celu przeciwdziałania ww. negatywnym zjawiskom gmina Morąg przystąpiła do opracowania „Lokalnego Programu Rewitalizacji Miasta Morąg do roku 2023”.

Programem rewitalizacji jest inicjowany, opracowany i uchwalony przez radę gminy, na podstawie art. 18 ust. 2 pkt. 6 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U, z 2013 r. poz. 594, ze zm.) wieloletni program działań w sferze społecznej oraz gospodarczej lub przestrzenno-funkcjonalnej lub technicznej lub środowiskowej, zmierzający do wyprowadzenia obszarów rewitalizacji ze stanu kryzysowego oraz stworzenia warunków do ich zrównoważonego rozwoju, stanowiący narzędzie planowania, koordynowania i integrowania różnorodnych aktywności w ramach rewitalizacji.

Prace nad programem rewitalizacji rozpoczęły się od zidentyfikowania najbardziej zdegradowanych części miasta. Przywrócenie do życia tych obszarów jest konieczne dla rozwoju miasta. Obszarami tymi są:

- Strefa śródmiejska, czyli Stary Rynek oraz obszary znajdujące się w jego najbliższym sąsiedztwie;
- Fragment Osiedla Zatorze wzdłuż ulicy Żeromskiego;
- Teren po byłych ogródkach działkowych w rejonie ul. Sienkiewicza.

Opracowany Lokalny Program Rewitalizacji ma na celu wyprowadzenie tych obszarów ze stanu kryzysowego, co wpłynie pozytywnie na rozwój społeczno-gospodarczy zarówno obszarów zdegradowanych jak i całego miasta. Niezmiernie ważnym aspektem programu jest również podniesienie warunków i jakości życia całej społeczności Morąga.

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

LOKALNY PROGRAM REWITALIZACJI MIASTA MORĄG DO ROKU 2023

Morąg, ze względu na swoje atrakcyjne położenie wśród terenów nadjeziornych, posiada potencjał inwestycyjny, miasto otwarte jest na rozwój, a także na integrację lokalnych społeczności oraz integrację z innymi regionami.

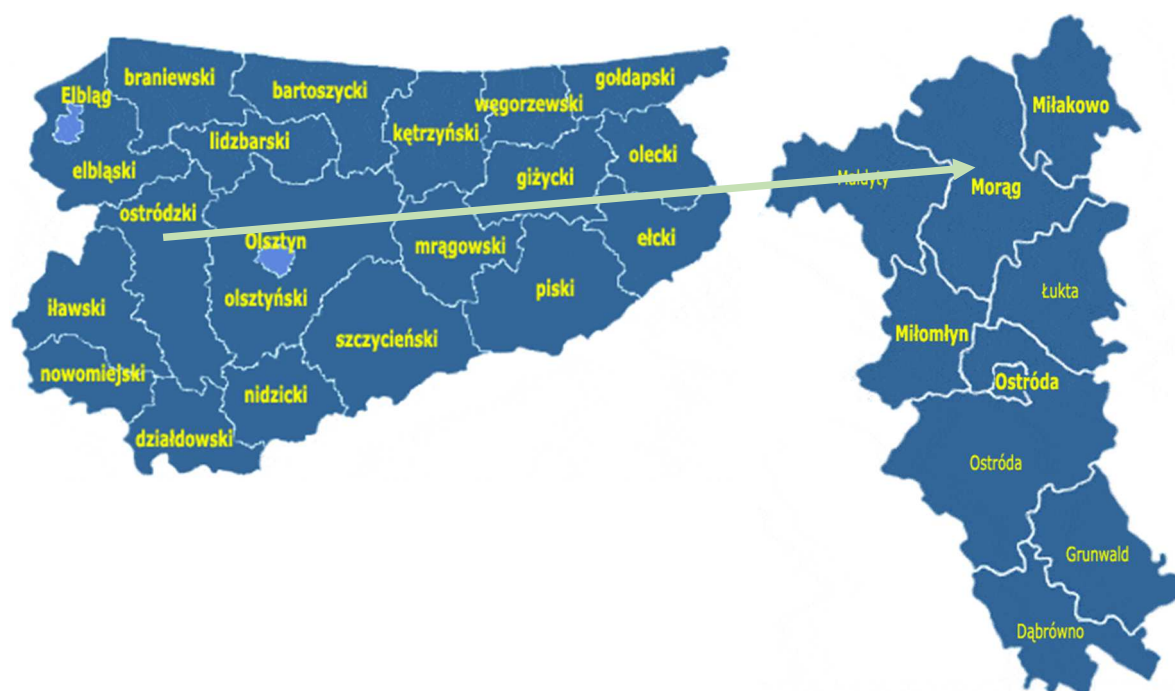
Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

1. Podstawowe informacje o mieście

Miasto Morąg położone jest w zachodniej części województwa warmińsko – mazurskiego, w powiecie ostródzkim, na Pojezierzu Iławskim. Morąg zlokalizowany jest pomiędzy jeziorem Skiertąg od północnego wschodu a „Rozlewiskiem Morąskim” od południowego zachodu.

Rysunek 3. Położenie Gminy Morąg na tle województwa oraz powiatu

Źródło: www.gminy.pl

Miasto zajmuje powierzchnię 6,2 km², co stanowi 0,35% powierzchni powiatu ostródzkiego, zamieszkuje je 14 269 mieszkańców (stan na 31.12. 2014 r.). W przeszłości w Morągu znajdowała się siedziba powiatu morąskiego, a w latach 1975 - 1998 należał on do województwa olsztyńskiego. Obecnie miasto jako centrum administracji, kultury, handlu, i obsługi regionalnej stanowi siedzibę gminy miejsko – wiejskiej Morąg. Jest ono położone

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

między 53°54'58,57"N szerokości geograficznej północnej a 19°55'40,25"E długości geograficznej wschodniej.

Miasto jest zlokalizowane:

- ok. 10 km od drogi szybkiego ruchu E7 (Gdańsk – Warszawa – Chyżne),
- ok. 26 km od Ostródy,
- ok. 46 km od Olsztyna,
- ok. 275 km od Warszawy,
- 100 km od przejścia granicznego w Bezledach,
- 81 km od przejścia granicznego w Braniewie,

Morąg posiada dogodne połączenia komunikacyjne, gdyż krzyżują się tutaj ważne szlaki komunikacyjne:

- droga wojewódzka nr 519 (Stary Dzierzgoń – Małdyty - Morąg),
- droga wojewódzka nr 527 (Dzierzgoń - Rychliki - Pasłek – Morąg - Łukta - Olsztyn),
- droga wojewódzka nr 528 (Orneta – Miłakowo - Morąg),
- sieć dróg powiatowych.

W Morągu funkcjonują także dogodne połączenia kolejowe PKP, autobusowe PKS, a także przewoźników prywatnych.

2. Diagnoza sytuacji przestrzenno – społeczno – gospodarczej

2.1. Sfera przestrzenna

2.1.1. Struktura funkcjonalno–przestrzenna miasta

Na terenie Morąga wyróżniono pięć jednostek strukturalnych zainwestowania miejskiego oraz jedną jednostkę o charakterze przyrodniczym organicznie związaną z miastem, chociaż znajdującą się poza jego granicami administracyjnymi.

W strukturze funkcjonalnej Morąga wyróżniamy:

- **jednostkę strukturalną A** – to obszar obejmujący środkową część intensywniej zabudowy o śródmiejskim charakterze; występuje tutaj zabudowa mieszkaniowa wielorodzinna wraz ze Starym Miastem oraz usługi publiczne; znaczna część tych terenów jest objęta ochroną konserwatorską, występują znaczne rezerwy terenu na dalszy rozwój;
- **jednostkę strukturalną B** – tereny obejmujące północno-zachodnią część miasta z przeważającą funkcją mieszkaniową w zabudowie jednorodzinnej, częściowo objęta ochroną konserwatorską, jednostka posiada rezerwy terenu na dalszy rozwój;
- **jednostkę strukturalną C** – obszar obejmujący północną część miasta charakteryzujący się dominującą zabudową mieszkaniową jednorodziną, z niewielką liczbą zabudowy wielorodzinnej, w jej skład wchodzi kompleks koszarowy jednostki wojskowej objęty ochroną konserwatorską oraz strefy zieleni parkowej, rezerwy terenowe tej jednostki są ograniczone;
- **jednostkę strukturalną D** – tereny północno-wschodniej części miasta wzdłuż torów kolejowych, jest to dzielnica przemysłowo-składowa posiadająca rezerwy terenu na dalszy rozwój;
- **jednostkę strukturalną E** – obszar obejmujący południową część miasta, charakteryzujący się dominującą zabudową jednorodziną i posiadający znaczne

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

rezerwy na dalszy rozwój, przewidziano tutaj również rezerwę na strefę przemysłową, część zabudowy objęta została ochroną konserwatorską;

- **jednostkę strukturalną F** – tereny występujące na zachód od śródmieścia stanowiące użytek ekologiczny wraz z otaczającymi go terenami zielonymi, które są funkcjonalnie powiązane z dużymi zespołami zieleni miejskiej tworząc system ekologiczny miasta.

W strukturze zagospodarowania przestrzennego Morąga do najpoważniejszych obszarów problemowych zaliczamy:

- konieczność poprawy estetyki przestrzeni miejskiej;
- brak uporządkowania starej tkanki urbanistycznej;
- konieczność odpowiedniego zabudowania pustych przestrzeni;
- potrzeba rewaloryzacji obiektów infrastruktury społecznej, budynków o dużym znaczeniu architektonicznym oraz historycznym;
- konieczność przeprowadzenia remontów i przebudowy elewacji, fasad oraz dachów budynków przeznaczonych na cele gospodarcze, kulturalne i szkoleniowe;
- potrzeba remontu i przebudowy infrastruktury technicznej, zwłaszcza w zakresie ochrony środowiska;
- konieczność poprawy funkcjonalności ruchu kołowego oraz pieszego.

2.1.2. Uwarunkowania przyrodnicze i ochrony środowiska

Miasto oraz gmina Morąg pod względem budowy geologicznej znajdują się w zasięgu zlodowacenia bałtyckiego. Należą do podprowincji Pojezierze Południowobałtyckie i makroregionu Pojezierze Wschodniopomorskie w mezoregionie Pojezierze Iławskie. Tutejsze obszary charakteryzują się lekko falistą rzeźbą terenu o deniwelacjach rzędu 5 – 10 m. Taka forma krajobrazu, odznaczająca się bogatą rzeźbą morenową, jest efektem wcześniejszej działalności lodowca oraz jego wód roztopowych fazy pomorskiej zlodowacenia bałtyckiego.

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

Na obszarze gminy Morąg znajduje się główny wododział między zlewnią Wisły oraz Zalewu Wiślanego. Strefa wododziałowa przebiega w północnej części gminy w kierunku zachód - wschód i oddziela zlewnię pojezierną od zlewni rzecznej. Z kolei we wschodniej części strefa wododziałowa przebiega w kierunku północ - południe. Z uwagi na wododziałowe położenie gminy występują tutaj krótkie, kilkukilometrowe ciek wodne. W środkowej i południowej części gminy odbiornikami zanieczyszczonych wód płynących są jeziora, które na skutek kumulacji zanieczyszczeń podlegają procesom degradacji.

Wody podziemne gminy Morąg stanowią przede wszystkim wody ze źródeł wglębnych, które nie są narażone na zanieczyszczenia w wyniku dobrej izolacji od powierzchni terenu. Natomiast w południowej części gminy z uwagi na stosunkowo płytko zalegający użytkowy poziom wód podziemnych (5 – 30 m ppt.) nie występuje dostateczna izolacja od powierzchni terenu. Wody te są podatne na degradację poprzez infiltrację zanieczyszczeń z powierzchni terenu.

Od północnego wschodu do miasta przylega jezioro Skiertąg, należące do zlewni rzeki Drwęcy. To jezioro rynnowe o powierzchni blisko 80 ha. Jego linia brzegowa jest dość dobrze rozwinięta i łagodnie styka się z wodą. Na brzegach akwenu oprócz miejskich zabudowań rozciągają się pola uprawne i nieużytki oraz niewielki las. Wody jeziora należą do trzeciej klasy czystości i są podatne na degradację. Wynika to z faktu, że przez wiele lat zbiornik był wykorzystywany przez miejscowy tartak do moczenia pni drzew. Od kilku lat jezioro nie jest już używane przez przemysł do produkcji, co powoduje stopniowe, powolne samooczyszczanie wody. W 2001 r. zrewaloryzowano plaże wokół jeziora i zmieniono je w tereny rekreacyjne. Akwen jest miejscem występowania wielu gatunków ryb, występują tu m.in.: szczupaki, węgorze, okonie, karasie, sandacze, karpie i płocie.

Na południowo-zachodnim krańcu miasta znajduje się Rozlewisko Morąskie (dawniej Jezioro Morąskie). To użytek ekologiczny obejmujący swoim zasięgiem 121,63 ha. Rozlewisko stanowi ekosystem bagienny z licznymi gatunkami roślin wodno – błotnych (m.in. liczne gatunki ryb: szczupaki, liny, okonie, karasie, karpie i płocie), a także jest miejscem gniazdowania ponad 150 gatunków ptaków, w tym między innymi: kania rdzawa, kania czarna,

orlik krzykliwy, błotniak zbożowy, bielik, krogulec, kobuz (18 gatunków znajduje się na liście „Polskiej Czerwonej Księgi Zwierząt”) i przystankiem dla ptaków migrujących. Zlatują tu m.in.: gęsi gęgawe, gęsi zbożowe i gęsi białoczelne. Wcześniej do rozlewiska spływały ścieki bytowe z Morąga. Obecnie teren ten poddano rekultywacji, wybudowano nową groblę, powstały dwie wieże widokowe, ustawiono tablice edukacyjne tworząc ścieżkę edukacyjną.

Na terenie miasta oraz gminy Morąg nie występują formy ochrony przyrody takie jak: park narodowy, rezerwat przyrody, park krajobrazowy lub zespół przyrodniczo – krajobrazowy. Istnieją natomiast obszary chronionego krajobrazu, użytki ekologiczne oraz pomniki przyrody.

Zgodnie z podziałem Polski na dzielnice klimatyczne miasto położone jest w dzielnicy mazurskiej, która z kolei należy do najchłodniejszych obszarów naszego kraju. Klimat w obrębie miasta charakteryzuje się dużą zmiennością, która jest wynikiem ścierania się wpływów klimatu oceanicznego w postaci prądów płynących z północnego zachodu oraz klimatu kontynentalnego płynącego z południowego wschodu. Duży wpływ na kształtowanie się tutejszego klimatu ma bliska odległość od Morza Bałtyckiego, ukształtowanie terenu, wzniesienia nad poziomem morza, duża liczba zbiorników wód jeziornych oraz bagien. Średnia roczna temperatura powietrza na tym obszarze wynosi 7,2°C, przy czym najzimniejszym miesiącem jest styczeń, ze średnią temperaturą -3°C, a najcieplejszym lipiec, ze średnią temperaturą 17,2°C. Średnia roczna suma opadów wynosi 650 mm, natomiast długość okresu wegetacyjnego wynosi ok. 206 dni. Dominują tutaj wiatry z kierunku zachodniego i północno - zachodniego.

2.1.3. Uwarunkowania kulturowe

Miasto Morąg leży w historycznej krainie Pogezania, na terenach określanych od XVI wieku jako Prusy Górne. W najdawniejszych czasach ziemie te zamieszkiwało plemię staropruskich Pogezan. Po zdobyciu Pogezanii przez Krzyżaków rozpoczęto budowanie drewnianej strażnicy w miejscu przyszłego zamku. Następnie wzniesiono kamienne i ceglane

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

mury oraz budynki, które stały się siedzibą krzyżackich urzędników. Z czasem wokół zamku rozwinęła się osada: powstały domy i warsztaty przedstawicieli rzemiosł obsługujących zakonników i żołnierzy. Osada w 1327 r. otrzymała prawa miejskie. Miasto od samego początku zostało ulokowane w dobrych, łatwych do obrony, warunkach terenowych. Od południa dostępu do Morąga broniło Jezioro Morąskie (obecnie Rozlewisko Morąskie), od zachodu strumień zwany Młyńskim, od północy Staw Młyński, na wschodzie wykopano i umocniono dwa rowy. W pierwszej połowie XIV w. powstały kamienne obronne mury z trzema bramami, a układ zabudowań oparto na planie czworokąta. Na środku kwadratowego rynku wznosił się typowo gotycki ratusz. W pobliżu zamku (od strony południowo - wschodniej) powstał kościół parafialny pod wezwaniem św. Piotra i Pawła. W XVI w. terytorium miasta stało się świeckim księstwem stanowiącym lenno Polski, przez następne stulecia, aż do 1945 r., Morąg należał do państwa pruskiego. Na przełomie wieków rozwój miasta był zakłócany licznymi klęskami żywiołowymi, pożarami oraz epidemiami.

W mieście istnieje znaczna ilość obiektów zabytkowych, świadczących o wielowiekowej i ciekawej historii Morąga (jak chociażby: kościół farny, ratusz miejski, pałac szlachecki), zabytkowe układy ruralistyczne oraz inne cenne świadectwa dawnych kultur. Wśród obiektów wpisanych do rejestru zabytków zdecydowanie dominują budynki o funkcji mieszkalnej. W poniższej tabeli przedstawiono szczegółowy wykaz zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru.

Tabela 1. Zabytki na terenie Morąga (stan na 30.06.2015 r.)

L.p.	Wyszczególnienie	Nr rejestru
1.	Założenie urbanistyczne starego miasta	582(M/103) z 21.09. 1960
2.	Kościół parafialny pod wezwaniem Św. Piotra i Pawła (XIV – XV)	64 (M/8, M/9) z 16.09.1949
3.	Kaplica cmentarna na dawnym cmentarzu ewangelickim (2 połowa XVII, 1 połowa XIX)	3790 z 18.03.1987
4.	Cmentarz żydowski (1 połowa XIX)	3674 z 09.01.1992
5.	Park miejski (początek XX)	3682 z 09.01.1992
6.	Mury obronne (1 połowa XIV)	583 z 21.09.1960
7.	Zamek (skrzydło pn. zach., k. XII XIX – XX)	65 z 27.06.1953

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

LOKALNY PROGRAM REWITALIZACJI MIASTA MORĄG DO ROKU 2023

L.p.	Wyszczególnienie	Nr rejestru
8.	Ratusz (XV, k. XVII)	63 z 27.06.1953
9.	Pałac Dohnów (XVII – XVIII)	66 z 27.06.1953
10.	Dom, ul. Kwiatowa 1 (1910)	2576 z 18.03.1987
11.	Dom, ul. 11 Listopada 5	2594 z 18.03.1987
12.	Dom, ul. 11 Listopada 17 (połowa XIX)	3792 z 18.03.1987
13.	Dom, ul. 3 Maja 4 (początek XX)	2579 z 18.03.1987
14.	Dom, ul. 3 Maja 9	2580 z 18.03.1987
15.	Dom, ul. Osińskiego 1 (1 połowa XIX)	2583 z 18.03.1987
16.	Dom, ul. Osińskiego 8	2584 z 18.03.1987
17.	Dom, ul. Osińskiego 9	2585 z 18.03.1987
18.	Dom, ul. Osińskiego 10	2586 z 18.03.1987
19.	Dom, ul. Reymonta 6 (XVIII)	863 z 20.08.1968
20.	Dom, ul. Samulowskiego 10 (1 połowa XIX)	3794 z 18.03.1987
21.	Dom, ul. Zamkowa 6 (XVIII, 1931)	858 z 21.08.1968
22.	Dom, ul. Zamkowa 16 (2 połowa XIX)	3791 z 18.03.1987 (nie istnieje)
23.	Rogatka miejska, ul. Żeromskiego 18 (połowa XIX)	3793 z 18.03.1987
24.	Wodociągowa wieża ciśnień, komunalna, ul. Dąbrowskiego 11 (1906)	2574 z 18.03.1987

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Narodowego Instytutu Dziedzictwa

Na terenie miasta Morąg funkcjonują:

- **Morąski Dom Kultury** - to samorządowa instytucja kultury prowadząca wielokierunkową działalność rozwijającą i zaspokajającą potrzeby kulturalne mieszkańców oraz upowszechniającą i promującą w zakresie kultury lokalnej w kraju i za granicą. Do jej podstawowych zadań należą m.in.:
  - ✓ organizowanie różnorodnych form edukacji kulturalnej,
  - ✓ organizowanie spektakli, koncertów, festiwali, wystaw, imprez artystycznych, rozrywkowych oraz turystycznych,
  - ✓ koordynowanie działań na terenie miasta w zakresie organizacji imprez kulturalnych,

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

- ✓ stwarzanie warunków dla amatorskich ruchów artystycznych, kół, klubów zainteresowań, sekcji, zespołów,
- ✓ prowadzenie działalności instruktażowo - metodycznej.

W ramach Morąskiego Domu Kultury działają sekcje oraz koła zainteresowań, są to m.in.: koło plastyczne, koło teatralno - ruchowe, aerobik, gimnastyka artystyczna, koło szachowe i warcabowe, koło literackie, koło modelarskie, Chór Seniora "Morążanki", Koło Rencistów i Emerytów. W Morąskim Domu Kultury funkcjonuje także Kino "Narie".

- **Miejska Biblioteka Publiczna im. K.I. Gałczyńskiego** - placówka sprawuje nadzór nad bibliotekami publicznymi na terenie miasta i gminy Morąg, sieć biblioteczną MBP stanowi pięć filii bibliotecznych zlokalizowanych na terenie gminy. W ostatnich latach nastąpiła komputeryzacja biblioteki, czytelnicy mają możliwość skorzystania z wypożyczeń zbiorów multimedialnych. Placówka prowadzi współpracę z lokalnymi instytucjami i organizacjami pozarządowymi w zakresie rozwoju kultury i twórczości lokalnych artystów.
- **Muzeum im. J.G. Herdera** – stanowi jeden z siedmiu oddziałów Muzeum Warmii i Mazur, mieści się w dawnym pałacu Dohnów, znajduje się tu ekspozycja o patronie Muzeum (Johannie G. Herderze - najznakomitszym mieszkańcu Morąga) oraz wystawy sztuki i rzemiosła artystycznego. W czterech pomieszczeniach barokowego pałacu urządzono ekspozycje o charakterze wnętrz mieszkalnych: komnatę barokową z przełomu XVIII i XIX w., salonik biedermeierowski z lat 1815 - 1850, gabinet w typie II empire z lat 1852 -1870 oraz salonik secesyjny z przełomu XIX i XX w. Każdego roku w sierpniu organizowany jest festyn historyczny popularyzujący placówkę i postać wybitnego filozofa.
- **Galeria i pracownia sztuki w ratuszu** w Morągu - placówka organizuje liczne wystawy i wernisaże.
- **Morąska Izba Pamięci Historycznej** - mieści się w odrestaurowanych piwnicach zabytkowego ratusza. Placówka prowadzona przez Bractwo Historyczne MAWRIN oraz

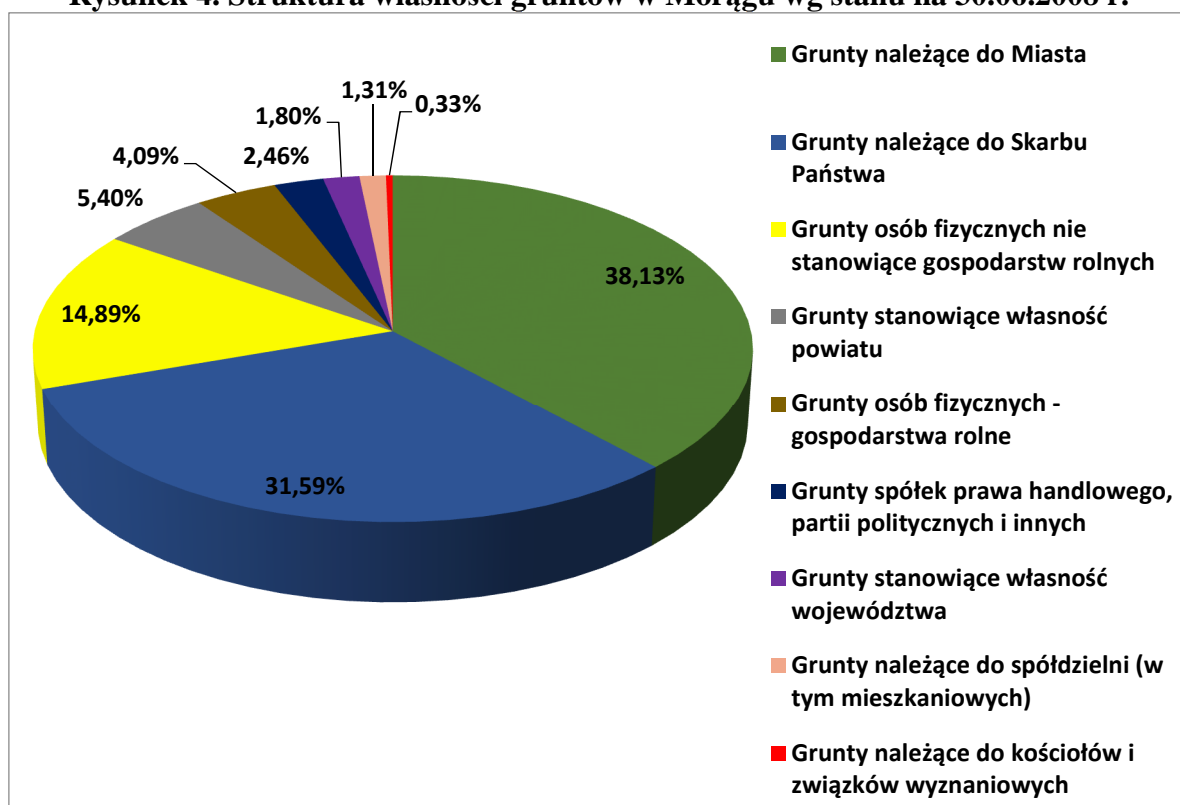

Miejską Bibliotekę Publiczną w Morągu ma na celu gromadzenie przedmiotów związanych z miastem, mających istotne i emocjonalne znaczenie dla jego mieszkańców.

2.1.4. Własność gruntów i budynków

Grunty znajdujące się administracyjnie w granicach miasta Morąg zajmują łącznie powierzchnię 611 ha. Największa część - 233 ha - jest własnością Miasta, stosunkowo duży jest także udział gruntów Skarbu Państwa (193 ha, w tym Jezioro Skiertąg - 91 ha). Grunty pozostające w użytkowaniu osób fizycznych (niestanowiących gospodarstw rolnych) zajmują 91 ha, natomiast grunty należące do osób fizycznych (gospodarstwa rolne) - 25 ha.

Rysunek 4. Struktura własności gruntów w Morągu wg stanu na 30.06.2008 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miejskiego w Morągu

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

Własność powiatu stanowią 33 ha gruntów, z kolei województwa 11 ha. Grunty spółdzielni (w tym mieszkaniowych) to 8 ha, kościoły i związki wyznaniowe są w posiadaniu 2 ha, a właścicielami 15 ha gruntów są spółki prawa handlowego, partie polityczne i inne.

Tabela 2. Struktura zagospodarowania gruntów w Morągu

Wyszczególnienie	Powierzchnia (ha)	Udział (%)
Użytki rolne w tym:	108	17,0%
<i>użytki rolne - grunty orne</i>	72	11,5%
<i>użytki rolne - łąki trwałe</i>	13	2,1%
<i>użytki rolne - pastwiska trwałe</i>	18	2,8%
<i>użytki rolne - grunty rolne zabudowane</i>	3	0,4%
<i>użytki rolne - grunty pod rowami</i>	2	0,2%
Grunty leśne oraz zadrzewione i zakrzewione w tym:	2	0,2%
<i>grunty leśne oraz zadrzewione i zakrzewione - lasy</i>	2	0,2%
Grunty pod wodami w tym:	81	13,0%
<i>grunty pod wodami powierzchniowymi płynącymi</i>	81	13,0%
Grunty zabudowane i zurbanizowane w tym:	342	54,8%
<i>grunty zabudowane i zurbanizowane - tereny mieszkaniowe</i>	111	18,0%
<i>grunty zabudowane i zurbanizowane - tereny przemysłowe</i>	31	5,1%
<i>grunty zabudowane i zurbanizowane - tereny inne zabudowane</i>	62	10,1%
<i>grunty zabudowane i zurbanizowane - tereny zurbanizowane niezabudowane</i>	34	5,3%
<i>grunty zabudowane i zurbanizowane - tereny rekreacji i wypoczynku</i>	17	2,5%
<i>grunty zabudowane i zurbanizowane - tereny komunikacyjne - drogi</i>	63	10,1%
<i>grunty zabudowane i zurbanizowane - tereny komunikacyjne - kolejowe</i>	24	3,7%
Nieużytki	29	4,2%
Tereny różne	69	10,8%
Ogółem	611	100%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

W strukturze zagospodarowania gruntów (Tabela 2.) w Morągu przeważają grunty zabudowane i zurbanizowane - tereny mieszkaniowe - stanowią one 18% ogólnej powierzchni miasta. Nieco mniejszym udziałem odznaczają się grunty po wodami powierzchniowymi płynącymi - 13%. Znaczącym udziałem charakteryzują się także grunty orne - 11,5% oraz tereny różne - 10,8%.

2.1.5. Infrastruktura techniczna

2.1.5.1. Komunikacja

W Morągu przecinają się drogi wojewódzkie, powiatowe i gminne.

Przez miasto przebiega 5,867 km dróg wojewódzkich. Są to:

- droga nr 519 (Stary Dziergoń – Małdyty – Morąg),
- droga nr 527 (Dziergoń – Rychliki – Pasłek – Morąg – Łukta – Olsztyn),
- droga nr 528 (Orneta – Miłakowo – Morąg).

Morąg przecinają także drogi powiatowe (o nawierzchni bitumicznej, brukowej, gruntowej, żuźlowej i innej). Do tej kategorii na obszarze miasta zaliczamy:

- drogę nr 1211N (Morąg – Sambród),
- drogę nr 1178N (Morąg – Bogaczewo),
- drogę nr 1215N (Morąg – Wola Kudypaska),
- drogę nr 1180N (Morąg do drogi 1190N).

Na terenie miasta występuje także ponad 8 km dróg gminnych (o nawierzchni gruntowej, bitumicznej, brukowej oraz z płyt betonowych), które mają lokalny charakter.

Ze względu na brak wystarczających środków finansowych na utrzymanie dróg oraz wzmożony ruch turystyczny, stan techniczny dróg powiatowych na terenie Morąga jest niezadowolający. Wymagają one niezbędnej modernizacji. Poprawa stanu technicznego dróg jest szczególnie ważna z uwagi na prawidłowe funkcjonowanie miasta i gminy oraz

bezpieczeństwo mieszkańców. Konieczne jest także rozbudowanie i zmodernizowanie infrastruktury okołodrogowej (chodników, ścieżek rowerowych czy wiaduktów).

2.1.5.2. Zaopatrzenie w energię elektryczną, gazową i ciepłą

Głównym dostawcą energii elektrycznej dla Morąga jest Energa - Operator S. A. Oddział w Olsztynie.

Zapotrzebowanie miasta na energię elektryczną zaspokaja energia elektryczna przesyłana liniami SN 15 kV, wychodzącymi z węzłowej stacji wysokiego napięcia 110/15 kV GPZ Morąg. Rozdzielnia 110 kV w GPZ Morąg jest zasilana linią WN 110 kV Mątki - Morąg z systemowej stacji elektroenergetycznej MĄTKI oraz linią WN 110 kV Morąg - Pasłek. W GPZ Morąg funkcjonują dwa transformatory 110/15 kV o mocy 25 MVA. Rozbudowa istniejącej sieci elektroenergetycznej SN 15kV i nN 0,4 kV jest konieczna w przypadku przyłączania nowych obiektów lub zwiększania mocy przez obiekty już istniejące. Konieczna jest także modernizacja istniejących linii napowietrznych 110 kV GPZ Mątki – GPZ Morąg i GPZ Morąg - GPZ Pasłek. Niezbędna jest wymiana przewodów oraz konstrukcji wsporczych i przebudowa w zakresie obecnych pasów technologicznych – linii i konstrukcji wsporczych. Umożliwi to w przyszłości kilkukrotne zwiększenie możliwości przesyłowych oraz przyłączanie kolejnych odnawialnych źródeł wytwórczych.

W poniższej tabeli zaprezentowano dane dotyczące liczby odbiorców energii elektrycznej wraz z jej zużyciem w Morągu na przestrzeni lat 2009 - 2013.

Tabela 3. Odbiorcy energii elektrycznej w Morągu w latach 2009 - 2013

Wyszczególnienie	2009	2010	2011	2012	2013
Odbiorcy energii elektrycznej na niskim napięciu	4 717	4 719	4 536	4 567	4 597
Zużycie energii elektrycznej na niskim napięciu (MWh)	9 367	9 518	8 481	8 713	8 606
Zużycie energii elektrycznej w przeliczeniu na 1 mieszkańca (kWh)	664,8	648,9	581,7	600,4	597,3

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

Miasto jest zgazyfikowane. Dostawcą gazu dla Morąga jest Polska Spółka Gazownictwa Oddział w Gdańsku. Przez teren gminy do miasta Morąg przebiega gazociąg wysokiego ciśnienia DN 100 PN 6,3 MPa relacji Dobre Miasto - Morąg wybudowany w 1991 r. W mieście infrastrukturę zasilania uzupełniają trzy stacje gazowe średniego ciśnienia:

- stacja redukcyjno - pomiarowa o przepustowości $Q = 1\ 600\ \text{Nm}^3/\text{h}$,
- stacja pomiarowa o przepustowości $Q = 200\ \text{Nm}^3/\text{h}$,
- stacja pomiarowa o przepustowości $Q = 250\ \text{Nm}^3/\text{h}$.

Na terenie miasta występuje sieć gazowa średniego i niskiego ciśnienia. W przypadku gdy podmioty ubiegające się o przyłączenie uzyskują odpowiednie wskaźniki opłacalności ekonomicznej istnieją techniczne możliwości zasilania z sieci gazowej.

Zgodnie z danymi Głównego Urzędu Statystycznego w 2013 r. na terenie miasta długość czynnej sieci rozdzielczej wzrosła w porównaniu do roku 2009 o 1,8%, natomiast liczba ludności korzystającej z sieci gazowej spadła w analogicznym okresie o 1,7% (w 2013 r. z sieci gazowej korzystało 68,4% ogólnej liczby mieszkańców Morąga).

Dane na temat sieci gazowej w Morągu prezentuje poniższa tabela.

Tabela 4. Sieć gazowa w Morągu w latach 2009 - 2013

Wyszczególnienie	2009	2010	2011	2012	2013
Długość czynnej sieci ogółem (m)	28 467	28 496	28 814	28 814	28 857
Długość czynnej sieci przesyłowej (m)	6 640	6 640	6 640	6 640	6 640
Długość czynnej sieci rozdzielczej (m)	21 827	21 856	22 174	22 174	22 217
Czynne przyłącza do budynków mieszkalnych i niemieszkalnych	410	425	438	444	448
Odbiorcy gazu (gosp.)	3 543	3 516	3 509	3 545	3 487
Zużycie gazu (tys. m ³)	1 444,9	1 539,3	1 420,8	1 305,2	1 294,5
Ludność korzystająca z sieci gazowej	9 991	10 283	10 248	9 927	9 823

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Gospodarka ciepła na terenie miasta opiera się głównie na działalności największego dostawcy - Miejskiego Przedsiębiorstwa Energetyki Ciepłej Sp. z o.o. w Morągu, który swym zasięgiem obejmuje większą część miasta. Odbiorcami są nie tylko odbiorcy indywidualni, ale także: zakłady usługowe i produkcyjne, szkoły, urzędy, spółdzielnie mieszkaniowe i wspólnoty mieszkaniowe. Głównym źródłem ciepła jest kotłownia rejonowa, która nieprzerwaną pracą w pełni zaspokaja potrzeby odbiorców w zakresie energii cieplnej z dwóch kotłów fluidalnych. W ostatnich latach przeprowadzono niezbędne remonty kotłów - poddano je modernizacji z jednoczesną zmianą systemu spalania na rusztowe. Efektem czego są znacznie mniejsze koszty wytwarzania energii cieplnej. Miejskie Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej posiada trzy kotłownie lokalne, które nie wymagają stałego nadzoru. Energia produkowana w PEC w Morągu dostarczana jest do odbiorców za pomocą sieci ciepłowniczej wykonanej w technologii preizolowanej oraz kanałowej.

Ponadto potrzeby ciepłe mieszkańców miasta są zaspokajane poprzez małe lokalne kotłownie i indywidualne źródła energii (w zabudowach jednorodzinnych), które z reguły są opalane paliwem stałym. Kotłownie i piece węglowe mają niekorzystny wpływ na środowisko. Podczas spalania wytwarza się dwutlenek węgla, który w znacznym stopniu szkodzi środowisku naturalnemu, wzrasta tzw. emisja niska, co często objawia się smogiem. Z tego względu indywidualne kotłownie i piece węglowe stają się istotnym źródłem zanieczyszczeń powietrza. Niezbędne zatem jest ich zmodernizowanie i przejście na wykorzystywanie paliw ekologicznych.

2.1.5.3. Infrastruktura wodno-kanalizacyjna

Działalność w zakresie zbiorowego zaopatrzenia w wodę oraz zbiorowego odprowadzania ścieków prowadzi Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o. o. w Morągu. W zakresie zbiorowego zaopatrzenia w wodę przedsiębiorstwo zajmuje się ujmowaniem, uzdatnianiem i dostarczaniem wody usługobiorcom za pomocą urządzeń wodociągowych.

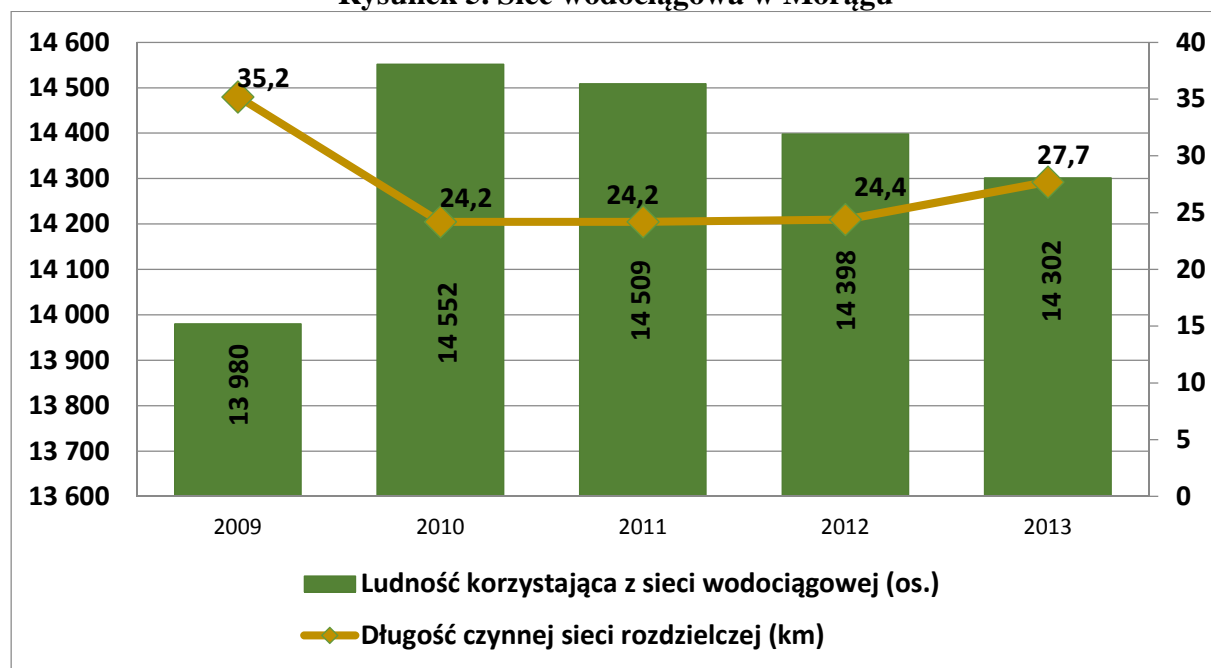
Na terenie miasta funkcjonują dwie stacje uzdatniania wody, które w pełni zaspokajają potrzeby mieszkańców. Istniejąca sieć wodociągowa wykonana została z rur żeliwnych, stalowych (odnotowuje się częste awarie z uwagi na to, że są one dość stare i wyeksploatowane) oraz PCV. Również przyłącza wodociągowe wykonane w drugiej połowie XX wieku z rur ocynkowanych często ulegają korozji.

Istniejąca sieć wodociągowa generalnie nie stwarza problemów rozwojowych dla Morąga. Jednak w przyszłości konieczne będzie stopniowe wymienianie najbardziej zniszczonych i wyeksploatowanych odcinków sieci rozdzielczej.

Zgodnie z danymi GUS w 2013 r. na obszarze miasta łączna długość sieci wodociągowej wynosiła 27,7 km i korzystało z niej 14 302 mieszkańców, co stanowi 99,6 % ogólnej liczby morążan.

Na poniższym wykresie oraz w tabeli nr 5 przedstawiono szczegółowe dane dotyczące sieci wodociągowej w Morągu na przestrzeni ostatnich kilku lat.

Rysunek 5. Sieć wodociągowa w Morągu

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

Tabela 5. Sieć wodociągowa i kanalizacyjna w Morągu

Wyszczególnienie	2009	2010	2011	2012	2013
Wodociągi					
Przyłącza prowadzące do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania	1 298	1 352	1 364	1 372	1 394
Woda dostarczona gospodarstwom domowym (dam³)	439,9	432,7	427,1	443,3	409,3
Zużycie wody w gospodarstwach domowych w przeliczeniu na 1 mieszkańca	31,2	29,5	29,3	30,5	28,4
Korzystający z instalacji (% ogółu ludności)	99,6	99,6	99,6	99,6	99,6
Kanalizacja					
Przyłącza prowadzące do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania	1 295	1 336	1 346	1 366	1 390
Ilość odprowadzonych ścieków (dam³)	671,5	593	625	695	675
Korzystający z instalacji (% ogółu ludności)	96,4	96,6	96,7	96,8	96,9

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W zakresie zbiorowego odprowadzania ścieków Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o. o. zajmuje się oczyszczaniem i odprowadzaniem ścieków dostarczonych przez usługoborców za pomocą urządzeń kanalizacyjnych.

Miasto wyposażone jest głównie w kanalizację grawitacyjną. Na terenie Morąga zlokalizowano trzy przepompownie ścieków. Przepompownia przesyłowa mieszcząca się przy ul. Weneckiej to największa przepompownia w gminie, która przetłacza ścieki sanitarne bezpośrednio do oczyszczalni ścieków w Jędrzychówku. Oczyszczalnia powstała w 2000 r. i zajmuje obszar 12 ha. Jest to oczyszczalnia biologiczno – chemiczna z podwyższonym stopniem usuwania biogenów zaprojektowana na następujące ładunki zanieczyszczeń:

- BZT5 – 1 925 kg O₂/dobę,
- ChZT – 4 200 kg/dobę,

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

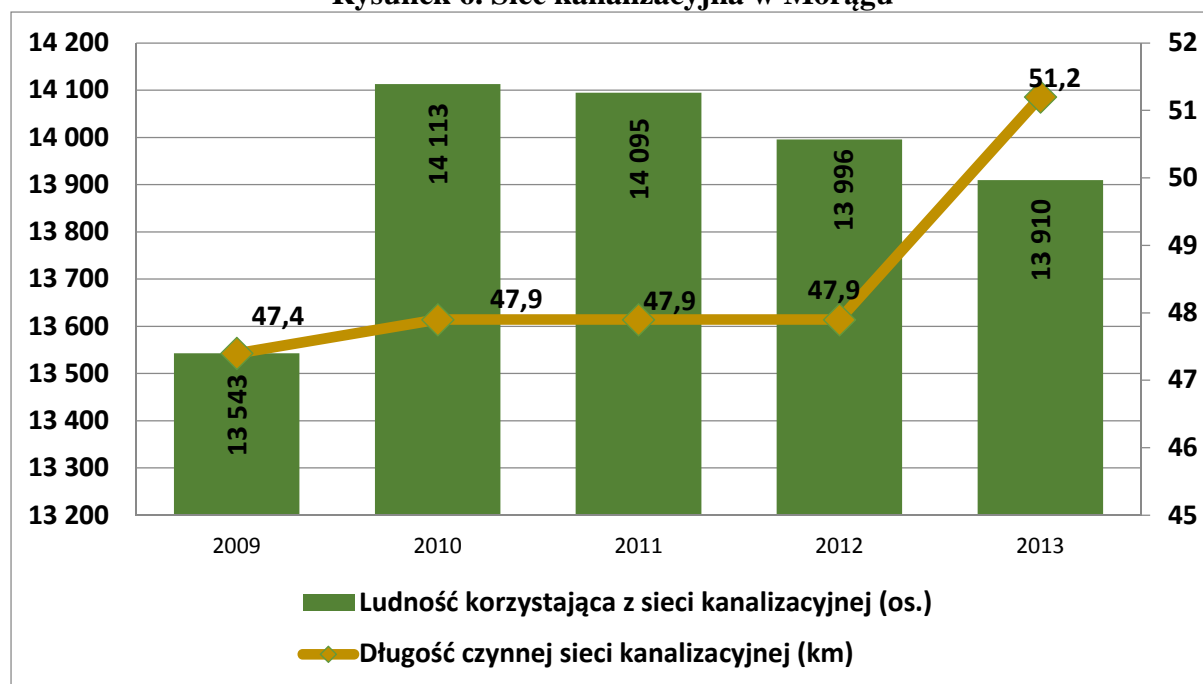
- Azotu ogólnego – 340 kg/dobę,
- Fosforu ogólnego – 61 kg/dobę,
- Zawiesiny – 1 700 kg/dobę.

Maksymalna wydajność oczyszczalni to 5 500 m³ na dobę, natomiast jej średnia moc przerobowa wynosi 4 000 m³ na dobę. Na terenie oczyszczalni znajduje się także zbiornik PIX, wykorzystywany do chemicznego wspomagania biologicznej defosfatacji. Notuje się bardzo wysoką sprawność wszystkich ważnych procesów oczyszczania, dlatego też ścieki oczyszczone w miejscowej oczyszczalni spełniają wszelkie polskie i unijne wymogi.

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego w 2013 r. w Morągu długość czynnej sieci kanalizacyjnej wynosiła 51,2 km, korzystało z niej 13 910 osób, co stanowiło 96,9% ogólnej liczby mieszkańców.

Na poniższym wykresie, a także w tabeli nr 5 przedstawiono szczegółowe dane dotyczące sieci kanalizacyjnej w Morągu na przestrzeni lat 2009 – 2013.

Rysunek 6. Sieć kanalizacyjna w Morągu

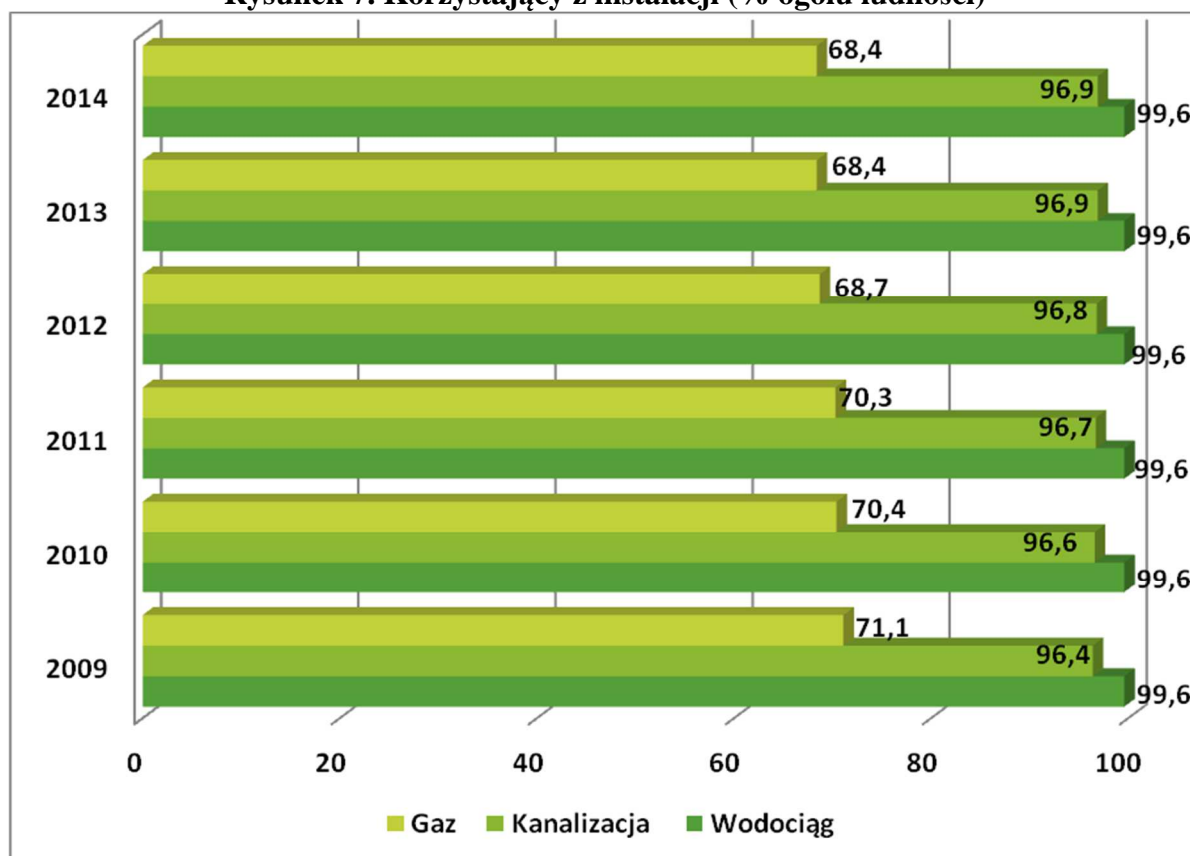
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

Zgodnie z danymi Głównego Urzędu Statystycznego w Morągu w 2014 roku 99,6% ludności korzystało z instalacji wodociągowej (od sześciu lat odsetek ten utrzymuje się na takim samym poziomie). Kanalizację posiadało 96,9% ogólnej liczby mieszkańców miasta, w porównaniu do 2009 r. nastąpił wzrost o 0,5%. Z kolei z instalacji gazowej korzystało 68,4% ludności. Na poniższym wykresie zaprezentowano szczegółowe dane dotyczące odsetka osób korzystających z instalacji na przestrzeni lat 2009- 2014.

Rysunek 7. Korzystający z instalacji (% ogółu ludności)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

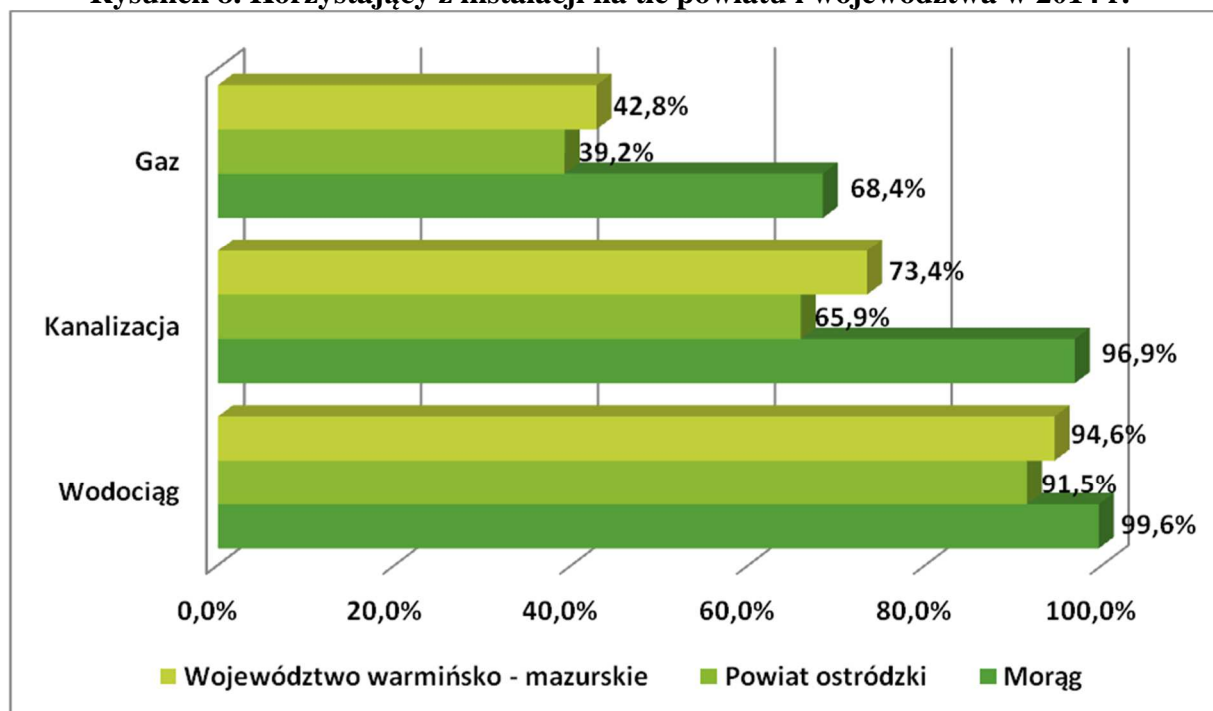
Według danych Głównego Urzędu Statystycznego w Morągu w 2014 roku z wodociągów korzystało 99,6% ogółu lokalnej społeczności. Odsetek ten jest wyższy niż w przypadku powiatu ostródzkiego (91,5%) i województwa warmińsko - mazurskiego (94,6%).

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

Również w przypadku odsetka ludności korzystającej z instalacji kanalizacyjnej oraz gazowej wartości dla miasta są wyższe niż dla powiatu czy województwa. Szczegółowe dane dotyczące ludności korzystającej z instalacji w Morągu, powiecie ostródzkim oraz województwie warmińsko - mazurskim w 2014 roku przedstawia poniższy wykres.

Rysunek 8. Korzystający z instalacji na tle powiatu i województwa w 2014 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

2.1.6. Identyfikacja problemów w sferze przestrzennej

W wyniku przeprowadzonej analizy stwierdzono następujące problemy w sferze przestrzennej:

- zły stan techniczny infrastruktury drogowej,
- konieczność rozbudowy i modernizacji infrastruktury okołodrogowej,
- brak uporządkowanej starej tkanki urbanistycznej miasta,

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

- częste awarie sieci energetycznej spowodowane jej złym stanem technicznym,
- konieczność modernizacji linii energetycznych;
- konieczność modernizacji sieci wodociągowej,
- zły stan techniczny sieci kanalizacji sanitarnej,
- konieczność modernizacji niektórych zabytków miejskich,
- zanieczyszczenie powietrza za sprawą tzw. niskiej emisji,
- bariery architektoniczne dla osób niepełnosprawnych,
- brak w pełni zagospodarowanej przestrzeni miejskiej.

2.2. Sfera gospodarcza

2.2.1. Główni pracodawcy i struktura zatrudnienia

Na terenie miasta najbardziej rozwijają się: handel, przemysł spożywczy, drzewny, usługi (funkcjonuje dość duża liczba: zakładów stolarskich, meblowych, naprawy samochodów, wulkanizacji, diagnostyki, krawiectwa) oraz turystyka.

Do największych pracodawców działających w Morągu można zaliczyć m.in.:

- SM Mlekovita Oddział Morąg – przetwórstwo mleka;
- Lactima Sp. z o.o. – produkcja spożywcza, wyroby mleczarskie;
- Wipasz S. A. wytwórnia w Morągu – producent pasz dla drobiu, trzody chlewnej oraz bydła, produkcja świeżego mięsa z kurczaka;
- Paged Sklejka Morąg Mazury S. A. – produkcja sklejek, płyt drewnopochodnych i oklein;
- Gminna Spółdzielnia "Samopomoc Chłopska";
- Społem Powszechna Spółdzielnia Spożywców;
- Fabryka Mebli Taranko – produkcja mebli;

- Spółdzielnia Inwalidów Przemysłu Drzewnego "Mazurska", Zakład Pracy Chronionej – producent szkieletów do mebli tapicerowanych;
- P. P. U. H. Fens - Pol Morąg – producent okien i ram okiennych z tworzyw sztucznych;
- Gerda Plast Sp. z o.o. Zakład Produkcyjny w Morągu – produkcja wyrobów z tworzyw sztucznych;
- Szpital Miejski w Morągu Sp. z o. o.;
- Urząd Miejski w Morągu.

Działalność inwestycyjna na terenie Morąga jest w dużej mierze związana z istnieniem podstrefy Warmińsko - Mazurskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej (utworzono ją w 2004 r.) - głównym celem utworzenia strefy było przyspieszenie rozwoju gospodarczego oraz stworzenie inwestorom korzystnych warunków finansowo - podatkowych.

Na obszarze miasta zdecydowanie przeważają firmy małe, jednoosobowe lub zatrudniające kilku pracowników. Są one jednak dość silnym fundamentem lokalnej działalności gospodarczej. Często są to lokalne firmy z tradycjami prowadzone przez właścicieli silnie związanych z miastem.

Ogólna liczba zatrudnionych mieszkańców Morąga na przestrzeni lat 2009 - 2014 mieściła się w przedziale między 3 350 a 3 613 osób. W 2014 r. liczba osób pracujących była o 7,8% wyższa niż na początku badanego okresu, czyli w roku 2009. Natomiast wskaźnik liczby osób pracujących w przeliczeniu na 1000 osób w ostatnich trzech latach systematycznie wzrasta. W 2014 r. na każde 1000 osób przypadało 253 pracujących. Szczegółowe dane dotyczące zatrudnionych osób w Morągu zaprezentowano w poniższej tabeli.

Tabela 6. Pracujący w Morągu w latach 2009 – 2014

Wyszczególnienie	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Ogółem	3 350	3 297	3 282	3 564	3 585	3 613
Mężczyźni	1 535	1 459	1 480	1 688	1 672	1 651
Kobiety	1 815	1 838	1 802	1 876	1 913	1 962
Pracujący w przeliczeniu na 1 000 ludności	239	226	225	247	250	253

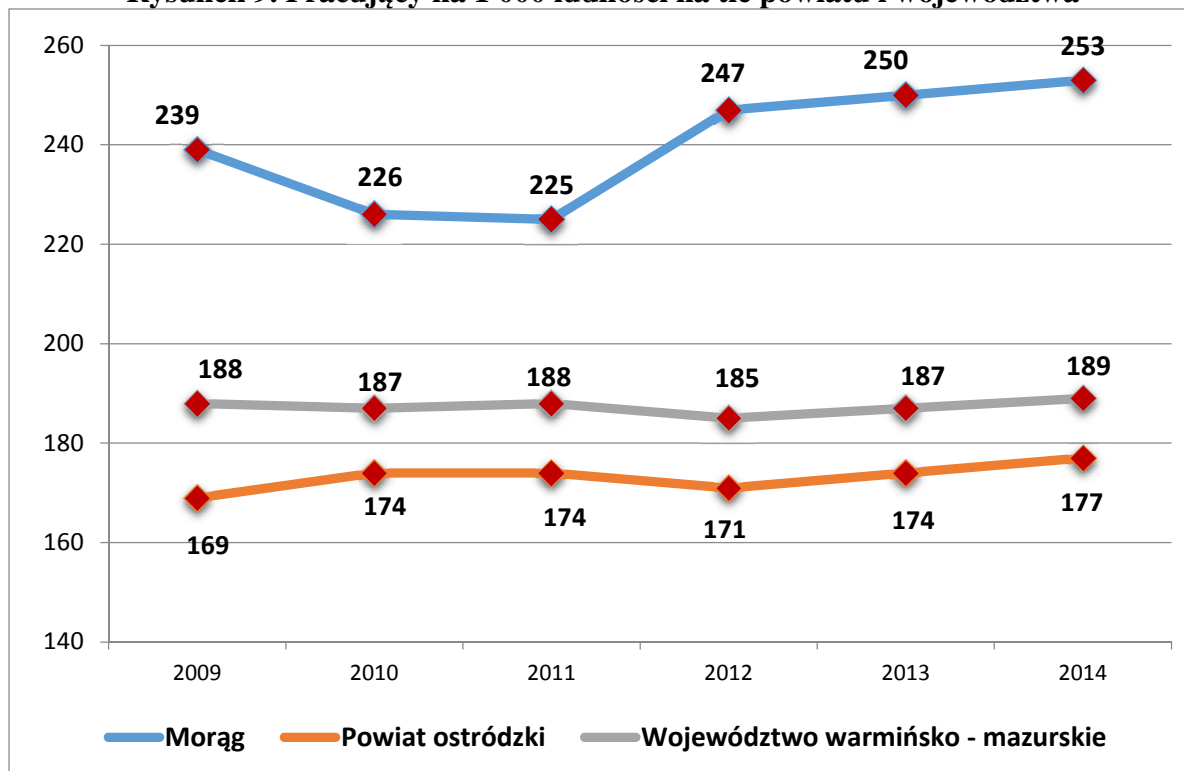
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

Rysunek 9. Pracujący na 1 000 ludności na tle powiatu i województwa

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Zgodnie z danymi Głównego Urzędu Statystycznego w latach 2009 - 2014 ogólna liczba osób pracujących w przeliczeniu na 1 000 ludności w Morągu była wyższa niż w przypadku powiatu ostródzkiego czy województwa warmińsko - mazurskiego. W 2014 r. w przeliczeniu na 1 000 ludności zatrudnienie w Morągu posiadały 253 osoby, w powiecie 177, natomiast w województwie 189. Szczegółowe dane dotyczące liczby zatrudnionych w przeliczeniu na 1 000 ludności w Morągu na tle powiatu ostródzkiego i województwa warmińsko - mazurskiego przedstawia powyższy wykres.

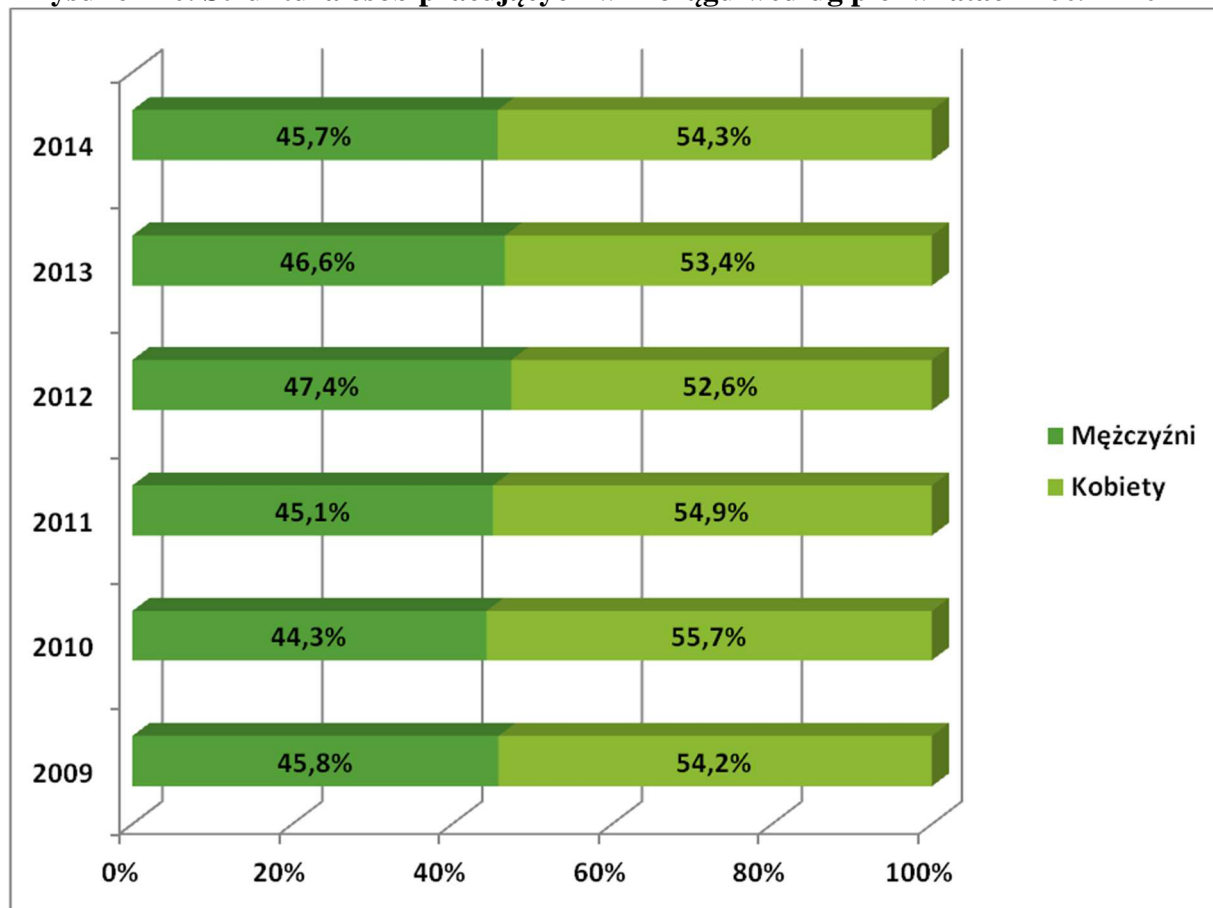
Każdego roku w latach 2009 - 2014 liczba zatrudnionych kobiet przewyższała liczbę zatrudnionych mężczyzn. Największe dysproporcje wystąpiły w 2010 r., gdy udział pracujących kobiet wyniósł 55,7%, przy 44,3% udziale mężczyzn w ogólnej liczbie posiadających pracę. W roku 2014 zatrudnione kobiety stanowiły 54,3% ogólnej liczby

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

pracujących w Morągu. Poniższy wykres przedstawia strukturę zatrudnionych w Morągu według płci na przestrzeni lat 2009 – 2014.

Rysunek 10. Struktura osób pracujących w Morągu według płci w latach 2009 – 2014

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

2.2.2. Struktura działalności gospodarczej

Z danych Głównego Urzędu Statystycznego wynika, że w 2014 r. w Morągu funkcjonowało 1 317 podmiotów gospodarczych. Zdecydowana większość z nich działała w sektorze prywatnym – 95,5%. W sektorze publicznym w 2014 r. funkcjonowało 59 podmiotów, z czego aż 25 to państwowe i samorządowe jednostki prawa budżetowego. Z kolei sektor prywatny w 2014 r. reprezentowało 1 258 podmiotów. Zdecydowanie

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

najliczniejszą grupę tworzą osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą – ich udział w ogólnej liczbie przedsiębiorstw sektora prywatnego w 2014 r. wyniósł 70,7%. Drugie pod względem liczebności w tym sektorze są spółki handlowe – 5,2% udziału w ogólnej liczbie przedsiębiorstw prywatnych. Warto tutaj również zauważyć, że w ostatnich latach wzrasta liczba stowarzyszeń i organizacji społecznych.

Dane dotyczące liczby zarejestrowanych podmiotów gospodarczych według sektorów własnościowych w Morągu na przestrzeni ostatnich kilku lat prezentuje poniższa tabela.

Tabela 7. Podmioty gospodarki narodowej według sektorów własnościowych w Morągu

Wyszczególnienie	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Sektor publiczny ogółem, w tym:	58	59	59	57	58	59
<i>Państwowe i samorządowe jednostki prawa budżetowego</i>	24	24	24	23	24	25
<i>Przedsiębiorstwa państwowe</i>	1	1	1	1	0	0
<i>Spółki handlowe</i>	6	6	6	6	6	6
Sektor prywatny ogółem, w tym:	1 316	1 335	1 268	1 290	1 259	1 258
<i>Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą</i>	986	999	928	938	905	890
<i>Spółki handlowe</i>	56	55	61	66	64	65
<i>Spółki handlowe z udziałem kapitału zagranicznego</i>	11	11	12	13	13	13
<i>Spółdzielnie</i>	10	10	10	10	10	10
<i>Fundacje</i>	2	2	2	3	3	4
<i>Stowarzyszenia i organizacje społeczne</i>	35	38	37	40	41	43
Podmioty gospodarki narodowej ogółem	1 374	1 394	1 327	1 347	1 317	1 317

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W ostatnich latach na terenie Morąga najbardziej dynamicznie rozwijały się sekcje Q (opieka zdrowotna i pomoc społeczna) oraz L (działalność związana z obsługą rynku nieruchomości). Na przestrzeni ostatnich kilku lat liczba podmiotów działających w ramach tych sekcji wzrosła

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

o 11,9%. Nieco mniejszy wzrost liczby podmiotów zanotowano również w sekcjach S i T (podstawowa działalność usługowa oraz gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby) oraz M (działalność profesjonalna, naukowa i techniczna). Tutaj wzrost liczby zarejestrowanych podmiotów wyniósł odpowiednio 10,6% i 8%. Największe spadki w liczbie działających podmiotów zanotowano z kolei w sekcjach K (działalność finansowa i ubezpieczeniowa) - 20,4% oraz F (budownictwo) - 17,1%. Znaczące zmniejszenie liczby zarejestrowanych podmiotów zaobserwowano również w sekcjach G (handel hurtowy i detaliczny, naprawa pojazdów samochodowych włączając motocykle) i A (rolnictwo, łowiectwo, leśnictwo). Spadek liczby działających podmiotów wyniósł w tych sekcjach odpowiednio 16,9% i 14,3%. Szczegółowe dane dotyczące zarejestrowanych podmiotów gospodarczych według sekcji i działów PKD prezentuje poniższa tabela.

Tabela 8. Podmioty gospodarcze według sekcji i działów PKD w Morągu w latach 2009 - 2014

Wyszczególnienie	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Sekcja A (rolnictwo, łowiectwo, leśnictwo)	21	20	17	16	17	18
Sekcja B (górnictwo i wydobywanie)	2	3	3	3	3	3
Sekcja C (przetwórstwo przemysłowe)	124	135	136	138	130	126
Sekcja D (wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych)	1	1	1	2	2	1
Sekcja E (dostawa wody, gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją)	5	6	7	7	7	7
Sekcja F (budownictwo)	164	169	150	150	140	136
Sekcja G (handel hurtowy i detaliczny, naprawa pojazdów samochodowych włączając motocykle)	390	374	431	348	335	324
Sekcja H (transport i gospodarka magazynowa)	52	53	52	53	53	47
Sekcja I (działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi)	21	24	21	21	21	23
Sekcja J (informacja i komunikacja)	14	16	16	16	13	14

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

LOKALNY PROGRAM REWITALIZACJI MIASTA MORĄG DO ROKU 2023

Wyszczególnienie	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Sekcja K (działalność finansowa i ubezpieczeniowa)	49	48	45	45	40	39
Sekcja L (działalność związana z obsługą rynku nieruchomości)	185	190	193	197	200	207
Sekcja M (działalność profesjonalna, naukowa i techniczna)	75	78	75	78	77	81
Sekcja N (działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca)	21	18	17	19	15	22
Sekcja O (administracja publiczna i obrona narodowa, obowiązkowe zabezpieczenia społeczne)	5	5	5	5	5	5
Sekcja P (edukacja)	49	49	49	48	49	50
Sekcja Q (opieka zdrowotna i pomoc społeczna)	84	88	85	85	95	94
Sekcja R (działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją)	18	17	16	18	17	16
Sekcje S i T (podstawowa działalność usługowa oraz gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby)	94	100	98	98	98	104
Ogółem	1374	1394	1327	1347	1317	1317

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

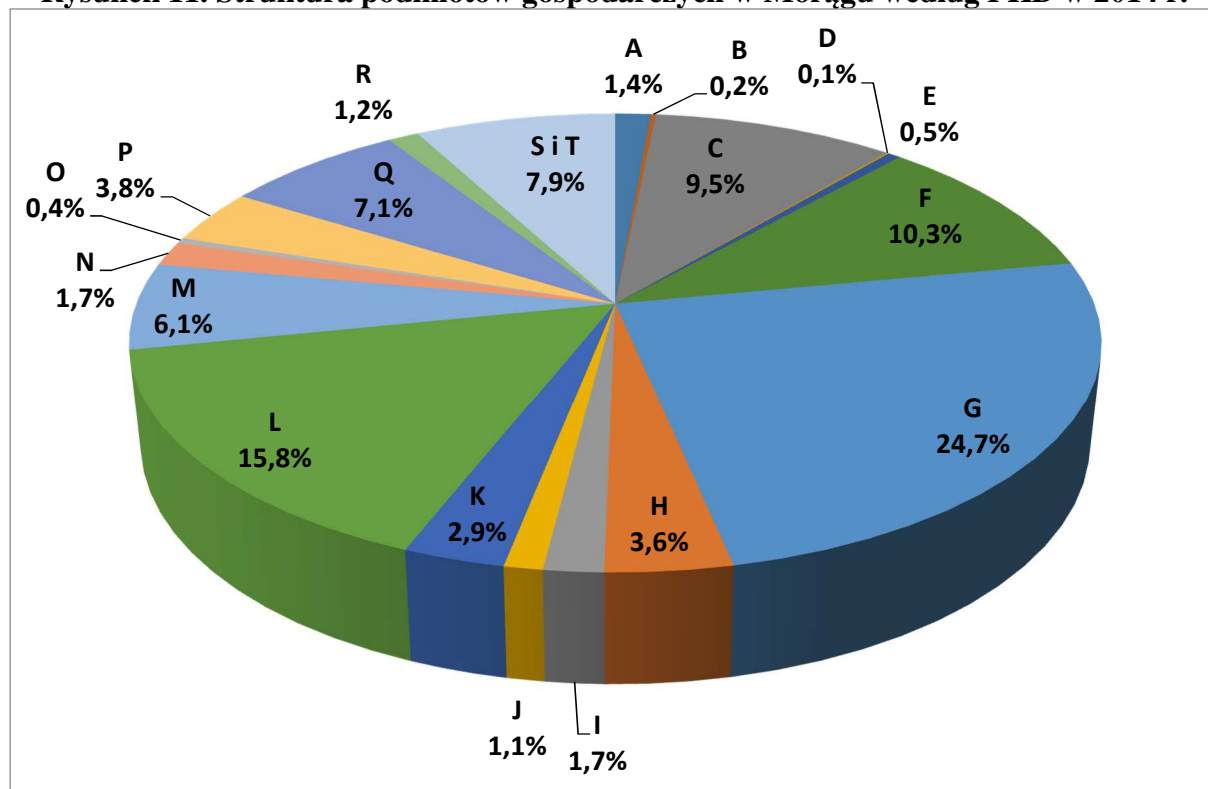
Spośród wszystkich podmiotów gospodarczych działających na terenie Morąga w 2014 r. największy udział mają przedsiębiorcy działający w ramach sekcji G (handel hurtowy i detaliczny, naprawa pojazdów samochodowych włączając motocykle) - ich udział w lokalnym rynku wyniósł 24,7%. Nieco mniejszym udziałem w rynku charakteryzowały się podmioty funkcjonujące w ramach sekcji L (działalność związana z obsługą rynku nieruchomości) - 15,8%, F (budownictwo) - 10,3% oraz C (przetwórstwo przemysłowe) - 9,5%.

Na poniższym wykresie przedstawiono strukturę podmiotów gospodarczych według sekcji PKD działających na terenie Morąga w 2014 r.

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

Rysunek 11. Struktura podmiotów gospodarczych w Morągu według PKD w 2014 r.

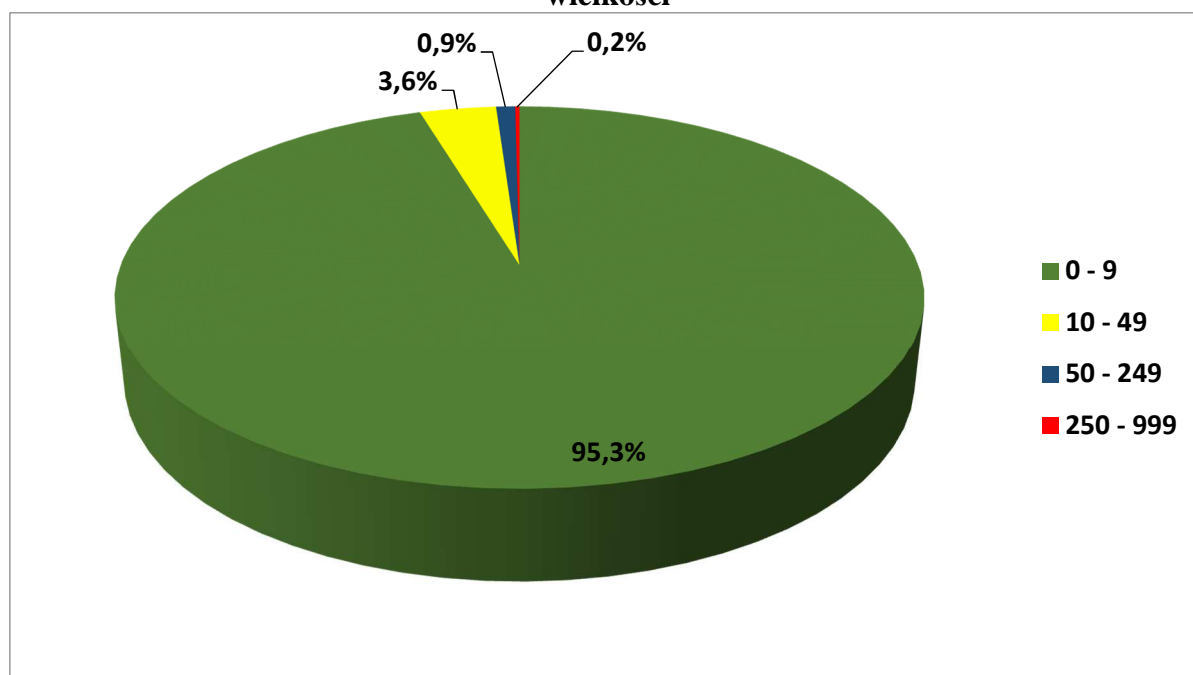
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wśród wszystkich podmiotów gospodarczych działających na obszarze Morąga zdecydowanie najczęściej jest przedsiębiorstw małych, zatrudniających mniej niż 10 pracowników. Ich udział w lokalnym rynku wynosi aż 95,3%. Firmy zatrudniające od 10 do 49 pracowników charakteryzują się 3,6% udziałem w rynku. Na poniższym wykresie zaprezentowano szczegółową strukturę podmiotów gospodarczych działających w Morągu w 2014 roku.

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

Rysunek 12. Struktura podmiotów gospodarczych w Morągu w 2014 r. według klas wielkości

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Jednym z najważniejszych wskaźników przedsiębiorczości na danym terenie jest liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w systemie REGON w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców. W Morągu, w każdym z analizowanych lat, na 10 tysięcy ludności przypada większa ilość zarejestrowanych podmiotów gospodarczych niż w powiecie czy województwie. W 2014 r. do rejestru REGON na terenie Morąga były wpisane 923 podmioty gospodarcze, podczas gdy w powiecie było ich 781, a w województwie - 854. Szczegółowe dane na ten temat prezentuje poniższa tabela oraz wykres.

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

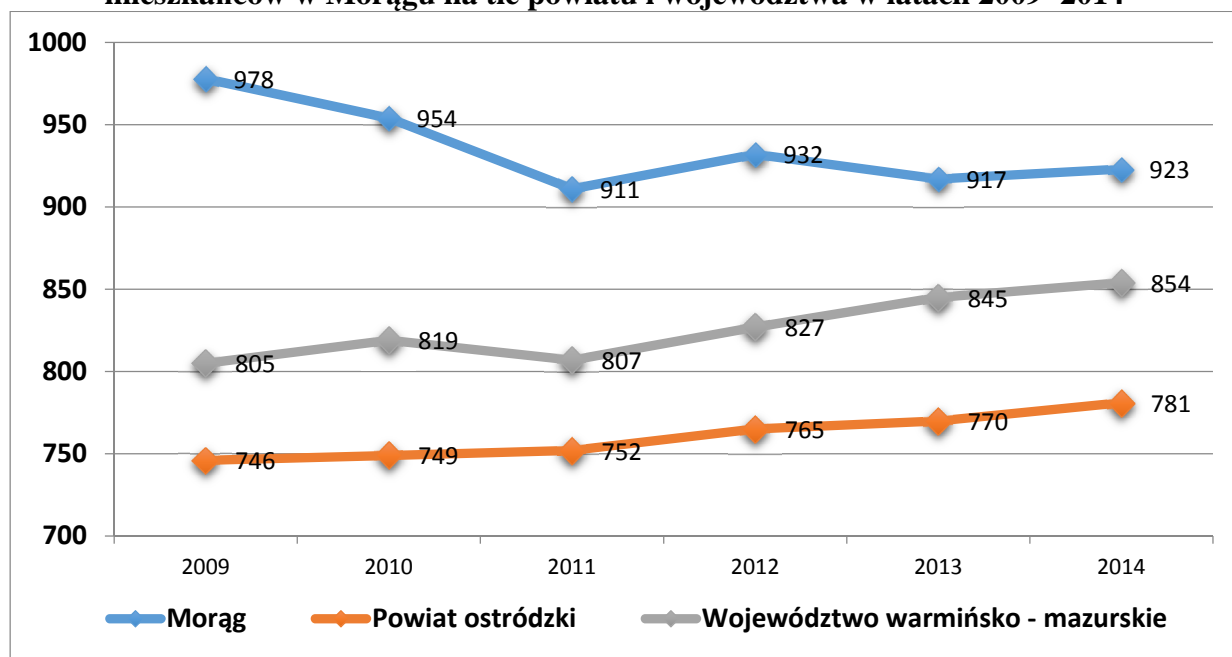

Tabela 9. Liczba podmiotów zarejestrowanych w systemie REGON na 10 000 mieszkańców w Morągu, powiecie ostródzkim i województwie warmińsko - mazurskim w latach 2009 - 2014

Wyszczególnienie	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Miasto Morąg	978	954	911	932	917	923
Powiat ostródzki	746	749	752	765	770	781
Województwo warmińsko - mazurskie	805	819	807	827	845	854

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Rysunek 13. Podmioty wpisane do rejestru REGON w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców w Morągu na tle powiatu i województwa w latach 2009 -2014

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

2.2.3. Turystyka

Turystyka to obecnie jedna z najważniejszych gałęzi zarówno międzynarodowej, jak i lokalnej gospodarki. Coraz częściej postrzega się ją jako dziedzinę gospodarki stwarzającą nowe miejsca pracy i przenoszącą popyt z regionów bogatszych do uboższych. Rozwój turystyki zajmuje czołową pozycję w programach aktywizacji społeczności lokalnych.

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

Korzystne położenie geograficzne Morąga, charakteryzujące się wybitnymi walorami przyrodniczo - krajobrazowymi sprzyja rozwojowi turystyki. W ostatnich latach zauważono większą dynamikę rozwoju tej dziedziny gospodarki. Jest to efekt większych nakładów na promocję miasta oraz gminy w środkach masowego przekazu, zwiększenia liczby inwestycji okołoturystycznych, wzrostu ilości infrastruktury ogólnodostępnej, wzrostu liczby turystów wypoczywających w gminie, dla których Morąg stanowi centrum rozrywki i kultury.

Na terenie miasta funkcjonują trzy hotele oraz pensjonat (znajduje się tutaj większość miejsc noclegowych w gminie). Zwiększenie bazy turystycznej i podniesienie standardu wyposażenia już istniejących obiektów zwiększyłoby atrakcyjność turystyczną Morąga i zachęciło potencjalnych turystów do liczniejszego odwiedzania miasta oraz jego okolic. Budowa nowych obiektów turystycznych powinna uwzględniać tradycyjną architekturę regionu oraz istniejącą infrastrukturę związaną z obsługą szlaków turystycznych. Konieczne jest także podejmowanie różnych działań mających na celu zwiększenie promocji miasta, wydłużenie sezonu turystycznego (pozwoli to pełniej wykorzystać potencjał zawarty w warunkach przyrodniczych tutejszych obszarów) oraz rozszerzenie oferty aktywnego i ciekawego spędzania wolnego czasu.

Zgodnie z danymi Głównego Urzędu Statystycznego na terenie Morąga w 2014 r. istniały 3 obiekty noclegowe, w których oferowano 170 miejsc noclegowych. W tym samym roku z noclegów skorzystało 13 067 turystów, przy czym 438 pochodziło z zagranicy. W poniższej tabeli zaprezentowano dane dotyczące ruchu turystycznego w Morągu w ostatnich kilku latach.

Tabela 10. Ruch turystyczny w Morągu w latach 2009 – 2014

Wyszczególnienie	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Obiekty noclegowe ogółem	2	2	2	3	3	3
Miejsca noclegowe ogółem	145	145	145	169	169	170
Korzystający z noclegów ogółem	11 938	11 918	11 412	11 979	12 862	13 067
Korzystający z noclegów turyści zagraniczni	687	389	233	407	330	438

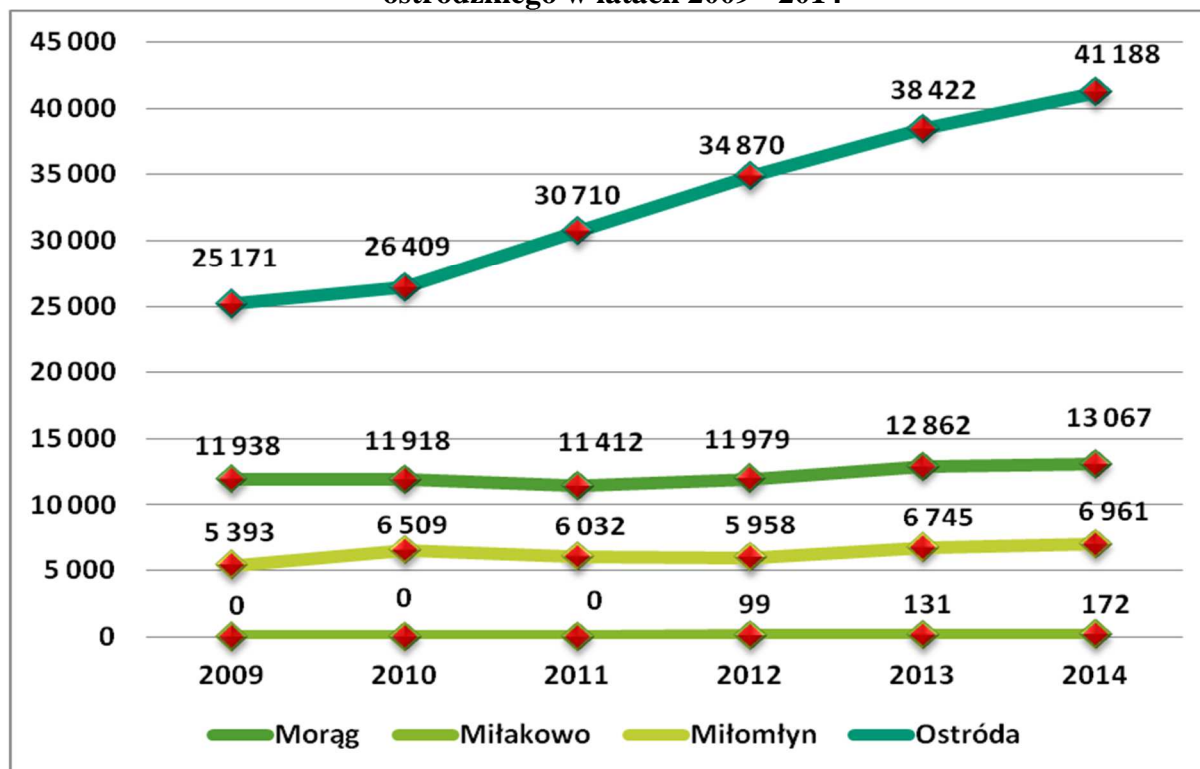
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

Zgodnie z danymi Głównego Urzędu Statystycznego w 2014 roku w Morągu z noclegów skorzystało 13 067 turystów, w Ostródzie - 41 188, w Miłomłynie - 6 961, natomiast w Miłakowie - 172.

Rysunek 14. Turyści korzystający z noclegów w Morągu na tle innych miast powiatu ostródzkiego w latach 2009 - 2014

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Ogólna liczba turystów korzystających z noclegów w latach 2009 - 2014 w Morągu wzrosła o 9,5%. Na tle innych miast powiatu ostródzkiego Morąg zajmuje pod tym względem drugie miejsce, znacznie wyprzedzając Miłomłyn oraz Miłakowo, ustępując jedynie Ostródzie. Szczegółowe dane dotyczące kształtowania się liczby turystów korzystających z noclegów w miastach powiatu ostródzkiego w latach 2009 - 2014 prezentuje poniższy wykres.

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

2.2.4. Identyfikacja problemów w sferze gospodarczej

W rezultacie przeprowadzonej analizy zidentyfikowano następujące problemy w sferze gospodarczej:

- mała liczba średnich oraz dużych przedsiębiorstw;
- zdecydowana dominacja małych przedsiębiorstw na lokalnym rynku;
- brak napływu nowych, dużych inwestycji do miasta;
- zmniejszająca się, w ostatnich latach, liczba podmiotów gospodarczych;
- utrzymujące się bezrobocie;
- niezadawalający stan infrastruktury drogowej;
- niewykorzystywanie w pełni potencjału turystycznego miasta;
- sezonowość ruchu turystycznego;
- konieczność rozbudowy bazy turystycznej.

2.3. Sfera społeczna

2.3.1. Struktura demograficzna i społeczna

Z danych Głównego Urzędu Statystycznego wynika, że ogólna liczba mieszkańców Morąga na przestrzeni lat 2009 - 2014 wzrosła o 1,6%, jednakże w ostatnich czterech latach zaobserwowano systematyczny spadek. W 2014 r. Morąg zamieszkiwało 14 269 osób, z czego 7 384 to kobiety, które stanowiły 51,7% ogółu społeczności. W związku z tym współczynnik feminizacji ukształtował się na poziomie 107. W każdym z analizowanych lat liczba kobiet przewyższała liczbę mężczyzn

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

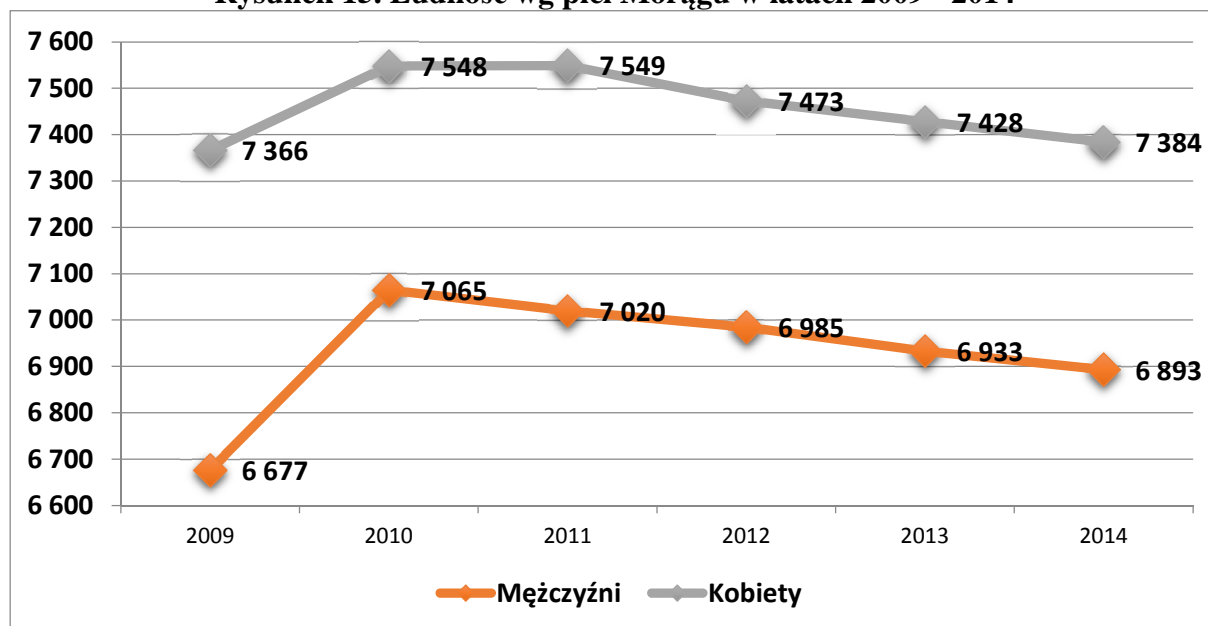
Tabela 11. Liczba ludności w Morągu w latach 2009 - 2014

Wyszczególnienie	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Mężczyźni	6 677	7 065	7 020	6 985	6 933	6 893
Kobiety	7 366	7 548	7 549	7 473	7 428	7 384
Ogółem	14 043	14 613	14 569	14 458	14 361	14 269
Gęstość zaludnienia na 1 km ²	2 298	2 392	2 384	2 366	2 350	2 335
Zmiana liczby ludności na 1000 mieszkańców	-7,4	38,9	-3,0	-7,6	-6,7	-6,4

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Gęstość zaludnienia w badanym okresie wzrosła o 1,6% i w 2014 r. wyniosła 2 335 os./km². Natomiast wskaźnik opisujący zmianę liczby ludności w przeliczeniu na 1000 mieszkańców ukształtował się w 2014 r. na poziomie -6,4. Szczegółowe dane na temat liczby ludności w Morągu w ostatnich latach prezentują Tabela 11 i Rysunek 15.

Rysunek 15. Ludność wg płci Morągu w latach 2009 - 2014

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

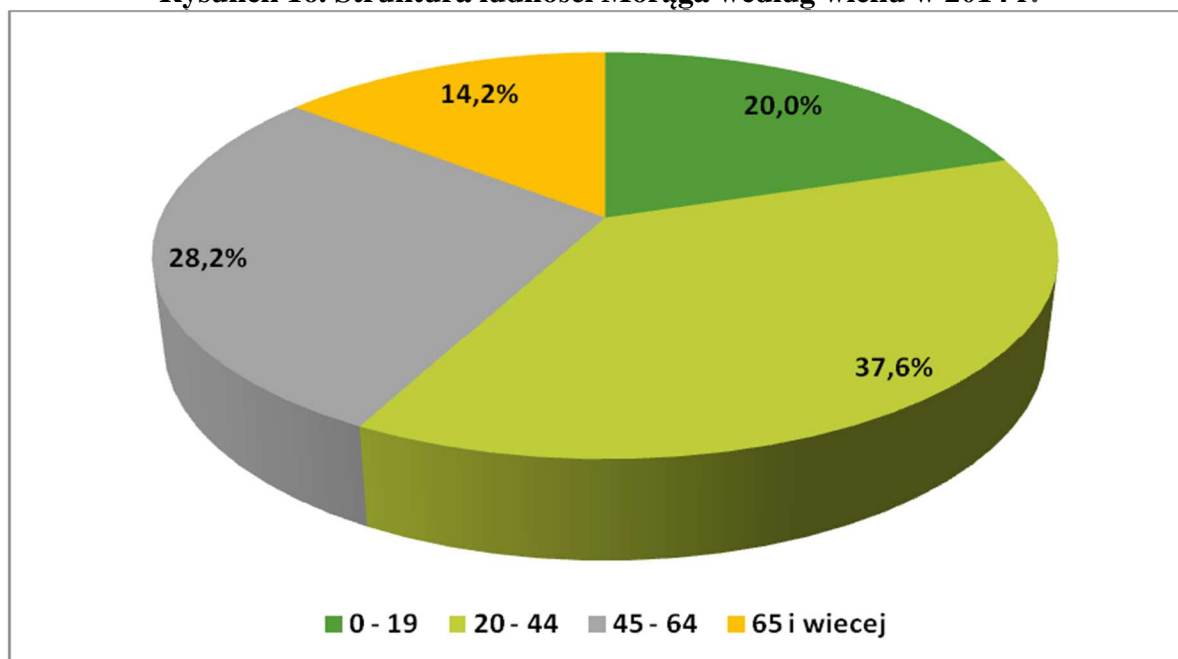
Charakteryzując strukturę lokalnej społeczności pod względem wieku zaobserwowano w ostatnich latach stopniowe zmniejszanie się liczby osób młodych, do 20 roku życia (w analizowanym okresie nastąpił spadek o 10,9%). Jednocześnie z roku na rok przybywa osób starszych, w 2014 r. w porównaniu do roku 2009 ich liczba zwiększyła się o 13,3%. W poniższej tabeli przedstawiono kształtowanie się liczby mieszkańców Morąga według wieku na przestrzeni lat 2009 - 2014, natomiast na poniższym wykresie strukturę ludności według wieku w 2014 r.

Tabela 12. Ludność Morąga według wieku w latach 2009 - 2014

Wyszczególnienie	2009	2010	2011	2012	2013	2014
0 - 19	3 210	3 154	3 110	3 010	2 944	2 860
20 - 44	5 107	5 498	5 471	5 437	5 414	5 362
45 - 64	4 118	4 276	4 253	4 220	4 127	4 022
65 i więcej	1 608	1 685	1 735	1 791	1 876	2 025

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Rysunek 16. Struktura ludności Morąga według wieku w 2014 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego stwierdzono, że w Morągu w ostatnich latach zmniejszyła się liczba urodzeń. W 2014 r. zanotowano o 21,6% mniej żywych urodzeń w porównaniu do roku 2009. Liczba urodzeń w analizowanym okresie spadła zarówno w przypadku kobiet jak i mężczyzn. W tym samym okresie liczba zgonów utrzymywała się na podobnym poziomie. W związku ze zmniejszającą się liczbą urodzeń i liczbą zgonów utrzymującą się na podobnym poziomie, w ostatnich latach w Morągu stwierdzono coraz mniejszy przyrost naturalny. W 2013 r. przyjął on ujemne wartości, zarówno w przypadku mężczyzn, kobiet jak i dla całego lokalnego społeczeństwa. Jednak w ostatnim analizowanym roku odnotowano dodatni przyrost w ogólnej liczbie mieszkańców miasta oraz w przypadku mężczyzn.

Tabela 13. Ruch naturalny według płci w Morągu w latach 2009 - 2014

Wyszczególnienie	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Urodzenia żywe						
Mężczyźni	85	74	58	69	62	73
Kobiety	86	78	67	73	55	61
Ogółem	171	152	125	142	117	134
Zgony						
Mężczyźni	74	72	70	70	74	52
Kobiety	69	69	53	65	71	63
Ogółem	143	141	123	135	145	115
Przyrost naturalny						
Mężczyźni	11	2	-12	-1	-12	21
Kobiety	17	9	14	8	-16	-2
Ogółem	28	11	2	7	-28	19

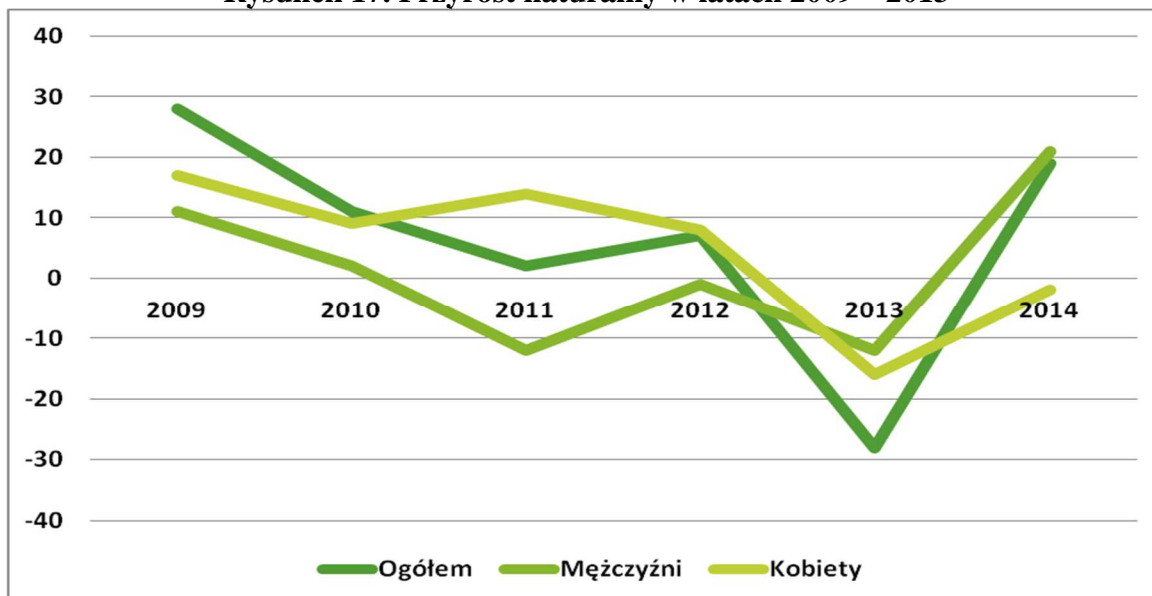
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

Rysunek 17. Przyrost naturalny w latach 2009 – 2013

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Niezwykle istotny wpływ na kształtowanie się ogólnej liczby ludności danej społeczności ma saldo migracji. O poziomie salda migracji decyduje różnica między liczbą wymeldowań a liczbą zameldowań. Najczęściej młodzi ludzie wyjeżdżają do większych miast, by kontynuować edukację na wyższym poziomie i tam osiedlają się na stałe. Drugim pod względem ważności powodem migracji jest konieczność podjęcia pracy zarobkowej w związku z niewystarczającą jej ilością w stosunku do zgłaszanych potrzeb.

Tabela 14. Migracje w Morągu w latach 2009 -2014

Wyszczególnienie	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Zameldowania						
Z miast	48	81	79	56	78	64
Ze wsi	96	110	97	118	96	65
Z zagranicy	7	7	8	3	4	2
Ogółem	151	198	184	177	178	131
Wymeldowania						
Do miast	174	185	114	129	120	137

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

Wyszczególnienie	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Na wieś	108	159	98	104	117	121
Za granicę	20	13	18	27	29	24
Ogółem	302	357	230	260	266	282
Saldo migracji						
W przeliczeniu na 1000 osób	-10,7	-10,8	-3,2	-5,7	-6,1	-10,6
Migracje zagraniczne na 1000 osób	-0,92	-0,41	-0,69	-1,65	-1,74	-1,54
Ogółem	-151	-159	-46	-83	-88	-151

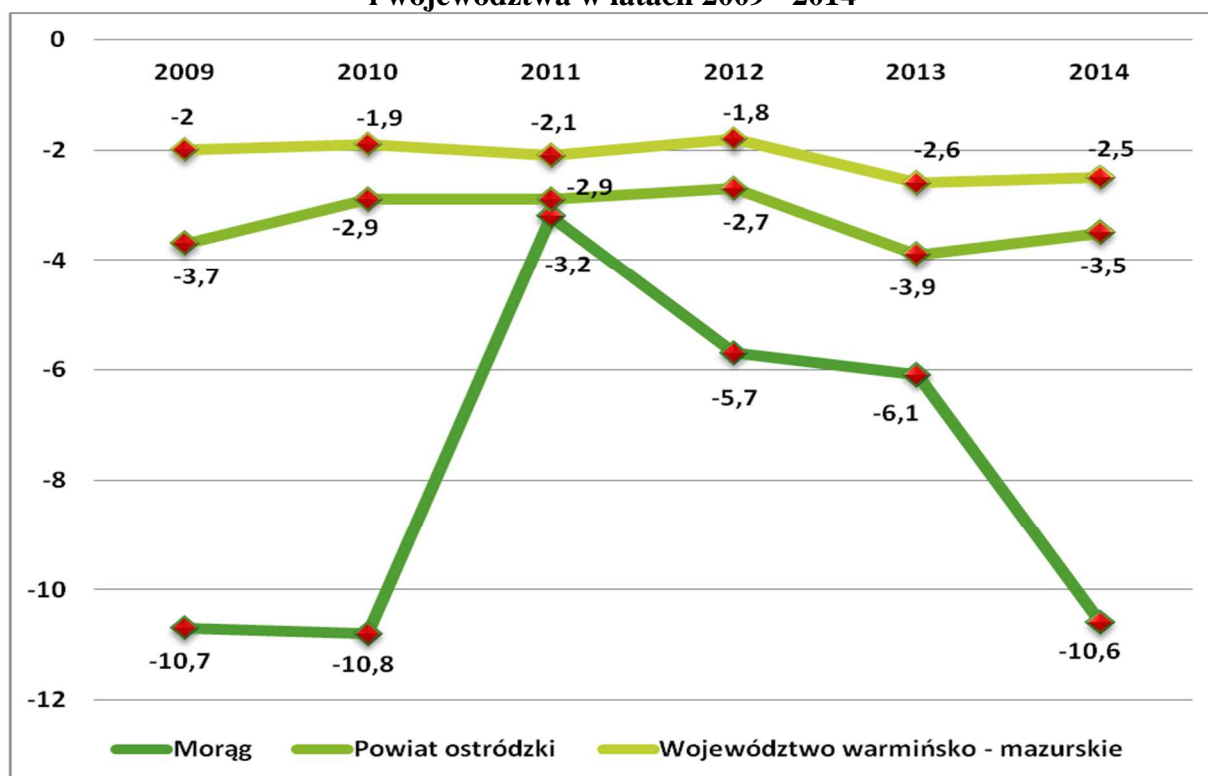
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Analizując dane Głównego Urzędu Statystycznego stwierdzono utrzymujące się ujemne saldo migracji w każdym z badanych lat (Tabela 14). W 2014 r. ukształtowało się na poziomie -151. Wśród zameldowań nieznacznie przeważają zameldowania ze wsi (w 2014 r. ich udział w ogólnej liczbie zameldowań wyniósł 49,6%), nieco mniej stwierdzono zameldowań z miast – 48,9%. Z kolei wśród wymeldowań w 2014 r. większą popularnością cieszyły się wyjazdy do innych miast (48,6%), natomiast na wieś zdecydowało się wyjechać 42,9%. W każdym roku badanego okresu stwierdzono zarówno ujemne saldo migracji w przeliczeniu na 1000 osób, jak i ujemne saldo migracji zagranicznych w przeliczeniu na 1000 osób.

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

Rysunek 18. Saldo migracji w przeliczeniu na 1 000 osób w Morągu na tle powiatu i województwa w latach 2009 - 2014

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego saldo migracji w przeliczeniu na 1000 osób w latach 2009 - 2014 zarówno w Morągu, jak i w powiecie ostródzkim oraz województwie warmińsko - mazurskim przyjmowało wartości ujemne. Jednakże w każdym z analizowanych lat saldo migracji w przypadku Morąga było najniższe. Należy tutaj zaznaczyć, że utrzymujące się ujemne saldo migracji oraz malejący przyrost naturalny to bardzo niekorzystne zmiany, które w konsekwencji doprowadzą do systematycznego spadku liczby mieszkańców Morąga. Konieczne jest zatem podejmowanie wszelkich możliwych starań zmierzających do nieustannego rozwoju Morąga, jak i poprawy ogólnego wizerunku miasta zarówno dla lokalnej społeczności, jak również dla potencjalnych przyszłych mieszkańców.

Na przestrzeni lat 2009 - 2014 zaobserwowano systematyczne zmniejszanie się liczby osób w wieku przedprodukcyjnym (w badanym okresie nastąpił spadek o 11,5%) przy

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

jednoczesnym zwiększaniu liczby ludności w wieku poprodukcyjnym (wzrost w analizowanym czasie o 29,2%). Jednocześnie stwierdzono wzrost wartości wskaźników obciążenia demograficznego. Najbardziej dynamiczny wzrost nastąpił w przypadku wskaźnika liczby ludności w wieku poprodukcyjnym przypadających na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym. W analizowanym okresie wskaźnik ten wzrósł o 33,2.

Tabela 15. Ludność Morąga według ekonomicznych grup wieku wraz ze wskaźnikami obciążenia demograficznego w latach 2009 - 2014

Wyszczególnienie	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Ludność w wieku przedprodukcyjnym	2 848	2 801	2 726	2 648	2 598	2 521
Ludność w wieku produkcyjnym	9 138	9 601	9 536	9 407	9 246	9 091
Ludność w wieku poprodukcyjnym	2 057	2 211	2 307	2 403	2 517	2 657
Wskaźniki obciążenia demograficznego						
Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	53,7	52,2	52,8	53,7	55,3	57,0
Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym	72,2	78,9	84,6	90,7	96,9	105,4
Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	22,5	23,0	24,2	25,5	27,2	29,2

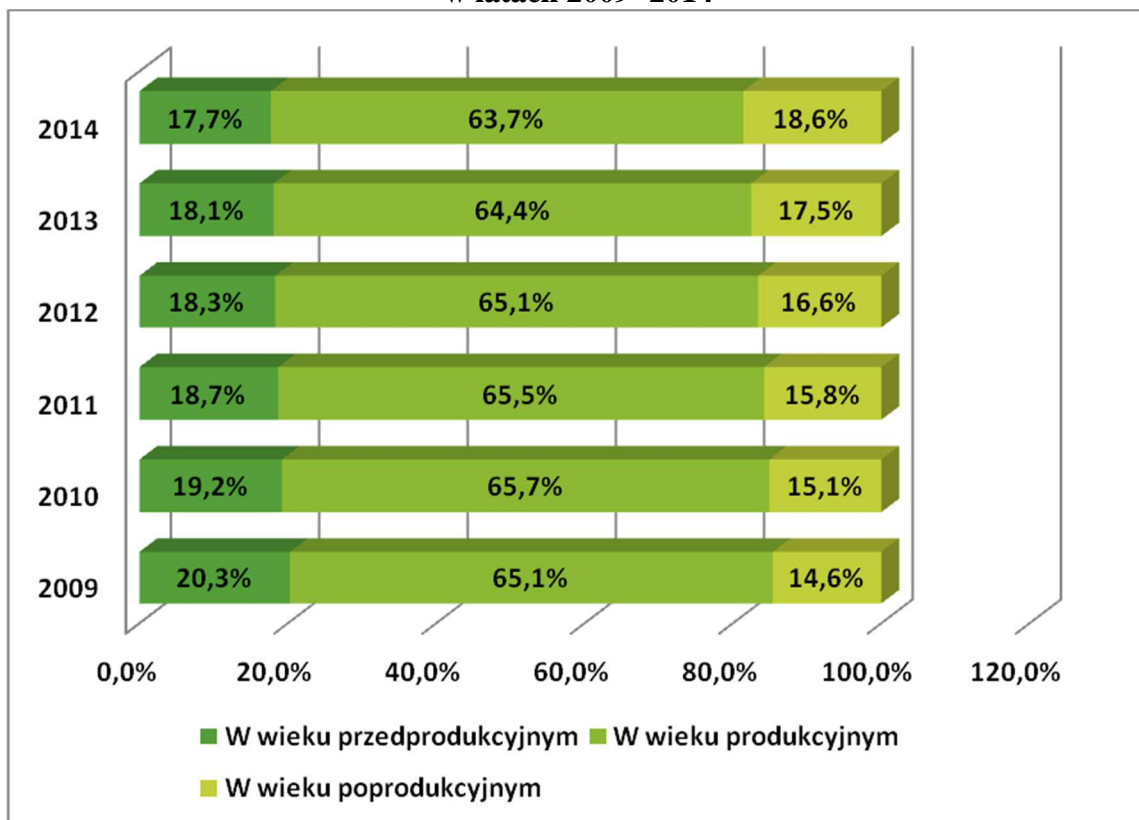
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W 2009 r. na każde 100 osób w wieku przedprodukcyjnym przypadają 72,2 osoby kończące pracę zawodową, pięć lat później liczba ta wzrosła już do 105,4. W badanym okresie nastąpił także wzrost wskaźnika liczby ludności w wieku poprodukcyjnym przypadających na 100 osób w wieku produkcyjnym - o 6,7. W powyższej tabeli oraz na wykresie znajdującym się poniżej zaprezentowano dane dotyczące ludności Morąga według ekonomicznych grup wieku wraz ze wskaźnikami obciążenia demograficznego.

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

Rysunek 19. Udział ludności według ekonomicznych grup wieku w ludności ogółem w latach 2009 -2014

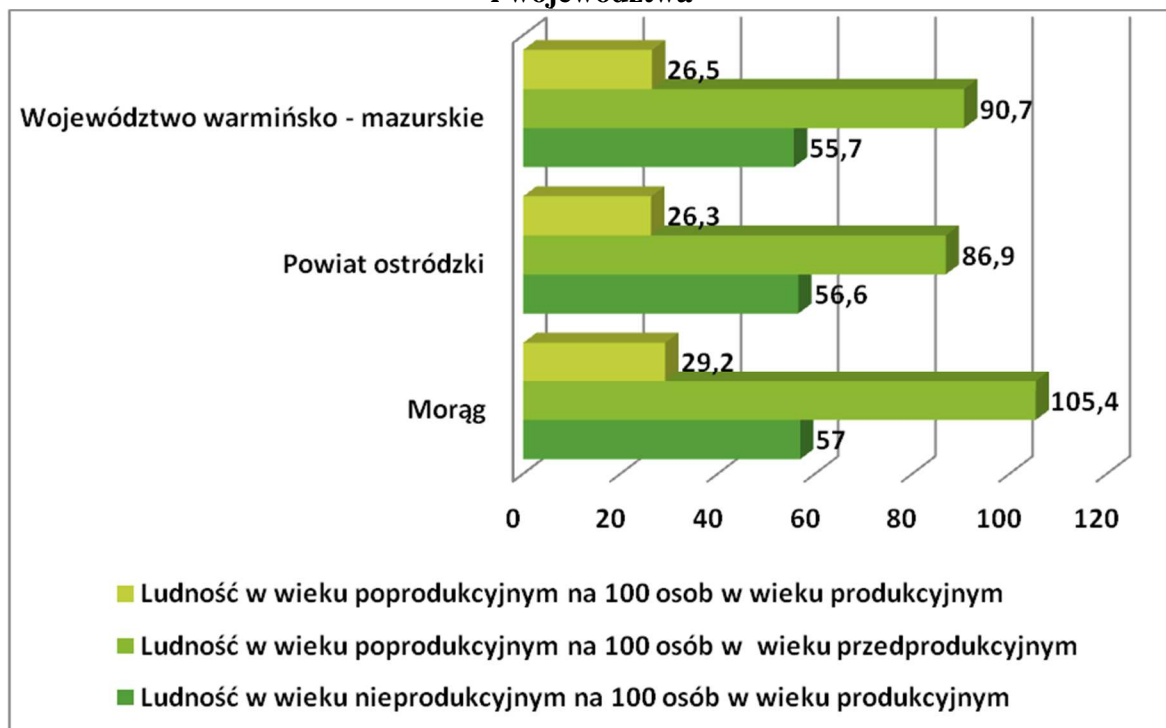
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Zgodnie z danymi Głównego Urzędu Statystycznego w 2014 roku wartości wszystkich wskaźników obciążenia demograficznego dla Morąga były wyższe niż dla powiatu ostródzkiego czy województwa warmińsko - mazurskiego. W Morągu na każde 100 osób w wieku przedprodukcyjnym przypadało 105,4 osób w wieku poprodukcyjnym, podczas gdy wartość ta dla powiatu wyniosła 86,9, a dla województwa 90,7. Podobnie sytuacja wygląda w przypadku wskaźnika ludności w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym - w Morągu ukształtował się on na poziomie 29,2, w powiecie osiągnął wartość 26,3, a w województwie 26,5. Na poniższym wykresie zaprezentowano szczegółowe dane dotyczące kształtowania się wskaźników obciążenia demograficznego w 2014 roku w Morągu na tle powiatu ostródzkiego i województwa warmińsko - mazurskiego.

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

Rysunek 20. Wskaźniki obciążenie demograficznego w 2014 r. w Morągu na tle powiatu i województwa

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

2.3.2. Określenie grup społecznych wymagających wsparcia

Rozwiązywanie problemów społecznych to jedna z najbardziej istotnych płaszczyzn rewitalizacji. Jest to niezwykle ważna kwestia, gdyż problemy takie prowadzą do osłabiania pozytywnych relacji międzyludzkich, polaryzacji grup społecznych o odmiennych sytuacjach ekonomicznych, a także występowania enklaw osób społecznie zdemoralizowanych i wykluczonych. Dezintegracja społeczności lokalnych ogranicza możliwość kształtowania procesów rozwojowych miasta. W celu zapewnienia jak najbardziej skutecznych działań rewitalizacyjnych konieczne jest zatem określenie grup społecznych wymagających wsparcia.

Działania z zakresu pomocy społecznej na terenie Morąga z mocy ustawy wykonuje Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej, który jest odpowiedzialny m.in. za:

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

- analizę i ocenę zjawisk wymagających świadczeń pomocy społecznej,
- przyznawanie i wypłacanie świadczeń z pomocy społecznej,
- pomoc w formie usług opiekuńczych rodzinom i osobom wymagającym pomocy,
- aktywizację rodzin i osób do zaspokajania swoich potrzeb we własnym zakresie,
- pracę socjalną mającą na celu pomoc rodzinom oraz osobom w odzyskaniu zdolności funkcjonowania w społeczeństwie,
- udzielanie innych form pomocy wynikających z ustawy oraz lokalnych potrzeb.

Dane na temat liczby rodzin oraz osób w Morągu korzystających z pomocy społecznej według powodów powstawania trudnej sytuacji życiowej w latach 2012 - 2014 prezentuje Tabela 16.

Zgodnie z danymi Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Morągu największą grupą wymagającą wsparcia są osoby zmagające się z problemem ubóstwa. Jak wynika z przedstawionych powyżej danych, w 2014 r. ze wsparcia Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Morągu skorzystało 1 295 rodzin ubogich.

Tabela 16. Powody przyznawania pomocy społecznej w Morągu

Powody trudnej sytuacji życiowej	Liczba rodzin			Liczba osób w rodzinie		
	2012	2013	2014	2012	2013	2014
Ubóstwo	1 153	1 290	1 295	2 778	3 022	3 027
Bezrobocie	1 101	1 194	1 103	2 951	3 102	2 823
Niepełnosprawność	657	699	644	1 696	1 691	1 482
Długotrwała lub ciężka choroba	166	183	142	306	338	228
Bezradność w sprawach opiekuńczo - wychowawczych	225	233	185	761	782	630
Alkoholizm	30	31	27	45	51	46
Narkomania	0	2	2	0	2	4
Potrzeba ochrony macierzyństwa	503	486	368	b. d.	b. d.	b. d.
<i>w tym wielodzietność</i>	200	175	144	b. d.	b. d.	b. d.
Bezdomność	17	27	28	18	27	28
Opuszczenie zakładu karnego	43	44	45	58	65	61
Zdarzenia losowe	12	0	16	20	0	29
Sieroctwo	0	4	1	0	12	4

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

Powody trudnej sytuacji życiowej	Liczba rodzin			Liczba osób w rodzinie		
	2012	2013	2014	2012	2013	2014
Przemoc w rodzinie	5	4	3	20	13	9

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Morągu

Występowanie ubóstwa wpływa negatywnie na życie ludzi i sprzyja pauperyzacji społeczeństwa. Bieda ma ogromny wpływ nie tylko na sferę ekonomiczną, ale także na inne sfery życia. Jednym ze skutków ubóstwa jest degradacja ekonomiczna jednostki i rodziny. Ulegają jej również całe obszary czego skutkiem są zaniedbane budynki czy urządzenia infrastruktury społecznej. Powstające skupiska ludzi ubogich sprzyjają rozszerzaniu się zjawisk patologii społecznych. Zjawisko ubóstwa jest szczególnie groźne dla życia rodzinnego. Jego skutkiem może być występowanie i narastanie konfliktów wewnątrzrodzinnych. Te z kolei mogą wywoływać problemy wychowawcze, a nawet prowadzić do rozbicia rodziny. Życie w ubóstwie czy pozostawanie bez pracy często wywołują następne konsekwencje - zwykle są to zjawiska patologiczne. Niewystarczające zaspokojenie potrzeb materialnych prowadzi do pogorszenia warunków bytowych, może być przyczyną poczucia wzrostu zagrożenia, zaniżenia aspiracji edukacyjnych i zmniejszenia szans kształcenia. To w rezultacie może doprowadzić do zjawiska dziedziczenia bezrobocia.

Jednym z ważniejszych czynników kształtujących potencjał społeczno – ekonomiczny miasta, wpływającym na życie mieszkańców, w szczególności na poziom ubóstwa i wykluczenia społecznego jest poziom bezrobocia. Osoby bezrobotne to kolejna grupa wymagająca wsparcia w ramach procesu rewitalizacji. Brak zatrudnienia spowodował, że w 2014 r. 1 103 rodziny musiały skorzystać z pomocy MOPS w Morągu.

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

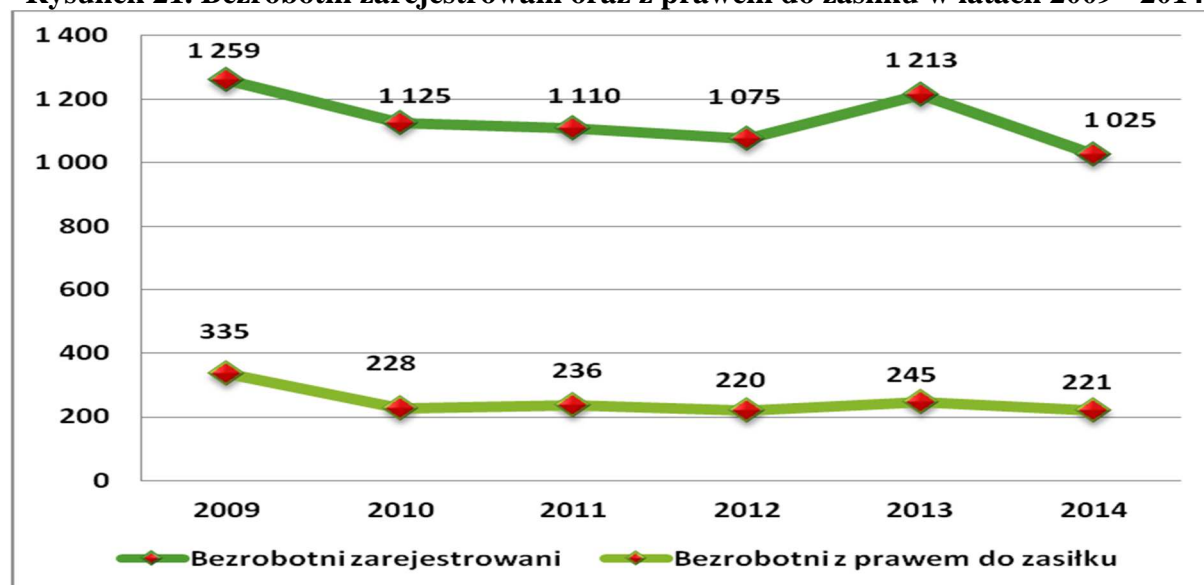
Tabela 17. Bezrobotni w Morągu w latach 2009 - 2014

Wyszczególnienie	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Bezrobotni zarejestrowani ogółem:	1 259	1 125	1 110	1 075	1 213	1 025
<i>w tym kobiety</i>	631	601	620	592	656	524
Bezrobotni z prawem do zasiłku ogółem:	335	228	236	220	245	221
<i>w tym kobiety</i>	139	128	142	116	141	106
Udział osób z prawem do zasiłku ogółem	26,61%	20,27%	b. d.	20,47%	20,20%	21,56%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Powiatowego Urzędu Pracy w Ostródzie

Zgodnie z danymi Powiatowego Urzędu Pracy w Ostródzie ogólna liczba zarejestrowanych bezrobotnych w 2014 r. wyniosła 1 025 osób, w tym 51,1% stanowiły kobiety. Prawo do zasiłku posiadało 221 osób, czyli 21,56% ogólnej liczby osób pozostających bez pracy. Szczegółowe dane dotyczące kształtowania się liczby zarejestrowanych bezrobotnych oraz osób posiadających prawo do zasiłku w latach 2009 - 2014 przedstawia powyższa tabela oraz poniższy wykres.

Rysunek 21. Bezrobotni zarejestrowani oraz z prawem do zasiłku w latach 2009 - 2014

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

Bezrobocie to zjawisko społeczne powodujące zmniejszenie rozwoju społeczno - gospodarczego miasta, stanowiące istotny problem ekonomiczny. W miarę trwania bezrobocia pogłębia się izolacja społeczna i jednoczesny spadek aktywności. Wynika to z rozluźnienia więzi z dawnym środowiskiem, unikanie bezrobotnego przez innych znajomych z obawy prośby o pomoc, dobrowolnego ograniczania przez bezrobotnego kontaktów towarzyskich wynikającego z niechęci do pokazywania publicznie swojej trudnej sytuacji. Pogłębiający się niedostatek, izolacja społeczna, niemożność znalezienia nowego zatrudnienia, poczucie poniżenia pogarszają samopoczucie psychiczne. Zwiększają poczucie bezradności, obniżają samoocenę, budzą uzasadnione obawy o przyszłość.

Wszystkie negatywne skutki bezrobocia odciskają piętno na funkcjonowaniu rodziny osoby pozostającej bez pracy. Bezrobocie w dużym stopniu rzutuje na powstawanie w rodzinie: napięcia, stresu, powoduje konieczność rezygnacji z życia kulturalnego, realizacji planów, marzeń.

W procesie rewitalizacji należy uwzględnić także problemy osób chorych oraz niepełnosprawnych. Jak wynika z powyższych danych w 2014 roku aż 644 rodziny skorzystały z pomocy społecznej z tytułu niepełnosprawności, natomiast 142 z powodu długotrwałej lub ciężkiej choroby. Konieczne jest zatem przeprowadzenie modernizacji infrastruktury wpływającej na zwiększenie dostępności obiektów publicznych dla osób niepełnosprawnych. W ramach wsparcia dla grup osób niepełnosprawnych oraz chorych należy realizować projekty zapewniające odpowiednie wsparcie socjalne i medyczne. Niepełnosprawność będąca efektem dysfunkcji natury fizycznej lub psychicznej powoduje w wielu przypadkach znaczne ograniczenia w codziennym życiu. Osoby niepełnosprawne muszą mierzyć się z licznymi problemami utrudniającymi ich normalne funkcjonowanie. Często są to kłopoty z korzystaniem ze środków publicznego transportu, dostępem do podstawowej opieki medycznej czy też po prostu brak zatrudnienia spowodowany niejednokrotnie gorszym wykształceniem, które z kolei jest wynikiem znacznie utrudnionego dostępu do podniesienia własnych kwalifikacji przez osoby niepełnosprawne. Często w społeczeństwie zauważamy tendencję do izolacji oraz ograniczania udziału osób niepełnosprawnych w życiu społecznym. Tymczasem osoby

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

dotknięte niepełnosprawnością bardzo potrzebują społecznego wsparcia i akceptacji. Program pomocy taki osobom powinien nie tylko ograniczać się do niezbędnych świadczeń i usług zdrowotnych oraz rozwiązań technologicznych ułatwiających poruszanie się w przestrzeni miejskiej. Niezwykle ważne jest także umożliwienie niepełnosprawnym pełnej integracji z lokalną społecznością, co w konsekwencji da szansę takim osobom na znalezienie zatrudnienia, a tym samym godne warunki życia. Należy również aktywnie wspierać wszelkie działania zmierzające do równouprawnienia osób niepełnosprawnych oraz przeciwdziałające ich dyskryminacji i tworzyć mechanizmy wyrównujące szanse życiowe i warunki do korzystania z przysługujących im praw.

Z danych Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej wynika, że grupą wymagającą wsparcia są również osoby dotknięte problemami opiekuńczo - wychowawczymi, w 2014 r. z pomocy społecznej z tego tytułu skorzystało 185 rodzin. Bezradność w sprawach opiekuńczo - wychowawczych to niezwykle istotny rodzaj dysfunkcji prowadzący do zaniedbań w rozwoju najmłodszych mieszkańców miasta, co w rezultacie sprzyja utrwalaniu negatywnych postaw i zachowań. Jest ona wynikiem zaburzeń w funkcjonowaniu rodziny jako podstawowej grupy społecznej wywierającej najistotniejszy wpływ na rozwój jednostki.

Bezradność w sprawach opiekuńczo - wychowawczych często jest wynikiem bezrobocia i wynikającego z niego ubóstwa, braku wsparcia ze strony innych osób, choroby, różnego rodzaju uzależnień, czy trudności w łączeniu pracy zawodowej z wychowywaniem dziecka.

Rodzina to źródło pierwszych więzi emocjonalnych dziecka, początek jego kontaktów międzyludzkich. Oddziałuje na zachowanie wychowanków wewnątrz rodziny oraz na zewnątrz, na ich ustosunkowanie się do innych osób, do wartości i systemu norm postępowania. W prawidłowo funkcjonującej rodzinie pojawiają się walory wychowawcze niemożliwe do zastąpienia przez żadne inne środowisko. Zwłaszcza dla najmłodszych członków społeczeństwa dom oraz rodzina staje się podporą emocjonalną i ostoją bezpieczeństwa psychicznego. Zapewnia ona dziecku zaspokojenie podstawowych potrzeb emocjonalnych, daje poczucie bezpieczeństwa. W rodzinach zaburzonych rodzice nie potrafią

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

stworzyć właściwego klimatu życia rodzinnego, rozładowywania napięć powstałych poza domem, właściwych wzorców komunikacji, dawania rodzinie poczucia bezpieczeństwa i obdarzania dzieci uwagą. Dzieci pochodzące z takich rodzin często są pozostawione same sobie, mają problemy w szkole - na skutek przeżywanych porażek szkolnych rezygnują z wysiłku zdobywania wiedzy. Dzieci odrzucone przez środowisko rodzinne szukają akceptacji wśród rówieśników, zaczynają wagarować i popadają w konflikty z prawem.

Rodzina jako podstawowa komórka społeczeństwa oraz naturalne środowisko rozwoju dzieci powinna zostać otoczona niezbędną ochroną i wsparciem, aby mogła w pełnym zakresie wypełniać swoje obowiązki w społeczeństwie. Należy zatem wspierać jej prawidłowe funkcjonowanie poprzez działania zmierzające do poprawy sytuacji życiowej.

Jednym z zadań do realizacji podczas procesu rewitalizacji jest także pomoc osobom z tytułu ochrony macierzyństwa. Zgodnie z danymi Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Morągu w 2014 r. z tego powodu udzielono wsparcia 368 rodzinom. Świadczenia z tytułu macierzyństwa mają na celu zapewnienie ochrony kobietom w ciąży oraz bezpośrednio po porodzie i zapewnienie realizacji funkcji opiekuńczej nad dzieckiem. Zapewnienie o ochronie macierzyństwa zostało zdefiniowane w Konstytucji RP, która w art. 18 uznaje macierzyństwo za samoistną wartość konstytucyjną i zapewnia mu ochronę i opiekę. Często prawa kobiet w ciąży oraz wychowujących małe dzieci są łamane, np. przez pracodawców. Niepewność jutra prowadzi do opóźniania decyzji o posiadaniu dziecka. To z kolei przekłada się na zmniejszanie liczby urodzeń oraz przyrostu naturalnego co zaczyna wywierać negatywne skutki dla całej społeczności. Należy zatem tworzyć odpowiednie warunki do pełnego rozwoju i funkcjonowania rodzin poprzez wspieranie ich we wszystkich fazach rozwoju - zwłaszcza poprzez tworzenie odpowiednich warunków do posiadania dzieci i łagodzenie obciążeń związanych z ich utrzymaniem. Dla realizacji polityki prorodzinnej konieczna jest ścisła współpraca organów samorządowych wszystkich szczebli, instytucji administracji państwowej oraz organizacji pozarządowych.

Kolejną grupą wsparcia wymagającą pomocy w procesie rewitalizacji są osoby mające trudności z przystosowaniem do życia po opuszczeniu zakładu karnego - w 2014 r. z tego tytułu

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

wypłacono świadczenia 45 rodzinom. Zdecydowana większość osób karanych, zanim weszła w konflikt z prawem, znajdowała się w trudnej sytuacji życiowej wynikającej najczęściej z powodu uzależnień czy też braku umiejętności funkcjonowania w społeczeństwie. Osoby opuszczające zakłady karne charakteryzują się cechami utrudniającymi im proces ponownej adaptacji społecznej, są to m.in.: długa działalność przestępcza, brak wsparcia w rodzinie, różnego rodzaju uzależnienia, brak umiejętności wchodzenia w związki emocjonalne, lekceważący stosunek do norm moralnych, niska samoocena czy brak wiary we własne możliwości. Brak wsparcia ze strony rodziny oraz najbliższego otoczenia i instytucji administracji samorządowej uniemożliwi skazanemu skuteczne odbudowanie jego statusu społecznego, doprowadzi do pogłębienia poczucia wykluczenia i marginalizacji. Konieczne zatem jest udzielenie pomocy materialnej oraz psychicznej osobom opuszczającym zakład karny, gdyż minimalizuje to prawdopodobieństwo powrotu do działalności przestępczej, co przyczyni się do zwiększenia poziomu poczucia bezpieczeństwa społecznego.

Z danych Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Morągu wynika, że w 2014 r. z powodu bezdomności z pomocy społecznej skorzystało 28 rodzin. Odnotowano, iż liczba ta z roku na rok systematycznie wzrasta. Na podstawie przepisów ustawy o pomocy społecznej stwierdza się, że osobą bezdomną jest osoba niezamieszkująca w lokalu mieszkalnym i nigdzie niezameldowana na pobyt stały. Bezdomność to zjawisko społeczne będące wynikiem najczęściej: alkoholizmu, utraty pracy powodującej brak środków do życia i eksmisję z miejsca zamieszkania, rozpadu rodziny, powrotu z zakładu karnego, przemocy w rodzinie, braku tolerancji czy zrozumienia dla osób zapadających na ciężkie choroby. Osoby bezdomne są wykluczone z właściwego funkcjonowania w życiu społecznym, tracą społeczną tożsamość, pozostają całkowicie poza rynkiem pracy, sferą edukacji i sferą opieki medycznej. Bezdomność to złożony, wieloaspektowy problem społeczny, gospodarczy, kulturowy i psychologiczny. Pomoc bezdomnym jako jedno z zadań własnych gminy może mieć formę udzielenia schronienia, zapewnienia posiłku czy ubrania, a także zasiłków celowych. Osoby bezdomne powinny zostać objęte kompleksowym programem wychodzenia z bezdomności polegającym na wspieraniu ich w rozwiązywaniu problemów życiowych, zwłaszcza

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

rodziny i mieszkaniowych oraz pomocy w znalezieniu zatrudnienia. Niezbędne jest opracowanie profesjonalnego systemu pomocy, opierającego się na prawie i poszanowaniu godności każdego człowieka.

Grupą wymagającą wsparcia są bez wątpienia osoby uzależnione. W 2014 r. wsparcie z tego tytułu uzyskało 29 rodzin. Uzależnienia to bardzo złożony problem społeczny o wielu negatywnych skutkach, m.in.: wyniszczenie organizmu, zmniejszenie ogólnej aktywności życiowej, zawężenie relacji społecznych, negatywny stan psychiczny, niska samoocena. Konsekwencjami uzależnień mogą być utrata pracy i dochodów, co prowadzi do ubóstwa, zakłócenie prawidłowego funkcjonowania rodziny - agresja i przemoc w rodzinie, zniszczenie więzi z bliskimi, zwiążanie z grupami przestępczymi, bezdomność. Konsekwencje te ponoszą nie tylko sami uzależnieni, ale także osoby im najbliższe, które cierpią na równi z uzależnionym. Dotyczy to zwłaszcza dzieci z domów dotkniętych uzależnieniem - są to m.in. ubóstwo, zaburzenia emocjonalne, poczucie zagrożenia, samotności, dezorientacji, zaburzenia poczucia własnej wartości, zakłócenia rozwoju psychofizycznego, trudności w nauce. Pomoc osobom uzależnionym polega na podjęciu kompleksowych działań, są to: wczesne działania diagnostyczne i kierowanie na leczenie, uzależnienie wypłaty świadczeń finansowych od podejmowania przez podopiecznych działań zmierzających do rozwiązania problemu uzależnień, motywowanie do rozstania się z nałogiem, wsparcie dla osób leczących się oraz kończących leczenie.

2.3.3. Infrastruktura społeczna - edukacja i ochrona zdrowia

Edukacja

Edukacja pełni zasadniczą rolę w podnoszeniu kwalifikacji zasobów ludzkich oraz rozwiązywaniu problemów występujących na obszarach zdegradowanych. Niezwykle istotnym jest zatem równy dostęp lokalnej społeczności do edukacji przez całe życie oraz jak najwyższy poziom edukacji.

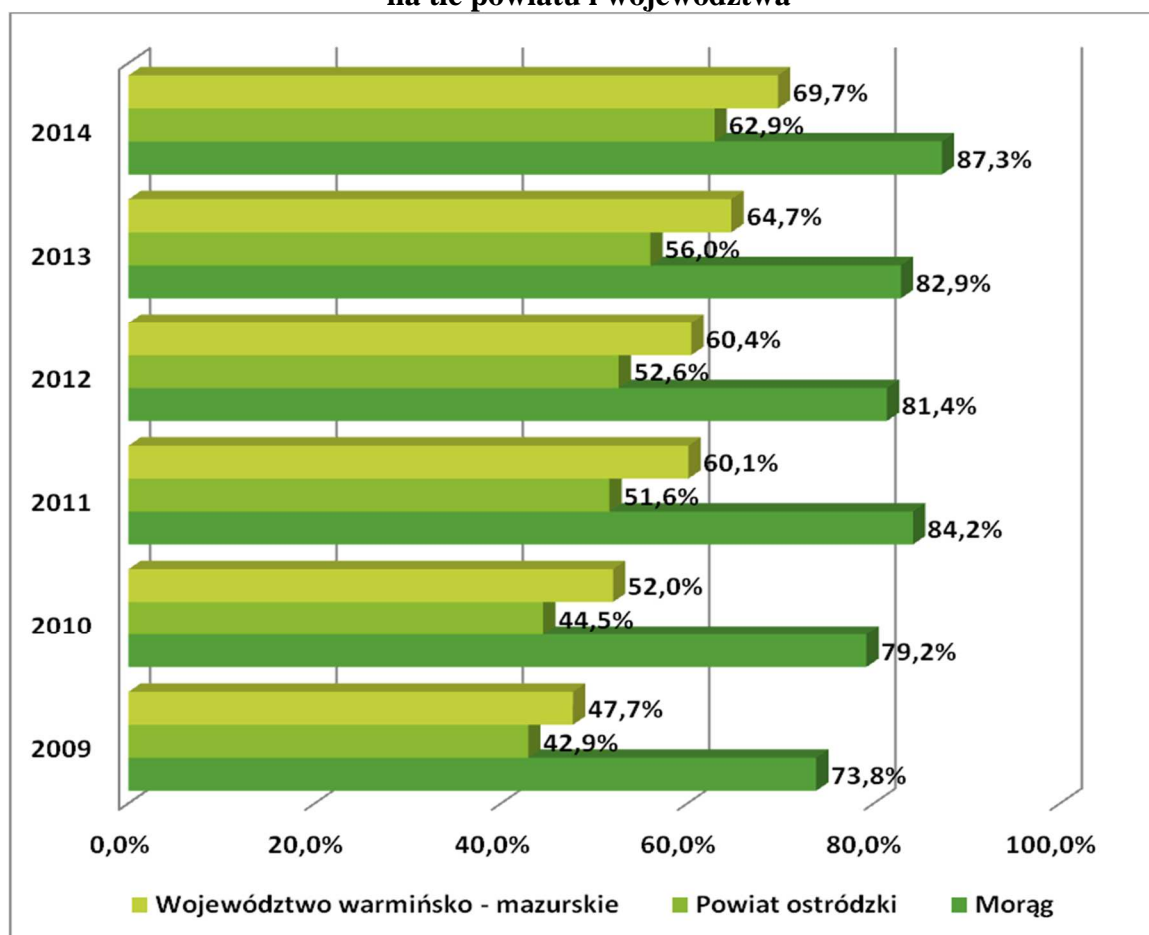

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

Ważnym wskaźnikiem, który obrazuje dostęp do usługi publicznej w zakresie wychowania przedszkolnego jest odsetek dzieci w wieku od 3 do 5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym. W analizowanym okresie nastąpił wzrost odsetka dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym na terenie Morąga. Niezwykle istotny jest także fakt, iż w każdym z badanych lat odsetek dzieci uczęszczających do przedszkola był zdecydowanie wyższy w Morągu niż w powiecie ostródzkim czy województwie warmińsko - mazurskim. Dane dotyczące odsetka dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w Morągu na tle powiatu i województwa prezentuje poniższy wykres.

Rysunek 22. Dzieci objęte wychowaniem przedszkolnym (w wieku 3 - 5 lat) w Morągu na tle powiatu i województwa

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

W Morągu systematycznie zmniejsza się liczba dzieci uczących się w szkołach podstawowych i gimnazjach. W 2014 roku w morąskich szkołach podstawowych uczyło się w 45 oddziałach 1 052 uczniów. Z kolei w miejscowych gimnazjach naukę w tym samym roku pobierało w 25 oddziałach 627 gimnazjalistów. W latach 2009 - 2013 liczba uczniów szkół podstawowych spadła o 4,2%, natomiast w ostatnim roku odnotowano niewielki wzrost o 6,3%.

Tabela 18. Szkolnictwo podstawowe i gimnazjalne w Morągu w latach 2009 - 2014

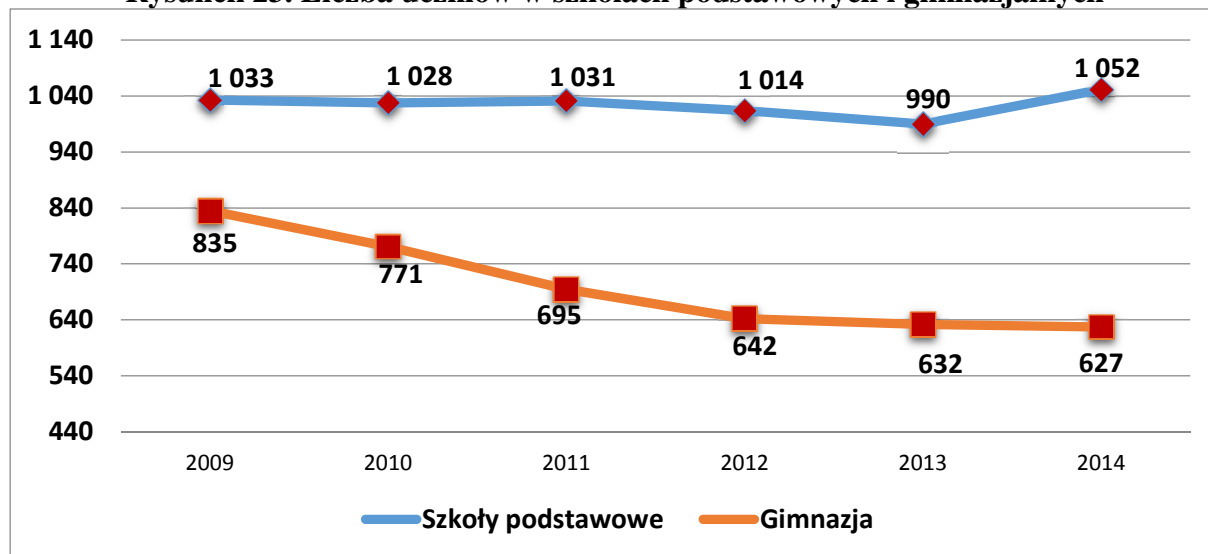
Wyszczególnienie	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Szkolnictwo podstawowe						
Szkoły ogółem	3	3	3	3	3	3
Pomieszczenia szkolne	60	60	57	57	b. d.	b. d.
Oddziały w szkołach	47	47	46	44	40	45
Uczniowie	1 033	1 028	1 031	1 014	990	1 052
Absolwenci	204	165	159	167	170	148
Szkolnictwo gimnazjalne						
Szkoły ogółem	2	2	2	2	2	2
Pomieszczenia szkolne	53	44	44	44	b. d.	b. d.
Oddziały w szkołach	33	31	28	26	25	25
Uczniowie gimnazjów	835	771	695	642	632	627
Absolwenci gimnazjów	285	269	250	246	219	178

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

Rysunek 23. Liczba uczniów w szkołach podstawowych i gimnazjalnych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

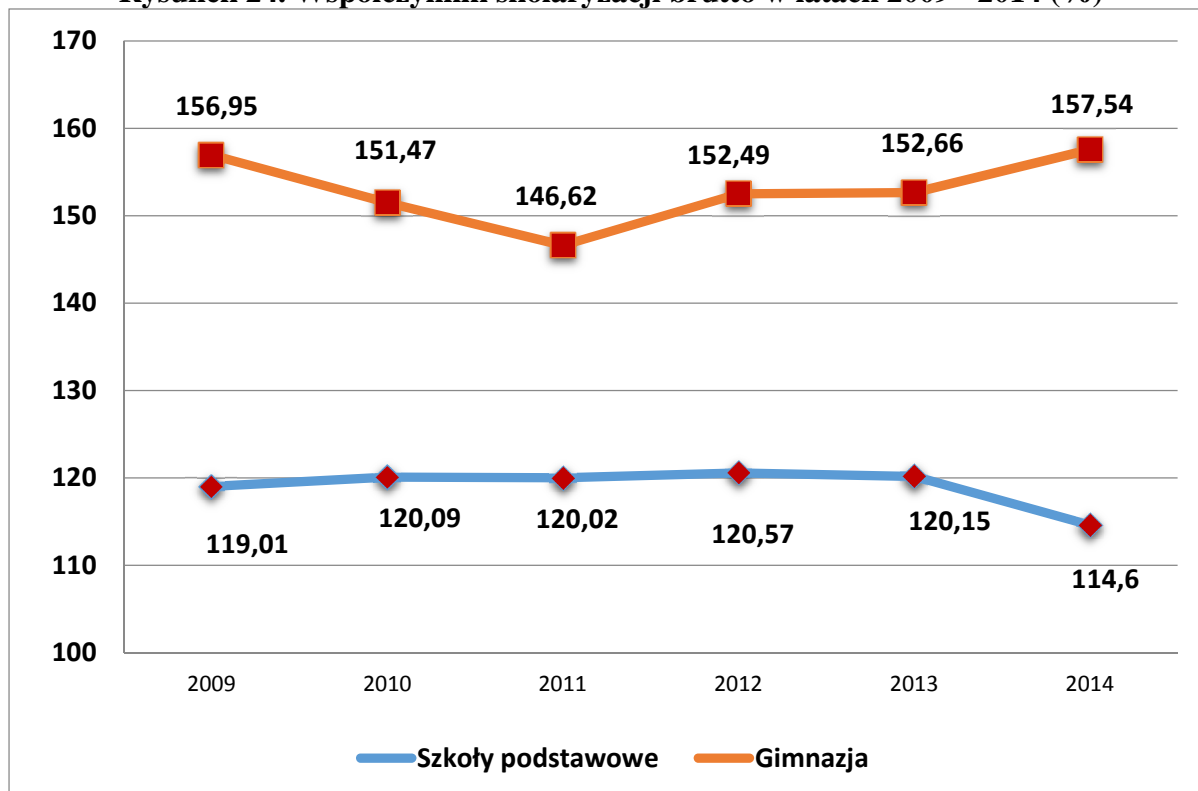
W gimnazjach z kolei obserwujemy ciągły spadek ogólnej liczby dzieci - w badanym okresie aż o 24,9%. Malejąca liczba uczniów wynika ze zmniejszającej się, w ostatnich czterech latach, liczby ludności w Morągu, w tym osób w wieku przedprodukcyjnym. Systematycznie malejąca liczba uczniów świadczy o zmniejszającym się kapitale społecznym miasta. Szczegółowe dane dotyczące liczby uczniów w szkołach podstawowych i gimnazjach w Morągu na przestrzeni ostatnich kilku lat przedstawia powyższa tabela oraz wykres.

Współczynniki skolaryzacji to podstawowe wskaźniki stosowane do badania poziomu edukacji. Stopa skolaryzacji to odsetek osób uczących się obliczany w stosunku do liczby ludności w określonym przedziale wiekowym.

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

Rysunek 24. Współczynnik skolaryzacji brutto w latach 2009 - 2014 (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

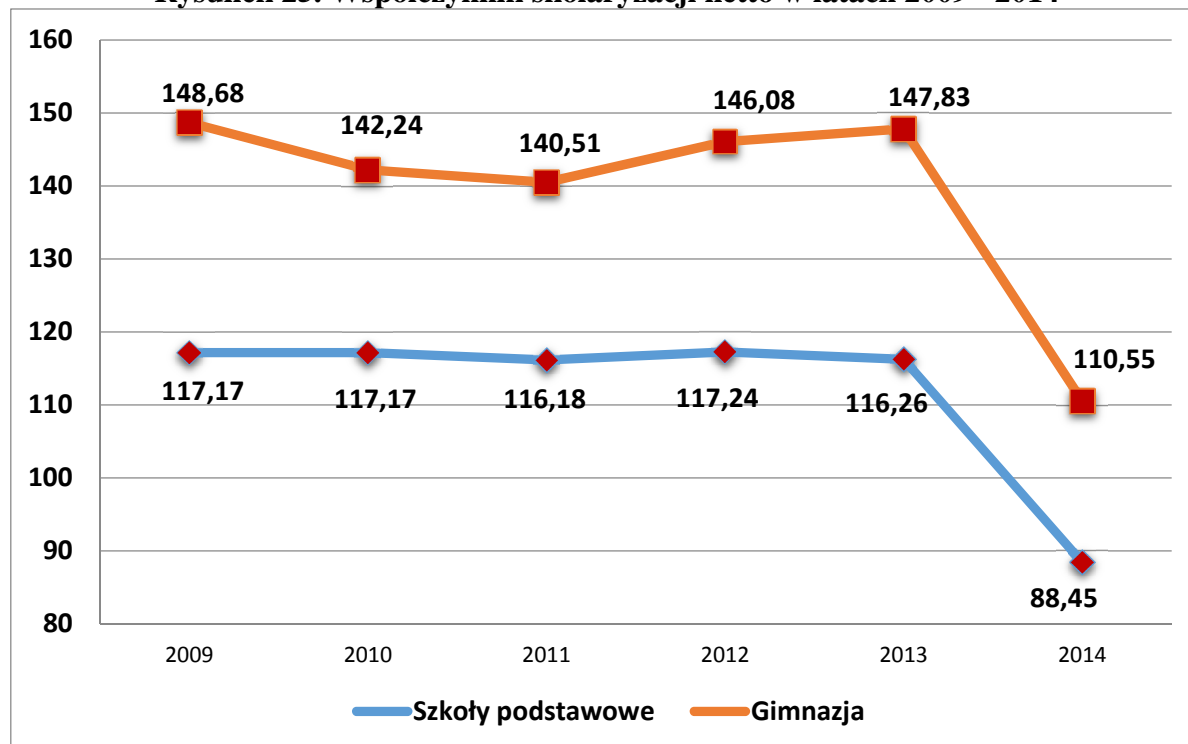
Współczynnik skolaryzacji brutto określa stosunek liczby osób uczących się, według stanu na początek roku szkolnego, na danym poziomie kształcenia do liczby osób będących w wieku przypisanym temu poziomowi nauczania. Współczynnik skolaryzacji brutto dla szkół podstawowych funkcjonujących na terenie miasta wyniósł w 2014 roku 114,6% i w porównaniu do roku 2009 zmniejszył się o 4,41%. Natomiast w przypadku miejscowych szkół gimnazjalnych w 2014 roku ukształtował się na poziomie 157,54%, co w stosunku do roku 2009 oznacza wzrost o 0,59%. Dane dotyczące kształtowania się poziomu współczynnika skolaryzacji w odniesieniu do szkół podstawowych i gimnazjów na przestrzeni lat 2009 - 2014 prezentuje poniższy Rysunek 24.

Współczynnik skolaryzacji netto z kolei to stosunek liczby osób, w danej grupie wiekowej, uczących się na danym poziomie kształcenia do liczby ludności w grupie wieku określonej, jako odpowiadająca temu poziomowi nauczania.

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

Rysunek 25. Współczynnik skolaryzacji netto w latach 2009 - 2014

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W przypadku szkół podstawowych współczynnik ten w 2014 roku ukształtował się na poziomie 88,45% i w porównaniu do roku 2009 odnotowano znaczny spadek o 28,72%. Duży spadek wartości tego wskaźnika zanotowano także w odniesieniu do gimnazjów o 38,13% w badanym okresie.

Na terenie Morąga działalność oświatowa prowadzona jest w następujących placówkach:

- Przedszkole "Jedyneczka", ul. 11 Listopada 11;
- Przedszkole nr 2, ul. Armii Krajowej 15;
- Przedszkole nr 6 "Pod Zielonym Parasolem", ul. Pomorska 23;
- Klub Malucha "Smoczek", ul. Żeromskiego 9C/4;
- Szkoła Podstawowa nr 1 im. Mikołaja Kopernika, ul. Szkolna 9;
- Szkoła Podstawowa nr 2 im. Władysława Reymonta, ul. Żeromskiego 26;
- Szkoła Podstawowa nr 3 im. Jana Brzechwy, ul. Wróblewskiego 17;

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

- Szkoła Podstawowa nr 4, ul. Kajki 2;
- Gimnazjum nr 1 im. Jana Pawła II, ul. Mickiewicza 25;
- Gimnazjum nr 2 im. Polskich Olimpijczyków, ul. Żeromskiego 26;
- Zespół Szkół Zawodowych i Ogólnokształcących im. 9 Drezdeńskiej Brygady Artylerii, ul. Kujawska 1;
- Zespół Szkół Licealnych, ul. 11 Listopada 7;
- Liceum Ogólnokształcące dla Dorosłych nr IV, ul. Kujawska 1.

Ochrona zdrowia

Na terenie Morąga w 2014 roku funkcjonowało 12 przychodni ogólnych, w których udzielono 126 413 porad lekarskich. W mieście działało 8 aptek, a liczba ludności przypadająca na aptekę ogólnodostępną wyniosła 1 784 osoby. Dane dotyczące opieki zdrowotnej w Morągu w latach 2009 - 2014 przedstawia poniższa tabela.

Tabela 19. Opieka zdrowotna w Morągu w latach 2009 - 2014

Wyszczególnienie	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Przychodnie ogółem	12	12	12	12	12	12
Przychodnie na 10 000 mieszkańców	8	8	8	8	8	8
Udzielone porady lekarskie	71871	144374	104659	126630	137100	126413
Liczba aptek	8	10	8	8	8	8
Ludność przypadająca na aptekę ogólnodostępną	1 755	1 461	1 821	1 807	1 795	1 784

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Opiekę zdrowotną na terenie miasta zapewniają:

- Szpital Miejski w Morągu Sp. z o. o., ul. Generała Jana Henryka Dąbrowskiego 16 - w strukturze szpitala znajduje się sześć oddziałów szpitalnych (wewnętrzny, chirurgii ogólnej, neurologiczny, rehabilitacyjny, dziecięcy, ginekologiczny), dwa oddziały specjalistyczne, blok operacyjny oraz komórki diagnostyczne; placówka

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

świadczy również usługi w ramach opieki długoterminowej w zakładzie opiekuńczo - leczniczym; udzielane są także porady specjalistyczne i sprawowana jest całodobowa opieka stacjonarna oraz ambulatoryjna;

- Ambulatorium z Izbą Chorych, ul. Wojska Polskiego 33;
- NZOZ "Twoje Zdrowie" Przychodnia Miejska, ul. Warmińska 23;
- Niepubliczny Specjalistyczny Zakład Opieki Zdrowotnej, ul. Kościuszki 2A;
- NZOZ "LUX - ART" Sp. p., ul. Warmińska 23;
- NZOZ "Medena" Psychiatria i Leczenie Uzależnień, ul. Dworcowa 13;
- NZOZ Centrum Szulc Sp. p. Lekarzy i Pielęgniarek, ul. Dąbrowskiego 38;
- NZOZ "AMIRA", ul. Witosza 18;
- NZOZ Poradnie Specjalistyczne, ul. Mickiewicza 44A;
- NZOZ Specjaliści Dziecięcy, ul. Dąbrowskiego 16;
- NZOS "Ząbek" s. c. ul. Ogrodowa 23;
- NZOZ "Okularniks", ul. Warmińska 23;
- NZOZ Poradnia Położnictwa i Chorób Kobiety, ul. Jana Pawła II 3/24;
- NZOZ Przychodnia "NARIE" S. C., ul. Mickiewicza 44A;
- Poradnie Specjalistyczne, ul. Dąbrowskiego 16;
- Przychodnia Opieki Zdrowotnej i Rehabilitacji Zawodowej Inwalidów, ul. Warmińska 12B.

2.3.4. Organizacje pozarządowe

Organizacje pozarządowe to wszystkie podmioty niebędące organami lub jednostkami podległymi administracji publicznej, których działalność nie jest nastawiona na osiągnięcie zysku. Często nazywa się je "trzecim sektorem", w odróżnieniu od sektora publicznego oraz sektora przedsiębiorstw. Jednostki te działają z własnej inicjatywy, na rzecz wybranego interesu publicznego, często przyczyniając się do rozwiązywania trudnych problemów społecznych.

Na terenie Morąga funkcjonują następujące organizacje pozarządowe:

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

LOKALNY PROGRAM REWITALIZACJI MIASTA MORĄG DO ROKU 2023

- ZHP Chorągiew Warmińsko - Mazurska HUFIEC MORĄG, ul. Wenecka 1;
- Polski Czerwony Krzyż, Zarząd Rejonowy w Morągu, ul. Dworcowa 9/14;
- Stowarzyszenie Ludności Niemieckiej "Herder", ul. Pomorska 23;
- Koło Związku Ukraińców w Polsce, ul. Jana Pawła II 1;
- Fundacja Promocji Przedsiębiorczości "POGEZANIA", ul. Prusa 10;
- Lokalna Organizacja Turystyczna "Kraina Nieodkrytych Tajemnic", Plac Jana Pawła II 1;
- Morąska Organizacja Kobiet Aktywnych "MOKA", ul. Dworcowa 7;
- Morąskie Stowarzyszenie "Amazonki", Plac Jana Pawła II 1;
- Towarzystwo Przyjaciół Dzieci Oddział Okręgowy, Plac Jana Pawła II 1;
- Polskie Stowarzyszenie Diabetyków Koło w Morągu, Plac Jana Pawła II 1;
- Uniwersytet Trzeciego Wieku, Plac Jana Pawła II 1;
- Polski Związek Emerytów, Rencistów i Inwalidów Zarząd Rejonowy, Plac Jana Pawła II 1;
- Morąska Galeria w Ratuszu przy Stowarzyszeniu Miłośników Wsi Warmińsko - Mazurskiej, Plac Jana Pawła II 1;
- Morąskie Stowarzyszenie Wspierania Rodzin, ul. Żeromskiego 19;
- Morąskie Stowarzyszenie Pomocy Psychiczenie i Nerwowo Chorym, ul. Dworcowa 7;
- Stowarzyszenie "Przyjaciół Szpitala - Eskulap", ul. Dąbrowskiego 16A;
- Stowarzyszenie "Stare Miasto", ul. Wenecka 1;
- Morąskie Stowarzyszenie Motocyklowe "Szerszeń", ul. Wierzbowa 1;
- Polski Związek Wędkarski Koło Miejsko-Gminne, ul. Adama Mickiewicza 19;
- Oddział Warmińsko - Mazurski Polski Związek Głuchych Koło Zakładowe, ul. Warmińska 12 B;
- Polski Związek Niewidomych Okręg Warmińsko - Mazurski Zarząd Koła w Morągu, Plac Jana Pawła II 1;

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

- Polskie Towarzystwo Walki z Kalectwem Koło Chorych na Stwardnienie Rozsiane, Plac Jana Pawła II 1;
- CARITAS Diecezji Elbląskiej przy Parafii Św. Józefa, ul. Herdera 1;
- Chrześcijańskie Stowarzyszenie Dobroczynne Oddział Terenowy w Morągu, ul. Przemysłowa 7;
- Stowarzyszenie "VICTORIA", ul. Warmińska 15B/6;
- Związek Kombatantów RP i Więźniów Politycznych Koło Miejsko Gminne, ul. Wenecka 1;
- Związek Inwalidów Wojennych RP Oddział w Morągu, ul. Wenecka 1;
- Światowy Związek Żołnierzy Armii Krajowej Koło w Morągu, ul. Kwiatowa;
- Związek byłych żołnierzy zawodowych i oficerów Rezerwy W.P, Al. Wojska Polskiego;
- Stowarzyszenie Kupców Morąskich, ul. Narutowicza;
- Stowarzyszenie "Caloritas", ul. Pułaskiego;
- Morąskie Stowarzyszenie Miłośników Przyrody "Eko -Głos", Plac Jana Pawła II;
- Stowarzyszenie Przyjaciół Chóru Żeńskiego "Passionata", ul. Kajki 2;
- Morąski Klub Żeglarski "KEJA", ul. Wrzosowa;
- Stowarzyszenie Warmińsko - Mazurska Grupa Offroad, ul. Warmińska;
- Stowarzyszenie Rozwoju Edukacji, Nauki i Kultury "Trzynastka" przy LO im. L. Kruczkowskiego w Morągu, ul. 11 Listopada 7.

2.3.5. Identyfikacja problemów w sferze społecznej

Główne problemy Morąga w sferze społecznej, zdiagnozowane w wyniku przeprowadzonej analizy to:

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

- zmniejszający się udział ludności w wieku przedprodukcyjnym w ogólnej liczbie ludności oraz osób w wieku produkcyjnym przy jednoczesnym rosnącym udziale osób w wieku poprodukcyjnym;
- wyższe wskaźniki obciążenia demograficznego niż w powiecie i województwie;
- wysoka stopa bezrobocia;
- zmniejszająca się liczba urodzeń;
- zmniejszające się saldo migracji;
- saldo migracji w przeliczeniu na 1 000 osób niższe niż w powiecie i województwie;
- zmniejszająca się corocznie liczba uczniów w gimnazjach;
- zmniejszający się współczynnik skolaryzacji brutto dla gimnazjów;
- zmniejszający się współczynnik skolaryzacji netto dla szkół podstawowych i gimnazjów;
- duża liczba osób korzystających z pomocy społecznej;
- zagrożenie wzrostem ilości zachowań patologicznych będących następstwem biedy i bezrobocia;
- problem wykluczenia społecznego.

2.4. Sfera mieszkaniowa

Wśród mieszkań w Morągu występują budynki jednorodzinne oraz wielorodzinne spółdzielcze, komunalne i osób fizycznych. Zasoby mieszkaniowe miasta to znaczący odsetek budynków wzniesionych w latach osiemdziesiątych ubiegłego stulecia, charakteryzujących się przestarzałą technologią z tzw. "wielkiej płyty". Budynki wybudowane w tej technologii cechuje niska jakość wykorzystanych materiałów budowlanych oraz niska efektywność energetyczna. Konieczne jest zatem podejmowanie działań modernizacyjnych i remontowych takich budynków, co pozwoli na poprawę przestrzenną i społeczną struktury osiedli.

Zgodnie z danymi Głównego Urzędu Statystycznego w Morągu na koniec 2014 r. zlokalizowane były 5 223 mieszkania. Na przestrzeni ostatnich pięciu lat ogólna liczba

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

mieszkań na terenie miasta wzrosła o 5%. W tym samym czasie powierzchnia użytkowa wzrosła o 4,5% i w 2014 r. ukształtowała się na poziomie 306 431 m². Blisko 99% mieszkań w Morągu w 2013 r. było wyposażonych w wodociąg, nieco mniej - 97,2% posiadało łazienkę, a 90,7% centralne ogrzewanie. Wyposażenie mieszkań w instalacje techniczno - sanitarne jest na wysokim poziomie, co znacznie podnosi standard życia lokalnej społeczności. Poniższa tabela prezentuje dane dotyczące zasobów mieszkaniowych Morąga w latach 2009 - 2014.

Tabela 20. Zasoby mieszkaniowe Morąga

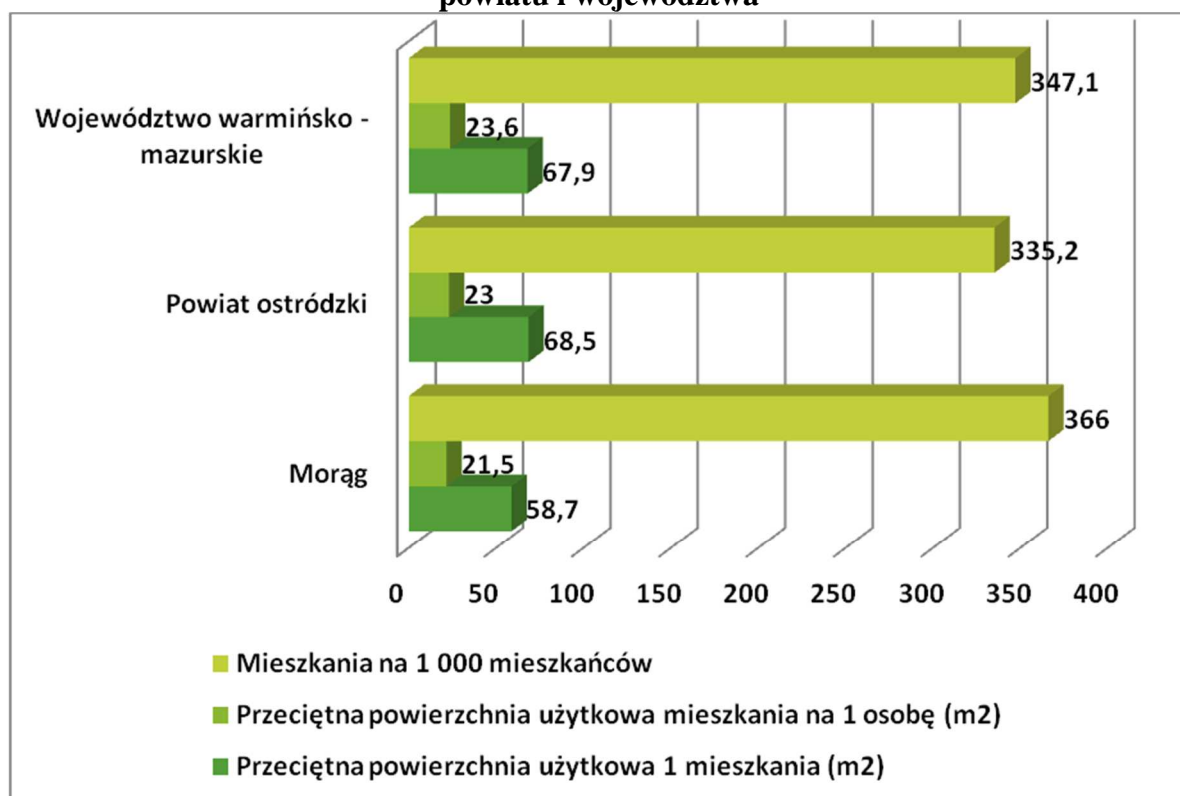
Wyszczególnienie	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Mieszkania	4 976	5 095	5 106	5 198	5 219	5 223
Izby	17 608	18 071	18 110	18 336	18 420	18 439
Powierzchnia użytkowa mieszkań (m²)	293209	298025	299010	304114	305937	306431
Procentowy udział mieszkań wyposażonych w instalacje techniczno - sanitarne						
Wodociąg	99,8	99,7	99,7	99,7	99,8	b. d.
Łazienka	95,1	97,1	97,1	97,2	97,2	b. d.
Centralne ogrzewanie	89,2	90,5	90,5	90,7	90,7	b. d.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Analizując dane Głównego Urzędu Statystycznego stwierdza się, że przeciętna powierzchnia użytkowa jednego mieszkania w Morągu w 2014 r. była niższa niż przeciętna powierzchnia w powiecie ostródzkim czy w województwie warmińsko - mazurskim. Taka sama sytuacja występuje w przypadku przeciętnej powierzchni użytkowej mieszkania przypadającej na jedną osobę. Tutaj również wartość wskaźnika dla Morąga jest niższa niż dla powiatu czy województwa. Natomiast w przypadku liczby mieszkań przypadających na tysiąc mieszkańców, Morąg wyprzedza zarówno powiat, jak i województwo. Poniższy wykres prezentuje wartości wskaźników zasobów mieszkaniowych dla Morąga, powiatu ostródzkiego i województwa warmińsko - mazurskiego.

Rysunek 26. Wskaźniki zasobów mieszkaniowych w 2014 r. dla Morąga, powiatu i województwa

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Sytuacja mieszkaniowa na terenie Morąga jest trudna z uwagi na duże zapotrzebowanie na mieszkania ludności o ograniczonych dochodach finansowych. Każdego roku odnotowuje się wysoką liczbę wniosków oczekujących na przydział lokali mieszkalnych. W celu zaspokojenia tych potrzeb niezbędny jest rozwój budownictwa wielorodzinnego komunalnego, czynszowego i w ramach inwestycji deweloperów. Niezmiernie ważnym zadaniem, oprócz budowy nowych mieszkań, jest także poprawa stanu technicznego oraz podniesienie standardów zabudowy sprzed 1944 r., która stanowi blisko 1/4 ogólnych zasobów mieszkaniowych Morąga.

W 2014 r. liczba mieszkań komunalnych w zasobach gminy wyniosła 369 lokali. Ich liczba w 2013 r. ukształtowała się na poziomie 380, a w 2012 r. - 404 lokale.

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

W 2014 r. złożono 13 wniosków o przyznanie mieszkań komunalnych, natomiast dwa lata wcześniej aż 245. Na mieszkania socjalne oczekiwało w 2014 r. 7, a w 2013 r. 30 osób.

2.5. Analiza SWOT

Kluczowym elementem stosowanym w analizie sytuacji miasta Morąg jest analiza SWOT. To narzędzie, dzięki któremu można przeanalizować i rozpoznać silne i słabe strony (Strengths i Weaknesses) miasta oraz istniejące potencjalne szanse i zagrożenia (Opportunities i Threats) płynące z otoczenia zewnętrznego. Analiza SWOT definiuje czynniki, które mogą pomóc w realizacji zaplanowanych działań (silne strony i możliwości) oraz te, które mogą stanowić potencjalną przeszkodę, co oznacza, że należy je przewyciężyć lub chociaż zminimalizować w celu osiągnięcia oczekiwanego rezultatu (słabe strony i zagrożenia).

Poniższa analiza SWOT jest podsumowaniem sporządzonego opisu sytuacji społeczno - gospodarczej Morąga.

Tabela 21. Analiza SWOT

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ol style="list-style-type: none"> 1) Korzystne położenie geograficzne sprzyjające rozwojowi turystyki, 2) Wybitne walory przyrodniczo – krajobrazowe, 3) Dogodne połączenia komunikacyjne, 4) Liczne obiekty zabytkowe, 5) Liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarczych w przeliczeniu na 10 tys. ludności wyższa niż w powiecie i województwie, 6) Duża liczba organizacji pozarządowych, 7) Wzrost liczby turystów odwiedzających miasto,	<ol style="list-style-type: none"> 1) Negatywne procesy demograficzne (starzejące się lokalne społeczeństwo), 2) Malejący przyrost naturalny (w ostatnim badanym roku ujemny), 3) Ujemne saldo migracji, 4) Wzrost wartości wskaźników obciążenia demograficznego, 5) Zmniejszający się kapitał społeczny miasta (spadek liczby uczniów), 6) Wzrost patologii społecznych, 7) Bariery architektoniczne będące poważnym utrudnieniem dla osób niepełnosprawnych, 8) Konieczność rozbudowy i modernizacji bazy turystycznej, 9) Niewykorzystany w pełni potencjał turystyczny miasta,

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

LOKALNY PROGRAM REWITALIZACJI MIASTA MORĄG DO ROKU 2023

<ul style="list-style-type: none"> 8) Dość dobrze rozwinięta działalność kulturalna, 9) Wysoki odsetek osób korzystających z instalacji na tle powiatu i województwa, 10) Wysoki wskaźnik pracujących w porównaniu do powiatu i województwa, 11) Duża liczba podmiotów zarejestrowanych w systemie REGON na tle powiatu i województwa. 	<ul style="list-style-type: none"> 10) Trudna sytuacja mieszkaniowa w mieście, 11) Konieczność modernizacji i remontów budynków z tzw. „wielkiej płyty”, 12) Konieczność poprawy estetyki przestrzeni miejskiej.
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> 1) Możliwość pozyskania środków pomocowych z Unii Europejskiej, 2) Zwiększenie możliwości wymiany gospodarczej i turystycznej przez integrację europejską, 3) Zmiany legislacyjne mające wpływ na zwiększenie zatrudnienia, 4) Napływ inwestorów przyczyniających się do rozwoju lokalnej infrastruktury, 5) Rozwinięty system bankowy, duża dostępność kredytów, 6) Systematycznie rosnący poziom dochodów ludności powodujący wzrost siły nabywczej, 7) Rosnąca świadomość młodzieży w zakresie kształcenia powiązanego z kwalifikacjami zawodowymi, 8) Rozwój społeczeństwa informacyjnego (elektroniczny obieg dokumentów), 9) Turystyka jako perspektywiczny kierunek rozwoju gospodarczego miasta, 10) Efektywna promocja miasta. 	<ul style="list-style-type: none"> 1) Silna konkurencja okolicznych miejscowości w pozyskiwaniu potencjalnych inwestorów, 2) Negatywne oddziaływanie skutków światowego kryzysu gospodarczego, 3) Niestabilna sytuacja społeczno - gospodarcza państwa, 4) Brak stabilizacji legislacyjnej, 5) Niejasny i skomplikowany system podatkowy, 6) Ograniczone nakłady budżetowe na oświatę, ochronę zdrowia, 7) Skomplikowana procedura ubiegania się o środki pomocowe z Unii Europejskiej, 8) Nieefektywne wykorzystanie możliwości finansowych z funduszy europejskich, 9) Brak efektywnej współpracy między kapitałem prywatnym a instytucjami publicznymi, 10) Niska świadomość ekologiczna społeczeństwa, 11) Występowanie patologii społecznych.

Źródło: Opracowanie własne

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

3. Założenia procesu rewitalizacji

Rewitalizacja to kompleksowy proces wyprowadzenia ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych poprzez działania całościowe (powiązane wzajemnie przedsięwzięcia obejmujące kwestie społeczne oraz gospodarcze lub przestrzenno-funkcjonalne lub techniczne lub środowiskowe) integrujące interwencję na rzecz społeczności lokalnej, przestrzeni i lokalnej gospodarki, skoncentrowane terytorialnie i prowadzone w sposób zaplanowany oraz zintegrowany poprzez programy rewitalizacji.

Poprzez wdrażanie kolejnych projektów rewitalizacyjnych miasto będzie miało możliwość skutecznego, efektywnego i szybkiego wyprowadzenia obszarów rewitalizacji z sytuacji kryzysowej poprzez nadanie im nowej jakości funkcjonalnej i stworzenie odpowiednich warunków do ich rozwoju w oparciu o charakterystyczne uwarunkowania wewnętrzne. Działania rewitalizacyjne dotyczą nie tylko poprawy życia w sferze gospodarczej czy przestrzennej, ale przede wszystkim prowadzą do rozwiązywania problemów społecznych: patologii, bezrobocia, ubóstwa, wykluczenia społecznego czy gospodarczego.

3.1. Kryteria wyboru obszaru zdegradowanego/obszaru rewitalizacji

Obszarem zdegradowanym określa się tereny, na których występuje koncentracja negatywnych zjawisk społecznych, takich jak: bezrobocie, ubóstwo, przestępczość, niski poziom edukacji oraz dodatkowe negatywne zjawiska gospodarcze (np. słaba kondycja lokalnych przedsiębiorstw) lub środowiskowe (np. przekroczenie standardów jakości środowiska) lub przestrzenno - funkcjonalne (np. brak dostępu do podstawowych usług) lub techniczne (np. degradacja stanu technicznego obiektów budowlanych).

Przy wyborze obszarów wymagających podjęcia działań rewitalizacyjnych wykorzystano dane dotyczące:

- liczby ludności (stan na 31.12.2014 r.),
- liczby osób w wieku produkcyjnym (stan na 31.12.2014 r.),

- liczby osób w wieku poprodukcyjnym (stan na 31.12.2014 r.),
- liczby osób nieletnich (od 13 do 17 lat),
- liczby osób korzystających z zasiłków pomocy społecznej (stan na 31.12.2014 r.),
- liczby osób bezrobotnych (stan na 31.12.2014 r.),
- liczby osób długotrwale bezrobotnych (stan na 31.12. 2014 r.),
- liczby bezrobotnych z wykształceniem podstawowym (stan na 31.12. 2014 r.),
- liczby stwierdzonych przestępstw i wykroczeń (stan na 31.12. 2014 r.),
- liczby czynów karalnych popełnionych przez osoby nieletnie (dane za 2014 r.),
- liczby zarejestrowanych podmiotów gospodarki narodowej (stan na 31.12.2014 r.),
- liczby wydanych kart do głosowania w wyborach parlamentarnych 25.10.2014 r.,
- liczby uprawnionych do głosowania w wyborach parlamentarnych 25.10.2014 r.

Powyższe dane uzyskano z następujących instytucji: Urzędu Miejskiego w Morągu, Powiatowego Urzędu Pracy w Ostródzie, Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Morągu, Komendy Powiatowej Policji w Ostródzie.

W oparciu o pozyskane dane przeprowadzono analizę przestrzeni miejskich, biorąc pod uwagę wartości następujących wskaźników:

- liczba osób korzystających z zasiłków pomocy społecznej na 1 000 ludności,
- udział długotrwale bezrobotnych wśród osób w wieku produkcyjnym,
- odsetek osób bezrobotnych z wykształceniem podstawowym w ogólnej liczbie bezrobotnych,
- odsetek osób w wieku poprodukcyjnym w ogólnej liczbie ludności,
- liczba przestępstw i wykroczeń stwierdzonych (poza zdarzeniami drogowymi i przestępstwami gospodarczymi), w tym czyny karalne nieletnich na 1 000 mieszkańców obszaru,
- liczba przestępstw popełnionych przez osoby nieletnie na 1 000 osób nieletnich,
- liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarki narodowej na 100 osób,
- frekwencja w wyborach parlamentarnych 25.10.2014 r.

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

Analiza wskaźnikowa przeprowadzona została dla jednostek analitycznych, którymi są poszczególne ulice w mieście. Wykorzystana została metoda standaryzacji, której poszczególne etapy to:

- krok 1 - zebranie bezwzględnych danych liczbowych dla wszystkich wskaźników w odniesieniu do porównywanych obszarów (ulic);
- krok 2 - przyporządkowanie wszystkim obszarom (ulicom) liczby mieszkańców;
- krok 3 - odniesienie nominalnej wartości wskaźnika do liczby mieszkańców;
- krok 4 - obliczenie średniej arytmetycznej dla ujednoliconych wskaźników (dla obszaru całego miasta);
- krok 5 - obliczenie odchylenia standardowego dla poszczególnych wskaźników (dla całego miasta);
- krok 6 - standaryzacja wskaźników (w celu umożliwienia sumowania danych, wskaźniki podlegają standaryzacji; polega to na odjęciu od wartości wskaźnika dla danej ulicy średniej wartości dla całego miasta i podzieleniu przez odchylenie standardowe dla całego miasta; w wyniku tej procedury wszystkie wystandaryzowane wskaźniki mają rozkład charakteryzujący się jednakową średnią - zero, i odchyleniem standardowym - jeden, co umożliwia ich logiczną interpretację i uprawnia do dodawania; wystandaryzowane wskaźniki oznaczają odchylenie od normy, którą reprezentuje wartość średnia dla całego miasta, i mogą przyjmować wartości dodatnie lub ujemne; przejście odchylenia od średniej do wartości dodatniej wskazuje, które ulice odznaczają się wskaźnikiem degradacji wyższym od średniej dla całego miasta; z kolei wartości ujemne odchylenia ukazują ulice o najlepszej sytuacji społecznej, w których negatywne zjawiska społeczne w porównaniu ze średnią dla całego miasta odznaczają się mniejszym natężeniem;
- krok 7 - obliczenie sumarycznego wskaźnika degradacji - zsumowanie wystandaryzowanych wskaźników dla poszczególnych ulic;
- krok 8 - interpretacja wyników - hierarchizacja ulic w oparciu o sumaryczny wskaźnik degradacji.

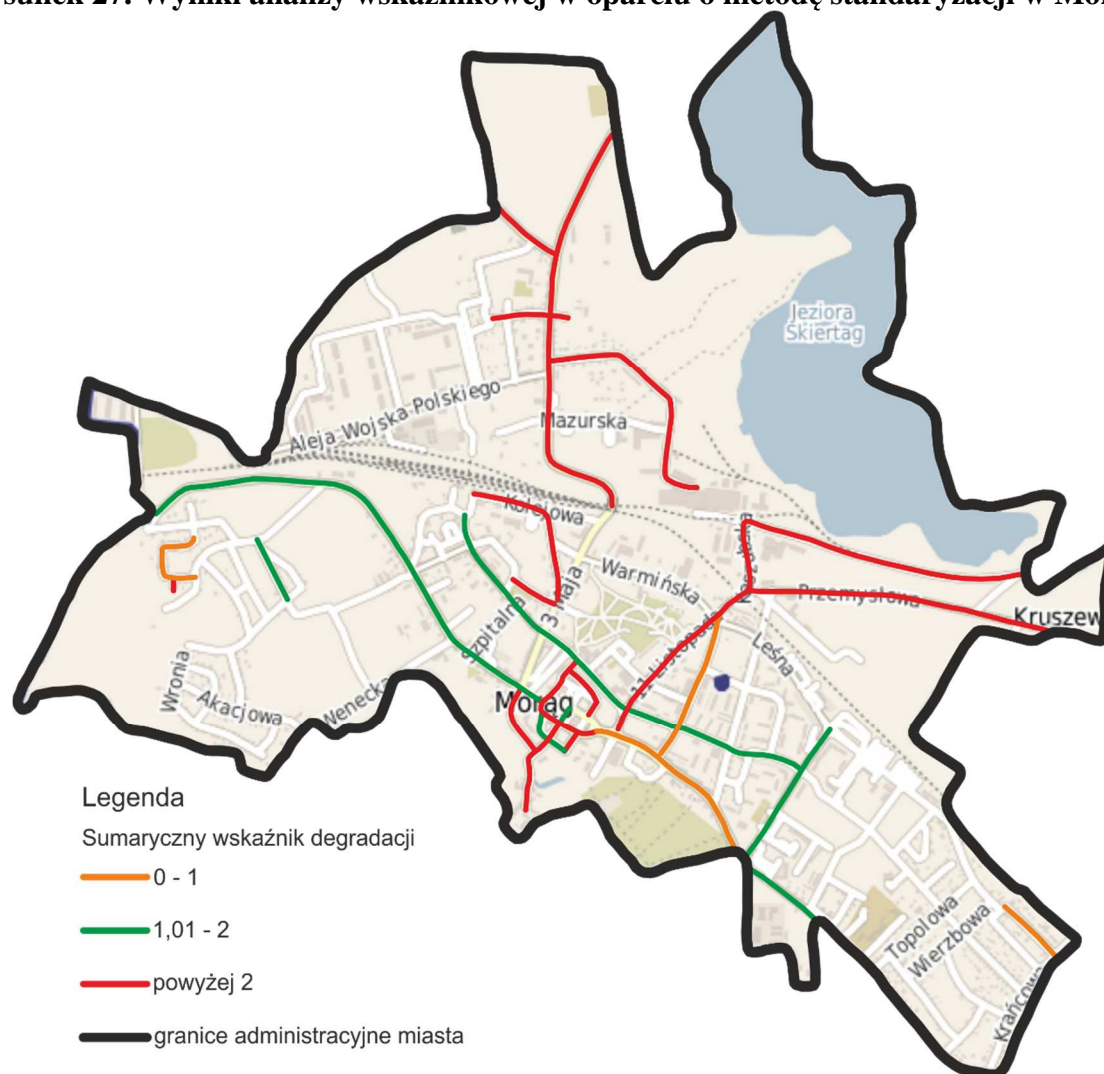
3.2. Wyniki analizy wskaźnikowej, zasięg obszaru zdegradowanego/obszaru rewitalizacji, charakterystyka obszaru

Zgodnie z przedstawioną w poprzednim podrozdziale metodą standaryzacji, dla każdej ulicy wyznaczono wystandaryzowane wskaźniki przyjmujące wartości dodatnie (wskaźnik degradacji wyższy dla ulicy niż średnia dla miasta) bądź ujemne (wskaźnik degradacji niższy dla ulicy niż średnia dla miasta). Kolejnym etapem było zsumowanie wartości wystandaryzowanych wskaźników, aby określić wartość sumaryczną wskaźnika degradacji dla ulic. W ten sposób dokonano hierarchizacji ulic Morąga ze względu na poziom degradacji. Kolorem pomarańczowym oznaczono ulice, gdzie wartość wskaźnika sumarycznego kształtuje się w przedziale od 0 do 1, kolorem zielonym ulice gdzie wartość wskaźnika sumarycznego mieści się między 1 a 2, natomiast czerwonym ulice gdzie wartość wskaźnika jest większa od 2. Na poniższej mapie zaznaczono ulice Morąga, na których zdiagnozowano największe nasilenie negatywnych zjawisk.

Na podstawie tak przygotowanej mapy (obrazującej wyniki przeprowadzonej analizy wskaźnikowej przy wykorzystaniu metody standaryzacji) wskazane zostały trzy obszary zdegradowane, na których dominują zjawiska negatywne. Z uwagi na fakt, iż obszar zdegradowany musi charakteryzować się spójnością urbanistyczną, na wskazanych obszarach zdegradowanych mogą znajdować się także te ulice, które samodzielnie nie wyróżniają się zjawiskami negatywnymi, jednak wokół nich dominują zjawiska, które bezpośrednio lub pośrednio negatywnie wpływają na te ulice.

Rysunek 27. Wyniki analizy wskaźnikowej w oparciu o metodę standaryzacji w Morągu

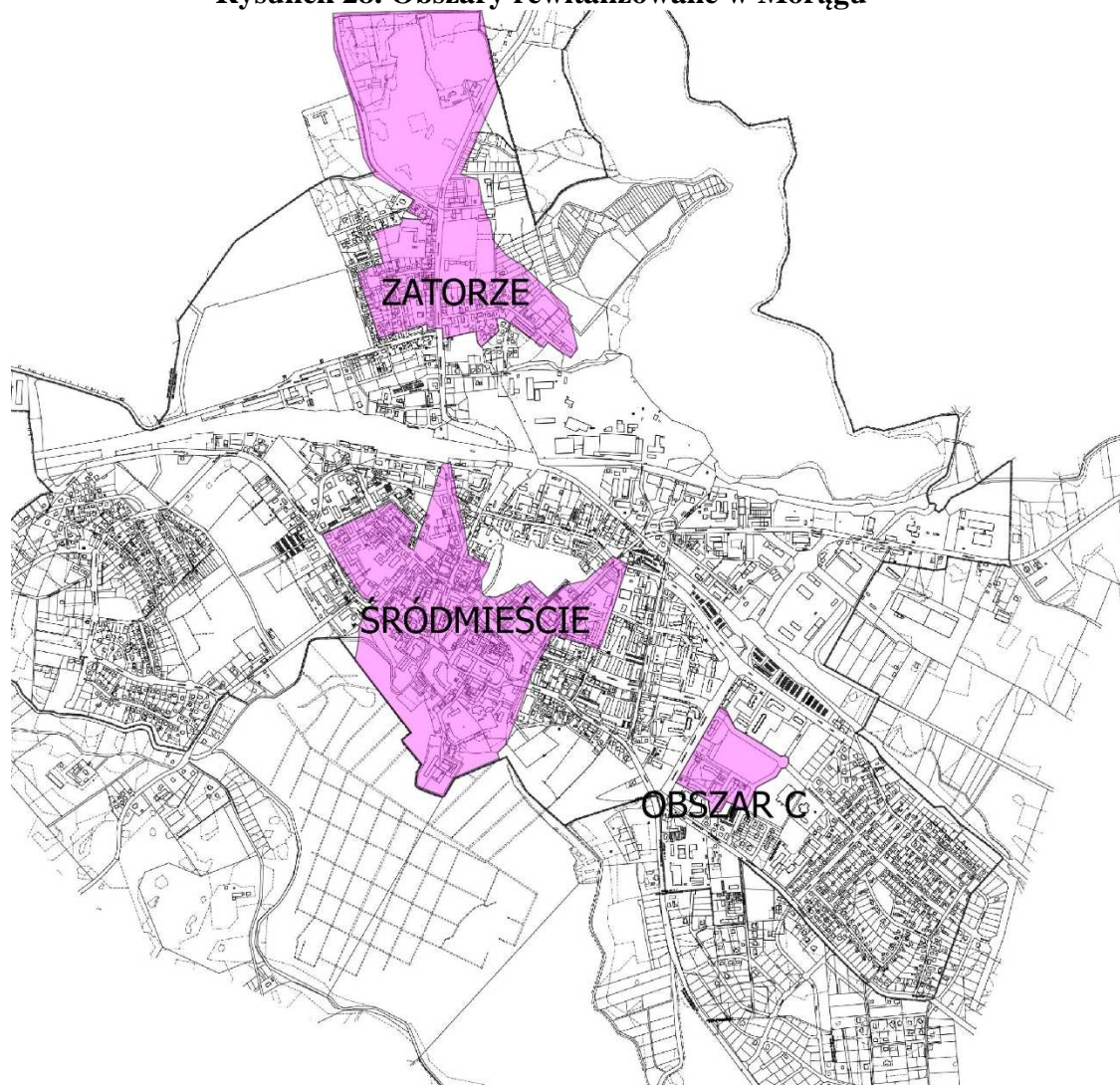
Źródło: Opracowanie własne

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

Rysunek 28. Obszary rewitalizowane w Morągu

Źródło: Opracowanie własne

POWIERZCHNIA OBSZARÓW REWITALIZOWANYCH

Zatorze (8,20%) + Śródmieście (7,58%) + Obszar C (1,2%) = 16,98% < 20%

LICZBA MIESZKAŃCÓW OBSZARÓW REWITALIZOWANYCH

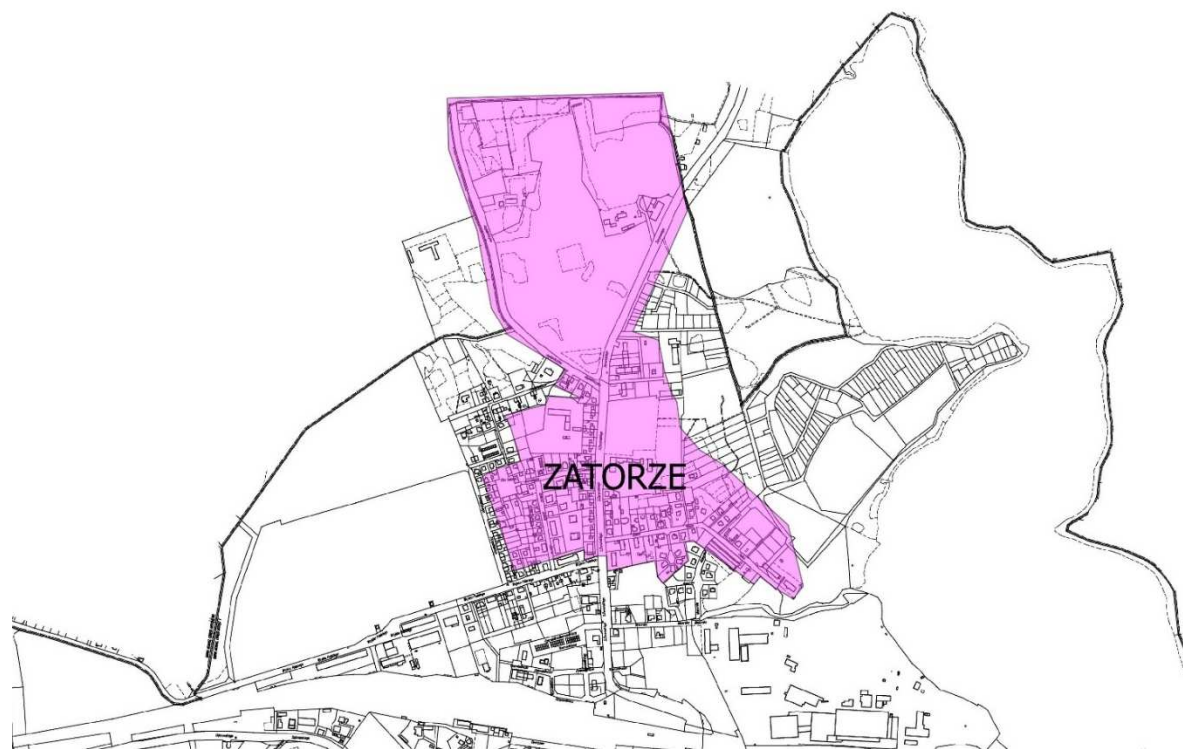
Zatorze (7,14%) + Śródmieście (17,82%) + Obszar C (4,11%) = 29,07% < 30%

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

Obszar rewitalizowany Zatorze

Rysunek 29. Obszar rewitalizowany Zatorze

Źródło: Opracowanie własne

Obszar rewitalizowany Zatorze zajmuje powierzchnię 0,50 km², co stanowi 8,2% ogólnej powierzchni miasta. Zamieszkuje go 911 osób tj. 7,14% ogólnej liczby mieszkańców. Od północy granicą obszaru jest granica administracyjna miasta Morąg, od zachodu granica przebiega wzdłuż ulicy Krasińskiego i Alei Wojska Polskiego (nie wchodzące jednak w skład obszaru), od wschodu ulice Stefana Żeromskiego, a od południa ulica Śląska.

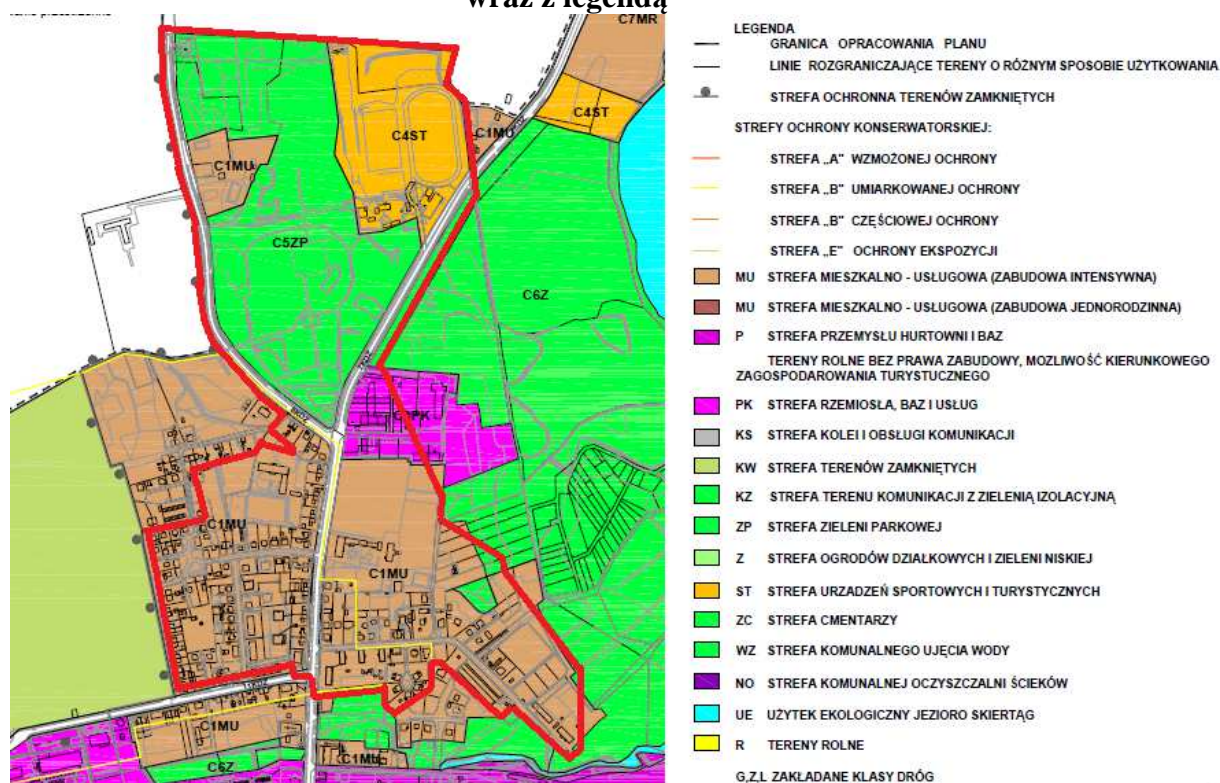
Struktura funkcjonalno-przestrzenna Morąga przedstawiona jest w Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Morąg. Wrys z Studium w obrębie granic obszaru rewitalizowanego Zatorze przedstawia poniższy rysunek.

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

Rysunek 30. Wyrys ze Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Morąg obejmujący granice obszaru rewitalizowanego Zatorze wraz z legendą

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Morąg

Na powyższym rysunku granice obszaru rewitalizowanego Zatorze oznaczone są czerwoną linią.

Studium wyróżnia 5 jednostek strukturalnych: zainwestowania miejskiego oraz o charakterze przyrodniczym. Zgodnie z zapisami Studium obszar rewitalizowany Zatorze obejmuje tereny oznaczone symbolami C1MU, C3PK, C4ST, C5ZP, C6Z.

C1MU – strefa mieszkalno-usługowa zabudowy jednorodzinnej z niewielką ilością domów wielorodzinnych oraz usług na wydzielonych działkach.

C3PK – strefa rzemiosła produkcyjnego. Wydzielone działki niezabudowane – teren do zagospodarowania.

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

C4ST – strefa urządzeń sportowych i turystycznych – boisko sportowe z możliwością urządzenia zespołu rekreacyjnego nad wodą.

C5ZP – strefa zieleni parkowej do rewaloryzacji.

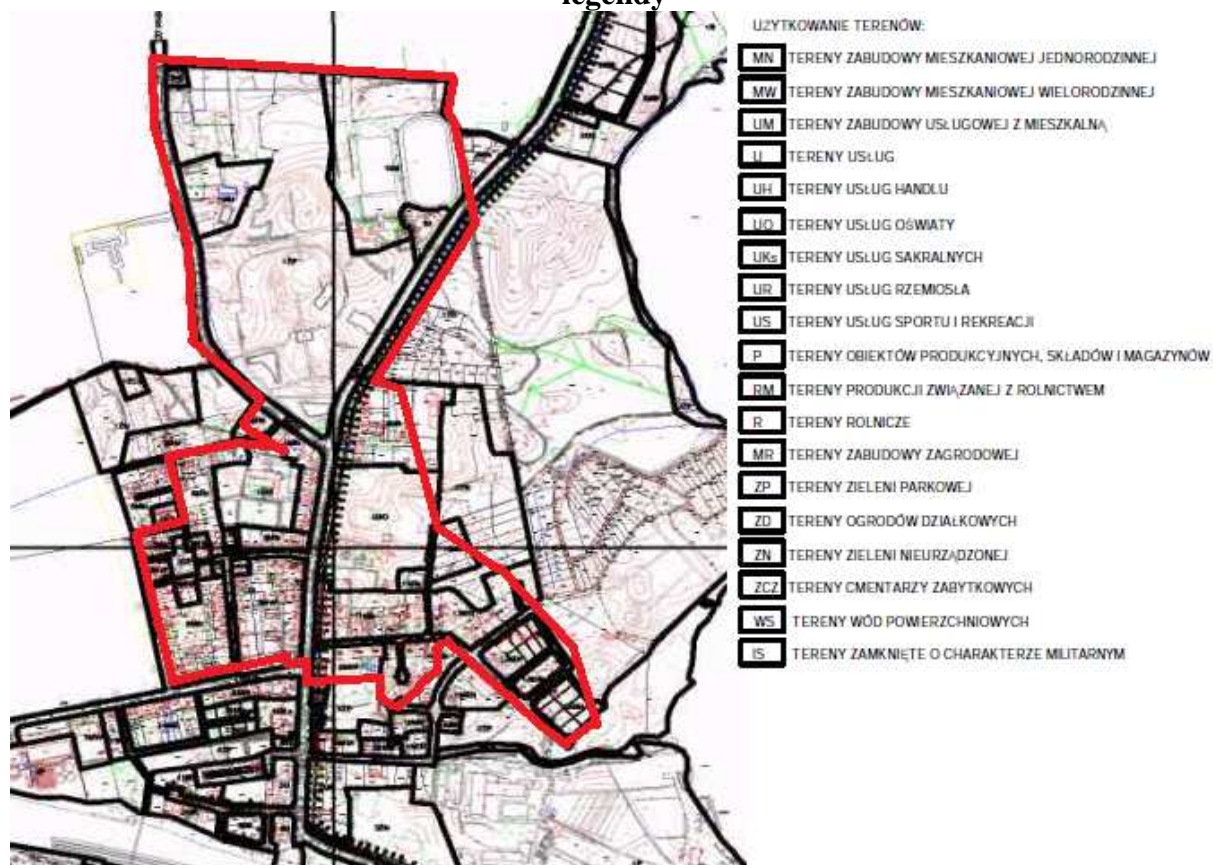
C6Z – strefa ogrodów działkowych i zieleni niskiej na terenach podmokłych z powiązaniem z jeziorem Skiertąg i terenami przyległymi do jeziora stanowi ekosystem miasta.

W Miejscowym Planie Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Morąg zostały wyznaczone podstawowe funkcje pełnione przez tereny wchodzące w skład obszaru rewitalizowanego Zatorze. Poniżej przedstawiono wyrys z MPZP, w obrębie granic tego obszaru. Na obszarze rewitalizowanym Zatorze przeważają tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej (MN), zlokalizowane w południowo-zachodniej, zachodniej i południowo-wschodniej części obszaru oraz zabudowy wielorodzinnej (MW) w środkowej i południowo-zachodniej części obszaru. Ponadto, MPZP wyznacza na obszarze tereny o funkcjach:

- Usługowej (U),
- Usług rzemiosła (UR)
- Usług oświaty (UO),
- Usług sportu i rekreacji (US),
- Zieleni parkowej (ZP),
- Zieleni nieurządzonej (ZN),
- Tereny infrastruktury technicznej (IW),
- Tereny obsługi komunikacji (KS).

Rysunek 31. Wyrys z Miejsowego Planu Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Morąg, obejmujący granice obszaru rewitalizowanego Zatorze wraz z fragmentem legendy

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Miejsowego Planu Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Morąg

W skład obszaru rewitalizowanego Zatorze wchodzi Strefa „B” ochrony konserwatorskiej:

- Strefa „B” – Ochrony konserwatorskiej. Obejmuje obszar podlegający rygorom w zakresie utrzymania zasadniczych elementów rozplanowania istniejącej substancji o wartościach kulturowych oraz charakteru i skali nowej zabudowy.

W strefie „B” obowiązuje:

- ochrona historycznego układu ulic i placów,
- ochrona historycznych podziałów parcelacyjnych bloków,

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

- ochrona historycznej skali zabudowy.

Granice Strefy „B” na obszarze rewitalizowanym Zatorze wyznaczają od południa Aleja Wojska Polskiego, od Zachodu ul. Krasińskiego, od północy ul. Chodkiewicza oraz ul. Żeromskiego od wschodu.

Program Opieki Nad Zabytkami Gminy Morąg wyznacza także zespoły zabytkowe objęte ochroną lub postulowane do objęcia ochroną, znajdujące się na terenie obszaru rewitalizowanego Zatorze:

- Osiedle przy ulicy Żeromskiego.

Na obszarze rewitalizowanym Zatorze znajduje się jeden obiekt wpisany do rejestru zabytków. Jest to rogatka miejska, zlokalizowana przy ul. Żeromskiego 18.

Obszar Zatorze charakteryzuje się licznymi problemami przestrzenno-infrastrukturalnymi. Mieszkańcy tego terenu ze względu na jego peryferyjne usytuowanie mają utrudniony dostęp do usług publicznych. Zlokalizowane na tym terenie obiekty infrastruktury sportowo-rekreacyjnej nie spełniają współczesnych standardów technicznych oraz użytkowych, wymagają gruntowej modernizacji. Działaniami remontowymi należy też objąć część systemu infrastruktury drogowej: nawierzchnie jezdni, chodniki. Ponadto obszar wymaga podjęcia rozwiązań w zakresie gospodarki niskoemisyjnej, zarówno w zakresie form niskoemisyjnego transportu (występuje tu deficyt ścieżek rowerowych), jak i termomodernizacji budynków mieszkalnych. Istotnym problemem tej przestrzeni jest niska jakość zieleni urządzonej, szczególnej interwencji wymaga zlokalizowany w tym obszarze zabytkowy park. Degradacja przestrzeni stanowi dysfunkcję przestrzenną i środowiskową.

Poniżej zaprezentowano wykaz ulic wchodzących w skład obszaru rewitalizowanego Zatorze.

Tabela 22. Wykaz ulic wchodzących w skład obszaru rewitalizowanego Zatorze w Morągu

Wykaz ulic wchodzących w całości w skład obszaru		
Generała Józefa Bema	Kazimierza Jagiellończyka	Mazowiecka
Plac Gdański	Śląska	
Ulice częściowo wchodzące w skład obszaru		
Żeromskiego (80%)		

Źródło: Opracowanie własne

Ostateczne potwierdzenie zasadności wyboru obszaru zdegradowanego dokonane zostało przeprowadzeniem analizy wskaźnikowej dla wskazanego obszaru. Sytuację kryzysową potwierdza zdiagnozowanie mniej korzystnych wartości wskaźników w przypadku co najmniej 3 kryteriów w porównaniu z ich średnią dla całego miasta.

Dane wyjściowe dla miasta oraz badanego obszaru, uzyskane do przeprowadzenia analizy wskaźnikowej przedstawia poniższa tabela.

Tabela 23. Dane wyjściowe do przeprowadzenia analizy wskaźnikowej

Wyszczególnienie	Obszar rewitalizowany Zatorze	Miasto Morąg
Liczba ludności (stan na 31.12. 2014 r.)	911	13 870
Liczba osób w wieku produkcyjnym (stan na 31.12. 2014 r.)	661	9 116
Liczba osób w wieku poprodukcyjnym (stan na 31.12. 2014 r.)	169	2 624
Liczba osób korzystających z zasiłków pomocy społecznej (stan na 31.12. 2014 r.)	199	1 837
Ogólna liczba bezrobotnych (stan na 31.12.2014 r.)	88	1 039
Liczba osób długotrwale bezrobotnych (stan na 31.12.2014 r.)	54	591
Liczba bezrobotnych z wykształceniem podstawowym (stan na 31.12. 2014 r.)	16	125

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

Wyszczególnienie	Obszar rewitalizowany Zatorze	Miasto Morąg
Liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarki narodowej (stan na 31.12. 2014 r.)	41	837
Liczba stwierdzonych przestępstw (stan na 31.12. 2014 r.)	14	194
Liczba osób nieletnich (od 13 do 17 lat)	45	633
Liczba czynów karalnych popełnionych przez osoby nieletnie (w 2014 r.)	8	32
Ogólna liczba budynków mieszkalnych (stan na 31.12. 2014 r.)	133	1 556
Liczba wydanych kart do głosowania w wyborach parlamentarnych (25.10.2015 r.)	296	4 847
Liczba uprawnionych do głosowania w wyborach parlamentarnych (25.10.2015 r.)	819	11 645

Źródło: Opracowanie własne

W oparciu o dane zaprezentowane w powyższej tabeli przeprowadzono analizę wskaźnikową dla badanego obszaru i całego miasta. Wyniki przeprowadzonej analizy wskaźnikowej prezentuje poniższa tabela.

Tabela 24. Wyniki analizy wskaźnikowej dla obszaru Zatorze

Wskaźnik	Zatorze	Miasto Morąg	Potwierdzona sytuacja kryzysowa
Liczba osób korzystających z zasiłków pomocy społecznej na 1 tys. ludności	200,81	132,44	TAK
Udział długotrwale bezrobotnych wśród osób w wieku produkcyjnym	8,17	6,48	TAK
Odsetek osób bezrobotnych z wykształceniem podstawowym w ogólnej liczbie bezrobotnych	18,18	12,03	TAK

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

Wskaźnik	Zatorze	Miasto Morąg	Potwierdzona sytuacja kryzysowa
Odsetek osób w wieku poprodukcyjnym w ogólnej liczbie ludności	17,05	18,92	NIE
Liczba przestępstw i wykroczeń stwierdzonych (poza zdarzeniami drogowymi i przestępstwami gospodarczymi) w tym czyny karalne nieletnich na 1 000 mieszkańców obszaru	14,13	13,99	NIE
Liczba przestępstw popełnionych przez osoby nieletnie na 1 000 osób nieletnich	177,78	50,55	TAK
Liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarki narodowej na 100 osób	4,14	6,03	TAK
Frekwencja w wyborach parlamentarnych 25.10.2015 r.	36,14	41,62	TAK

Źródło: Opracowanie własne

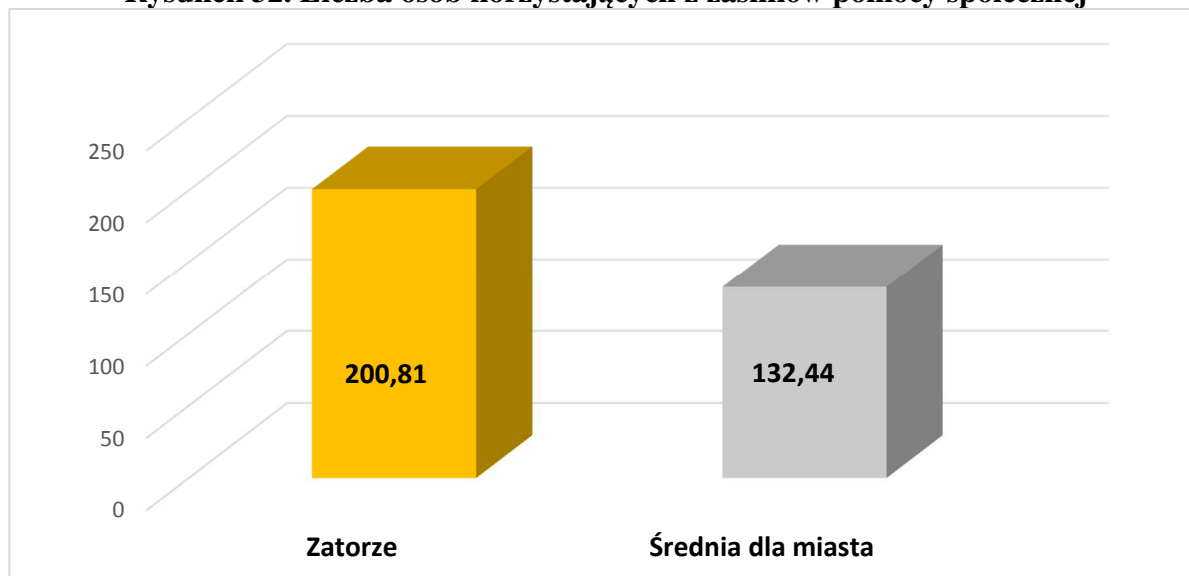
Niewątpliwie problemem na badanym obszarze jest wysoki odsetek osób korzystających z pomocy społecznej. W przypadku obszaru rewitalizowanego Zatorze wskaźnik ten kształtuje się na poziomie 200,81 i jest znacznie wyższy niż średnia dla całego miasta, wynosząca 132,44. Jest to jeden z najważniejszych wskaźników wyznaczania obszarów zdegradowanych. Informuje on o poziomie ubóstwa na danym terenie oraz związanego z nim wykluczenia społecznego, co z kolei jest jednym z największych problemów dotyczących całej rodziny oraz pojedynczych mieszkańców. Główne niekorzystne zjawiska, które powstają na takich obszarach to m.in.: wzrost zachowań patologicznych, brak akceptacji społecznej, ograniczony dostęp do opieki zdrowotnej czy problemy mieszkaniowe. Eliminowanie, bądź w znacznym stopniu ograniczenie, ubóstwa jest jednym z głównych celów prowadzenia polityki społecznej kraju.

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

Rysunek 32. Liczba osób korzystających z zasiłków pomocy społecznej

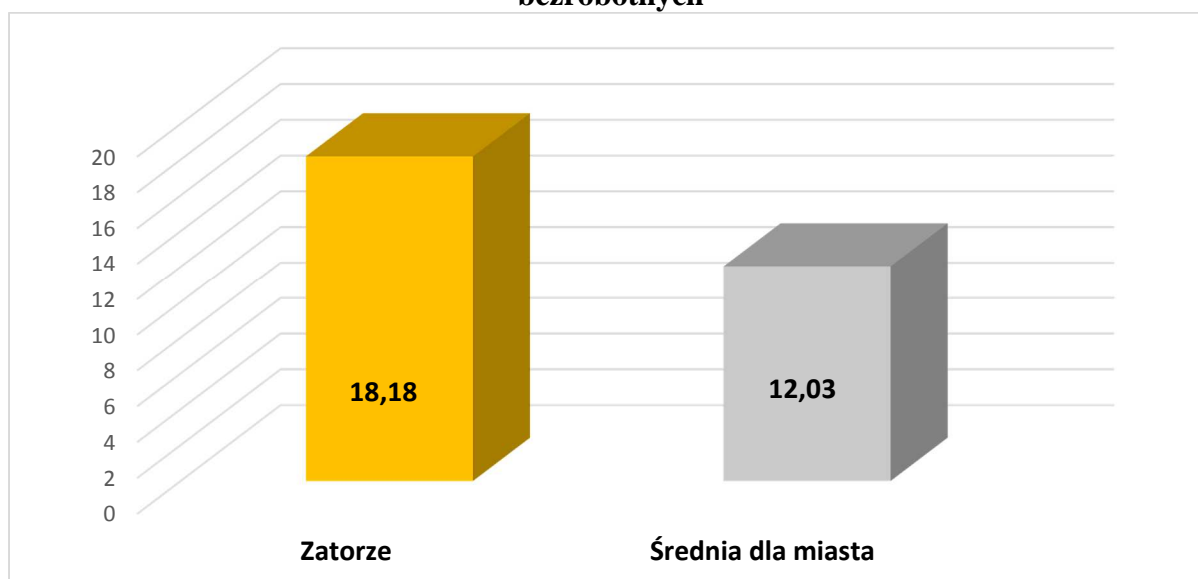
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Morągu

Wskaźnikami bezpośrednio powiązаныmi z powyższym są wskaźniki dotyczące bezrobocia – zwłaszcza odsetek osób bezrobotnych z wykształceniem podstawowym w ogólnej liczbie bezrobotnych i liczba długotrwale bezrobotnych. Na wyznaczonym obszarze wartość tych wskaźników jest wyższa niż na terenie całego Morągu. Bezrobotni z wykształceniem podstawowym mają największe trudności na rynku pracy – zarówno w kwestii poszukiwania pracy, jak i jej utrzymania. Konsekwencją tego wskaźnika może być wzrost poziomu długotrwałego bezrobocia. Konieczne jest podniesienie kwalifikacji zawodowych osób z wykształceniem podstawowym, gdyż jest to niezbędne w celu znalezienia dobrze płatnej i satysfakcjonującej pracy.

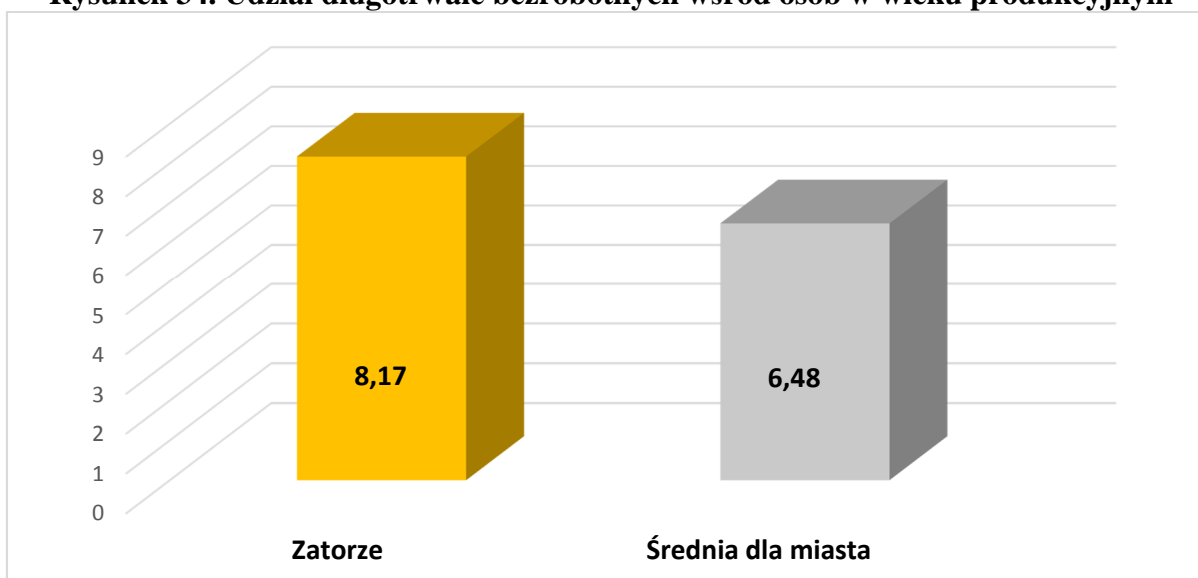
Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

Rysunek 33. Udział bezrobotnych z wykształceniem podstawowym w ogólnej liczbie bezrobotnych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Powiatowego Urzędu Pracy w Ostródzie

Rysunek 34. Udział długotrwale bezrobotnych wśród osób w wieku produkcyjnym

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Powiatowego Urzędu Pracy w Ostródzie

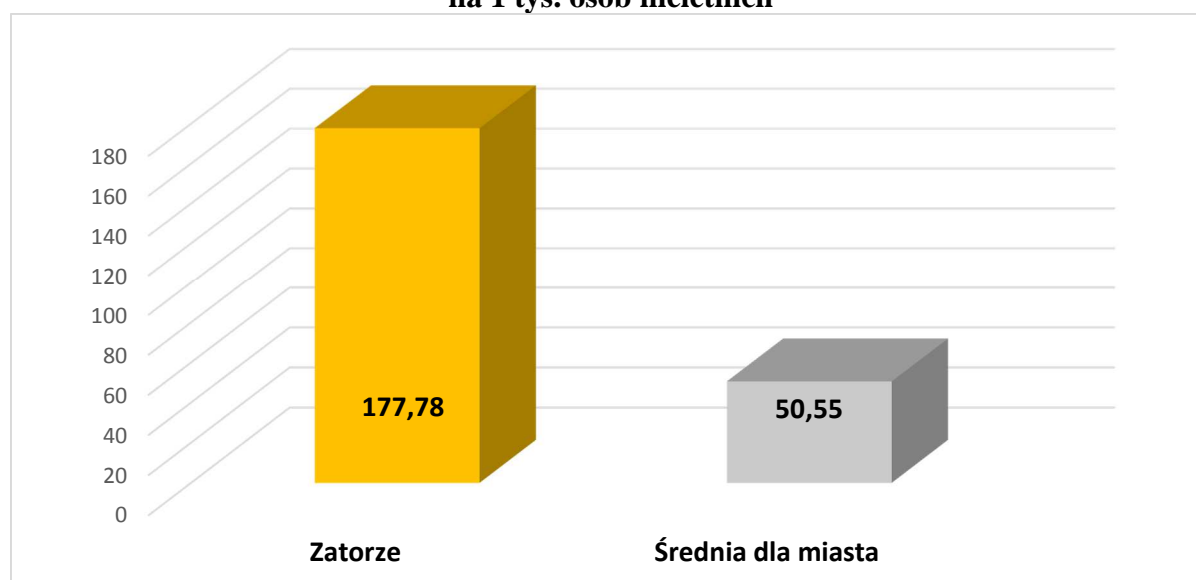
Wysoka wartość wskaźnika dotyczącego liczby przestępstw popełnionych przez osoby nieletnie na 1000 nieletnich (Rysunek 35) najprawdopodobniej związana jest z wymienionymi

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

wyżej wskaźnikami, dotyczącymi liczby osób korzystających z pomocy społecznej i liczby bezrobotnych z wykształceniem podstawowym. Jak już wcześniej wspomniano ubóstwo, które najczęściej jest następstwem bezrobocia, prowadzi do powstawania zachowań patologicznych wśród mieszkańców obszaru zdegradowanego. Najbardziej zagrożoną patologiami grupą społeczną są nieletni – osoby, które wychowując się w patologicznych środowiskach za autorytety uznają często swoich rówieśników, również pochodzących z patologicznych rodzin. Skutkuje to zmniejszeniem poczucia bezpieczeństwa wszystkich grup społecznych, w związku z czym spada również aktywność społeczna i gospodarcza pozostałych mieszkańców danego obszaru.

Rysunek 35. Liczba czynów karalnych popełnionych przez osoby nieletnie na 1 tys. osób nieletnich

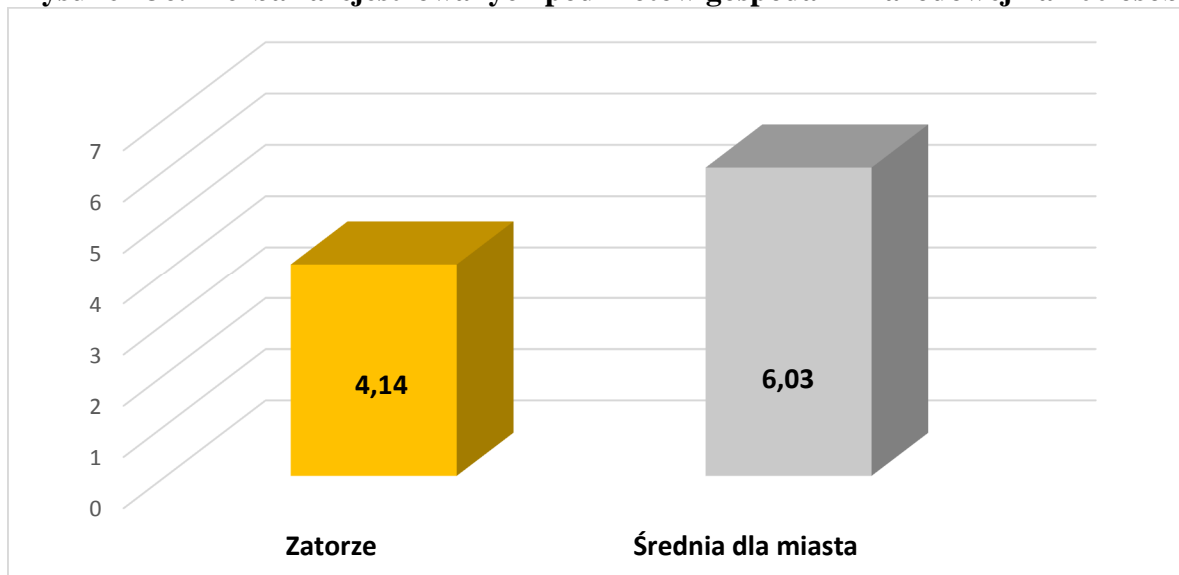
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Komendy Powiatowej Policji w Ostródzie

Kolejnym wskaźnikiem potwierdzającym konieczność przeprowadzenia procesów rewitalizacyjnych na danym obszarze zdegradowanym jest wskaźnik dotyczący liczby zarejestrowanych podmiotów gospodarki narodowej na 100 osób (Rysunek 36). Na wyznaczonym obszarze jego wartość jest niższa niż średnia dla całego miasta. Wskaźnik ten informuje o poziomie lokalnej przedsiębiorczości oraz aktywizacji gospodarczej

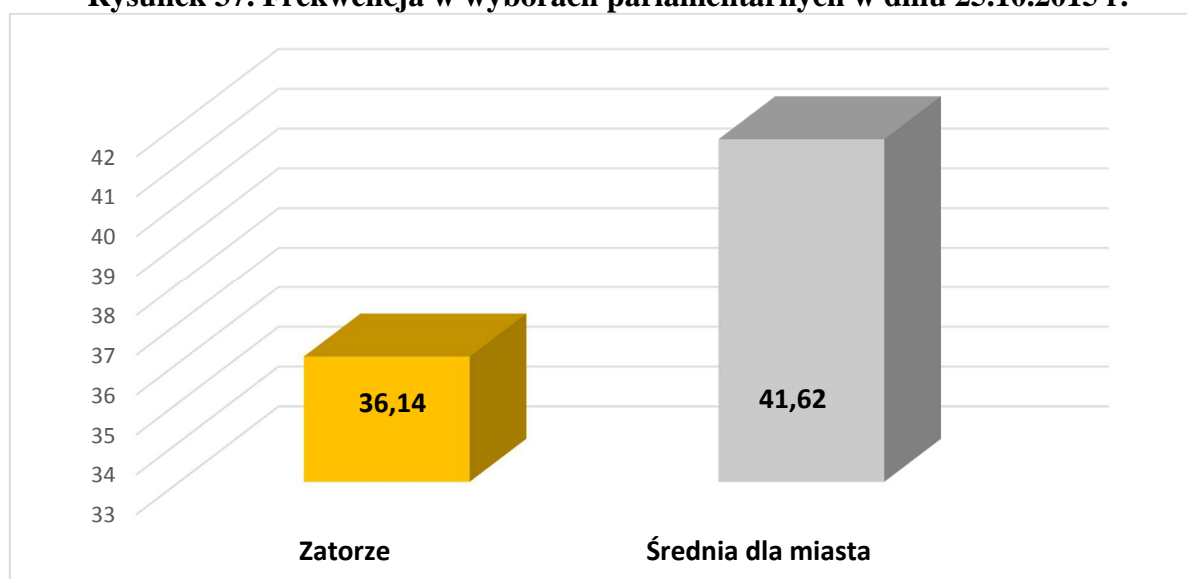
mieszkańców obszaru. Niska liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarczych świadczy o niższym poziomie rozwoju sfery gospodarczej w porównaniu do innych obszarów Morąga.

Rysunek 36. Liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarki narodowej na 100 osób

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miejskiego w Morągu

Rysunek 37. Frekwencja w wyborach parlamentarnych w dniu 25.10.2015 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miejskiego w Morągu

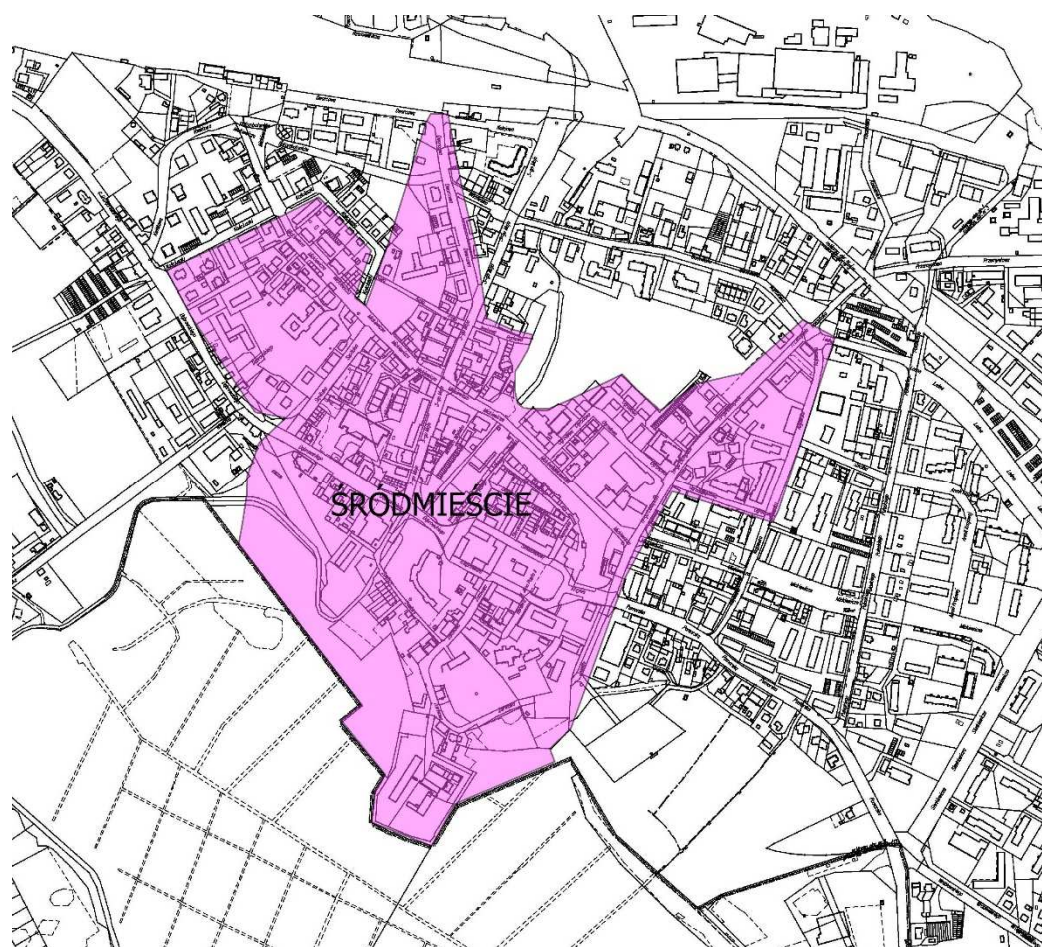

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

Ostatnim wskaźnikiem potwierdzającym wystąpienie sytuacji kryzysowej na obszarze Zatorze jest wskaźnik obrazujący frekwencję w wyborach parlamentarnych, które odbyły się dnia 25 października 2015 roku (Rysunek 37). Niższa wartość wskaźnika zarejestrowana na obszarze Zatorze niż średnia dla miasta świadczy o niskim poziomie zaangażowania mieszkańców obszaru w życie publiczne.

Obszar rewitalizowany Śródmieście

Rysunek 38. Obszar rewitalizowany Śródmieście

Źródło: Opracowanie własne

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

Obszar rewitalizowany Śródmieście zajmuje powierzchnię 0,47 km², co stanowi 7,58% ogólnej powierzchni miasta. Zamieszkuje go 2 472 osób, tj. 17,82% ogólnej liczby mieszkańców. Od północy ograniczony jest ulicą Dworcową, od wschodu ulicą 11 listopada i Kujawską, od południa ulicą Zamkową i Rozlewiskiem Morąskim, natomiast od zachodu ulicą Szpitalną.

Wyznaczony obszar obejmuje swym zasięgiem ważne w aspekcie życia społecznego i kulturalnego mieszkańców tereny. Zlokalizowane są tutaj ważne obiekty infrastruktury społecznej, m.in.:

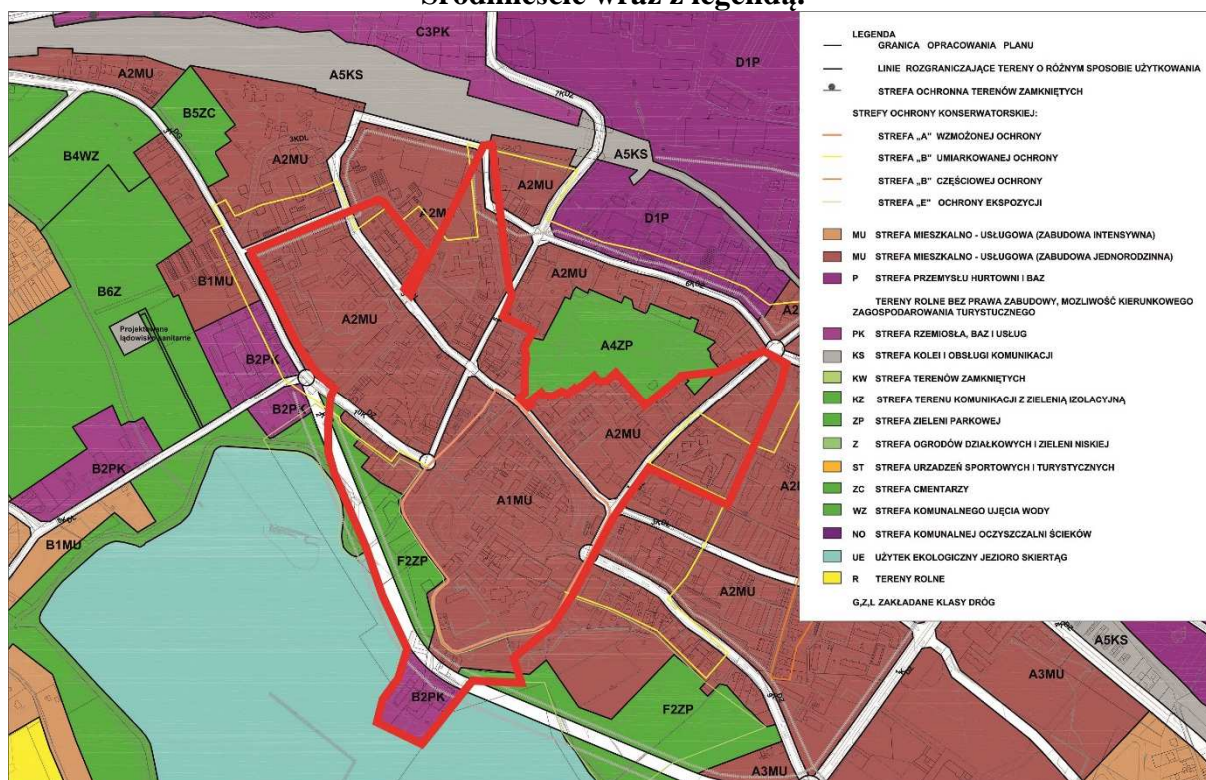
- Urząd Miejski,
- Szpital,
- Powiatowy Urząd Pracy Filia,
- Miejska Biblioteka Publiczna im. K. I. Gałczyńskiego w Morągu,
- Szkoła Podstawowa nr 4 im. S. Żeromskiego,
- Gimnazjum nr 1 im. Jana Pawła II w Morągu,
- Zespół Szkół Licealnych w Morągu,
- Morąski Dom Kultury,
- Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej,
- Kino Narie,
- Kościół św. Piotra i Pawła,
- Zamek Krzyżacki,
- Pałac Dohnów,
- banki,
- bankomaty,
- urzędy pocztowe,
- apteki,
- zakłady usługowe,
- Lokalna Organizacja Turystyczna "Kraina Nieodkrytych Tajemnic".

Struktura funkcjonalno-przestrzenna Morąga przedstawiona jest w Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Morąg. Wyrys ze Studium w obrębie granic obszaru rewitalizowanego Śródmieście przedstawia poniższy rysunek.

Rysunek 39. Wyrys ze Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Morąg obejmujący granice obszaru rewitalizowanego Śródmieście wraz z legendą.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Morąg

Na powyższym rysunku granice obszaru rewitalizowanego Śródmieście oznaczone są czerwoną linią.

W mieście Morąg Studium wyróżnia 5 jednostek strukturalnych zainwestowania miejskiego oraz jedną jednostkę o charakterze przyrodniczym. Zgodnie z zapisami Studium obszar rewitalizowany Śródmieście obejmuje tereny oznaczone symbolami A1MU, A2MU, B2PK oraz F2ZP wchodzące w skład jednostek zainwestowania A, B i F.

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

A1MU – strefa mieszkaniowo-usługowa. Obszar Starego Miasta wraz z otaczającą zielenią po byłej fosie, objęty strefą „A” ochrony konserwatorskiej i strefą „W” ochrony archeologicznej. W strefie „A” obowiązuje ochrona historycznej struktury przestrzennej i substancji architektonicznej.

A2MU – strefa mieszkalno-usługowa. Obszar zabudowy śródmiejskiej w części środkowej i zachodniej objęty strefą „B” ochrony konserwatorskiej, w której obowiązuje rygor w zakresie utrzymania zasadniczych elementów rozplanowania istniejącej substancji o wartościach kulturowych oraz charakteru i skali nowej zabudowy.

B2PK – strefa rzemiosła produkcyjnego i baz obsługi miasta. Adaptowane bazy obsługi komunalnej miasta i rzemiosło produkcyjne z możliwością rozwoju. Istniejąca zabudowa mieszkalna nie podlega rozbudowie.

F2ZP – strefa zieleni parkowej urządzonej wokół użytku ekologicznego.

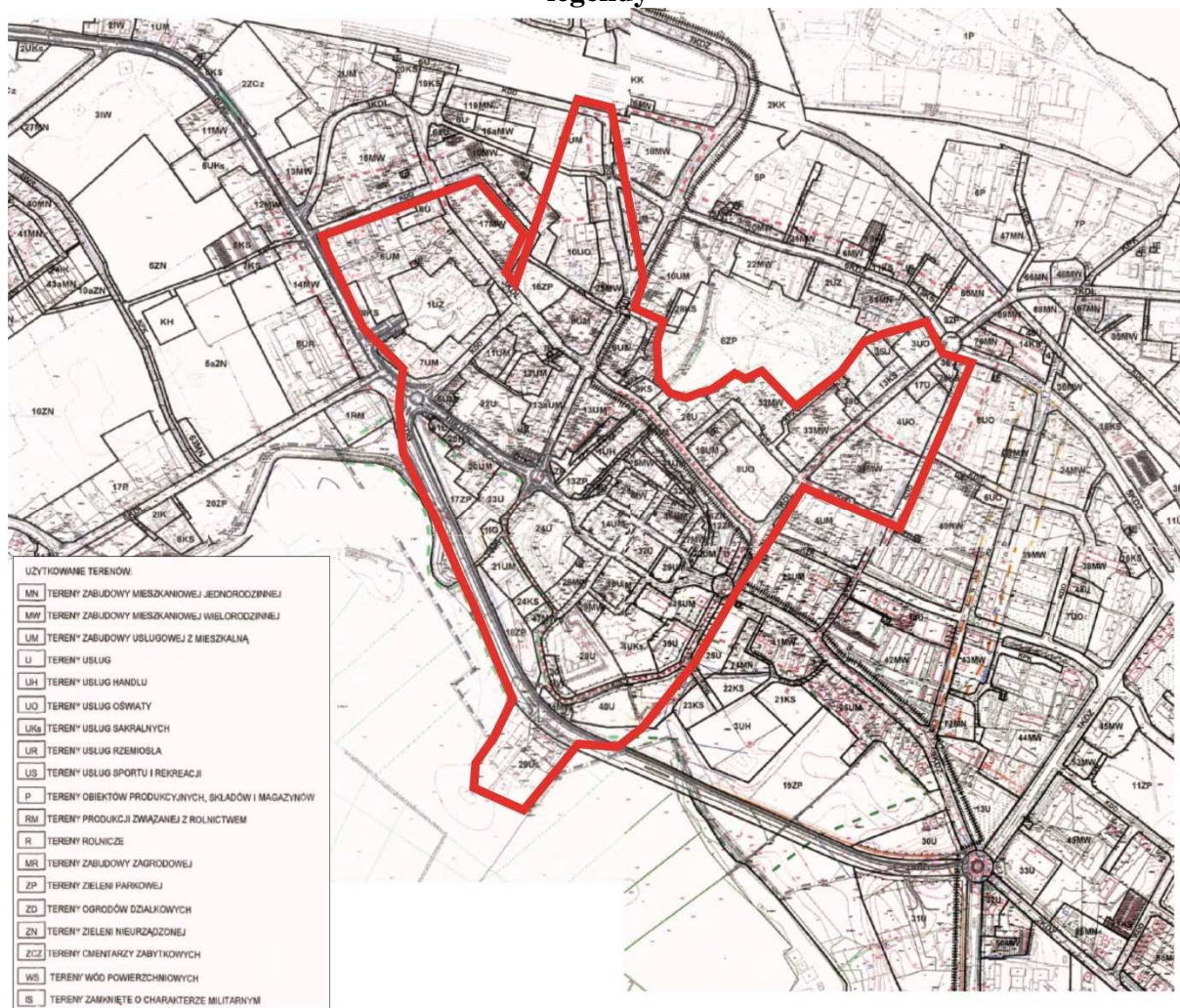
Dla miasta uchwalony został Miejskowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Morąg. W planie tym zostały wyznaczone podstawowe funkcje pełnione przez tereny wchodzące w skład obszaru rewitalizowanego Śródmieście. Poniżej przedstawiono wyrys z MPZP, w obrębie granic tego obszaru.

Dominującą funkcją na obszarze rewitalizowanym Śródmieście, wg MPZP, jest funkcja mieszkalno-usługowa (UM). Ponadto, MPZP wyznacza na obszarze tereny o funkcjach:

- Usługowej (U),
- Usług handlu (UH),
- Usług oświaty (UO),
- Usług sakralnych (UKs),
- Zieleni parkowej (ZP),
- Usług ochrony zdrowia (UZ)

Rysunek 40. Wyrys z Miejsowego Planu Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Morąg, obejmujący granice obszaru rewitalizowanego Śródmieście wraz z fragmentem legendy

Źródło: opracowanie własne na podstawie Miejsowego Planu Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Morąg

Z uwagi na wartości historyczno-przestrzenne oraz krajobrazowo-kulturowe Program Opieki Nad Zabytkami Gminy Morąg wyznacza strefy ochrony konserwatorskiej:

- Strefa „A” – Ochrony konserwatorskiej. Obejmuje szczególnie wartościowy obszar o zachowanej strukturze przestrzennej do bezwzględного zachowania. Obowiązuje

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

ochrona historycznej struktury przestrzennej i substancji architektonicznej, która stanowi bezwzględny priorytet dla wymagań konserwatorskich. W strefie tej obowiązuje m.in.:

- a) zachowanie i utrwalenia historycznej siatki ulic w układzie szachownicowym z koniecznością uporządkowania ich, w szczególności w części północnej starego miasta,
- b) wydzielenie bloku zabudowy dla wschodniej pierzei rynku i ukształtowanie zabudowy przyrynkowej na zasadzie pierzei z kształtowaniem elewacji kamienic w układzie szczytowym osi elewacji nowej zabudowy działek,
- c) zachowanie zarysu średniowiecznych bloków zabudowy – podział zabytkowego zespołu kompozycyjnie na bloki urbanistyczne, z koniecznością uporządkowania zabudowy wewnątrzblokowej i domknięcia poszczególnych bloków,
- d) obrzeżny – pierzejowy układ zabudowy bloków urbanistycznych,
- e) zakaz nadbudowy obiektów zabytkowych, zarówno wpisanych do rejestru zabytków jak i posiadających wysokie wartości kulturowe,
- f) zakaz nadbudowy budynków znajdujących się w pierzejach przyrynkowych,
- g) wydobycie w elewacjach pierzejowych podziałów odpowiadających cechom historycznych podziałów na posesje,
- h) wejścia do wnętrz blokowych przez przejścia bramowe,
- i) tworzenie we wnętrzach blokowych pasaży i dziedzińców lub miejsc zagospodarowanych zielenią
- j) dostępności wewnętrznych dziedzińców i zielonych wnętrz blokowych przejściami lub przejazdami bramowymi,
- k) jednoczesnej modernizacji ulic i placów wraz z oświetleniem i przebudową bądź modernizacją oraz realizacją sieci uzbrojenia podziemnego, wraz z uporządkowaniem nawierzchni ciągów jezdnych i pieszych przy zastosowaniu materiałów właściwych dla terenu starego miasta,
- l) wbudowania wszelkich kubaturowych urządzeń infrastruktury technicznej w budynki, względnie stosowania modułów podziemnych,

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

- m) wprowadzania wewnątrz starego miasta w rejonie murów obronnych w części zachodniej i północnej zabudowy niskiej opartej jedną ścianą na murach,
- n) poprzedzania wszelkich prac związanych z robotami ziemnymi, ratowniczymi, badaniami archeologicznymi o charakterze wykopaliskowym,
- o) przy remontach i modernizacjach istniejących obiektów oraz zabudowie uzupełniającej dopuszcza się jedynie materiały tradycyjne, uzasadnione historycznie.
- Strefa „B” – Ochrony konserwatorskiej. Obejmuje obszar podlegający rygorom w zakresie utrzymania zasadniczych elementów rozplanowania istniejącej substancji o wartościach kulturowych oraz charakteru i skali nowej zabudowy. W strefie „B” obowiązują:
  - a) Ochrona historycznego układu ulic i placów,
  - b) Ochrona historycznych podziałów parcelacyjnych bloków,
  - c) Ochrona historycznej skali zabudowy.

W skład strefy „B” wchodzi podstrefa „B1”. W podstrefie tej obowiązują:

- a) Ochrona historycznego układu ulic i placów,
- b) Ochrona historycznej skali zabudowy,
- Strefa „E” ochrony ekspozycji. Obejmuje obszar stanowiący zabezpieczenie właściwego eksponowania zespołów lub obiektów zabytkowych. Każde wskazanie lokalizacyjne w tej strefie wymaga przeprowadzenia studiów krajobrazowych.

Wszystkie wymienione wyżej strefy ochrony konserwatorskiej wchodzi w skład obszaru rewitalizowanego Śródmieście:

- Granicę Strefy „B” wyznaczają od zachodu ulica Tadeusza Kościuszki, od północy ulice Dworcowa, Kolejowa i Warmińska, od wschodu ulica Kujawska, a od południa ulica Pomorska i Dąbrowskiego,
- Strefa „A” zlokalizowana jest w ścisłym centrum Morąga. Swoim zasięgiem obejmuje historyczne obszary i zabudowania Starego Miasta,
- Strefa „E” obejmująca swoim zasięgiem nabrzeże Rozlewiska Morąskiego,

Program Opieki Nad Zabytkami Gminy Morąg wyznacza także zespoły zabytkowe objęte ochroną, lub postulowane do objęcia ochroną, znajdujące się na terenie obszaru rewitalizowanego Śródmieście:

- Zespół urbanistyczny Starego Miasta w granicach określonych strefą „A” ochrony konserwatorskiej,
- Istniejąca zabudowa ulic: 11 listopada, 3 Maja, Mickiewicza oraz Dąbrowskiego.

Narodowy Instytut Dziedzictwa wymienia zabytki nieruchome, z których część znajduje się na obszarze rewitalizowanym Śródmieście. Są to:

- Założenie urbanistyczne Starego Miasta,
- Kościół parafialny św. Piotra i Pawła,
- Mury obronne,
- Zamek (skrzydło pn.-zach.)
- Ratusz,
- Pałac Dohnów,
- Dom, znajdujący się przy ul. 11 Listopada 5,
- Magazyn, znajdujący się przy ul. 11 Listopada 17
- Dom, znajdujący się przy ul. 3 Maja 4,
- Dom, znajdujący się przy ul. 3 Maja 9,
- Dom, znajdujący się przy ul. Osińskiego 1,
- Dom, znajdujący się przy ul. Osińskiego 8,
- Dom, znajdujący się przy ul. Osińskiego 9,
- Dom, znajdujący się przy ul. Osińskiego 10,
- Dom, znajdujący się przy ul. Reymonta 6,
- Dom, znajdujący się przy ul. Samulowskiego 10,
- Dom, znajdujący się przy ul. Zamkowej 6,
- Dom, znajdujący się przy ul. Zamkowej 16
- Wodociągowa wieża ciśnień, znajdująca się przy ul. Dąbrowskiego 11

Obszar Śródmieście cechuje występowanie problemów przestrzenno-infrastrukturalnych. Zachowany zabytkowy układ urbanistyczny ścisłego centrum charakteryzuje się brakiem przestrzeni do pełnienia współczesnych funkcji, charakterystycznej dla zabudowy mieszkalno-usługowej. Obserwujemy tu znaczący deficyt miejsc rekreacji i wypoczynku, w szczególności dla najmłodszych, brak placów zabaw. Ponadto znaczna część zabytkowych budynków wymaga gruntownych remontów. Istotnym problemem jest nieład i degradacja tzw. podwórek, stanowiących zaplecze kamienic. Wymagają one nadania nowej funkcji - miejsc wypoczynku dla mieszkańców. Istnieje też potrzeba modernizacji systemu drogowego, niektóre z ulic wymagają modernizacji i remontu jezdni oraz chodników. Brakuje też ciągów pieszo-rowerowych, które stanowią efektywną formę ograniczenia niskiej emisji, będącej skutkiem nadmiernego ruchu samochodowego. Obszar wymaga również interwencji w zakresie termomodernizacji obiektów użyteczności publicznej jak i wielorodzinnych budynków mieszkalnych oraz modernizacji sieci ciepłowniczej.

Poniżej zaprezentowano wykaz ulic wchodzących w skład obszaru rewitalizowanego Śródmieście.

Tabela 25. Wykaz ulic wchodzących w skład obszaru rewitalizowanego Śródmieście w Morągu

Wykaz ulic wchodzących w całości w skład obszaru		
11 Listopada	Herdera	Kajki
Kasprowicza	Kasubaska	Kościelna
Krzywa	Młyńska	Ogrodowa
Osińskiego	Plac Kombatantów	Rataja
Reymonta	Samulowskiego	Sierakowskiego
Skłodowskiej	Szpitalna	Targowa
Zamkowa	Zawiszy	Zbożowa
Ulice częściowo wchodzące w skład obszaru		
Dąbrowskiego (10%)	3 Maja (60%)	Kujawska (50%)
Dworcowa (50%)	Mickiewicza (50%)	

Źródło: Opracowanie własne

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

Ostateczne potwierdzenie zasadności delimitacji obszaru rewitalizowanego Śródmieście dokonane zostało przeprowadzeniem analizy wskaźnikowej dla wskazanego obszaru. Sytuację kryzysową potwierdza zdiagnozowanie mniej korzystnych wartości wskaźników w przypadku co najmniej 3 kryteriów w porównaniu z ich średnią dla całego miasta. Dane wyjściowe dla miasta oraz badanego obszaru, uzyskane do przeprowadzenia analizy wskaźnikowej przedstawia poniższa tabela.

Tabela 26. Dane wyjściowe do przeprowadzenia analizy wskaźnikowej

Wyszczególnienie	Śródmieście	Miasto Morąg
Liczba ludności (stan na 31.12. 2014 r.)	2 472	13 870
Liczba osób w wieku produkcyjnym (stan na 31.12. 2014 r.)	1 759	9 116
Liczba osób w wieku poprodukcyjnym (stan na 31.12. 2014 r.)	469	2 624
Liczba osób korzystających z zasiłków pomocy społecznej (stan na 31.12. 2014 r.)	365	1 837
Łączna suma wypłaconych zasiłków pomocy społecznej (dane za 2014 r.)	549 319,00	3 648 245,00
Ogólna liczba bezrobotnych (stan na 31.12.2014 r.)	227	1 039
Liczba osób długotrwale bezrobotnych (stan na 31.12.2014 r.)	133	591
Liczba bezrobotnych z wykształceniem podstawowym (stan na 31.12. 2014 r.)	38	125
Liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarki narodowej (stan na 31.12. 2014 r.)	222	837
Liczba stwierdzonych przestępstw (stan na 31.12. 2014 r.)	55	194
Liczba osób nieletnich (od 13 do 17 lat)	115	633
Liczba czynów karalnych popełnionych przez osoby nieletnie (w 2014 r.)	7	32
Ogólna liczba budynków mieszkalnych (stan na 31.12. 2014 r.)	298	1 556
Liczba wydanych kart do głosowania w wyborach parlamentarnych (25.10.2015 r.)	776	4 847
Liczba uprawnionych do głosowania w wyborach parlamentarnych (25.10.2015 r.)	2 209	11 645

Źródło: Opracowanie własne

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

W oparciu o dane zaprezentowane w powyższej tabeli przeprowadzono analizę wskaźnikową dla badanego obszaru i całego miasta. Jak wspomniano już wcześniej sytuacja kryzysowa została potwierdzona na obszarze tylko wówczas, gdy badane wskaźniki przyjmują wartości mniej korzystne niż w całym mieście Morąg. Uwzględniono również możliwy błąd statystyczny w granicach +/- 1%. Wyniki przeprowadzonej analizy wskaźnikowej prezentuje poniższa tabela.

Tabela 27. Wyniki analizy wskaźnikowej obszaru Śródmieście

Wskaźnik	Śródmieście	Miasto Morąg	Potwierdzona sytuacja kryzysowa
Liczba osób korzystających z zasiłków pomocy społecznej na 1 tys. ludności	147,65	132,44	TAK
Udział długotrwale bezrobotnych wśród osób w wieku produkcyjnym	7,56	6,48	TAK
Odsetek osób bezrobotnych z wykształceniem podstawowym w ogólnej liczbie bezrobotnych	16,74	12,03	TAK
Odsetek osób w wieku poprodukcyjnym w ogólnej liczbie ludności	18,97	18,92	NIE
Liczba przestępstw i wykroczeń stwierdzonych (poza zdarzeniami drogowymi i przestępstwami gospodarczymi) w tym czyny karalne nieletnich na 1 000 mieszkańców obszaru	22,25	13,99	TAK
Liczba przestępstw popełnionych przez osoby nieletnie na 1 000 osób nieletnich	60,87	50,55	TAK
Liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarki narodowej na 100 osób	8,98	6,03	NIE
Frekwencja w wyborach parlamentarnych 25.10.2015 r.	35,13	41,62	TAK

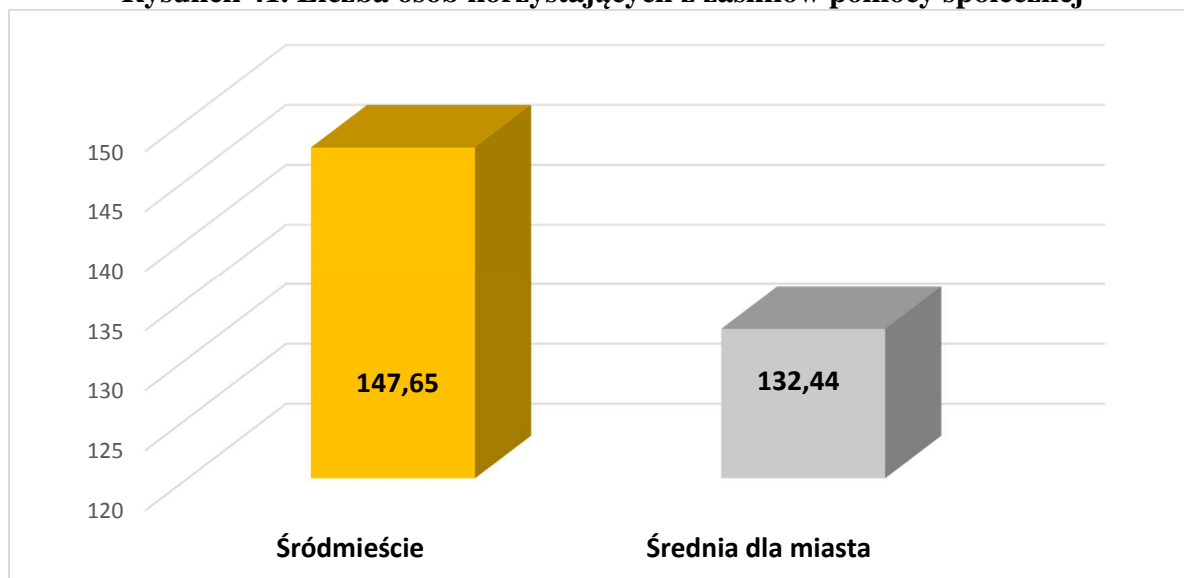
Źródło: Opracowanie własne

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

Ważnym wskaźnikiem uzasadniającym konieczność podjęcia działań rewitalizacyjnych jest liczba osób korzystających z pomocy społecznej. Na badanym obszarze wartość tego wskaźnika jest wyższa niż średnia dla miasta (Rysunek 41).

Rysunek 41. Liczba osób korzystających z zasiłków pomocy społecznej

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Morągu

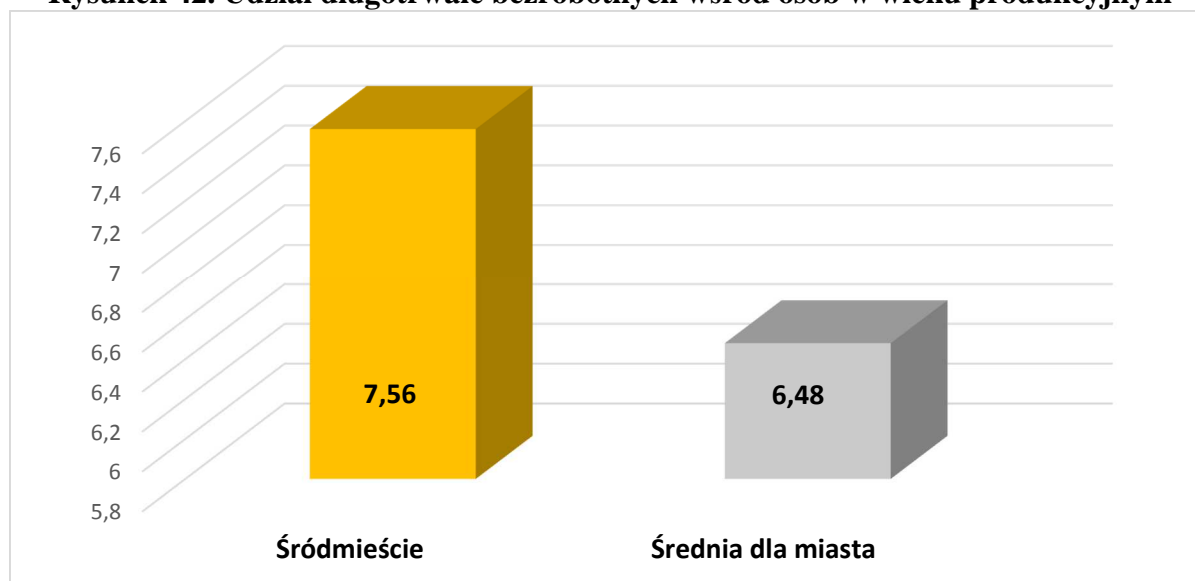
Wysoka liczba osób korzystających z pomocy społecznej świadczy o znacznym poziomie ubóstwa i wykluczenia społecznego. Ubóstwo to poważny problem dotyczący najczęściej całe rodziny pozbawione finansowych i materialnych źródeł utrzymania, których nie stać na zaspokojenie podstawowych potrzeb. Do najważniejszych czynników generujących ubóstwo zaliczamy bezrobocie, zwłaszcza długotrwałe oraz niski poziom wykształcenia, utrudniający znalezienie stałego zatrudnienia. Na wyznaczonym obszarze udział długotrwałe bezrobotnych wśród osób w wieku produkcyjnym oraz udział osób pozostających bez pracy posiadających wykształcenie podstawowe jest wyższy niż w całym Morągu (Rysunek 42 i Rysunek 43). Bezrobocie to jeden z najważniejszych problemów współczesnej gospodarki. Rodziny dotknięte tym problemem początkowo w związku ze spadkiem przychodów zmuszone są do ograniczania konsumpcji do niezbędnego minimum. Wraz z upływem czasu, gdy

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

bezrobocie staje się długotrwałe znacznie zwiększa się ryzyko ubóstwa i konieczności skorzystania z pomocy społecznej. Długi okres pozostawania bez pracy może spowodować nasilenie zachowań społecznie niepożądanych o charakterze kryminogennym. Przymusowa bezczynność sprzyja powstawaniu takich zaburzeń jak: apatia, zniechęcenie, poczucie nieprzydatności, narastającej agresji oraz chorób. Jedną z najważniejszych przyczyn długotrwałego okresu pozostawania bez stałego zatrudnienia jest bez wątpienia niskie wykształcenie. Wyznacznikiem pozycji na rynku pracy, a tym samym szans bezrobotnego na znalezienie zatrudnienia jest poziom jego wykształcenia oraz posiadanych kwalifikacji. Dlatego niezbędne jest podejmowanie wszelkich działań zmierzających do udzielenia wszelkiego możliwego wsparcia długotrwałe bezrobotnym, zwłaszcza posiadającym niskie wykształcenie, gdyż to w konsekwencji spowoduje zmniejszenie odsetka osób korzystających z pomocy społecznej.

Rysunek 42. Udział długotrwałe bezrobotnych wśród osób w wieku produkcyjnym

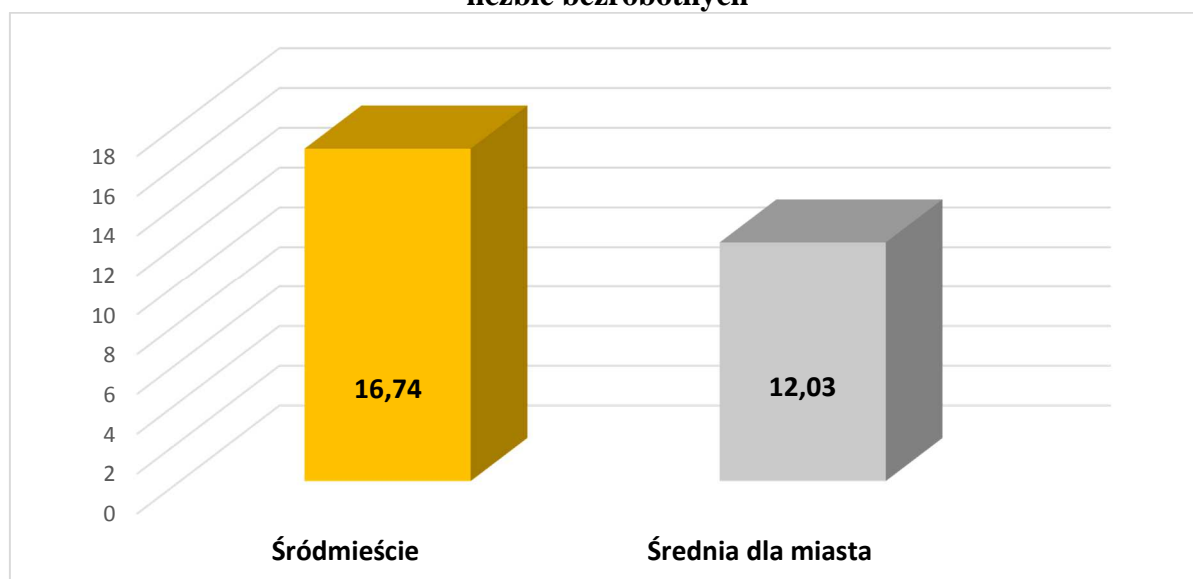

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Powiatowego Urzędu Pracy w Ostródzie

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

Rysunek 43. Odsetek osób bezrobotnych z wykształceniem podstawowym w ogólnej liczbie bezrobotnych

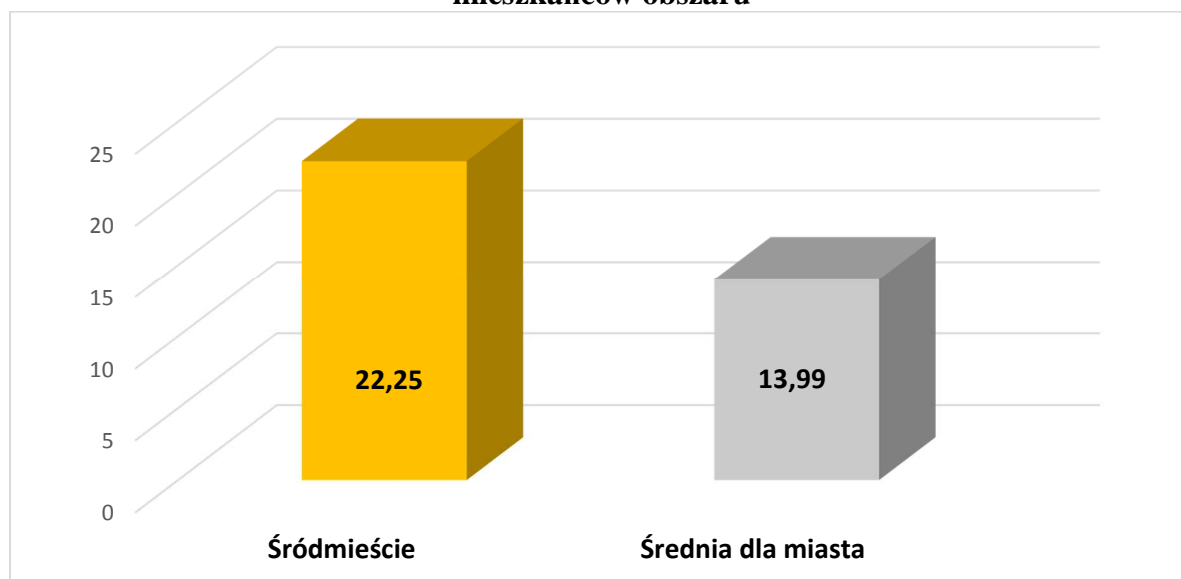
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Powiatowego Urzędu Pracy w Ostródzie

Wskaźniki liczby przestępstw i wykroczeń (poza zdarzeniami drogowymi i przestępstwami gospodarczymi) w tym czyny karalne nieletnich przypadające na 1000 ludności oraz liczby przestępstw popełnionych przez osoby nieletnie przyjmują wyższą wartość na obszarze Śródmieście niż w całym Morągu (Rysunek 44 i Rysunek 45). Przestępczość to przede wszystkim zjawisko społeczne mogące wynikać z problemów poruszonych wcześniej - długotrwałego bezrobocia, konieczności korzystania z pomocy społecznej, ubóstwa. Trudna sytuacja materialna, nadmiar wolnego czasu oraz poczucie odrzucenia i wykluczenia są najczęściej przyczynami popełniania czynów prawnie zabronionych. Wzrost przestępczości wpływa na znaczne obniżenie poczucia bezpieczeństwa lokalnej społeczności i spadek zaufania społecznego.

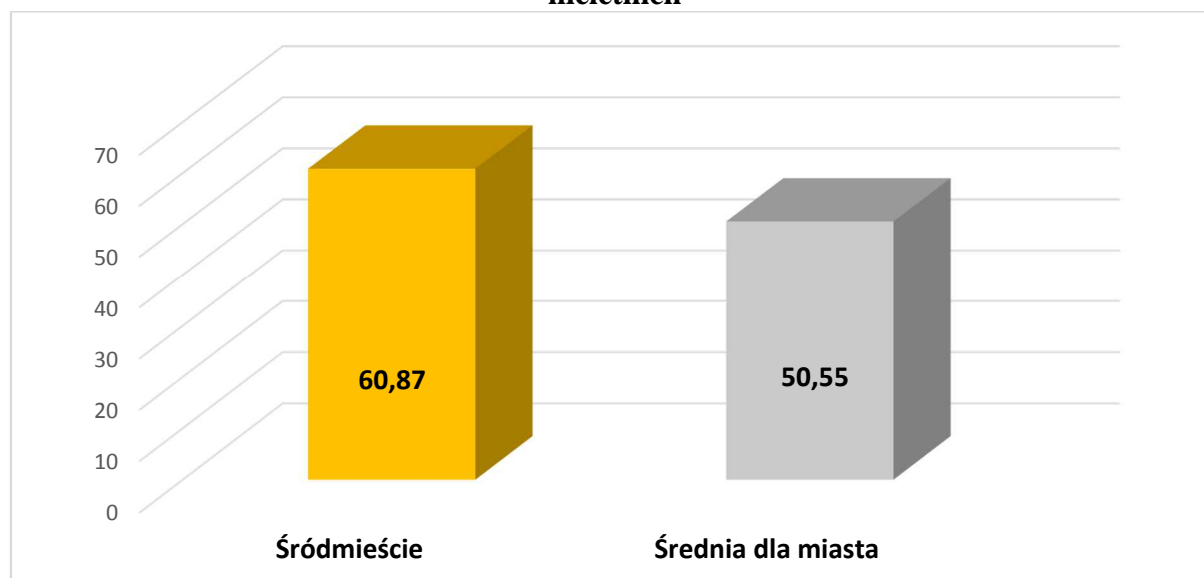
Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

Rysunek 44. Liczba przestępstw i wykroczeń stwierdzonych (poza zdarzeniami drogowymi i przestępstwami gospodarczymi) w tym czyny karalne nieletnich na 1 000 mieszkańców obszaru

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Komendy Powiatowej Policji w Ostródzie

Rysunek 45. Liczba czynów karalnych popełnionych przez osoby nieletnie na 1 tys. osób nieletnich

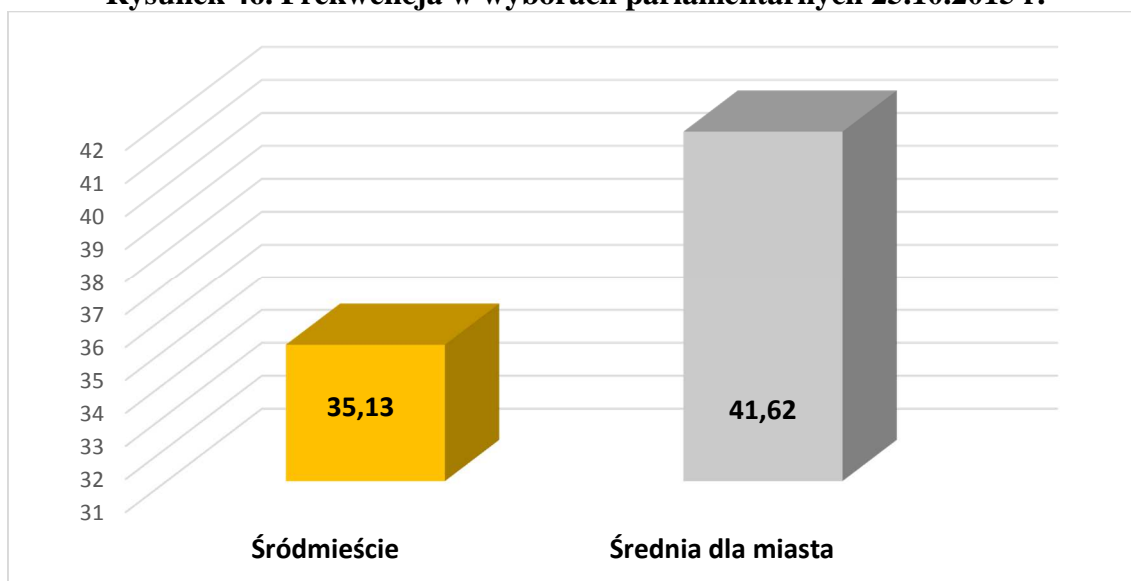
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Komendy Powiatowej Policji w Ostródzie

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

Ostatnim wskaźnikiem potwierdzającym trudną sytuację na wyznaczonym obszarze jest frekwencja w wyborach parlamentarnych przeprowadzonych 25 października 2015 r. Wybory to podstawowy element demokracji, są rodzajem uczestnictwa politycznego obywateli w sprawowaniu władzy. Niższa frekwencja wyborcza na danym obszarze w stosunku do całego Morąga (Rysunek 46) świadczy o braku zaufania lokalnej społeczności do polityki i procedur wyłaniania rządu oraz wiary w możliwość zmiany w ten sposób własnej sytuacji życiowej.

Rysunek 46. Frekwencja w wyborach parlamentarnych 25.10.2015 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miejskiego w Morągu

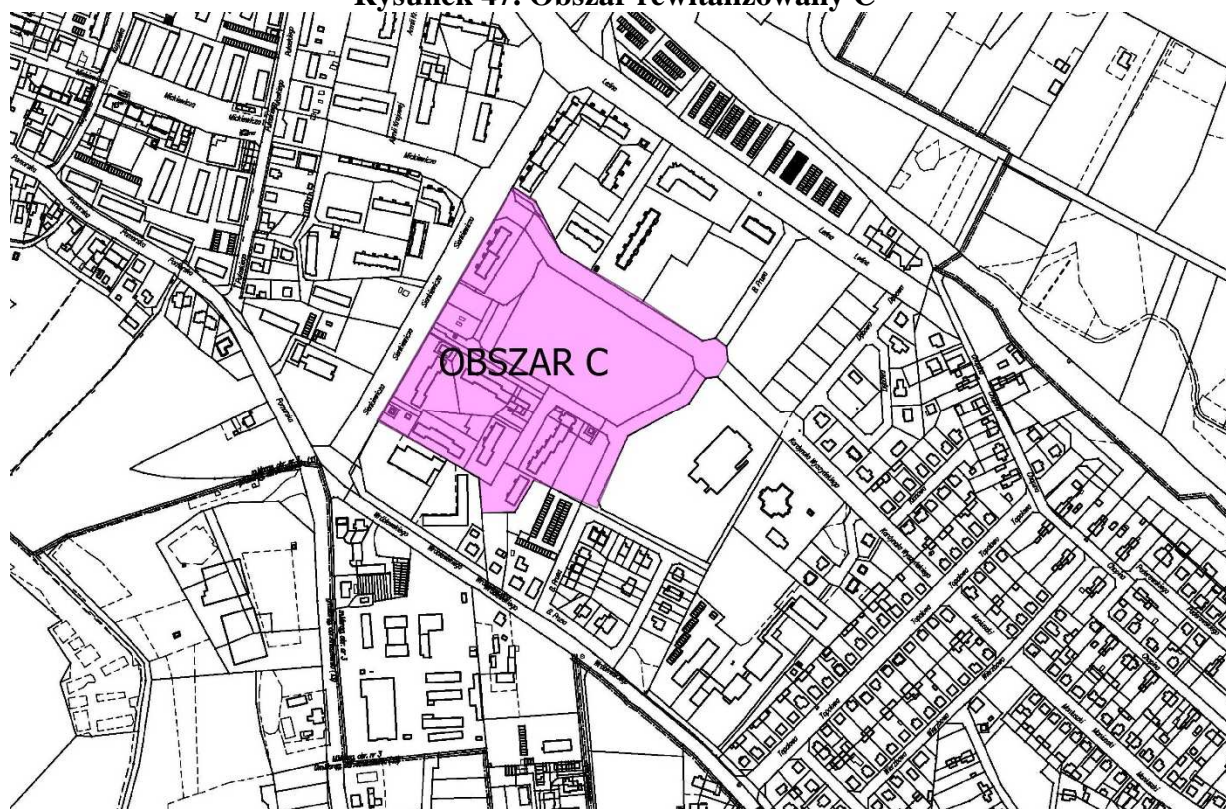
Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

Obszar rewitalizowany C – rejon ulicy Sienkiewicza

Obszar C, wyznaczony do rewitalizacji, zlokalizowany jest w rejonie ul. Sienkiewicza, w południowo-wschodniej części miasta Morąg. Obejmuje on tereny po ogródkach działkowych oraz osiedle blokowe.

Rysunek 47. Obszar rewitalizowany C

Źródło: Opracowanie własne

Obszar rewitalizowany C zajmuje powierzchnię 0,0736 km², co stanowi 1,2% ogólnej powierzchni miasta. Obszar zamieszkiwany jest przez 570 osób tj. 4,11% ogólnej liczby mieszkańców.

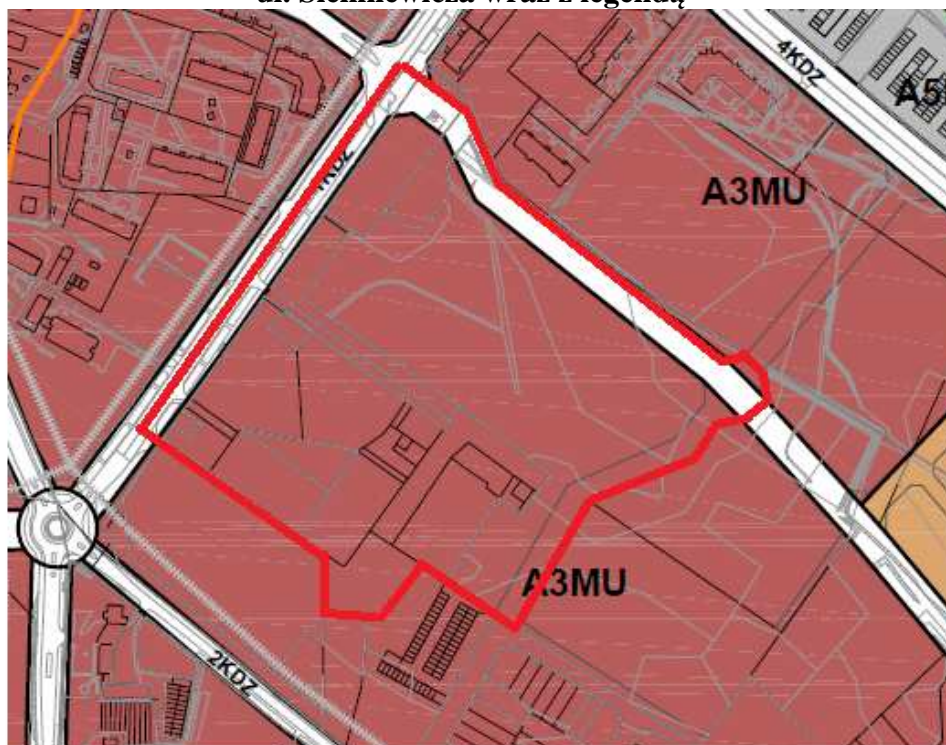

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

Struktura funkcjonalno-przestrzenna Morąga przedstawiona jest w Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Morąg. Wyrys ze Studium dla obszaru rejonu ul. Sienkiewicza przedstawia poniższy rysunek.

Rysunek 48. Wyrys ze Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Morąg obejmujący granice obszaru rewitalizowanego w rejonie ul. Sienkiewicza wraz z legendą

LEGENDA

- GRANICA OPRACOWANIA PLANU
- LINIE ROZGRANICZAJĄCE TERENY O RÓŻNYM SPOSOBIE UŻYTKOWANIA
- STREFA OCHRONNA TERENÓW ZAMKNIĘTYCH
- MU STREFA MIESZKALNO - USŁUGOWA (ZABUDOWA INTENSYWNA)
- MU STREFA MIESZKALNO - USŁUGOWA (ZABUDOWA JEDNORODZINNA)
- KS STREFA KOLEI I OBSŁUGI KOMUNIKACJI

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Morąg

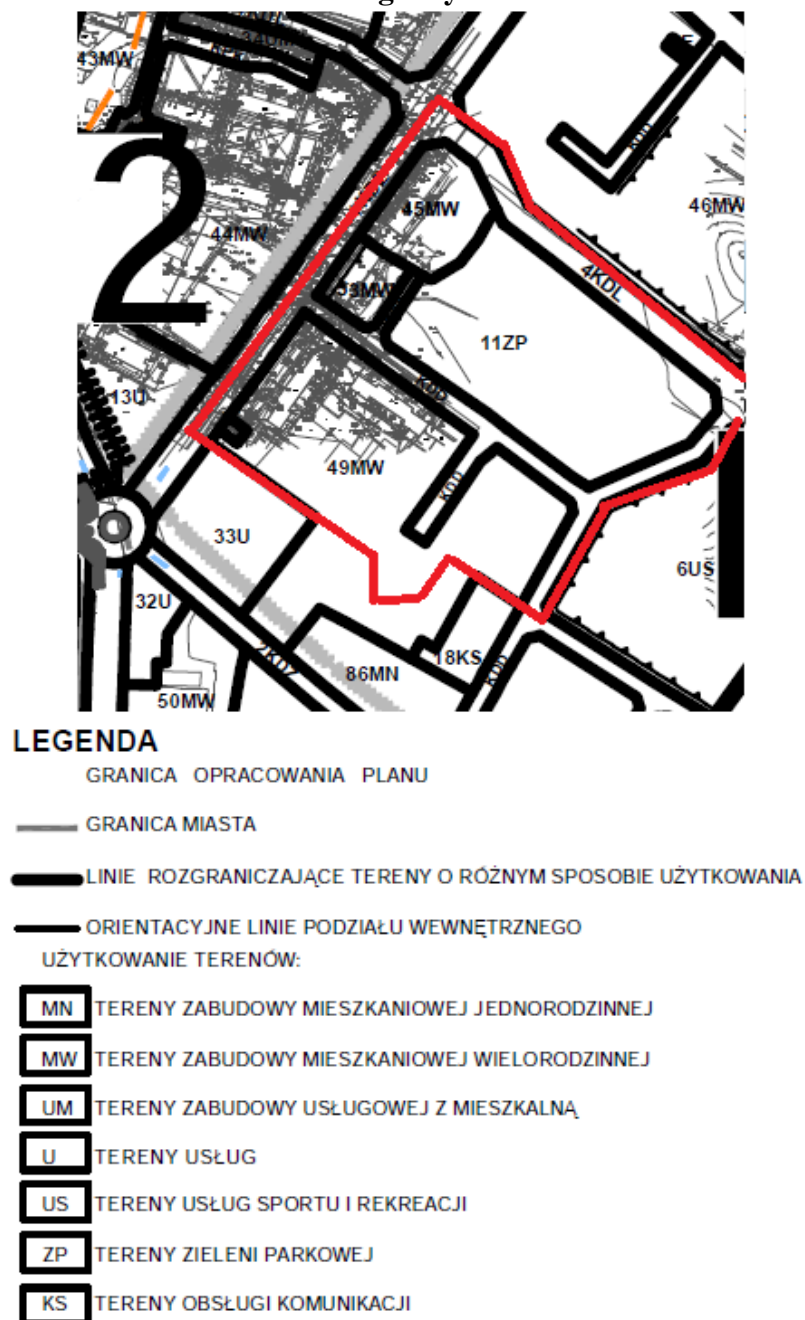
Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

Na powyższym rysunku granice obszaru rewitalizowanego oznaczone są czerwoną linią. W granicach wyznaczonego obszaru wyróżnia się jedną jednostkę strukturalną. Są to tereny należące do strefy mieszkalno-usługowej, zabudowa jednorodzinna (MU). Zgodnie z informacją ze Studium, teren oznaczony symbolem A3MU (obejmujący obszar rewitalizowany C), to strefa mieszkalno-usługowa, obszar częściowo zabudowany zabudową wielorodzinną z usługami na wydzielonych działkach. Stanowi tym samym przedłużenie istniejącej zabudowy śródmiejskiej i posiada znaczne rezerwy terenowe przeznaczone na cele budownictwa mieszkaniowego wielorodzinnego komunalnego, spółdzielczego i czynszowego oraz usług ogólnomiejskich i osiedlowych.

W Miejscowym Planie Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Morąg zostały wyznaczone podstawowe funkcje pełnione przez tereny wchodzące w skład obszaru rewitalizowanego zlokalizowanego w rejonie ul. Sienkiewicza. Poniżej przedstawiono wyrys z MPZP, w obrębie granic przedmiotowego obszaru. W południowej, południowo-zachodniej oraz północno-zachodniej części obszaru przeważają tereny zabudowy wielorodzinnej (MW). Ponadto, MPZP wyznacza na obszarze tereny o funkcjach zieleni parkowej (ZP).

Rysunek 49. Wyrus z Miejsowego Planu Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Morąg, obejmujący granice obszaru w rejonie ul. Sienkiewicza wraz z fragmentem legendy

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Miejsowego Planu Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Morąg

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

Poniżej zaprezentowano wykaz ulic wchodzących w skład analizowanego obszaru, wyznaczonego do rewitalizacji.

Tabela 28. Wykaz ulic wchodzących w skład obszaru rewitalizowanego C, w rejonie ul. Sienkiewicza

Wykaz ulic wchodzących w całości w skład obszaru		
Sienkiewicza (40%)		

Źródło: Opracowanie własne

Zasadność wyboru obszaru potwierdzono wynikami przeprowadzonej analizy wskaźnikowej dla której dane wyjściowe zestawione zostały w poniższej tabeli.

Tabela 29. Dane wyjściowe do przeprowadzenia analizy wskaźnikowej

Wyszczególnienie	Obszar rewitalizowany C	Miasto Morąg
Liczba ludności (stan na 31.12. 2014 r.)	570	13 870
Liczba osób w wieku produkcyjnym (stan na 31.12. 2014 r.)	376	9 116
Liczba osób w wieku poprodukcyjnym (stan na 31.12. 2014 r.)	102	2 624
Liczba osób korzystających z zasiłków pomocy społecznej (stan na 31.12. 2014 r.)	106	1 837
Ogólna liczba bezrobotnych (stan na 31.12.2014 r.)	51	1 039
Liczba osób długotrwale bezrobotnych (stan na 31.12.2014 r.)	30	591
Liczba bezrobotnych z wykształceniem podstawowym (stan na 31.12. 2014 r.)	8	125
Liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarki narodowej (stan na 31.12. 2014 r.)	17	837
Liczba stwierdzonych przestępstw (stan na 31.12. 2014 r.)	10	194
Liczba osób nieletnich (od 13 do 17 lat)	27	633

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

Wyszczególnienie	Obszar rewitalizowany C	Miasto Morąg
Liczba czynów karalnych popełnionych przez osoby nieletnie (w 2014 r.)	0	32
Ogólna liczba budynków mieszkalnych (stan na 31.12. 2014 r.)	10	1 556
Liczba wydanych kart do głosowania w wyborach parlamentarnych (25.10.2015 r.)	188	4 847
Liczba uprawnionych do głosowania w wyborach parlamentarnych (25.10.2015 r.)	479	11 645

Źródło: Opracowanie własne

W kolejnej tabeli przedstawiono wyniki przeprowadzonej analizy wskaźnikowej dla badanego obszaru, jak i całego miasta.

Tabela 30. Wyniki analizy wskaźnikowej dla obszaru C

Wskaźnik	Obszar C	Miasto Morąg	Potwierdzona sytuacja kryzysowa
Liczba osób korzystających z zasiłków pomocy społecznej na 1 tys. ludności	185,96	132,44	TAK
Udział długotrwale bezrobotnych wśród osób w wieku produkcyjnym	7,98	6,48	TAK
Odsetek osób bezrobotnych z wykształceniem podstawowym w ogólnej liczbie bezrobotnych	15,69	12,03	TAK
Odsetek osób w wieku poprodukcyjnym w ogólnej liczbie ludności	17,89	18,92	NIE
Liczba przestępstw i wykroczeń stwierdzonych (poza zdarzeniami drogowymi i przestępstwami gospodarczymi) w tym czyny karalne nieletnich na 1 000 mieszkańców obszaru	17,54	13,99	TAK

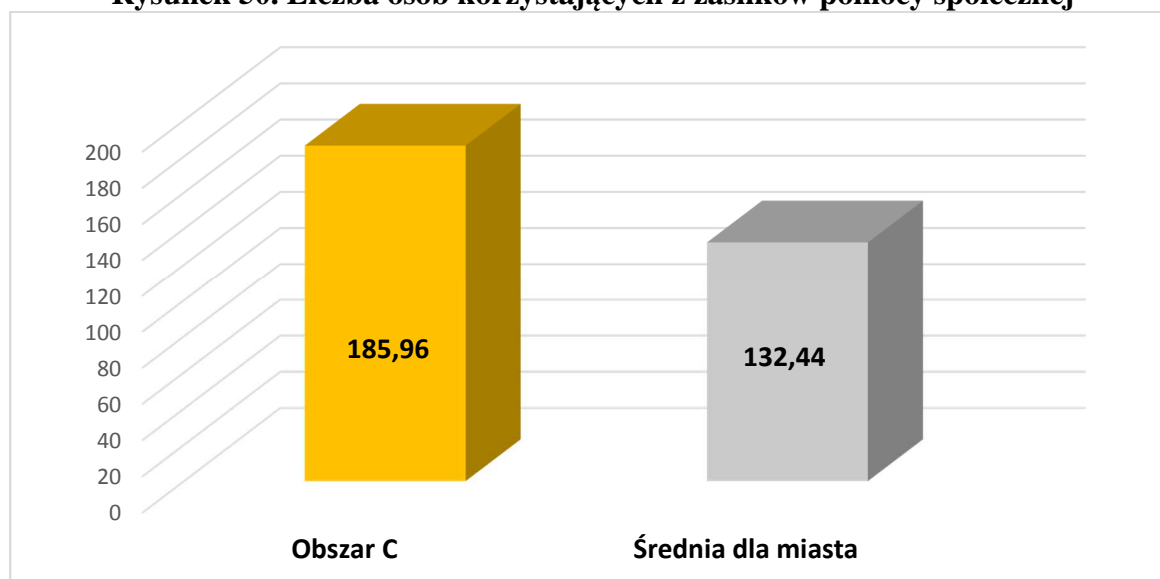
Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

Wskaźnik	Obszar C	Miasto Morąg	Potwierdzona sytuacja kryzysowa
Liczba przestępstw popełnionych przez osoby nieletnie na 1 000 osób nieletnich	0	50,55	NIE
Liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarki narodowej na 100 osób	2,98	6,03	TAK
Frekwencja w wyborach parlamentarnych 25.10.2015 r.	39,25	41,62	TAK

Źródło: Opracowanie własne

Na obszarze zlokalizowanym w rejonie ul. Sienkiewicza zdiagnozowano dużą liczbę osób korzystających z pomocy społecznej. W przeliczeniu na 1000 mieszkańców obszaru liczba ta kształtuje się na poziomie 185,96 korzystających, podczas gdy dla miasta wartość wskaźnika jest na poziomie 132,44. Wskazuje to na wysokie natężenie badanego problemu, który wpływa na jakość życia mieszkańców.

Rysunek 50. Liczba osób korzystających z zasiłków pomocy społecznej

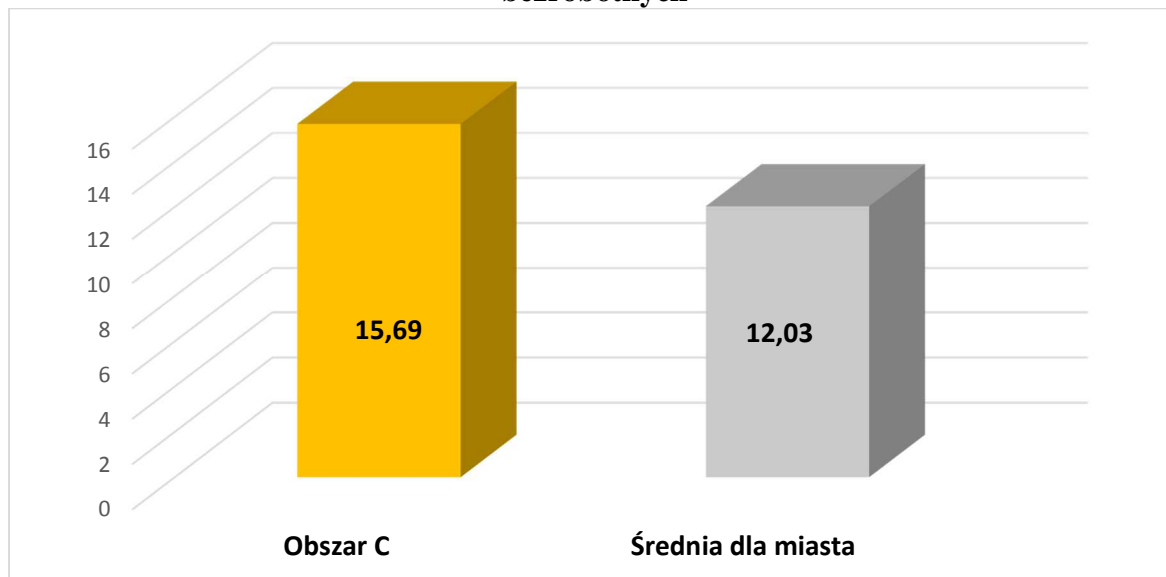
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Morągu

Na kształtowanie się zjawiska ubóstwa wpływa w głównej mierze bezrobocie, w tym przede wszystkim długotrwałe pozostawanie bez pracy. Na obszarze rewitalizacji C zdiagnozowano wysoką liczbę osób pozostających bez pracy, co wiąże się z obniżonymi dochodami nie tylko osoby bezpośrednio dotkniętej bezrobociem, ale także jego rodziny. Niskie dochody z kolei uniemożliwiają pełne zaspokajanie podstawowych potrzeb. Obszar C odznacza się zarówno wysoką liczbą osób bezrobotnych posiadających wykształcenie podstawowe, a więc niskimi kwalifikacjami zawodowymi oraz wysoką liczbą bezrobotnych długotrwałe. Wskaźniki obrazujące natężenie problemów we wskazanych kwestiach znacznie przewyższają średnie wartości dla miasta Morąg, co uzasadnia wskazanie przedmiotowego obszaru jako zdegradowanego.

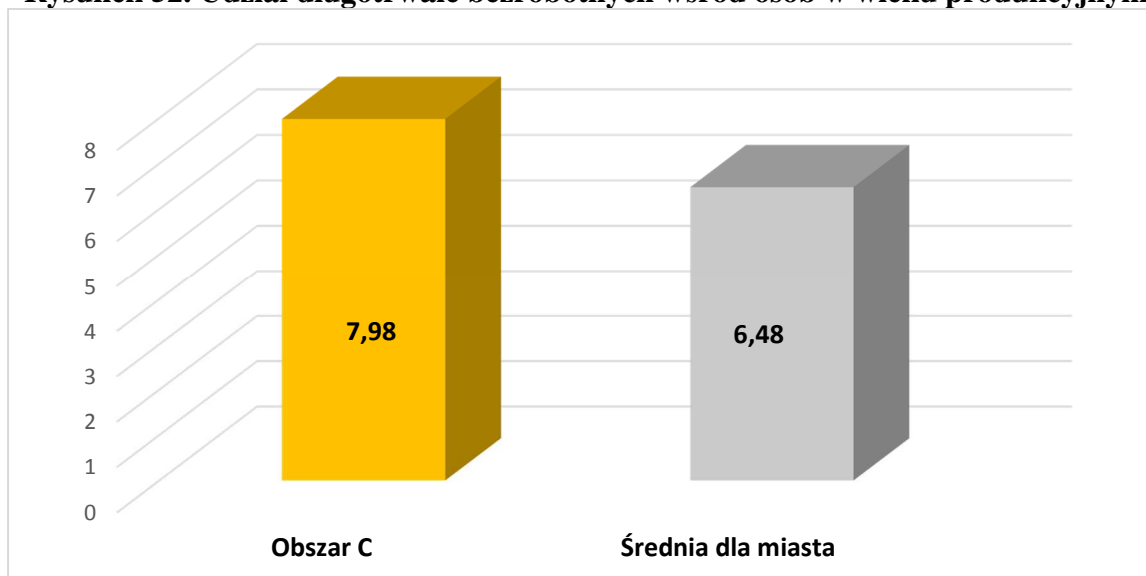
Rysunek 51. Udział bezrobotnych z wykształceniem podstawowym w ogólnej liczbie bezrobotnych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Powiatowego Urzędu Pracy w Ostródzie

Rysunek 52. Udział długotrwale bezrobotnych wśród osób w wieku produkcyjnym

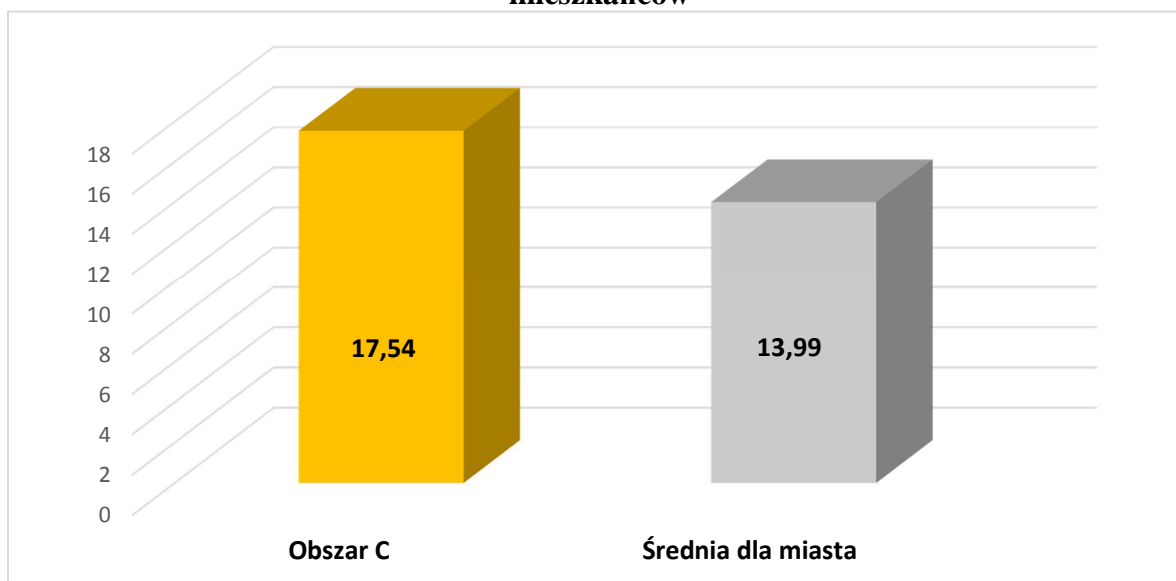
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Powiatowego Urzędu Pracy w Ostródzie

Obszar rewitalizacji C charakteryzuje się również większą niż średnia dla miasta wartością wskaźnika przestępczości. Specyfika tego zjawiska polega na tym, że nie zawsze miejsce jego występowania zależne jest od występowania ubóstwa i innych problemów społecznych na danym obszarze. Występowanie przestępczości wpływać może na poczucie bezpieczeństwa mieszkańców obszaru rewitalizacji, czego następstwem jest obniżenie jakości życia. W przeliczeniu na 1000 mieszkańców analizowanego obszaru stwierdzono 17,54 przestępstw i wykroczeń (poza zdarzeniami drogowymi i przestępstwami gospodarczymi), w tym czyny karalne osób nieletnich. Wartość badanego wskaźnika jest na wyższym poziomie niż wartość dla miasta wynosząca 13,99.

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

Rysunek 53. Liczba przestępstw i wykroczeń stwierdzonych (poza zdarzeniami drogowymi i przestępstwami gospodarczymi) w tym czyny karalne nieletnich na 1000 mieszkańców

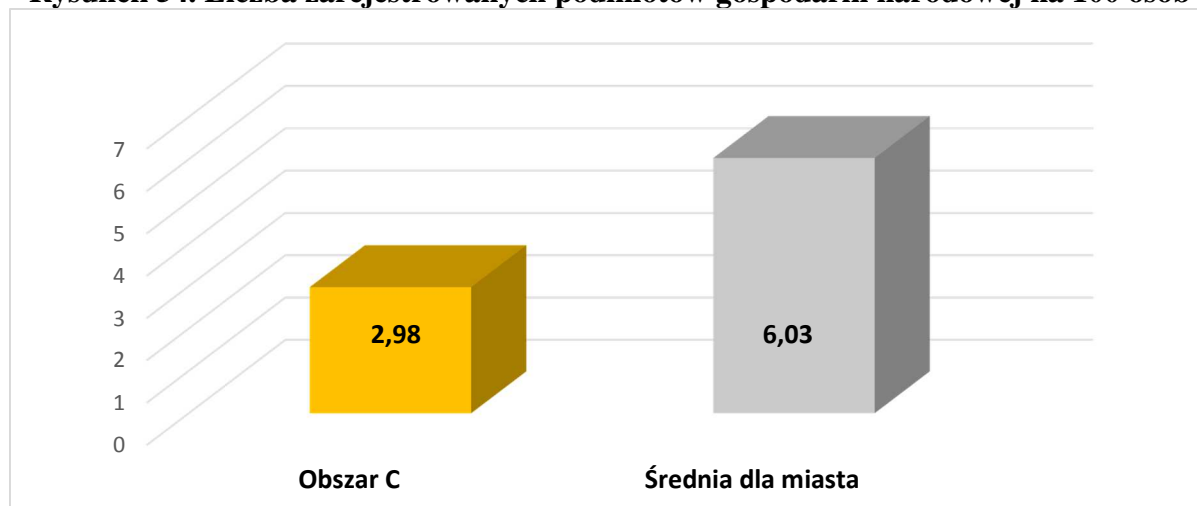
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Komendy Powiatowej Policji w Ostródzie

Kolejnym wskaźnikiem potwierdzającym zasadność uznania obszaru C za zdegradowany i wskazania go do objęcia rewitalizacją jest wskaźnik obrazujący liczbę zarejestrowanych podmiotów gospodarki narodowej na 100 osób. Dla wyznaczonego obszaru przyjmuje on wartość znacznie mniejszą (2,98) niż średnia wartość dla miasta (6,03), co wskazuje na niski poziom przedsiębiorczości mieszkańców obszaru rewitalizacji.

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

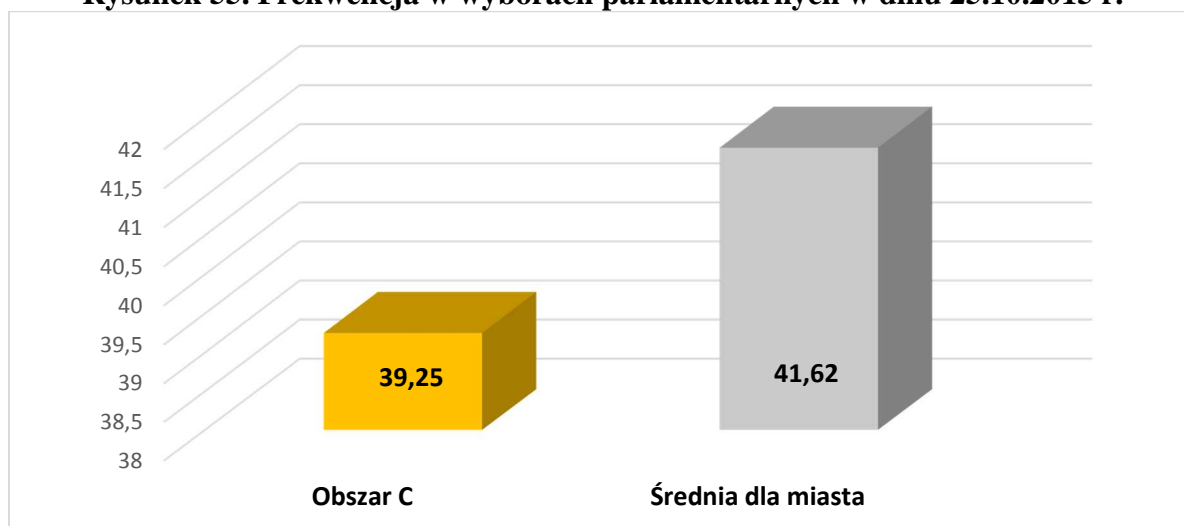
Rysunek 54. Liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarki narodowej na 100 osób

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miejskiego w Morągu

Wskaźnik obrazujący frekwencję w wyborach parlamentarnych, które odbyły się dnia 25 października 2015 roku, to ostatni wskaźnik potwierdzający występowanie stanu kryzysowego na obszarze C. Jego niska wartość dla badanego obszaru (39,25) w zestawieniu ze średnią dla Morąga (41,62) wskazuje na niższy poziom aktywności obywatelskiej jego mieszkańców niż przeciętnie.

Rysunek 55. Frekwencja w wyborach parlamentarnych w dniu 25.10.2015 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miejskiego w Morągu

3.3. Cele rewitalizacji oraz kierunki działań rewitalizacyjnych.

Cele rewitalizacji oraz kierunki działań w ramach procesu rewitalizacji zostały wypracowane wspólnie dla wszystkich obszarów rewitalizowanych, z uwagi na fakt, że na obszarach zdiagnozowano takie same problemy w sferze społecznej, tj. nasilenie zjawisk: ubóstwa, bezrobocia, przestępczości, niewystarczającego poziomu uczestnictwa w życiu publicznym.

CEL GŁÓWNY

Wyprowadzenie obszarów zdegradowanych ze stanu kryzysowego

Osiągnięcie celu głównego możliwe będzie dzięki realizacji następującego katalogu celów strategicznych i operacyjnych:

Cel strategiczny 1. Reintegracja społeczna

Cel operacyjny 1.1: Tworzenie podmiotów ekonomii społecznej;

Cel operacyjny 1.2: Działalność terapeutyczna;

Cel operacyjny 1.3: Wsparcie działalności organizacji pozarządowych;

Cel operacyjny 1.4: Aktywizacja społeczna i zawodowa.

Cel strategiczny 2. Funkcjonalna i estetyczna przestrzeń

Cel operacyjny 2.1: Integracja przestrzenno-funkcjonalna;

Cel operacyjny 2.2: Zagospodarowanie przestrzeni publicznych;

Cel operacyjny 2.3: Podniesienie atrakcyjności osiedleńczej obszarów rewitalizowanych

Cel operacyjny 2.4: Zwiększenie poziomu bezpieczeństwa.

Cel strategiczny 3. Wysoka jakość środowiska

Cel operacyjny 3.1: Działania na rzecz gospodarki niskoemisyjnej;

Cel operacyjny 3.2: Zwiększenie różnorodności roślinnej.

3.4. Identyfikacja podstawowych przedsięwzięć rewitalizacyjnych

Zapewnienie warunków dla właściwej rewitalizacji wymaga podjęcia zintegrowanych, kompleksowych i skoncentrowanych działań na rzecz przeciwdziałania procesom degradacji, zaplanowanych i prowadzonych z uwzględnieniem realnej partycypacji społecznej. Podstawowe przedsięwzięcia rewitalizacyjne zostały zaprogramowane w formie projektu zintegrowanego pn.: Regionalne Centrum Pomocy Terapeutycznej.

Projekt zintegrowany jest odpowiedzią na zdiagnozowane problemy.

**Realizowany jest w oparciu o istniejące potencjały
w sferze społecznej oraz przestrzennej.**

Źródłem inspiracji projektu zintegrowanego jest czynna działalność wielu organizacji pozarządowych na rzecz zapobiegania i rozwiązywania problemów społecznych, w tym Towarzystwa Przyjaciół Dzieci.

W 1992 r. z inicjatywy rodziców i Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Morągu utworzono w strukturach Towarzystwa Przyjaciół Dzieci (TPD) Koło wspomagające rozwój dzieci z różnymi schorzeniami. Koło to działało na zasadzie samopomocy i skupiało głównie rodziców dzieci niepełnosprawnych. Członkowie Koła sami organizowali różne imprezy integracyjne i okolicznościowe, wycieczki, pomoc rzeczową dla potrzebujących, wzajemnie się wspierali i dzielili doświadczeniem. Ponadto nawiązali kontakt z dr nauk medycznych, specjalistą rehabilitacji ze szpitala w Ameryce – Ireneuszem Kowalskim. Dzięki determinacji i uporze w działaniach na rzecz poprawy jakości życia osób niepełnosprawnych i ich rodzin, oddolna inicjatywa społeczna stała się organizacją pożytku publicznego. Działalność TPD stała się inspiracją do projektowanej profesjonalizacji miasta jako regionalnego ośrodka pomocy terapeutycznej.

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

Obecnie na terenie Morąga działają następujące jednostki Towarzystwa Przyjaciół Dzieci, Oddział Okręgowy w Morągu:

- **Warsztat Terapii Zajęciowej w Morągu, prowadzący** rehabilitację społeczną i zawodową 50 uczestników, którzy rekrutują się z czterech gmin powiatu ostródzkiego. Uczestnikami są osoby w wieku aktywności zawodowej, z różnymi niepełnosprawnościami, posiadające orzeczenie o stopniu niepełnosprawności ze wskazaniem do uczestnictwa w terapii zajęciowej;
- **Środowiskowy Dom Samopomocy w Morągu**, przeznaczony dla osób, które ukończyły 18 rok życia, przewlekle psychicznie chorych oraz dla osób z upośledzeniem umysłowym w stopniu znacznym lub umiarkowanym oraz osób z lekkim upośledzeniem umysłowym, gdy jednocześnie występują inne sprzężone zaburzenia, zwłaszcza neurologiczne;
- **Młodzieżowy Klub Integracji Społecznej „UL”**, którego zadaniem jest przeciwdziałanie niedostosowaniu społecznemu, przestępczości i uzależnieniu wśród młodzieży z Gminy Morąg;
- **Świetlica środowiskowa**, zapewniająca opiekę wychowawczą i dydaktyczną oraz udzielającą pomocy terapeutycznej dzieciom z Gminy Morąg;
- **Świetlica „Bezpieczna przystań”**, prowadząca zajęcia profilaktyczne, integracyjne, warsztaty rozwijające umiejętności manualne, społeczne i szkolne, w tym pomoc w odrabianiu lekcji, gry i zabawy, wycieczki i zajęcia okolicznościowe. Dzieci ponadto objęte są indywidualną i grupową pomocą psychologiczną.

Ponadto w gminie Morąg działalność prowadzą:

- **Stowarzyszenie Nie-Zwykłe Dzieci**, oferujące pomoc w zakresie: leczenia, edukacji, rehabilitacji, terapii oraz opieki, udzielana dzieciom, młodzieży i dorosłym osobom z całościowymi zaburzeniami rozwoju i ze spektrum autyzmu oraz ich rodzinom,
- **Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy w Szymanowie**, placówką oświatowo-wychowawczą przeznaczoną dla dzieci z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, umiarkowanym i znacznym, także ze sprzężonymi postaciami

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

niepełnosprawności, w wieku od 3 do 24 roku życia, oraz z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu głębokim, w wieku od 3 do 25 roku życia. Organem prowadzącym placówkę jest Starostwo Powiatowe w Ostródzie.

Działalność powyższych ośrodków skupia się głównie na pracy z dziećmi i młodzieżą. Projekt Zintegrowany zakłada wsparcie osób we wszystkich grupach wiekowych. Nie należy zapominać o grupie społecznej, której liczebność stale rośnie, tj. o osobach starszych.

Konsekwencją procesu starzenia się społeczeństwa są choroby wieku podeszłego. Następstwem takiego stanu rzeczy jest potrzeba rozbudowania systemu opieki nad osobami starszymi, często zmagającymi się z chorobami przewlekłymi, doprowadzającymi stopniowo do trwałego upośledzenia funkcjonowania w życiu codziennym.

Najczęstszymi chorobami podeszłego wieku są:

1. Choroba Alzheimera, objawiająca się utratą pamięci, zdolnością rozumowania i orientacji, to najczęstsza z chorób wieku podeszłego.
2. Choroba Parkinsona, choroba układu nerwowego, objawiająca się drżeniem kończyn i zaburzeniami mowy.
3. Nadciśnienie tętnicze, należące do najczęstszych schorzeń układu sercowo-naczyniowego u osób starszych. Częstość jego występowania rośnie bowiem wraz z wiekiem. Wiąże się to z procesami, które zachodzą w naczyniach tętniczych w miarę starzenia.
4. Nowotwory. Najczęstszymi nowotworami występującymi u osób starszych są: rak płuc, rak prostaty i rak piersi. Z nowotworów przewodu pokarmowego olbrzymia większość dotyczy osób w podeszłym wieku, m.in. rak przełyku, nowotwory żołądka, trzustki, jelita grubego.
5. Cukrzyca. Jak wynika z badań, szczyt zachorowań na cukrzycę typu 2 występuje około 60 roku życia. Szacuje się, że zmagają się z nią niemalże 40% osób po 65 roku życia. Specjaliści zauważają, że u osób w wieku podeszłym cukrzyca może przebiegać bez jawnych objawów. Czynnikiem zwiększającym ryzyko wystąpienia cukrzycy typu 2 u osób starszych to m.in.: nadwaga lub otyłość,

- a zwłaszcza otyłość typu brzuszego, zmniejszona aktywność fizyczna, upośledzenie funkcji nerek i wątroby.
6. Choroby zwyrodnieniowe stawów - ryzyko wystąpienia choroby zwyrodnieniowej zwiększa się z wiekiem, choć są osoby starsze, które się z nią nie zmagają. Obecnie zwyrodnienie stawów dotyczy połowy ludzi po 50 roku życia.
  7. Osteoporoza, kolejna choroba, której częstość występowania wzrasta z wiekiem. Na osteoporozę najbardziej narażone są osoby po 70 roku życia. Istotą choroby jest obniżenie wytrzymałości kości, która zwiększa łamliwość kości. Złamania spowodowane osteoporozą powodują znaczną chorobowość i umieralność.
  8. Depresja - według danych Głównego Urzędu Statystycznego, 12% osób najstarszych (w wieku co najmniej 70 lat - kobiety dwa razy częściej niż mężczyźni) przyznaje, że zmagają się z depresją. Charakteryzuje się ona m.in. obniżeniem nastroju, nieuzasadnionym smutkiem i utratą zainteresowań. Najczęstszą przyczyną depresji u seniorów jest samotność. Jednak jej przyczyn należy szukać także w lekach przyjmowanych na leczenie innych schorzeń

Koncepcja projektu zintegrowanego została opracowana w odpowiedzi na wypracowane na bazie zdiagnozowanych problemów cele rewitalizacji jak również z uwzględnieniem istniejących potencjałów Morąga.

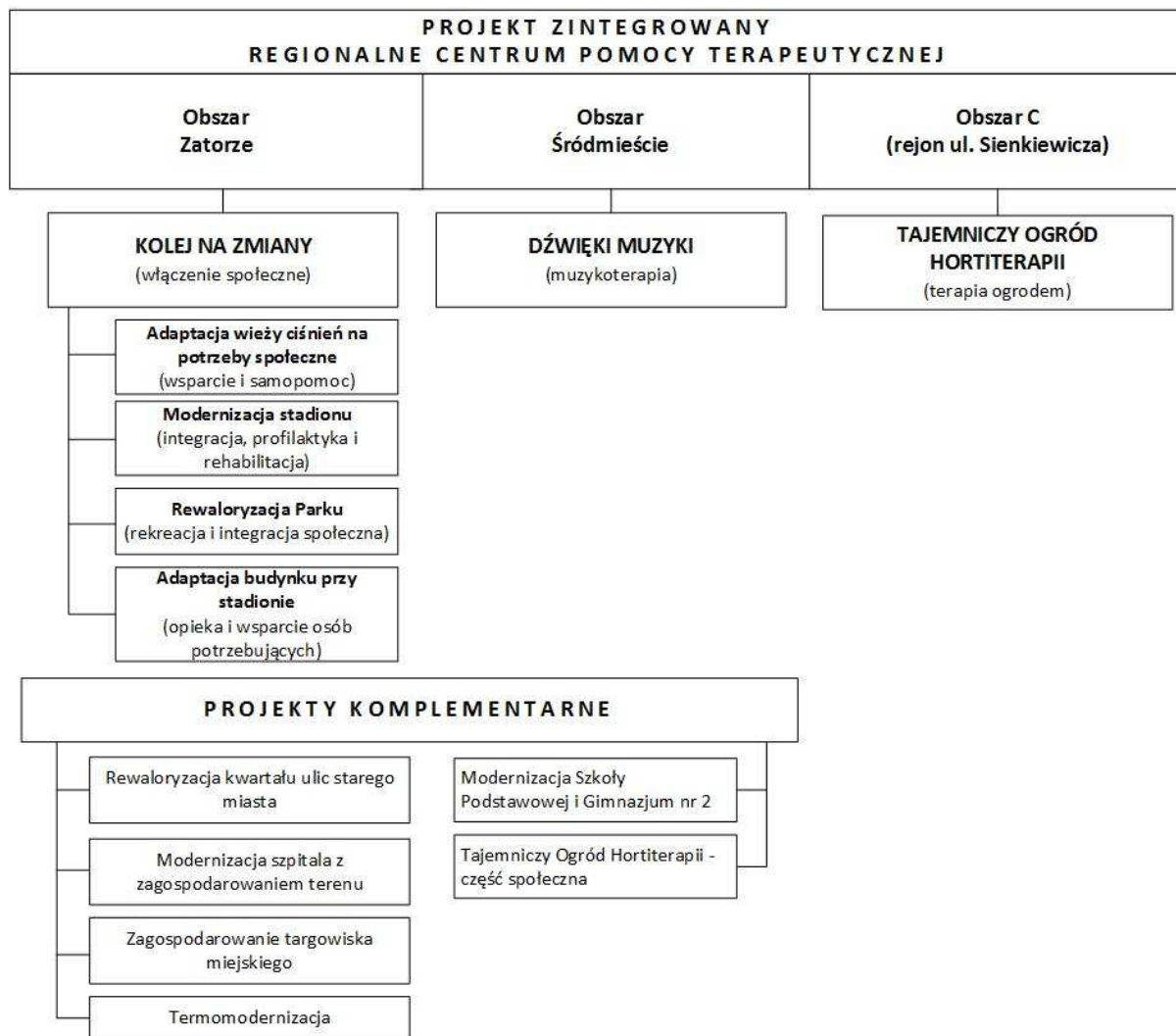
Projekt zintegrowany - Regionalne Centrum Pomocy Terapeutycznej - zostanie wykreowany na bazie istniejącej infrastruktury, której zostaną nadane nowe funkcje umożliwiające podejmowanie działań na rzecz pomocy i wsparcia dla dzieci i młodzieży z zaburzeniami psychofizycznymi, dla osób starszych, osób dotkniętych ubóstwem, czy długotrwale bezrobotnym.

Przedsięwzięcia w ramach projektu zintegrowanego będą realizowane na obszarach rewitalizowanych: **Zatorze, Śródmieście oraz na Obszarze C – w rejonie ul. Sienkiewicza** (terenie po ogródkach działkowych).

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

Rysunek 56. Projekt zintegrowany

Źródło: Opracowanie własne

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

Obszar Zatorze

KOLEJ NA ZMIANY

(włączenie społeczne)

Projekt składa się z czterech modułów.

Moduł I.

Adaptacja wieży ciśnień na potrzeby społeczne (wsparcie i samopomoc)

Inwestycja polega na zaadaptowaniu obiektu wieży ciśnień do pełnienia nowych funkcji. Wśród planowanych prac znajdują się m.in.:

- remont pomieszczeń wraz z wyposażeniem ich w celu stworzenia odpowiednich warunków do funkcjonowania Centrum Integracji Społecznej; część pomieszczeń przeznaczonych zostanie na pomieszczenia biurowe, inne natomiast będą umożliwiały realizowanie funkcji integracyjno-kulturalnych – w pomieszczeniach tych organizowane będą wydarzenia kulturalne koncentrujące się na integracji społeczności lokalnej, w tym środowisk wykluczonych społecznie; będzie to również miejsce spotkań NGO oraz mieszkańców;
- budowa ścianki wspinaczkowej – atrakcja wykorzystująca potencjał obiektu, uzupełniająca ofertę rekreacyjną Morąga; przyczyni się do rozwoju zainteresowań, zwłaszcza dzieci i młodzieży;
- zagospodarowanie przyległego terenu - uporządkowanie zieleni, wprowadzenie nasadzeń, lokalizacja ławek, stołów, pojemników na śmieci; efektem działań będzie dalsze poszerzenie możliwości spędzania wolnego czasu mieszkańców miasta, w tym seniorów i dzieci, a także poprawa estetyki terenu otaczającego wieżę ciśnień.

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

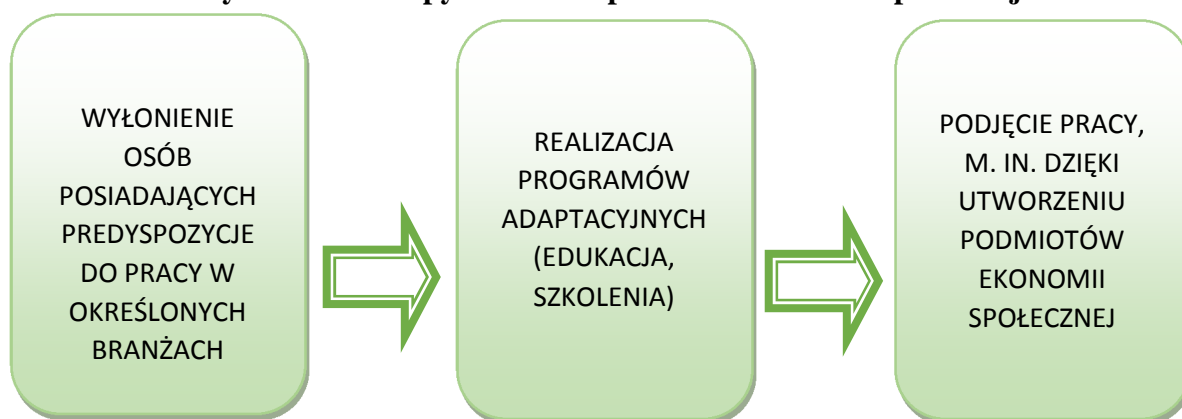
Osiedle Zatorze jest znacznie oddalone od centrum miasta, stąd też mieszkańcy nie zawsze korzystają ze wszystkich atrakcji kulturalnych, rekreacyjnych oraz edukacyjnych dostępnych w centrum miasta i potrzebują wsparcia oraz wszechstronnej oferty w najbliższej okolicy.

Obecnie nieużytkowana zabytkowa wieża ciśnień wyróżnia się z otoczenia z uwagi na swoją konstrukcję. Jako obiekt dziedzictwa kulturowego może stać się wizytówką miasta, wpływającą pozytywnie na atrakcyjność turystyczną obszaru. Potencjał tkwiący w przedmiotowym obiekcie planuje się wykorzystać w taki sposób, by w efekcie otrzymać funkcjonalny obiekt integrujący lokalną społeczność, w tym również organizacje pozarządowe. Nadrzędnym elementem przedsięwzięcia jest utworzenie Centrum Integracji Społecznej.

Centrum Integracji Społecznej – jednostka koordynująca rozwój działań służących profesjonalizacji miasta w kierunku stworzenia Regionalnego Centrum Pomocy Terapeutycznej dla zagrożonych wszelkimi formami wykluczenia, a także płaszczyzny wymiany poglądów, opinii, wspólnych działań podmiotów już funkcjonujących na terenie gminy. Stanowi formę podmiotu ekonomii społecznej (pozostałe formy to: spółdzielnia socjalna, spółdzielnia pracy, spółdzielnia osób prawnych, zakład aktywności zawodowej).

W procesie tworzenia podmiotu ekonomii społecznej (PES) należy postępować według następujących etapów:

Rysunek 57. Etapy tworzenia podmiotu ekonomii społecznej

Źródło: Opracowanie własne

PES tworzą i jednocześnie ich pracownikami są osoby zagrożone wykluczeniem społecznym lub już wykluczone, a ich głównym celem jest reintegracja społeczna i zawodowa. Podmiot prowadzi bowiem działalność społeczną i oświatowo-kulturalną oraz społecznie użyteczną na rzecz swoich członków, jak również lokalnego społeczeństwa. Powodzenie funkcjonowania takiego podmiotu gwarantuje dobór odpowiednich osób, zaangażowanych w pracę i odpowiedzialnych, w związku z tym duże znaczenie mają, poprzedzające jej utworzenie, szkolenia i kursy przygotowawcze.

Sukcesywna realizacja projektu utworzenia PES wymaga także wdrożenia niezbędnych działań infrastrukturalnych, tj.:

- zagwarantowanie lokalu do prowadzenia niezbędnych szkoleń, kursów – Centrum Integracji Społecznej mieścić się będzie w zaadaptowanym, obecnie zdegradowanym, budynku wieży ciśnień (budynek ten znajduje się na obszarze rewitalizacji, co eliminuje generowanie kosztów dojazdów uczestników zajęć i stanowi efekt zachęty wynikający z położenia w sąsiedztwie miejsca zamieszkania);
- wyposażenie w niezbędny sprzęt dydaktyczny;
- w dalszej kolejności, na etapie tworzenia PES, przewiduje się potrzebę utworzenia miejsca do ich funkcjonowania.

Tworzenie podmiotów ekonomii społecznej przebiega wieloetapowo. Najważniejszą kwestią jest rozpoznanie lokalnego rynku – na jakie usługi czy produkty będzie największy popyt. Następnie wykonana zostanie selekcja, której celem będzie wyłonienie osób posiadających predyspozycje do zawodów w kierunkach, na które występuje największe zapotrzebowanie. W dalszej kolejności zostaną przeprowadzone szkolenia, kursy przygotowujące do wykonywania przyszłego zawodu. Planuje się wypracowanie następujących branż w ramach PES:

- usługi opiekuńcze - podstawowa pomoc w codziennych zajęciach (robienie zakupów, sprząatanie, gotowanie, załatwianie spraw w urzędach itp.), czynności pielęgnacyjne

(mycie, kąpanie, ubieranie, zapobieganie powstawaniu odleżyn i odparzeń, karmienie, dozowanie leków itp.).

Potencjalni odbiorcy usług opiekuńczych charakteryzują się często niskimi dochodami, co powoduje, że są głównie odbiorcami usług świadczonych w ramach zadań własnych jednostek samorządu terytorialnego. Sektor usług opiekuńczych dla osób o niskich dochodach nie rozwija się dynamicznie, z uwagi na brak środków, personelu, infrastruktury.

Możliwe warianty świadczenia usług opiekuńczych:

- grupie osób w Domu Dziennego Pobytu,
  - w mieszkaniu podopiecznego,
  - usługi na zasadzie pomocy sąsiedzkiej - w mieszkaniu podopiecznego, przez osoby zrzeszone w PES, ale szczególna forma usług - świadczone przez znajome osoby.
- usługi porządkowe - w zakresie utrzymania przestrzeni publicznych, w szczególności: ulice, place, a także tereny zielone - parki, skwery, Stadion Miejski; źródłem zleceń może być Urząd Miejski, Starostwo Powiatowe (drogi powiatowe), inne lokalne instytucje, spółdzielnie i wspólnoty mieszkaniowe (osiedla, tereny zielone, sprzątanie klatek schodowych), a nawet zleceniodawcy prywatni (sprzątanie domów, mycie okien, utrzymanie ogrodów).
- usługi gastronomiczne - dla podopiecznych planowanego w dalszej części dokumentu Domu Dziennego Pobytu, dla podopiecznych korzystających z usług opiekuńczych w domach, dla Ośrodka Pomocy Społecznej - obiady dla najuboższych, przygotowanie posiłków w formie cateringu dla: przedszkoli, żłobków, klubów malucha, dla prywatnych przedsiębiorstw, zamówienia na imprezy okolicznościowe itp.

Utworzone zostanie również **Centrum Aktywności Lokalnej**, którego celem będzie rozwijanie kompetencji i kapitału społecznego osób bezrobotnych i wykluczonych. Jednocześnie we współpracy z Miejskim Ośrodkiem Pomocy Społecznej nastąpi aktywizacja społeczno-zawodowa skierowana do osób zamieszkujących w szczególności obszary zdegradowane. Polegać ona będzie na organizowaniu m.in.:

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

- warsztatów psychospołecznych (zajęcia z psychologiem, psychoterapeutą, doradcą zawodowym),
- poradnictwa indywidualnego: psychologa, psychoterapeuty, radcy prawnego, doradcy zawodowego,
- szkoły dla rodziców,
- kursów zawodowych,
- staży zawodowych.

Moduł II. Modernizacja stadionu (integracja, profilaktyka, rehabilitacja)

Projekt zakłada kompleksową modernizację Stadionu Miejskiego, znajdującego się przy ulicy Stefana Żeromskiego, dla potrzeb lekkoatletycznych, piłki nożnej oraz tenisa ziemnego. Działania modernizacyjne obejmować będą wyremontowanie płyty boiska, bieżni, widowni, zaplecza, a także modernizację terenów przyległych terenów. Planuje się również utworzenie wypożyczalni sprzętu sportowego, w tym do *Nordic Walking*. W wyniku przeprowadzonych prac powstanie nowoczesny obiekt sportowy i rekreacyjny, spełniający współczesne wymagania i standardy, zwłaszcza w kwestiach wymagań dotyczących organizacji wydarzeń sportowych na poziomie krajowym.

Modernizacja stadionu zapewni atrakcyjną przestrzeń, w której będą realizowane przedsięwzięcia na rzecz rewitalizacji społecznej. Sport sprzyja dobremu samopoczuciu fizycznemu i psychicznemu, przełamuje podziały społeczne, sprzyja integracji społecznej, pełni funkcję edukacyjną ucząc podstawowych wartości społecznych. Stanowi również szybko rosnący sektor gospodarki, przyczynia się do wzrostu gospodarczego i tworzenia miejsc pracy. Odbywające się na stadionie wydarzenia sportowe o charakterze bezpłatnym, przeznaczone również dla osób najmłodszych, zapewnią mieszkańcom dodatkową, atrakcyjną, formę spędzania wolnego czasu. Zainteresowanie sportem i aktywnością fizyczną osób wykluczonych społecznie wpłynie pozytywnie na ich powrót do społeczności oraz przyczyni się do redukcji zjawisk patologicznych, takich jak alkoholizm, czy problem przestępczości wśród nieletnich. Wydarzenia sportowe oraz imprezy masowe organizowane na stadionie zapewnią lokalnej

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

społeczności szerokie możliwości integracji, co bezpośrednio zwiększy poziom uczestnictwa w życiu publicznym mieszkańców obszaru zdegradowanego.

Zalecenie Rady z dnia 26 listopada 2013 r. w sprawie propagowania we wszystkich sektorach prozdrowotnej aktywności fizycznej, wskazuje aktywność fizyczną jako warunek wstępny zdrowego trybu życia i dobrego stanu zdrowia pracowników i przyczyniający się do osiągnięcia głównych celów Strategii Europa 2020, zwłaszcza w odniesieniu do wzrostu gospodarczego, wydajności i zdrowia. UE w okresie 2014-2020 udostępnia fundusze na współfinansowanie inicjatyw sportowych oraz opracowywanie i wdrażanie innowacyjnych pomysłów i praktyk w UE w ramach Programu Erasmus+Sport.

Moduł III. Rewaloryzacja parku (rekreacja i integracja społeczna)

Park zabytkowy – założony w 1878 roku przez Gustawa Rekkittke, cenionego dekoratora wnętrz, jego rozwój nastąpił na początku XX w, był wówczas miejscem często odwiedzanym przez morażan.

Celem projektu jest podniesienie jakości życia mieszkańców w szczególności obszaru zdegradowanego oraz całego miasta, poprzez odpowiednie zagospodarowanie zabytkowego parku miejskiego, jednocześnie zapewniając mieszkańcom, a zwłaszcza dzieciom, odpowiednie formy spędzania wolnego czasu, integrację oraz przeciwdziałanie społecznemu wykluczeniu. W tym celu planuje się przywrócenie dawnej świetności zabytkowego parku miejskiego poprzez efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego i dziedzictwa przeszłości jako czynnika rozszerzenia oferty turystycznej oraz kulturowej Gminy Morąg. Realizacja projektu polegać będzie na następujących przedsięwzięciach:

- uporządkowanie zieleni na terenie parku,
- odtworzenie lub wyznaczenie nowego układu alejek,
- budowa oczek wodnych,
- lokalizacja infrastruktury parkowej - ustawienie ławek, pojemników na śmieci, oświetlenia, drogowskazów, tablic informacyjnych,
- utworzenie parku linowego,

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

- utworzenie ścieżki sensorycznej dla dzieci,
- utworzenie skierowanych na potrzeby seniorów ścieżek terapeutycznych, umożliwiających uprawianie *Nordic Walking* oraz lokalizacja w ich okolicy urządzeń rekreacyjnych (siłownia na świeżym powietrzu),
- utworzenie ścieżek edukacyjnych,
- ustawienie obiektów małej architektury,
- lokalizacja innych obiektów infrastruktury rekreacyjnej,
- montaż kamer monitoringu.

Na terenie osiedla Zatorze, brak jest urządzonych ogólnodostępnych przestrzeni, które mogą przyczynić się do poprawy jakości życia lokalnej społeczności, rozwoju rekreacji oraz promocji aktywnego i zdrowego trybu życia, a także integracji mieszkańców. Taki stan rzeczy tylko podkreśla potrzebę realizacji przedmiotowego projektu.

Należy również nadmienić, iż teren realizacji projektu widnieje w rejestrze zabytków Narodowego Instytutu Dziedzictwa. Fakt ten umożliwia wprowadzenie funkcji dydaktycznej na terenie parku poprzez lokalizację tablic świadczących o jego wyjątkowości, przybliżających zarówno historię okolicy, jak i rodzaje roślinności, jakie można tu napotkać. Realizacja projektu w znacznej mierze przyczyni się do stworzenia atrakcyjnej przestrzeni publicznej na obszarze rewitalizowanym.

Najważniejszymi korzyściami dla społeczności lokalnej płynącymi z realizacji projektu są:

- utworzenie miejsc pracy przy porządkowaniu roślinności oraz umożliwienie nabycia doświadczenia i umiejętności przy pracach;
- utworzenie miejsc pracy podczas prowadzenia ogólnych prac porządkowych;
- utworzenie sezonowych miejsc pracy w parku linowym,
- utworzenie miejsca terapeutycznego na świeżym powietrzu dla seniorów, w szczególności podopiecznych utworzonego Domu Dziennego Pobytu,
- poprawa dostępności mieszkańców obszaru zdegradowanego do wysokiej jakości miejsc rekreacji i wypoczynku,

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

- pozytywny psychologiczny wpływ na mieszkańców zdegradowanego obszaru, w szczególności wykluczonych, którzy odczują pozytywne zmiany w ich środowisku,
- rozwój turystyki biegowej,
- poprawa stanu parku jako obiektu zabytkowego, przywrócenie terenom zieleni utraconych walorów krajobrazowych, pielęgnacja i odnowa ubytków cennego pod względem przyrodniczym parkowego drzewostanu.

W ramach modułu realizowany będzie projekt „Jesienne gry”

Realizacja projektu, jako cyklicznego wydarzenia organizowanego we wrześniu, odbędzie się przy wykorzystaniu walorów przyrodniczych parku zabytkowego. Stworzona zostanie skierowanych dla dzieci oferta gier terenowych, wśród których znajdą się m.in. „podchody”, czy „zabawa w chowanego”. Dzieci będą mogły korzystać ze ścieżek sensorycznych, z których część zaprojektowana zostanie specjalnie dla dzieci z dysfunkcjami psychicznymi i fizycznymi. Jednocześnie na boiskach kompleksu sportowego rozegrane zostaną rozgrywki, m.in. w piłkę nożną, w różnych kategoriach wiekowych. Każda zarejestrowana drużyna będzie musiała uiścić niewielką opłatę wstępną, która sfinansuje nagrody dla najlepszych drużyn.

Moduł IV. Adaptacja budynku w sąsiedztwie stadionu na DDP

W bezpośrednim sąsiedztwie Stadionu Miejskiego zlokalizowany jest budynek, niepełniący obecnie żadnej funkcji. Planowana jest adaptacja obiektu na potrzeby utworzenia Domu Dziennego Pobytu i świetlicy terapeutycznej. Ideą utworzenia Domu Dziennego Pobytu jest przeciwdziałanie zjawisku wykluczenia społecznego wśród seniorów, którzy nie mogą zostać bez opieki w ciągu dnia. Utworzenie tego typu placówki przeciwdziałać może bezrobociu w dwojaki sposób:

- 1) osoby, które nie mogły podjąć pracy z powodu pełnienia stałej opieki nad osobą starszą lub niepełnosprawną będą mogły wrócić na rynek pracy, dzięki umieszczeniu podopiecznych w DDP;
- 2) utworzenie Domu Dziennego Pobytu wiąże się z utworzeniem nowych miejsc pracy.

Niezwykle istotnym aspektem projektu adaptacyjnego jest lokalizacja obiektu, bowiem w najbliższym jego sąsiedztwie znajdują się tereny rekreacyjne w postaci stadionu sportowego oraz zabytkowego parku. Zarówno Stadion, jak i park będą służyć integracji mieszkańców wszystkich grup wiekowych oraz stanowić będą bardzo atrakcyjne przestrzenie publiczne.

Obszar Śródmieście

Na obszarze Śródmieście Miasto nie dysponuje obiektami i przestrzeniami publicznymi, które można zagospodarować na potrzeby rozwiązywania problemów na obszarze rewitalizowanym. Ponadto w poprzednim okresie finansowania z UE 2007-2013 na tym obszarze prowadzone były infrastrukturalne działania rewitalizacyjne, które w celu osiągnięcia zamierzonych efektów rewitalizacji wymagają wsparcia realizacją projektów miękkich. Ze względu na brak naturalnej przestrzeni miejskiej do realizacji dlatego typu działań na obszarze planuje się organizację wydarzeń kulturalnych integrujących mieszkańców obszaru na terenie znajdującego się w bezpośrednim sąsiedztwie Parku Miejskiego.

Dźwięki Muzyki (muzykoterapia)

Przedsięwzięcie polega na zorganizowaniu cyklicznego wydarzenia, którego ideą jest promowanie muzykoterapii, jako sposobu na przywrócenie zdrowia lub poprawy funkcjonowania osób z chorobami psychicznymi i fizycznymi, a także formy relaksu dla wszystkich ludzi, oddziałującej w sposób pozytywny na ich stan psychiczny. Podczas *eventu* w muszli koncertowej Parku Miejskiego w Morągu zorganizowane zostaną występy jedno lub dwuinstrumentalne, skoncentrowane na zapewnieniu przyjemnych i relaksacyjnych doznań słuchaczy. Projekt ten realizuje wizję Morąga jako regionalnego ośrodka profesjonalnej terapii dzieci oraz osób starszych, gdyż promuje pionierskie podejście do terapii. Przedmiotowe przedsięwzięcie będzie organizowane w sezonie wiosenno-letnim.

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

Obszar C – rejon ul. Sienkiewicza

Tajemniczy Ogród Hortiterapii

– zagospodarowanie terenów po byłych ogródkach działkowych zlokalizowanych pomiędzy ul. Sienkiewicza a Osiedlem Kolonia Warszawska

Z uwagi na główną ideę projektu zintegrowanego - Regionalne Centrum Pomocy Terapeutycznej oraz programowane w ramach projektu zintegrowanego działania dotyczące Zabytkowego Parku, Stadionu Miejskiego oraz okolicznego zabudowania, programuje się również działania na terenach byłych ogródków działkowych, znajdujących się pomiędzy ulicą Sienkiewicza a Osiedlem Kolonia Warszawska. Brak urządzonych w tej części miasta ogólnodostępnych przestrzeni uzasadnia potrzebę zorganizowania funkcjonalnej przestrzeni dedykowanej mieszkańcom we wszystkich grupach wiekowych. Przestrzeni, której funkcja przyczyni się do rozwiązywania zdiagnozowanych na obszarach rewitalizowanych problemów. Projekt zakłada utworzenie „Tajemniczego Ogrodu Hortiterapii”.

Realizacja projektu zakłada przede wszystkim zasadzenie na byłych, zdegradowanych, terenach działkowych charakterystycznej dla regionu roślinności, w szczególności: klony, lilie, chabry, bzy, malwy, kalina oraz brzozy, wytyczenie spacerowych ścieżek edukacyjnych zorientowanych wokół roślin, ustawienie obiektów małej architektury oraz budowę placu zabaw dla dzieci.

Park pełnić ma głównie funkcję terapeutyczną i edukacyjną, jak również rekreacyjną. Na obszarze parku prowadzone będą liczne warsztaty dla dzieci przy zastosowaniu metody hortiterapii, które realizowane będą w ramach projektu komplementarnego 6.

Zostaną również wyznaczone ścieżki edukacyjne, przeznaczone dla odwiedzających park, zawierające na swojej trasie tablice informacyjne, opisujące znajdującą się po drodze roślinność. Z kolei wyznaczenie ścieżek spacerowych będzie atrakcyjną formą spędzania wolnego czasu zwłaszcza dla osób starszych, zakłada się także utworzenie kortu tenisowego,

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

skateparku oraz sezonowego lodowiska, które użytkowane będą, w szczególności, przez młodzież.

Podczas tworzenia Parku istotną kwestią jest skomunikowanie go z obszarami rewitalizowanymi oraz pozostałymi częściami miasta i zadbanie o poprawę znajdującej się w jego otoczeniu infrastruktury komunikacyjnej. W tym aspekcie istotnymi działaniami będą utworzenie dróg dojazdowych (wewnętrznych), ścieżek rowerowych oraz miejsc parkingowych.

Połączenie wyżej wymienionych funkcji tworzy obszar, którego głównym celem jest stworzenie miejsca integracji międzypokoleniowej mieszkańców oraz ich edukacji, a także zapewniającego odpowiednie warunki do prowadzenia zajęć terapeutycznych dla osób najbardziej ich potrzebujących.

Realizacja projektu wpłynie ponadto na poprawę estetyki obszaru i jakości życia lokalnej społeczności, a także zapewni miejsce do rekreacji oraz promocji aktywnego i zdrowego trybu życia wśród mieszkańców Morąga.

Projektem komplementarnym do przedmiotowego projektu jest projekt komplementarny 6 noszący taką samą nazwę.

PROJEKTY KOMPLEMENTARNE

PROJEKT 1.

Rewaloryzacja kwartału ulic starego miasta w Morągu – rewaloryzacja budynków zabytkowych oraz przestrzeni miejskiej

Projekt przewiduje przede wszystkim zagospodarowanie przestrzeni wokół zabudowy fragmentu starego miasta, znajdującego się na obszarze ścisłej ochrony konserwatorskiej. Planowane do realizacji działania dotyczą obszaru okalającego obiekty dziedzictwa kulturowego, tj.: gotyckiego ratusza, gotyckiego kościoła, zamku krzyżackiego oraz Pałacu

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

Dohnów. Otoczenie przedmiotowych obiektów wymaga podjęcia szeregu działań wpływających zarówno na funkcjonalność przestrzeni publicznej, jak i jej jakość. Zakres projektu obejmuje m.in.: rewaloryzację budynków zabytkowych, utworzenie trawników, ustawienie ławek i pojemników na śmieci, a także modernizację nawierzchni dróg i chodników. W wyniku realizacji projektu usprawniona zostanie komunikacja piesza i kołowa na terenach wokół starego miasta, ponadto poprawie ulegnie jakość środowiska miejskiego, a jeden z najbardziej reprezentatywnych fragmentów Morąga stanie się jego wizytówką.

PROJEKT 2.

Rewitalizacja terenów przyszpitalnych oraz adaptacja wybranych pomieszczeń w budynkach szpitala do zmiany funkcji, kompleksowa termomodernizacja budynków szpitalnych.

Głównymi celami projektu jest zapewnienie lepszego dostępu do świadczeń medycznych oraz zwiększenie ich jakości, poprzez realizację następujących działań:

- Adaptacja pomieszczeń gospodarczych na potrzeby sali rehabilitacyjnej dla oddziału rehabilitacji;
- Adaptacja pomieszczeń po byłym oddziale neurologii na oddział rehabilitacji dziennej;
- Adaptacja pomieszczeń po byłej kotłowni na magazyny gospodarcze;
- Kompleksowa termomodernizacja budynków szpitala;
- Budowa miejsc parkingowych, przebudowa dróg i chodników;
- Renowacja trawników, nasadzenia roślin;
- Wyznaczenie miejsc rekreacyjnych dla pacjentów;
- Zabudowa miejsca na odpady szpitalne.

W wyniku realizacji projektu poprawie ulegnie dostęp do jednostek organizacyjnych szpitala, zagospodarowane zostaną nieużytkowane tereny przyszpitalne oraz poprawie ulegnie efektywność energetyczna budynków szpitala. Podmiotem realizującym projekt jest Szpital Miejski w Morągu Sp. z o. o., znajdujący się przy ul. Dąbrowskiego 16.

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

PROJEKT 3.

Zagospodarowanie targowiska miejskiego

Targowisko miejskie w Morągu położone jest w centrum miasta, w obrębie strefy ochrony konserwatorskiej. Z uwagi na fakt, iż nie spełnia ono wymaganych standardów dla tego typu obiektów, niezbędna jest jego modernizacja. Zakres przedsięwzięcia obejmować będzie: zwiększenie liczby miejsc parkingowych, usprawnienie komunikacji wewnętrznej targowiska od strony ulicy Młyńskiej, przebudowę stoisk handlowych w celu wkomponowania ich w przestrzeń staromiejską, utwardzenie nawierzchni terenu targowiska i ciągów pieszo-jezdných, przyłączenie niezbędnych mediów, oświetlenie obszaru targowiska, wymiana ogrodzenia, wyznaczenie specjalnego miejsca do promocji lokalnych produktów oraz niewielkiej przestrzeni parkowej. W ramach podejmowanych działań uwzględnione zostaną ponadto potrzeby osób niepełnosprawnych. Realizacja przedsięwzięcia przyczyni się do kształtowania ładu przestrzennego oraz zwiększenia poziomu bezpieczeństwa publicznego, a także promocji lokalnych produktów. Uwzględnić trzeba fakt, że targowisko oprócz podstawowej funkcji handlowej, pełni również funkcje społeczne – zachodzą tu bowiem różnego rodzaju interakcje międzyludzkie. Poprawa jakości przestrzeni targowiska miejskiego wpłynie na integrację społeczną użytkowników targowiska.

PROJEKT 4.

Zagospodarowanie terenu oraz modernizacja Szkoły Podstawowej nr 2 i Gimnazjum nr 2 w Morągu.

Celem projektu jest poprawa warunków kształcenia osób najmłodszych, poprzez zwiększenie funkcjonalności otoczenia budynków szkoły podstawowej i gimnazjum, znajdujących się przy ul. Żeromskiego oraz zapewnienia uczniom odpowiednich warunków do nauki. Zakres rzeczowy projektu przewiduje zagospodarowanie terenu wokół szkoły i boisk sportowych (utworzenie ścieżek komunikacyjnych oraz dodanie obiektów małej architektury). Inwestycja dotyczy także remontu ogrodzenia szkoły oraz wyposażenia terenów okalających obiektów w infrastrukturę parkową i urządzenia sportowe.

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

PROJEKT 5

Modernizacja Gimnazjum nr 1 w Morągu wraz z ogrodzeniem i zagospodarowaniem terenu

Projekt ma na celu podniesienie warunków kształcenia młodzieży, poprzez wzbogacenie jakości usług edukacyjnych oraz umożliwienie dzieciom i młodzieży naukę, a nauczycielom pracę w lepszych warunkach. Zakres inwestycji obejmuje modernizację pomieszczeń oraz instalacji wewnątrz budynku szkoły, znajdującego się przy ul. Mickiewicza. Wymianie ulegnie ponadto ogrodzenie szkoły, natomiast teren otaczający szkołę wyposażony zostanie w infrastrukturę parkową i urządzenia sportowe. Dzięki realizacji inwestycji poprawie ulegnie efektywność energetyczna budynków, poprawie ulegnie również jakość świadczonych usług.

PROJEKT 6

„Tajemniczy Ogród Hortiterapii” – część społeczna

Przedmiotowy projekt stanowi kontynuację projektu podstawowego pt.: „Tajemniczy Ogród Hortiterapii – zagospodarowanie terenów po byłych ogródkach działkowych zlokalizowanych pomiędzy ul. Sienkiewicza a Osiedlem Kolonia Warszawska”. Jego celem jest wykorzystanie ogrodu i roślin w terapii. Będzie on realizowany na zagospodarowanych w wyniku wdrożenia projektu podstawowego terenach po ogródkach działkowych, znajdujących się pomiędzy ul. Sienkiewicza a Osiedlem Kolonia Warszawska. W utworzonym tam tzw. Tajemniczym Ogródku Hortiterapii planuje się działania terapeutyczne, które dobrane zostaną do schorzeń oraz wieku pacjentów tak, aby osiągnąć optymalne efekty terapeutyczne. Terapie z wykorzystaniem ogrodu pomagają w zwalczaniu wielu różnych dolegliwości. Przyświeca jej przesłanie mówiące o tym, że „praca w ogrodzie uszczęśliwia”. Hortiterapię można podzielić na:

- Bierną, tzn. spacerowanie po ogrodzie, aktywność fizyczna, doznania zmysłowe i estetyczne;
- Czynną, tzn. pracę przy uprawie i pielęgnacji roślin.

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

Zakres projektu obejmuje realizację na terenie parku warsztatów i zajęć dla dzieci, związanych z terapeutyczną działalnością ogrodu, tj. warsztaty hortiterapeutyczne, a także warsztaty edukacyjne, mające na celu zapoznanie najmłodszych z regionalną florą, jednocześnie integrujące dzieci z zaburzeniami psychofizycznymi z pozostałymi dziećmi oraz warsztaty aromaterapii. Celem realizacji projektu jest stworzenie miejsca integracji międzypokoleniowej mieszkańców oraz ich edukacji, a także zapewnienia odpowiednich warunków do prowadzenia zajęć terapeutycznych dla osób najbardziej ich potrzebujących.

PROJEKTY POZOSTAŁE

Wśród pozostałych projektów znajdują się przedsięwzięcia z zakresu gospodarki niskoemisyjnej, w szczególności dotyczące poprawy efektywności energetycznej budynków:

- Poprawa efektywności energetycznej budynku Przedszkola „Jedyneczka” w Morągu;
- Poprawa efektywności energetycznej budynku Gimnazjum Nr 1 w Morągu;
- Termomodernizacja budynków użyteczności publicznej;
- Termomodernizacja budynków mieszkalnych – komunalnych;
- Termomodernizacja budynków przy ulicy Herdera 3 oraz ulicy 3 Maja 21 realizowana przez Spółdzielnię Mieszkaniowo-Lokatorsko-Własnościową „NARIE” w Morągu;
- Termomodernizacja budynku Filii Powiatowego Urzędu pracy w Morągu przy ul. H. Dąbrowskiego 8;
- Termomodernizacja Zespołu Szkół Licealnych przy ul. 11 Listopada 7;
- Termomodernizacja Zespołu Szkół Zawodowych i Ogólnokształcących przy ul. Kujawskiej 1;
- Termomodernizacja budynku Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej przy ul. Dworcowej 9;
- Modernizacja i rozbudowa oświetlenia ulicznego;
- Modernizację i rozbudowę sieci ciepłowniczej w Morągu realizowaną przez Miejskie Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej Sp. z o.o. w Morągu.

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

3.5. Wizja wyprowadzania obszarów zdegradowanych ze stanu kryzysowego

Wizja Morąga po przeprowadzeniu procesów rewitalizacyjnych

Przeprowadzenie procesów rewitalizacyjnych w Morągu wpłynęło na zintensyfikowanie działań zmierzających do profesjonalizacji miasta, jako regionalnego ośrodka pomocy terapeutycznej dla dzieci z zaburzeniami psychofizycznymi, a także opieki dla osób starszych. Morąg stał się regionalnym liderem w zakresie specjalistycznych usług terapeutycznych.

Wizja obszaru Śródmieście po przeprowadzeniu procesów rewitalizacyjnych

Wielofunkcyjne śródmieście Morąga zaspokaja codzienne potrzeby jego mieszkańców. Stanowi atrakcyjną przestrzeń do życia, w której dobrze funkcjonują więzi sąsiedzkie, a oddolne inicjatywy skutkują dbałością mieszkańców o estetykę, bezpieczeństwo i czyste środowisko. Mieszkańcy identyfikują się z przestrzenią publiczną, emocjonalnie odbierając ją jako wspólne dobro, a nie przestrzeń niczyją.

Wizja obszaru Zatorze po przeprowadzeniu procesów rewitalizacyjnych

Odnowione społecznie i funkcjonalnie Zatorze stało się miejscem, w którym przezwyciężono izolację różnych grup społecznych, usprawniono kontakty między zorganizowanymi grupami mieszkańców osiągając pełną integrację społeczną. Dzięki uspołecznieniu przeprowadzonych przekształceń obszar Zatorza nie tylko spełnia oczekiwania mieszkańców, ale jest źródłem poczucia dumy. Zatorze jest najczęściej odwiedzanym obszarem miasta, oferującym szeroki katalog form spędzania czasu wolnego: imprezy integracyjne na zmodernizowanym stadionie (sportowe, masowe, pikniki rodzinne itp.), zabawy terenowe w odnowionym zabytkowym parku (ścieżki edukacyjne, siłownie zewnętrzne, place zabaw),

wydarzenia organizowane przez Centrum Integracji Społecznej itp. Na Zatorzu zlokalizowany jest również Dom Dziennego Pobytu, który ofertuje profesjonalne wsparcie i usługi opiekuńcze, a Podmioty Ekonomii Społecznej nie tylko dbają o estetykę przestrzeni, ale stanowią swoisty inkubator reintegracji zawodowej bezrobotnych.

Wizja obszaru C – rejon ul. Sienkiewicza - po przeprowadzeniu procesów rewitalizacyjnych

Zdegradowany, dysfunkcyjny teren po ogródkach działkowych został zagospodarowany do pełnienia nowych funkcji – funkcji spotkań lokalnych mieszkańców, spędzania wolnego czasu, integracji międzypokoleniowej. W nowoutworzonym parku prowadzona jest działalność edukacyjna i terapeutyczna. Tajemniczy Ogród Hortiterapii jest miejscem chętnie odwiedzanym przez mieszkańców całego miasta, rozpoznawalnym. Miejsce to stanowi również płaszczyznę do spotkań mieszkańców rejonu ul. Sienkiewicza.

3.6. Realizacja zasady partnerstwa i partycypacja

Wytyczne w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020 wskazują na potrzebę określenia stopnia realizacji zasady partnerstwa w odniesieniu do programu rewitalizacji, zarówno na etapie jego przygotowania, jak również na etapach wdrażania i oceny jego efektów.

W programie rewitalizacji należy wykazać, że w jego przygotowanie zaangażowano społeczność lokalną i umożliwiono szeroką partycypację społeczną. Dla efektywności rewitalizacji konieczne jest silne i trwałe partnerstwo między różnymi podmiotami zaangażowanymi w prowadzenie procesu rewitalizacji, a szczególnie we wdrażanie i ocenę efektów programu rewitalizacji.

Partycypacja to jednym słowem udział, społeczna - oznacza, że dotyczy każdego członka zbiorowości jaką jest społeczeństwo. Badania partycypacji w życiu społeczno-

politycznym w Polsce wykazują niski jej poziom. Potwierdza to m.in. analizowany wskaźnik frekwencji w wyborach parlamentarnych 25.10.2015 r.

Rewitalizacja to proces, który bezpośrednio dotyczy społeczeństwa. Kumulatywne nasilenie negatywnych zjawisk społecznych spowodowało trwałe wykluczenie części społeczności lokalnej. Osoby te - beneficjenci końcowi procesu rewitalizacji - w szczególności powinny zostać zaangażowane na etapie planowania, wdrażania i oceny procesu rewitalizacji. Niemniej jednak wykluczeni najczęściej dotknięci są tzw. wyuczoną bezradnością, która przejawia się brakami w sferze zachowań społecznych, w szczególności przekonaniem o braku wpływu na bieg wydarzeń. Bierność tej grupy jest wynikiem deficytu motywacyjnego. W skrajnych przypadkach przeradza się on w deficyt emocjonalny, który przejawia się stanami apatii, depresji, lęku, a nawet wrogości.

W zaistniałej sytuacji zaktywizowanie tej grupy społecznej jest dużym wyzwaniem. Przedmiotowy dokument stanowi wstępny etap programowania procesu rewitalizacji, w ramach którego zostały wypracowane mechanizmy włączenia jak największej grupy społeczeństwa w dalszy proces programowania, a także wdrażania i oceny skutków realizacji.

Na etapie opracowania Lokalnego Programu Rewitalizacji Miasta Morąg do roku 2023 udział społeczeństwa zapewniony został w następujący sposób:

a) przez narzędzia komunikacji jednostronnej:

- plakaty informacyjne - rozmieszczone na słupach ogłoszeniowych, tablicach informacyjnych oraz innych przeznaczonych do informowania miejscach; zawierały informacje o przystąpieniu do opracowania programu rewitalizacji, o współfinansowaniu przedmiotowego opracowania ze środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego, jak również zawierały informacje o miejscu i terminach spotkań konsultacyjnych;
- audycje w mediach - spoty radiowe i telewizyjne - Radio ZET Gold, Telewizja Mazury,
- ogłoszenia w lokalnej prasie - Gazeta Morąska,
- komunikaty i informacje zawarte na stronie internetowej Miasta;

b) przez narzędzia komunikacji ze sprzężeniem zwrotnym:

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

- spotkania konsultacyjne - przedmiotem spotkań było omówienie nowego podejścia do rewitalizacji w okresie 2014-2020, omówienie społecznego aspektu procesu rewitalizacji, a następnie prezentacja wyników analizy wskaźnikowej wraz z metodologią delimitacji obszarów rewitalizowanych; uczestnicy mieli możliwość zadawania pytań, zgłaszania propozycji przedsięwzięć, wyrażania opinii,
- zamieszczenie materiałów po spotkaniach na stronie internetowej Miasta - możliwość wnoszenia propozycji przedsięwzięć za pomocą załączonego formularza - karty projektu;
- celem kolejnego spotkania konsultacyjnego było omówienie wypracowanych przedsięwzięć rewitalizacyjnych wraz z mechanizmami ich wdrażania; uczestnicy mieli możliwość zadawania pytań, wyrażania opinii;
- zamieszczenie projektu dokumentu LPR na stronie internetowej Miasta, możliwość opiniowania dokumentu przez interesariuszy procesu rewitalizacji.

Zapewnienie udziału społeczeństwa na tym etapie zostało zrealizowane poprzez interdyscyplinarną kampanię informacyjną na temat podjęcia prac nad LPR i zaproszenia na spotkania konsultacyjne (prasa, radio, telewizja, strona internetowa Miasta, plakaty). Spotkania umożliwiły ich uczestnikom udział w debacie, której przedmiotem był projektowany proces rewitalizacji. Przedmiotem dyskusji były również partycypacje społeczne. Moderatorzy spotkania zwrócili uwagę na potrzebę doboru odpowiednich metod zaangażowania grup wykluczonych społecznie. Wyrażono opinię o potrzebie powstrzymania się od bezpośrednich badań ankietowych, wywiadów i tym podobnych form uzyskiwania informacji od wykluczonych społecznie mieszkańców obszarów rewitalizowanych, aby ich nie wprawiać w zakłopotanie, które mogłoby spowodować następstwa w postaci: podawania fałszywych informacji, zatajania prawdziwych powodów trudnej sytuacji, a w konsekwencji izolacji na etapie wdrażania procesu rewitalizacji w obawie przed dalszymi kłopotliwymi pytaniami. Przeprowadzona analiza wskaźnikowa zdiagnozowała występujące na obszarach rewitalizowanych problemy społeczne. LPR programuje przedsięwzięcia wyznaczające ramy dla rozwiązywania tych problemów, a szczegółowe metody zostaną wypracowane na etapie

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

wdrażania. Dlatego niezwykle istotny jest proces wdrażania wraz z oceną postępów procesu rewitalizacji, aby pobudzać oddolne inicjatywy i niezwłocznie reagować na potrzeby mieszkańców, dostosowując narzędzia i mechanizmy do zastanej sytuacji.

W aspekcie socjologicznym partycypacja to relacja społeczna zmniejszająca dystans, brak równowagi pomiędzy podmiotami ulokowanymi w przestrzeni społecznej a decydentami. W praktyce partycypacja najczęściej przybiera formę jednostronną - zapewniającą udział szeroko rozumianego społeczeństwa w podejmowaniu decyzji. Ta forma może jednak prowadzić do utrwalania postawy roszczeniowej społeczeństwa, które będzie miało wyłącznie oczekiwania uzasadnione trudną sytuacją życiową.

Dlatego też partycypacja społeczna w ramach LPR ma być wyrazem zasady partnerstwa, tj. mieć formę relacji dwustronnej, która umożliwi nie tylko udział społeczeństwa w decydowaniu, ale również umożliwi decydentom, lokalnym liderom, organizacjom pozarządowym wpływ na to w jaki sposób działają i jakie cele realizują beneficjenci końcowi.

Mając na względzie powyższe rozważania wypracowano koncepcję pn.:

MANUFAKTURA PRACY ORGANICZNEJ

Manufaktura, czyli rękodzieło, praca ręczna oparta na podziale pracy, której każdy etap wykonywany jest przez wyspecjalizowanych pracowników.

Praca organiczna, czyli praca polegająca na harmonijnym i uporządkowanym współgraniu wszystkich warstw i dziedzin życia, gwarantujących dobro społeczeństwa. Jest to związane z postrzeganiem całego społeczeństwa jako jednego organizmu.

„Manufaktura Pracy Organicznej” (MPO) to partycypacyjny model współpracy – „małymi krokami”, poprzez jasny podział obowiązków, wyłonienie lokalnych liderów i zwiększenie zaangażowania wszystkich mieszkańców, dążenie do aktywizacji każdej dziedziny życia społeczno-gospodarczego.

MPO to rodzaj zespołu ds. wdrażania i oceny procesu rewitalizacji. Zamierzeniem autorów tej koncepcji było uniknięcie takiej właśnie nomenklatury. "Zespół do spraw..." jednoznacznie kojarzy się z komórką organizacyjną, sformalizowaną, zamkniętą grupą osób, która zajmuje się określonym rodzajem zadań.

MPO to kolektyw związany stałą wspólną pracą, mający wspólny cel dostrzegany przez wszystkie współdziałające jednostki. Efektywność działania MPO zapewni wola współpracy jego członków, sprawna i otwarta komunikacja, a także podział zadań.

Lokalizacja:

W Morągu siedziba MPO mogłaby zostać zlokalizowana w budynku Ratusza na placu Jana Pawła II. Mając na względzie przełamywanie dystansu i aktywizację społeczną zasadnym jest umieszczenie MPO na obszarze rewitalizowanym, w sercu realizowanych przedsięwzięć, a nie np. w budynku Urzędu Miasta.

Lider:

Kilkuosobowa grupa składająca się z przedstawiciela JST, przedstawicieli organizacji pozarządowych, MOPS, przedsiębiorców. Lider będzie inicjował i koordynował pracę MPO, w szczególności będzie odpowiedzialny za:

- komunikację z partnerami,
- podział i delegowanie zadań,
- motywowanie partnerów,
- gromadzenie pomysłów i inicjatyw oddolnych,

Metodologia wyłonienia LIDERA:

W drodze zarządzenia Burmistrza zostanie wybranych 5 osób, które będą współtworzyły grupę **LIDER** MPO. Liczba osób w grupie podstawowej została określona jako 5, aby uniknąć sytuacji zdominowania grupy przez jednostkę. Wszystkie osoby w tej grupie będą miały

równorzędne znaczenie i jednakowe uprawnienia. Osoby te zostaną wybrane spośród mieszkańców gminy i powinny odznaczać się osobowością przywódczą, zdolnościami organizacyjnymi i cieszyć się zaufaniem społecznym.

Nadrzędnym celem grupy LIDER jest koordynowanie wdrażania oraz monitorowanie realizacji założeń Lokalnego Programu Rewitalizacji. Każdemu członkowi grupy LIDER zostanie przypisany rodzaj działań, który będzie przez niego koordynowany. Charakter wskazanych do realizacji zadań będzie uzależniony od indywidualnych predyspozycji i umiejętności członków. Zadaniem każdego z członków będzie stworzenie swojego zespołu roboczego poprzez angażowanie do współpracy osób godnych zaufania, kompetentnych i równie wrażliwych i aktywnych społecznie.

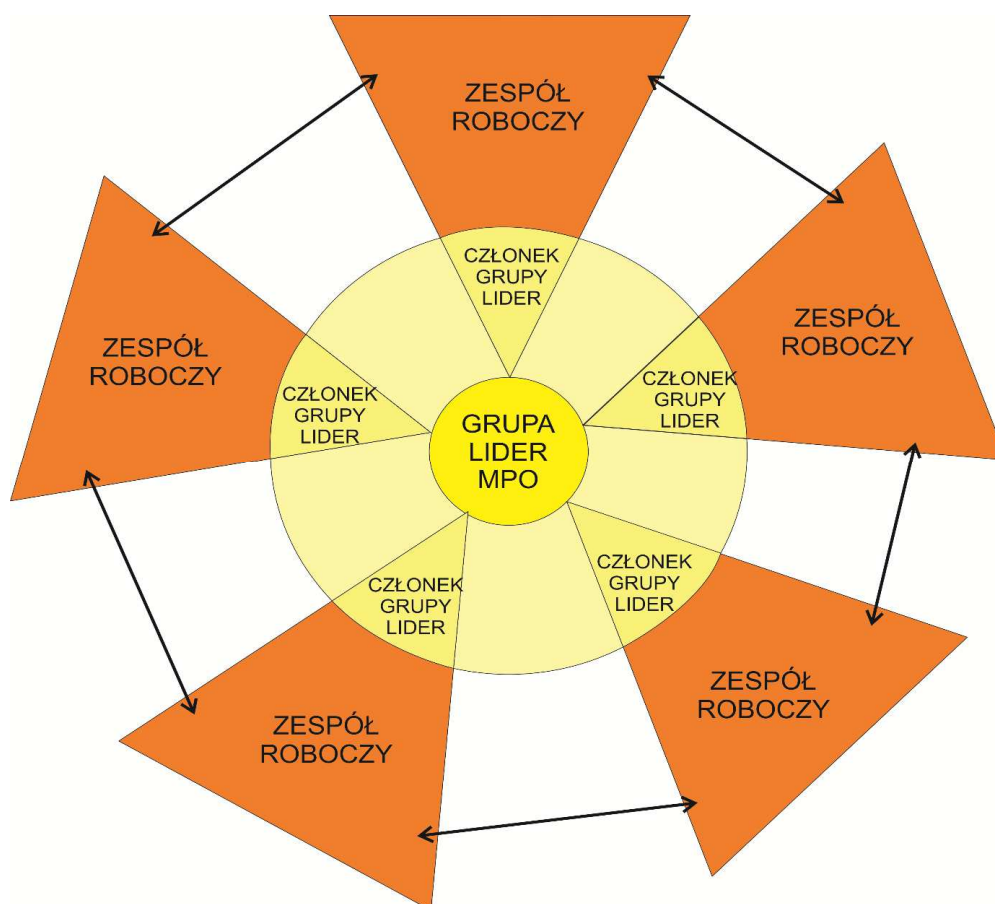
W ten sposób powstanie pięć grup aktywistów społecznych wspierających proces rewitalizacji. Działania wszystkich grup będą koordynowane i wspierane przez podstawową jednostkę LIDER.

W ramach zabezpieczenia 5-osobowej struktury grupy LIDER na wypadek odejścia jej członka z przyczyn losowych lub założonej kadencyjności, nadrzędnymi czynnikami wyboru kolejnego członka grupy LIDER będą: jego staż działalności w MPO i kompetencje jakimi się odznacza. Następcą będzie wybierany z liderów zespołów roboczych.

Rysunek 58. Model współpracy w ramach MPO

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

Źródło: Opracowanie własne

Partnerzy:

Samorząd gminny, samorząd powiatowy, jednostki organizacyjne JST, organizacje pozarządowe, kościoły i związki wyznaniowe, przedsiębiorcy, mieszkańcy (również dzieci i młodzież), placówki oświatowe i kulturalne.

Manufaktura Pracy Organicznej to wszystkie jednostki, które choćby wyrażą opinię, zgłoszą propozycję działania, będą uczestnikami wydarzeń, konkursów itp. Ideą Manufaktury jest współpraca wszystkich interesariuszy procesu rewitalizacji - od podmiotów zinstytucjonalizowanych do pojedynczych przedstawicieli społeczeństwa.

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

Mechanizmy włączania społeczeństwa:

**Działalność organizacji pozarządowych
fundamentem zwiększenia zaangażowania społeczeństwa.**

Organizacje pozarządowe będą istotnymi podmiotami inicjującymi włączenie obywateli w proces rewitalizacji. Planowane przez NGO przedsięwzięcia nie mogą zakładać jedynie pozyskiwania środków na dostarczenie usług poszczególnym grupom społecznym, ale dążyć do aktywizacji mieszkańców.

Rodzaje działań:

1) Działania zachęcające mieszkańców do wyjścia z domów - organizowane imprez integracyjnych, np. śniadanie na trawie, piknik rodzinny, sobotnie grillowanie, animacje dla dzieci, bieg po śniadanie (na mecie czeka na uczestników biegu "zdrowy prowiant"), gra w podchody itp. Tego rodzaju inicjatywy mają stanowić pretekst do zgromadzenia mieszkańców, aby "krok po kroku" włączać ich w proces rewitalizacji, w szczególności:

- KROK 1: informowanie społeczeństwa na temat planowanych inicjatyw, działań, zaproszenia na kolejne spotkania;
- KROK 2: wywiady dotyczące oczekiwań mieszkańców - formy spędzania czasu, pytania o charakter imprez, w których chcieliby uczestniczyć;
- KROK 3: informowanie o dobrych praktykach rewitalizacyjnych (co już zostało zrobione w Morągu, co zrobili partnerzy Ostródzko-Ławskiego Obszaru Funkcjonalnego) - pobudzanie inicjatyw oddolnych poprzez organizowanie wspólnych prac, np. informacje skierowane do mieszkańców określonego budynku wielorodzinnego, określonego podwórka o możliwości pozyskania np. sadzonek roślin z pytaniem: czy mieszkańcy zaangażują się w akcję sadzenia roślin, uporządkowanie otoczenia; pytania o sposób zagospodarowania otoczenia, rodzaj urządzeń zabawowych na organizowanym placu zabaw, rodzaje urządzeń w projektowanych siłowniach zewnętrznych, sposoby zagospodarowania przestrzeni - w ten sposób mieszkańcy zaangażują się w proces planowania, projektowania;

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

- KROK 4: angażowanie mieszkańców w proces wdrażania inicjatyw - propozycje wspólnych realizacji małych projektów, zaangażowanie mieszkańców na tym etapie spowoduje więź emocjonalną z nową, funkcjonalną przestrzenią, przyczyni się do dbałości o zachowanie tej przestrzeni;

2) Obecność MPO (w postaci stoiska, punktu informacyjnego) podczas wszelkich wydarzeń odbywających się na terenie Morąga - dystrybucja ulotek informujących o: przedsięwzięciach rewitalizacyjnych (zrealizowanych/planowanych), dane kontaktowe do MPO, zaproszenie do składania propozycji przedsięwzięć rewitalizacyjnych, możliwość zgłaszania oddolnych inicjatyw, możliwość oceny realizowanych przedsięwzięć (ankiety, wpisy do wykładanej książki itp.).

3.7. Mechanizmy zapewnienia komplementarności

Wymogiem koniecznym dla wspierania projektów rewitalizacyjnych jest zapewnienie ich komplementarności w różnych wymiarach, w szczególności dotyczy to komplementarności: przestrzennej, problemowej, proceduralno-instytucjonalnej, międzyokresowej oraz źródeł finansowania.

3.7.1. Komplementarność przestrzenna

Komplementarność przestrzenna oznacza konieczność uwzględnienia, podczas tworzenia i realizacji programu rewitalizacji, wzajemnych powiązań pomiędzy projektami rewitalizacyjnymi, realizowanymi zarówno na obszarze rewitalizacji, jak i znajdującymi się poza nim, ale oddziałującymi na obszar rewitalizacji. Zapewnienie komplementarności przestrzennej tych projektów ma służyć temu, by program rewitalizacji efektywnie oddziaływał na cały dotknięty kryzysem obszar, poszczególne projekty rewitalizacyjne wzajemnie się dopełniały przestrzennie oraz by zachodził między nimi efekt synergii.

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

Obszar rewitalizacji Śródmieście odznacza się wysokim stopniem zdegradowania tkanki miejskiej, dużą gęstością zabudowy oraz zaludnieniem, a także brakiem możliwości zagospodarowania na nim atrakcyjnych przestrzeni publicznych oraz miejsc zapewniających mieszkańcom rekreację. Projekty, zaplanowane w ramach Lokalnego Programu Rewitalizacji Miasta Morąg do roku 2023, mają na celu nie tylko wyprowadzenie obszarów ze stanu kryzysowego ale również stworzenie, za pomocą mechanizmu synergii, miasta funkcjonalnego i łatwego w dostępie dla mieszkańców oraz odwiedzających. Zaprojektowanie działań rewitalizacyjnych miało na celu stworzenie sieci powiązań tematycznych i przede wszystkim funkcjonalnych w Morągu, od północy miasta (obszaru rewitalizowanego Zatorze), poprzez centrum (obszar rewitalizowany Śródmieście), aż po południowy wschód (teren po byłych ogródkach działkowych). Projekty rewitalizacyjne zakładają nie tylko działania na poszczególnych obszarach ale również utworzenie dróg dojazdowych i ścieżek rowerowych. Poza obszarami rewitalizacji będzie również realizowany projekt miękkiej pn. Dźwięki Muzyki (muzykoterapia). Lokalizacją dla prowadzonego projektu będzie Park Miejski, który został poddany rewitalizacji w poprzednim okresie finansowania i znajduje się w bezpośrednim sąsiedztwie obszaru rewitalizacji Śródmieście. W związku z tym mieszkańcy obszaru rewitalizacji, a także pozostali mieszkańcy Morąga, nie będą mieli przeszkód w korzystaniu z zaproponowanych imprez i warsztatów, a jednocześnie będzie możliwe prowadzenie przedsięwzięcia w przestrzeni najlepiej do tego celu przystosowanej.

Zrewitalizowany obszar byłych ogródków działkowych, razem ze zrewitalizowanym zabytkowym parkiem oraz zrewitalizowanym w poprzednim okresie finansowania parkiem miejskim docelowo stworzy siatkę parków o funkcjach terapeutycznych, edukacyjnych oraz rekreacyjnych, oddziałującą, poprzez swoją lokalizację, na obszary rewitalizowane oraz ich włączenie w funkcjonalną strukturę miasta. Ponadto, zaprogramowane działania o charakterze społecznym, w tym związane z działalnością Centrum Integracji Społecznej, stadionu miejskiego oraz z projektami realizowanymi na terenach parków, przeznaczone są dla wszystkich mieszkańców Morąga, łącznie z tymi zamieszkałymi poza obszarami rewitalizacji.

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

3.7.2. Komplementarność problemowa

Komplementarność problemowa oznacza konieczność realizacji projektów rewitalizacyjnych, które będą się wzajemnie dopełniały tematycznie, sprawiając, że program rewitalizacji będzie oddziaływał na obszar rewitalizacji we wszystkich niezbędnych aspektach (społecznym, gospodarczym, przestrzenno-funkcyjnym, technicznym, środowiskowym).

Działania zaplanowane do realizacji w ramach Lokalnego Programu Rewitalizacji Miasta Morąg do roku 2023 zakładają przystosowanie miasta do pełnienia nowej funkcji, a także aktywizację mieszkańców i stworzenie funkcjonalnej przestrzeni miejskiej. Najważniejszym motorem zmian w Morągu, a przede wszystkim na obszarach rewitalizacji, będzie realizacja projektu zintegrowanego Regionalnego Centrum Pomocy Terapeutycznej. Zaprojektowany on został w taki sposób, aby rozwiązywał zdiagnozowane problemy we wszystkich sferach, w szczególności na obszarach rewitalizacji, ale również oddziaływał na całe miasto.

W ramach projektu Zintegrowanego Regionalnego Centrum Pomocy Terapeutycznej zaplanowano realizację trzech podstawowych projektów:

1. Kolej na zmiany to czteromodułowy projekt zakładający działania w aspekcie:
  - Społecznym - Centrum Integracji Społecznej ma zapewnić dodatkowe miejsca pracy oraz realizację programów wspierających aktywizację zawodową mieszkańców, co skutecznie przeciwdziałać będzie bezrobociu i przełoży się na obniżenie poziomu ubóstwa. Ponadto realizowane przez Centrum projekty społeczne mają na celu przeciwdziałanie społecznemu wykluczeniu oraz integracji wszystkich mieszkańców Morąga. Dodatkowo wspierane będą wszelkie działania o charakterze terapeutycznym. Modernizacja Stadionu Miejskiego i rewitalizacja parku stworzą odpowiednią przestrzeń do aktywnego spędzania czasu, zarówno dla dzieci, młodzieży i dorosłych z obszaru rewitalizacji Zatorze jak i z pozostałych części miasta. Organizacja imprez dla całej społeczności morąskiej wpłynie na zwiększenie więzi między mieszkańcami. Utworzenie Domu Dziennego Pobytu

i świetlicy terapeutycznej bezpośrednio wpłynie na poprawę sytuacji osób zagrożonych wykluczeniem, zarówno z obszaru rewitalizacji Zatorze jak i Śródmieście.

- **Przestrzenno – funkcyjnym** – Wszystkie działania prowadzone w ramach projektu zintegrowanego wpłyną na polepszenie sytuacji w tej sferze. Przede wszystkim mieszkańcy obszaru rewitalizacji zyskają miejsca do wypoczynku i rekreacji oraz dostęp do infrastruktury społecznej. Zamiany zajdą w estetyce obszaru rewitalizacji dzięki działaniom nastawionym na adaptowanie obiektów do pełnienia nowych funkcji oraz modernizacji istniejącego stadionu, a także rewaloryzacji parku. Skoncentrowanie większości projektów przy ul. Żeromskiego ma na celu włączenie obszaru w przestrzeń funkcjonalną miasta, co nie jest możliwe bez kompleksowej zmiany estetyki tego miejsca oraz nadaniu obiektom niezagospodarowanym nowych funkcji społecznych.
- **Technicznym** – Prowadzone działania we wszystkich czterech modułach projektu będą zakładały działania inwestycyjne, które zostaną zrealizowane z zachowaniem zasad efektywności energetycznej obiektów.
- **Środowiskowym** – Wszystkie programowane w Lokalnym Programie Rewitalizacji działania zostaną przeprowadzone zgodnie z zasadami ochrony środowiska oraz z poszanowaniem dóbr naturalnych Morąga. Na obszarze zabytkowego parku nie planuje się działań wpływających negatywnie na istniejącą roślinność.
- **Gospodarczym** – Dzięki działalności Centrum Integracji Społecznej powstaną nowe miejsca pracy, związane z obsługą stadionu, obsługą zrewitalizowanych parków oraz działalnością domów pomocy społecznej. Ponadto realizacja programowanych projektów spowoduje zapotrzebowanie na usługi oraz placówki handlowe towarzyszące ich funkcjonowaniu, jak np. specjalistyczne sklepy oraz wypożyczalnie sprzętu terapeutycznego lub sportowo-rekreacyjnego. Dzięki

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

kompleksowemu zrealizowaniu projektu powstanie przestrzeń o nowych możliwościach.

2. Dźwięki majowe stanowią będą uzupełnienie działań już realizowanych, czyli rewitalizacji Parku Miejskiego oraz projektu Kolej na zmiany. W ramach przedsięwzięcia zostały zaplanowane przede wszystkim działania w aspekcie społecznym, których realizacja będzie miała na celu promowanie Morąga jako regionalnego ośrodka profesjonalnej terapii dzieci oraz osób starszych, co przełoży się na poprawę sfery gospodarczej, w szczególności na obszarze rewitalizacji Śródmieście.
3. Tajemniczy Ogród Hortiterapi to projekt realizujący działania przede wszystkim w aspekcie społecznym, poprzez zagospodarowanie terenu po byłych ogródkach działkowych na funkcje terapeutyczne i edukacyjne. Jest również komplementarny z działaniami w ramach projektu Kolej na zmiany, Dźwięki Majowe czy „Terapia ogrodem” ze względu na specjalistyczne warsztaty z zakresu hortiterapii jakie będą prowadzone na nowo zagospodarowanym terenie. Realizacja projektu wpłynie również na powstanie funkcjonalnej przestrzeni rekreacyjnej dla mieszkańców Morąga, która będzie uzupełnieniem dla terenów zlokalizowanych na Zatorzu oraz w Parku Miejskim, co uzupełni działania w sferze przestrzenno-funkcjonalnej zaplanowane w ramach procesu rewitalizacji. W aspekcie środowiskowym mieszkańcy zyskają miejsce wyróżniające się różnorodną roślinnością, w tym charakterystyczną dla regionu, a przede wszystkim zostanie uporządkowany i zagospodarowany obszar, który może stać się jednym z atrakcyjniejszych w mieście.

Dopełnieniem projektu zintegrowanego będą działania komplementarne. Wszystkie stanowią uzupełnienie działań ukierunkowanych na poprawę w sferze przestrzenno – funkcjonalnej, technicznej i środowiskowej. W przypadku realizacji projektu pn. Zagospodarowanie targowiska miejskiego, poprawie ulegnie sytuacja gospodarcza na terenie rewitalizacji Śródmieście poprzez powstanie nowoczesnego i funkcjonalnego miejsca do prowadzenia działalności gospodarczej. Modernizacja szpitala pozwoli na uzupełnienie oferty

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

skierowanej do dzieci i młodzieży z zaburzeniami psychofizycznymi oraz dla osób starszych w ramach projektu zintegrowanego. Największy wpływ na zmiany w sferze społecznej będzie miała modernizacja szkół, a w związku z tym poprawa bazy oświatowej oraz zagospodarowanie targowiska, które pełni nie tylko funkcję gospodarczą, ale jest miejscem spotkań mieszkańców i organizacji licznych imprez.

3.7.3. Komplementarność proceduralno-instytucjonalna

Komplementarność proceduralno-instytucjonalna oznacza konieczność takiego zaprojektowania systemu zarządzania programem rewitalizacji, który pozwoli na efektywne współdziałanie na jego rzecz różnych instytucji oraz wzajemne uzupełnianie się i spójność procedur.

Komplementarność proceduralno-instytucjonalną zapewni system zarządzania programem rewitalizacji, który szczegółowo został opisany w realizacji zasady partnerstwa i partycypacji, w koncepcji pn.: Manufaktura Pracy Organicznej (MPO).

3.7.4. Komplementarność międzyokresowa

Komplementarność międzyokresowa projektów rewitalizacyjnych ma na celu zapewnienie ciągłości finansowania działań z zakresu rewitalizacji, a także trwałości i skuteczności ich efektów. W przypadku zrealizowanych działań współfinansowanych z funduszy europejskich w ramach perspektywy finansowej Unii Europejskiej na lata 2007-2013 możliwe jest ich uzupełnienie poprzez realizację projektów komplementarnych, np. o charakterze społecznym, realizowanych w ramach polityki spójności 2014-2020.

W ramach Lokalnego Programu Rewitalizacji Miasta Morąga na lata 2008-2015 zrealizowane zostały następujące projekty:

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

LOKALNY PROGRAM REWITALIZACJI MIASTA MORĄG DO ROKU 2023

- Rewitalizacja parku miejskiego w centrum Morąga (Projekt współfinansowany w ramach Działania 4.2 Rewitalizacja miast Regionalnego Programu Operacyjnego Warmia i Mazury na lata 2007-2013)
- Przebudowa dróg wewnętrznych, parkingów i przejść dla pieszych na Osiedlu Pułaskiego w Morągu (Projekt współfinansowany w ramach Działania 4.2 Rewitalizacja miast Regionalnego Programu Operacyjnego Warmia i Mazury na lata 2007-2013)
- Poprawa bezpieczeństwa publicznego poprzez budowę bezprzewodowego systemu monitoringu miejskiego w Morągu (Projekt współfinansowany w ramach Działania 4.2 Rewitalizacja miast Regionalnego Programu Operacyjnego Warmia i Mazury na lata 2007-2013)
- Termomodernizacja budynków wielorodzinnych z wielkiej płyty ul: Pułaskiego 6A, Pułaskiego 10A, Sienkiewicza 8, Sienkiewicza 19, Armii Krajowej 9, Armii Krajowej 10, Mickiewicza 39, Pułaskiego 3, Pułaskiego 5, Pomorskiej 19 i Leśnej 30 w Morągu (Projekt współfinansowany w ramach Działania 4.1. Humanizacja blokowisk Poddziałanie. 4.1.1. Poprawa warunków technicznych budynków zrealizowanych w technologii z wielkiej płyty Regionalnego Programu Operacyjnego Warmia i Mazury na lata 2007-2013)

Zaplanowany do realizacji, w ramach Lokalnego Programu Rewitalizacji Miasta Morąg do roku 2023, projekt pn. Dźwięki Muzyki jest uzupełnieniem zrealizowanego projektu pn. Rewitalizacja parku miejskiego w centrum Morąga. Działania o charakterze społecznym będą realizowane w bezpośrednim sąsiedztwie obszaru Śródmieście, na terenie, który już został poddany rewitalizacji. Wybór ten został podyktowany możliwością wykorzystania przestrzeni już odpowiednio zagospodarowanej, posiadającej przystosowaną do tego celu infrastrukturę.

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

3.7.5. Komplementarność źródeł finansowania

Komplementarność źródeł finansowania, w kontekście polityki spójności 2014-2020, oznacza, że projekty rewitalizacyjne, wynikające z programu rewitalizacji opierają się na konieczności umiejętnego uzupełniania i łączenia wsparcia ze środków EFRR, EFS i FS z wykluczeniem ryzyka podwójnego dofinansowania.

W przedstawionym programie rewitalizacji zaprogramowane zostały przedsięwzięcia o charakterze społecznym, których źródłem finansowania są środki EFS i FS, uzupełnione o działania inwestycyjne, finansowane ze środków EFRR i FS.

Swój udział w realizacji działań programowanych w Lokalnym Programie Rewitalizacji mają Gmina Morąg, Powiat Ostródzki, wszelkiego rodzaju organizację pozarządowe oraz interesariusze prywatni. Dlatego też środki, przeznaczone na realizację przedsięwzięć rewitalizacyjnych, poza funduszami strukturalnymi i funduszem spójności, powinny pochodzić z budżetu gminy oraz budżetu powiatu. Ponadto, na realizację przedsięwzięć można przeznaczyć środki pochodzące z partnerstwa publiczno-prywatnego oraz środki prywatne.

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

Tabela 31. Wykaz planowanych do realizacji projektów wraz ze wskazaniem źródła finansowania zewnętrznego

Planowany projekt	Źródło finansowania zewnętrznego	Oś priorytetowa	Oczekiwane rezultaty	Czas realizacji	Szacunkowy koszt realizacji	Podmioty realizujące projekt
1. Rewitalizacja kwartału ulic starego miasta w Morągu – rewaloryzacja budynków zabytkowych oraz przestrzeni miejskiej	Regionalny Program Operacyjny Województwa Warmińsko-Mazurskiego na lata 2014-2020	8. OBSZARY WYMAGAJĄCE REWITALIZACJI 6. KULTURA I DZIEDZICTWO	Usprawnienie komunikacji pieszej i kołowej na terenach wokół starego miasta; poprawa warunków dla rozwoju małej i średniej przedsiębiorczości	2018-2020	ok. 4 000 000 zł.	Gmina Morąg
2. Dostosowanie wieży ciśnień do pełnienia funkcji integracyjno-społecznych	Regionalny Program Operacyjny Województwa Warmińsko-Mazurskiego na lata 2014-2020	8. OBSZARY WYMAGAJĄCE REWITALIZACJI	Realizacja modułu wpłynie na dostępność nowej funkcjonalnie przestrzeni dla mieszkańców	2019-2023	1 600 000 zł	Gmina Morąg
3. Utworzenie Centrum Integracji Społecznej	Regionalny Program Operacyjny Województwa Warmińsko-Mazurskiego na lata 2014-2020	8. OBSZARY WYMAGAJĄCE REWITALIZACJI	Projekt komplementarny z projektem nr 2			Gmina Morąg
4. Modernizacja Gimnazjum nr 1	Regionalny Program Operacyjny	9. DOSTĘP DO WYSOKIEJ JAKOŚCI	Wzbogacenie jakości usług edukacyjnych oraz	2017-2019	ok. 1 500 000 zł.	Gmina Morąg

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

LOKALNY PROGRAM REWITALIZACJI MIASTA MORĄG DO ROKU 2023

Planowany projekt	Źródło finansowania zewnętrznego	Oś priorytetowa	Oczekiwane rezultaty	Czas realizacji	Szacunkowy koszt realizacji	Podmioty realizujące projekt
w Morągu z ogrodzeniem i zagospodarowaniem terenu	Województwa Warmińsko-Mazurskiego na lata 2014-2020	USŁUG PUBLICZNYCH	umożliwienie dzieciom i młodzieży naukę, a nauczycielom pracę w dobrych warunkach			
5. „Poprawa efektywności energetycznej budynku Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Morągu” Termomodernizacja budynków użyteczności publicznej; Termomodernizacja budynków mieszkalnych – komunalnych; Modernizacja i rozbudowa oświetlenia ulicznego; Termomodernizacja budynków przy ulicy	Regionalny Program Operacyjny Województwa Warmińsko-Mazurskiego na lata 2014-2020	4. EFEKTYWNOŚĆ ENERGETYCZNA	Wykorzystanie odnawialnych źródeł energii oraz wspieranie efektywności energetycznej	2016-2023	-	-

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

LOKALNY PROGRAM REWITALIZACJI MIASTA MORĄG DO ROKU 2023

Planowany projekt	Źródło finansowania zewnętrznego	Oś priorytetowa	Oczekiwane rezultaty	Czas realizacji	Szacunkowy koszt realizacji	Podmioty realizujące projekt
Herdera 3 oraz ulicy 3 Maja 21 realizowana przez Spółdzielnię Mieszkaniowo-Lokatorsko-Własnościową „NARIE” w Morągu; Termomodernizacja budynku Filii Powiatowego Urzędu pracy w Morągu przy ul. H. Dąbrowskiego 8; Termomodernizacja Zespołu Szkół Licealnych przy ul. 11 Listopada 7; Termomodernizacja Zespołu Szkół Zawodowych i Ogólnokształcących						

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

LOKALNY PROGRAM REWITALIZACJI MIASTA MORĄG DO ROKU 2023

Planowany projekt	Źródło finansowania zewnętrznego	Oś priorytetowa	Oczekiwane rezultaty	Czas realizacji	Szacunkowy koszt realizacji	Podmioty realizujące projekt
przy ul. Kujawskiej 1; Termomodernizacja budynku Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej przy ul. Dworcowej 9. Modernizację i rozbudowę sieci ciepłowniczej w Morągu realizowaną przez Miejskie Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej Sp. z o.o. w Morągu; Poprawa efektywności energetycznej budynku Przedszkola „Jedyneczka” w Morągu						
6. Zagospodarowanie terenu oraz modernizacja	Regionalny Program Operacyjny	9. DOSTĘP DO WYSOKIEJ JAKOŚCI	Przestrzeń publiczna wokół szkoły zostanie wyposażona	2017-2018	ok. 1 500 000 zł.	Gmina Morąg

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

LOKALNY PROGRAM REWITALIZACJI MIASTA MORĄG DO ROKU 2023

Planowany projekt	Źródło finansowania zewnętrznego	Oś priorytetowa	Oczekiwane rezultaty	Czas realizacji	Szacunkowy koszt realizacji	Podmioty realizujące projekt
Szkoły Podstawowej nr 2 i Gimnazjum nr 2 w Morągu	Województwa Warmińsko-Mazurskiego na lata 2014-2020	USŁUG PUBLICZNYCH	w obiekty sportowe i rekreacyjne – powstanie atrakcyjnej oferty spędzania czasu wolnego			
7. „Modernizacja i zagospodarowanie morąskiego targowiska w centrum miasta”	Regionalny Program Operacyjny Województwa Warmińsko-Mazurskiego na lata 2014-2020	6. KULTURA I DZIEDZICTWO	Umożliwienie lokalnym wytwórcom promocji i sprzedaży własnych produktów; miejsce spotkań lokalnej społeczności	2016-2023	ok. 1 600 000 zł.	Gmina Morąg
8. Rewitalizacja terenów przyszpitalnych oraz zmiana funkcjonalności wybranych pomieszczeń w budynkach szpitala, kompleksowa termomodernizacja budynków szpitalnych	Regionalny Program Operacyjny Województwa Warmińsko-Mazurskiego na lata 2014-2020	4. EFEKTYWNOŚĆ ENERGETYCZNA 5. ŚRODOWISKO PRZYRODNICZE I RACJONALNE WYKORZYSTANIE ZASOBÓW 9. DOSTĘP DO WYSOKIEJ JAKOŚCI USŁUG PUBLICZNYCH	Poprawienie dostępu do jednostek organizacyjnych szpitala, zagospodarowanie terenów przyszpitalnych	2016-2023	-	Szpital Miejski w Morągu sp. z o.o.

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

LOKALNY PROGRAM REWITALIZACJI MIASTA MORĄG DO ROKU 2023

Planowany projekt	Źródło finansowania zewnętrznego	Oś priorytetowa	Oczekiwane rezultaty	Czas realizacji	Szacunkowy koszt realizacji	Podmioty realizujące projekt
9. Rewitalizacja zabytkowego parku miejskiego na osiedlu Zatorze w Morągu	Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2014-2020	II Ochrona środowiska, w tym adaptacja do zmian klimatu	Utworzenie miejsc pracy; rozwój turystyki biegowej; poprawa dostępności mieszkańców obszaru zdegradowanego do miejsc rekreacji	2019	1 500 000 zł	Gmina Morąg
10. Włączenie społeczne przez aktywność fizyczną – rewitalizacja kompleksu sportowego na Zatorzu	Regionalny Program Operacyjny Województwa Warmińsko-Mazurskiego na lata 2014-2020	8. OBSZARY WYMAGAJĄCE REWITALIZACJI	Dodatkowa atrakcyjna forma spędzania czasu wolnego	2016-2023	-	Gmina Morąg
11. Adaptacja niezagospodarowanego obiektu w sąsiedztwie Stadionu Miejskiego do pełnienia funkcji społecznych	Regionalny Program Operacyjny Województwa Warmińsko-Mazurskiego na lata 2014-2020	8. OBSZARY WYMAGAJĄCE REWITALIZACJI	Promowanie zdrowego stylu życia; powstanie nowych miejsc pracy (etaty dla trenerów, instruktorów, obsługi stadionu); pozytywny wpływ na rozwój sportowców	2018	ok. 3 500 000 zł	Gmina Morąg

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

LOKALNY PROGRAM REWITALIZACJI MIASTA MORĄG DO ROKU 2023

Planowany projekt	Źródło finansowania zewnętrznego	Oś priorytetowa	Oczekiwane rezultaty	Czas realizacji	Szacunkowy koszt realizacji	Podmioty realizujące projekt
12. Stworzenie „Tajemniczego Ogrodu Hortiterapii”	Regionalny Program Operacyjny Województwa Warmińsko-Mazurskiego na lata 2014-2020	9.DOSTĘP DO WYSOKIEJ JAKOŚCI USŁUG PUBLICZNYCH	Miejsce integracji międzypokoleniowej mieszkańców; miejsce do prowadzenia zajęć terapeutycznych dla osób najbardziej ich potrzebujących	2016-2023	ok. 4 000 000 zł.	Gmina Morąg
13. „Dźwięki Majowe”	Regionalny Program Operacyjny Województwa Warmińsko-Mazurskiego na lata 2014-2020	9.DOSTĘP DO WYSOKIEJ JAKOŚCI USŁUG PUBLICZNYCH 11. WŁĄCZENIE SPOŁECZNE	Promowanie muzykoterapii, jako sposobu na przywrócenie zdrowia lub poprawy funkcjonowania osób z chorobami psychicznymi i fizycznymi, a także formy relaksu dla wszystkich ludzi	Impreza cykliczna	b.d.	-NGO
14. „Jesienne gry”	Regionalny Program Operacyjny Województwa Warmińsko-Mazurskiego na lata 2014-2020	9.DOSTĘP DO WYSOKIEJ JAKOŚCI USŁUG PUBLICZNYCH	Oferta gier terenowych skierowanych dla dzieci	Impreza cykliczna	b.d.	-NGO

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

LOKALNY PROGRAM REWITALIZACJI MIASTA MORĄG DO ROKU 2023

Planowany projekt	Źródło finansowania zewnętrznego	Oś priorytetowa	Oczekiwane rezultaty	Czas realizacji	Szacunkowy koszt realizacji	Podmioty realizujące projekt
15. „Tajemniczy Ogród Hortiterapii” – część społeczna	Regionalny Program Operacyjny Województwa Warmińsko-Mazurskiego na lata 2014-2020	9. DOSTĘP DO WYSOKIEJ JAKOŚCI USŁUG PUBLICZNYCH	Warsztaty terapeutyczne, działalność edukacyjna, integracja mieszkańców	2017-2023	ok. 1000000	Gmina Morąg, NGO

Źródło: Opracowanie własne na podstawie kart projektów przekazanych przez podmioty realizujące dany projekt

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

3.8. Oczekiwane wskaźniki osiągnięć procesu rewitalizacji

Podjęte działania rewitalizacyjne doprowadzą do poprawy sytuacji społecznej, gospodarczej oraz przestrzennej na zdegradowanym obszarze. Będą o tym informowały m.in. wartości poszczególnych wskaźników przyjętych jako mierniki przeprowadzenia procesu rewitalizacji.

Wskaźniki te pozwolą na uzasadnienie wiarygodności oraz realności zadań zaplanowanych w ramach procesu rewitalizacji.

Wskaźniki wykorzystane do monitorowania procesu rewitalizacji powinny spełniać następujące warunki:

- trafności - powinny być dostosowane do charakteru przedsięwzięcia i oczekiwanych efektów jego realizacji,
- mierzalności - powinny być wyrażone w wartościach liczbowych, umożliwiając ich weryfikację,
- wiarygodności - winny zostać zdefiniowane w sposób nie powodujący trudności z weryfikacją,
- dostępności - powinny być łatwe do wygenerowania.

Zgodnie z metodologią stosowaną przy tworzeniu projektów europejskich wskaźniki zostały podzielone na dwie kategorie: wskaźniki produktu oraz rezultatu. Produkt to bezpośredni i materialny efekt realizacji przedsięwzięcia mierzony za pomocą konkretnych wielkości. Natomiast rezultat określa się jako bezpośredni i natychmiastowy wpływ zrealizowanego zadania na obszar zdegradowany, uzyskany natychmiast lub w krótkim czasie po zrealizowaniu projektu. Zestawienie wskaźników produktu i rezultatu projektów planowanych do realizacji w ramach procesu rewitalizacji prezentuje poniższa tabela.

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

Tabela 32. Wskaźniki realizacji celów procesu rewitalizacji

Wskaźnik	Jednostka miary
Wskaźniki produktu	
Liczba zrealizowanych projektów inwestycyjnych	szt.
Liczba zrealizowanych projektów społecznych („miękkich”)	szt.
Liczba zrewitalizowanych obiektów rekreacyjnych	szt.
Powierzchnia zrewitalizowanych przestrzeni publicznych	m ²
Powierzchnia zrewitalizowanych parków	szt.
Liczba obiektów poddanych działaniom adaptacyjnym	szt.
Liczba zamontowanych lamp oświetleniowych	szt.
Liczba zamontowanych kamer monitoringu	m ²
Liczba utworzonych obiektów pomocy społecznej	szt.
Liczba obiektów poddanych działaniom termomodernizacyjnych	szt.
Liczba utworzonych obiektów infrastruktury sportowej i rekreacyjnej	szt.
Wskaźniki rezultatu	
Spadek liczby osób korzystających z pomocy społecznej	%
Liczba utworzonych miejsc pracy	Etat
Spadek bezrobocia	%
Liczba nowych przedsiębiorstw	szt.
Spadek liczby przestępstw	%
Liczba organizowanych imprez sportowych i masowych	szt.
Liczba utworzonych imprez cyklicznych	szt.
Liczba dzieci korzystających z warsztatów edukacyjnych	szt.
Liczba dzieci korzystających z warsztatów terapeutycznych	os.

Źródło: Opracowanie własne

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

3.9. Analiza możliwości budżetowych Morąga w zakresie realizacji przedsięwzięć zaplanowanych do realizacji w ramach procesu rewitalizacji

Przedsięwzięcia inwestycyjne zaplanowane do realizacji w ramach Lokalnego Programu Rewitalizacji mogą być finansowane z kilku źródeł: środków pochodzących z budżetu miasta, funduszy unijnych, środków prywatnych oraz innych środków publicznych.

Powodzenie całego procesu rewitalizacji będzie w dużej mierze uzależnione od możliwości finansowych Morąga. W związku z tym miasto musi wykazywać zdolność finansową do zrealizowania zaplanowanych projektów.

Wieloletnia Prognoza Finansowa to narzędzie zapewniające racjonalne planowanie zadań i długu w sektorze finansów publicznych w kilkuletniej perspektywie. Jest dokumentem strategicznym i priorytetowym poprzez długoplanowe ujęcie potrzeb i możliwości finansowych miasta.

W poniższej tabeli zaprezentowano prognozę sytuacji finansowej Morąga w latach 2016 - 2025. Ustawa o finansach publicznych z 27.09.2009 r. określa, że organ stanowiący jednostki samorządu terytorialnego nie będzie mógł uchwalić budżetu, którego realizacja spowoduje, że w roku budżetowym oraz w latach następnych relacja łącznej kwoty spłat przypadających w danym roku budżetowym, o których mowa w tym przepisie, do planowanych dochodów ogółem budżetu przekroczy odpowiednio obliczoną średnią arytmetyczną (art. 243 ustawy).

Dane zaprezentowane w poniższej tabeli w przypadku Morąga wskazują, że w każdym analizowanym roku relacja planowanej łącznej kwoty spłaty zobowiązań do dochodów przyjmuje niższą wartość niż wartość dopuszczalnego wskaźnika spłaty zobowiązań, co świadczy o możliwościach finansowych miasta w zakresie realizacji zaplanowanych projektów.

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

Tabela 33. Wieloletnia Prognoza Finansowa Gminy Morąg na lata 2016 - 2025

Wyszczególnienie	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Dochody ogółem, w tym:	81 397 434,0 0	84 209 177,0 0	86 933 070,0 0	87 707 755,0 0	90 175 942,0 0	92 291 364,0 0	91 855 156,0 0	93 968 481,0 0	94 908 164,0 0	92 317 956,0
bieżące	75 219 939,0 0	77 864 745,0 0	79 924 372,0 0	80 530 848,0 0	82 826 789,0 0	84 765 831,0 0	84 139 011,0 0	86 077 388,0 0	86 938 161,0 0	84 258 253,0
majątkowe	6 177 495,0 0	6 344 432,0 0	7 008 698,0 0	7 176 907,0 0	7 349 153,0 0	7 525 533,0 0	7 706 145,0 0	7 891 093,0 0	7 970 003,0 0	8 049 703,0
<i>w tym ze sprzedaży majątku</i>	2 123 192,0 0	2 209 421,0 0	2 490 170,0 0	2 549 935,0 0	2 611 133,0 0	2 673 800,0 0	2 737 971,0 0	2 803 683,0 0	2 831 719,0 0	2 860 036,0
Wydatki ogółem, w tym:	75 605 906,0 0	77 619 135,0 0	79 385 698,0 0	81 007 755,0 0	83 775 942,0 0	85 711 364,0 0	87 755 156,0 0	89 868 481,0 0	94 908 164,0 0	92 317 956,0
wydatki bieżące, w tym:	68 943 406,0 0	71 321 530,0 0	72 936 951,0 0	74 404 238,0 0	77 013 940,0 0	78 787 074,0 0	80 664 684,0 0	82 607 836,0 0	83 433 914,0 0	84 268 2563,0 0
<i>odsetki</i>	800 000,0 0	650 000,0 0	600 000,0 0	550 000,0 0	500 000,0 0	400 000,0 0	400 000,0 0	200 000,0 0	0,00 0,00	0,00
<i>z tytułu gwarancji i poręczeń</i>	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
wydatki majątkowe	6 662 500,0 0	6 297 605,0 0	6 448 747,0 0	6 603 517,0 0	6 762 002,0 0	6 924 290,0 0	7 090 472,0 0	7 260 645,0 0	11 474 250,0 0	8 049 703,0
Wynik budżetowy	5 791 528,0 0	6 590 042,0 0	7 547 372,0 0	6 700 000,0 0	6 400 000,0 0	6 580 000,0 0	4 100 000,0 0	4 100 000,0 0	0,00	0,00
Przychody ogółem, w tym:	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
nadwyżka budżetowa z lat ubiegłych	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
zaciągnięcie kredytów/pożyczek	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
wolne środki inne	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

LOKALNY PROGRAM REWITALIZACJI MIASTA MORĄG DO ROKU 2023

Wyszczególnienie	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Rozchody ogółem, w tym:	5 791 538,0 0	6 590 042,0 0	7 547 372,0 0	6 700 000,0 0	6 400 000,0 0	6 580 000,0 0	4 100 000,0 0	4 100 000,0 0	0,00	0,00
splata kredytów/pożyczek i wykup papierów wartościowych	5 791 538,0 0	6 590 042,0 0	7 547 372,0 0	6 700 000,0 0	6 400 000,0 0	6 580 000,0 0	4 100 000,0 0	4 100 000,0 0	0,00	0,00
w tym łączna kwota wyłączeń z limitu splaty zobowiązań, o którym mowa w art. 243 ustawy	734 993,0 0	494 736,0 0	1 294 735,0 0	1 200 000,0 0	1 100 000,0 0	200 000,0 0	0,00	0,00	0,00	0,00
inne	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Stan zadłużenia na koniec roku	42 017 414,0 0	35 427 372,0 0	27 880 000,0 0	21 180 000,0 0	14 780 000,0 0	8 200 000,0 0	4 100 000,0 0	0,00	0,00	0,00
Maksymalny dopuszczalny wskaźnik splaty zobowiązań	8,79 %	10,09 %	9,86 %	10 54%	10,39 %	10,04 %	9,54 %	8,50 %	7,61 %	6,71%
Relacja planowanej łącznej kwoty splaty zobowiązań do dochodów	7,19 %	8,01%	7,88 %	6,90 %	6,43%	7,35%	4,90 %	4,58 %	0,00 %	0,00%
Spełnienie wskaźnika splaty z art. 243 ufp.	TAK	TAK	TAK	TAK	TAK	TAK	TAK	TAK	TAK	TAK

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Załącznika nr 1 do Uchwały Rady Miejskiej w Morągu nr XIV/183/15 z dnia 25.11.2015 r

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

4. Nawiązanie do dokumentów strategicznych

Lokalny Program Rewitalizacji jest dokumentem programowym integrującym potrzeby lokalnej społeczności nie tylko w sferze społecznej, ale także w sferach przestrzennej i gospodarczej. Niniejszy program rewitalizacji jest zgodny z dokumentami planistycznymi i strategicznymi stanowiącymi podstawę polityki na szczeblu lokalnym i regionalnym.

Strategia Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Gminy Morąg

Strategia Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Gminy Morąg jest podstawowym dokumentem określającym priorytety, cele i kierunki rozwoju społeczno-gospodarczego gminy. Jest także dokumentem kluczowym dla planowania rozwoju lokalnego i długofalowego zarządzania gminą. W Strategii Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Gminy Morąg zostały wyznaczone trzy cele strategiczne w ramach których wypracowano cele operacyjne.

Cel strategiczny 1

Wprowadzenie skutecznej polityki kreującej wzrost potencjału gospodarczego, zwłaszcza małych i średnich przedsiębiorstw, ich konkurencyjność oraz klimat dla inwestycji

Cel operacyjne w ramach celu strategicznego 1

- Utworzenie bazy informacji gospodarczych o Gminie Morąg,
- Wprowadzenie preferencyjnego systemu opłat, ulg i podatków dla przedsiębiorców lokalnych oraz inwestorów zewnętrznych, uwzględniającego branże strategiczne dla rozwoju Gminy Morąg,
- Utworzenie Agencji Rozwoju Lokalnego,
- Poszukiwanie i promocję alternatyw produkcyjnych,
- Stworzenie systemu wspólnej promocji przedsiębiorców i gminy.

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

Cel strategiczny 2

Podniesienie jakości infrastruktury technicznej i społecznej do poziomu stwarzającego warunki dla zrównoważonego rozwoju gminy oraz zapewniającego podniesienie standardu usług dla mieszkańców i turystów

Cel operacyjne w ramach celu strategicznego 2

- Pomoc w znalezieniu nowych pomieszczeń na potrzeby działalności warsztatów dla osób niepełnosprawnych,
- Utworzenie Domu Dziennego Pobytu dla osób starszych i niepełnosprawnych,
- Program oczyszczania i utylizacji odpadów,
- Racjonalizacja systemu szkolnictwa podstawowego,
- Wydłużenie oraz modernizacja sieci wodociągowej i kanalizacyjnej,
- Podniesienie poziomu bezpieczeństwa na terenie Gminy Morąg,
- Budowa obwodnicy eliminującej ruch tranzytowy z centrum miasta.

Cel strategiczny 3

Wzrost atrakcyjności rekreacyjnej oraz poprawa wykorzystania potencjału turystycznego Gminy Morąg

Cel operacyjne w ramach celu strategicznego 3

- Koordynacja działań podejmowanych przez wszystkie podmioty zainteresowane rozwojem i promocja turystyki,
- Stworzenie bazy danych zawierającej informacje na temat miejsc noclegowych,
- Wprowadzenie preferencyjnego systemu opłat, ulg i podatków dla przedsiębiorców lokalnych oraz inwestorów zewnętrznych, uwzględniającego branże strategiczne dla rozwoju gminy,
- Stworzenie konkursowego systemu wspierania inicjatyw turystycznych i kulturalnych,
- Rozwój infrastruktury turystycznej.

Działania zaplanowane do realizacji w ramach procesu rewitalizacji na terenie Miasta Morąg wpisują się w ogóle założenia Strategii Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Gminy Morąg.

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

Celem nadrzędnym obu dokumentów jest rozwój społeczno-gospodarczy Morąga, a docelowo poprawa jakości życia jego mieszkańców. Projekty przewidziane do realizacji w Lokalnym Programie Rewitalizacji dla Miasta Morąg do roku 2023 są spójne z wszystkimi ww. celami strategicznymi Strategii. W procesie rewitalizacji Morąga zaplanowane zostały działania związane z rozwojem gospodarczym, poprawą jakości infrastruktury oraz wzrostem atrakcyjności rekreacyjnej miasta.

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Morąg na lata 2016 - 2025

Strategia stanowi wyraz lokalnej polityki społecznej, której celem jest działalność zmierzająca do poprawy standardów życia wszystkich mieszkańców wspólnoty samorządowej. Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Morąg na lata 2016 - 2025 jest dokumentem kierującym podejmowanie działań, mających na celu skuteczne rozwiązywanie występujących problemów społecznych. Jej głównym celem jest dokonanie diagnozy sytuacji społecznej, następnie opracowanie priorytetów oraz celów lokalnej polityki społecznej, które posłużą przygotowaniu programów pomocowych wspierających osoby i rodziny w ich trudnej sytuacji życiowej.

W dokumencie wskazano następujące priorytety oraz cele strategiczne:

Priorytet I. Wspieranie aktywności zawodowej i przedsiębiorczości mieszkańców.

Cel strategiczny 1. Poprawa sytuacji na lokalnym rynku pracy.

Priorytet II. Zapobieganie ubóstwu, problemom mieszkaniowym i bezdomności.

Cel strategiczny 2. Poprawa warunków socjalno - bytowych gospodarstw domowych.

Priorytet III. Wspomaganie rodziny w wypełnianiu podstawowych funkcji.

Cel strategiczny 3. Poprawa procesu opieki i wychowywania w rodzinach.

Priorytet IV. Wspieranie rozwoju dzieci i młodzieży.

Cel strategiczny 4. Lepsze przygotowanie dzieci i młodzieży do wyzwań dorosłości.

Priorytet V. Kreowanie warunków dla aktywności i rozwoju seniorów.

Cel strategiczny 5. Poprawa standardów życia osób starszych.

Priorytet VI. Zmniejszanie izolacji społecznej osób niepełnosprawnych oraz chorujących.

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

Cel strategiczny 6. Poprawa jakości życia osób z niepełnosprawnością oraz osób przewlekle i ciężko chorujących.

Priorytet VII. Wsparcie mieszkańców w wychodzeniu z uzależnienia.

Cel strategiczny 7. Zmniejszenie skali problemu uzależnień w gminie.

Priorytet VIII. Aktywizacja i integracja społeczności lokalnych.

Cel strategiczny 8. Zwiększenie aktywności i poczucia integracji w społecznościach lokalnych.

Działania zaplanowane do realizacji w ramach Lokalnego Programu Rewitalizacji wpisują się w całości w priorytety oraz cele strategiczne Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Morąg na lata 2016 - 2025. Celem nadrzędnym obu dokumentów jest bowiem rozwiązywanie podstawowych problemów społecznych dotyczących najuboższą część lokalnej społeczności co w konsekwencji ma doprowadzić do poprawy ich trudnej sytuacji oraz przeciwdziałać wykluczeniu społecznemu.

Zintegrowana Strategia Rozwoju Społeczno - Gospodarczego Ostródzko - Iławskiego Obszaru Funkcjonalnego na lata 2015 - 2025

Ostródzko-Iławski Obszar Funkcjonalny obejmuje swym zasięgiem tereny administracyjne sześciu gmin: Gmina miejska Ostróda, Gmina wiejska Ostróda, Gmina miejska Iława, Gmina wiejska Iława, Gmina Miłomłyn, Gmina Morąg i Powiat Ostródzki.

Zintegrowana Strategia Rozwoju Społeczno - Gospodarczego Ostródzko - Iławskiego Obszaru Funkcjonalnego zawiera główne kierunki rozwoju całego obszaru w sferze przestrzennej, gospodarczej i społecznej.

Główny cel dokumentu to wskazanie możliwych kierunków rozwoju współpracy między jednostkami samorządu terytorialnego tworzącymi obszar funkcjonalny oraz określenie najważniejszych z punktu widzenia OIOF przedsięwzięć planowanych do realizacji.

W Strategii wskazano następujące obszary priorytetowe oraz cele strategiczne:

Obszar Priorytetowy I. Konkurencyjna i nowoczesna gospodarka.

Cel strategiczny I.1. Poprawa atrakcyjności gospodarczej regionu.

Cel strategiczny I.2. Opracowanie systemu pozyskiwania i obsługi inwestorów.

Cel strategiczny I.3. Wsparcie przedsiębiorczości mieszkańców OIOF.

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

Cel strategiczny I.4. Wspieranie dostarczania usług dla przedsiębiorców.

Cel strategiczny I.5. Wsparcie konkurencyjności i innowacyjności lokalnej gospodarki.

Cel strategiczny I.6. Wsparcie rozwoju branż i produktów o silnej identyfikacji z regionem, przy uwzględnieniu regionalnych specjalizacji.

Cel strategiczny I.7. Opracowanie jednolitej marki turystycznej i inwestycyjnej Mazur Zachodnich.

Cel strategiczny I.8. Wsparcie procesów zrzeszania się i współpracy lokalnych przedsiębiorstw.

Cel strategiczny I.9. Wsparcie rozwoju turystyki na terenie OIOF.

Cel strategiczny I.10. Podnoszenie potencjału kapitału ludzkiego i społecznego.

Cel strategiczny I.11. Promocja zatrudnienia.

Obszar Priorytetowy II. Bogata i różnorodna infrastruktura.

Cel strategiczny II.1. Poprawa stanu infrastruktury drogowej i kolejowej.

Cel strategiczny II.2. Rozbudowa infrastruktury rowerowej i pieszo - rowerowej.

Cel strategiczny II.3. Rozwój systemów transportu zbiorowego.

Cel strategiczny II.4. Tworzenie warunków do rozwoju budownictwa mieszkaniowego.

Cel strategiczny II.5. Rozbudowa systemu usług komunalnych.

Cel strategiczny II.6. Podnoszenie dostępności do nowoczesnych technologii komunikacyjnych.

Cel strategiczny II.7. Podnoszenie jakości i dostępności infrastruktury sportowej i rekreacyjnej.

Cel strategiczny II.8. Rewitalizacja połączeń kanałowych i wykorzystanie zasobów wodnych subregionu.

Cel strategiczny II.9. Poprawa efektywności energetycznej.

Cel strategiczny II.10. Utrzymanie i rozwój obiektów edukacyjnych.

Cel strategiczny II.11. Podnoszenie funkcjonalności obszarów zurbanizowanych.

Cel strategiczny II.12. Ochrona obiektów zabytkowych.

Obszar Priorytetowy III. Wysoka jakość życia.

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

Cel strategiczny III.1. Poprawa jakości współpracy instytucji publicznych ze społecznością i budowanie postaw obywatelskich.

Cel strategiczny III.2. Podnoszenie efektywności działalności wychowawczej i oświatowej.

Cel strategiczny III.3. Podnoszenie jakości przygotowania uczniów do funkcjonowania na rynku pracy.

Cel strategiczny III.4. Wspieranie idei kształcenia ustawicznego i wykorzystywania umiejętności twórczych.

Cel strategiczny III.5. Wsparcie instytucji kultury.

Cel strategiczny III.6. Promocja kultury.

Cel strategiczny III.7. Promocja aktywności fizycznej.

Cel strategiczny III.8. Poprawa jakości i dostępności usług profilaktyki i ochrony zdrowia.

Cel strategiczny III.9. Rewitalizacja społeczna.

Cel strategiczny III.10. Pomoc społeczna.

Cel strategiczny III.11. Edukacja ekologiczna i ochrona środowiska.

Działania rewitalizacyjne planowane w ramach Lokalnego Programu Rewitalizacji wpisują się w cele i założenia Zintegrowanej Strategii Rozwoju Społeczno - Gospodarczego Ostródzko - Iławskiego Obszaru Funkcjonalnego. Główne projekty niniejszego dokumentu dotyczą eliminacji podstawowych problemów społecznych, pomocy najuboższym oraz walki z wykluczeniem społecznym. Takie same cele określono w celach strategicznych III.9 i III.10 Zintegrowanej Strategii. Poprawa sytuacji społecznej będzie skutkowałą realizacją pozostałych celów zawartych w Zintegrowanej Strategii Rozwoju Społeczno - Gospodarczego Ostródzko - Iławskiego Obszaru Funkcjonalnego.

Strategia Rozwoju Społeczno - Gospodarczego Województwa Warmińsko - Mazurskiego do roku 2025

Dokument będący aktualizacją Strategii z 2005 r. stanowi trzeci etap planowania strategicznego zapoczątkowanego przez władze regionu w 1999 r. To podstawowy plan strategiczny wytyczający kierunki rozwoju województwa warmińsko - mazurskiego. Strategia ta stanowi podstawę do przygotowania kolejnych regionalnych programów operacyjnych.

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

Dokument wyznacza trzy obszary priorytetowe w perspektywie do 2025 r.:

- konkurencyjna gospodarka,
- otwarte społeczeństwo,
- nowoczesne sieci.

Dla powyższych obszarów priorytetowych określono do osiągnięcia cztery cele strategiczne:

Cel strategiczny I. Wzrost konkurencyjności gospodarki.

- 1.1. Wzrost konkurencyjności regionu poprzez rozwój inteligentnych specjalizacji.
- 1.2. Wzrost innowacyjności firm.
- 1.3. Wzrost liczby miejsc pracy.

Cel strategiczny II. Wzrost aktywności społecznej.

- 2.1. Rozwój kapitału społecznego.
- 2.2. Wzrost dostępności i jakości usług publicznych.

Cel strategiczny III. Wzrost liczby i jakości powiązań sieciowych.

- 3.1. Doskonalenie administracji.
- 3.2. Intensyfikacja współpracy międzyregionalnej.

Cel strategiczny IV. Stworzenie nowoczesnej infrastruktury rozwoju.

- 4.1. Zwiększenie zewnętrznej dostępności komunikacyjnej oraz spójności wewnętrznej.
- 4.2. Dostosowana do potrzeb sieć nośników energii.
- 4.3. Poprawa jakości i ochrona środowiska przyrodniczego.

Projekty zaplanowane do realizacji w ramach rewitalizacji obszaru zdegradowanego w Morągu wpisują się w cele Strategii Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Województwa Warmińsko - Mazurskiego. Rozwiązanie podstawowych problemów wyznaczonego terenu spowoduje powstanie odpowiednich warunków do zrównoważonego rozwoju miasta, wzrostu konkurencyjności miejscowej gospodarki oraz stworzenia nowoczesnej infrastruktury.

Regionalny Program Operacyjny Województwa Warmińsko-Mazurskiego na lata 2014-2020

Regionalny Program Operacyjny Województwa Warmińsko – Mazurskiego na lata 2014 – 2020 realizuje cele unijnej strategii na rzecz inteligentnego, zrównoważonego wzrostu

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

sprzyjającemu włączeniu społecznemu oraz osiągnięciu spójności gospodarczej, społecznej i terytorialnej poprzez koncentrację tematyczną i terytorialną wsparcia na przedsięwzięciach odnoszących się do następujących osi priorytetowych:

1. Inteligentna gospodarka Warmii i Mazur.
2. Kadry dla gospodarki.
3. Cyfrowy region.
4. Efektywność energetyczna.
5. Środowisko przyrodnicze i racjonalne wykorzystanie zasobów.
6. Kultura i dziedzictwo.
7. Infrastruktura transportowa.
8. Obszary wymagające rewitalizacji.
9. Dostęp do wysokiej jakości usług publicznych.
10. Regionalny rynek pracy.
11. Włączenie społeczne.
12. Pomoc techniczna

Działania programowane w LPR wpisują się w ramy osi priorytetowej 8 „Obszary wymagające rewitalizacji” – Priorytet inwestycyjny 9b „Wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności na obszarach miejskich i wiejskich” oraz osi 11 „Włączenie społeczne” – Priorytet inwestycyjny 9i „Aktywne włączenie, w tym z myślą o promowaniu równych szans oraz aktywnego uczestnictwa i zwiększaniu szans na zatrudnienie”. Głównym celem programu rewitalizacji jest utworzenie Regionalnego Centrum Pomocy Terapeutycznej, który realizowany będzie programami o charakterze społecznym wspomaganyymi przedsięwzięciami inwestycyjnymi.

Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Całego Obszaru Miasta Morąg

MPZP jest aktem prawa miejscowego przyjmowanego w formie uchwały rady gminy, określający przeznaczenie, warunki zagospodarowania i zabudowy terenu, a także rozmieszczenie inwestycji celu publicznego. Składa się z części tekstowej oraz graficznej.

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego obejmuje swoim zasięgiem cały obszar Morąga. Programowane w LPR działania inwestycyjne nie naruszają zapisów MPZP.

Tabela 34. Zestawienie projektów w ramach LPR z funkcjami terenów objętych MPZP

L.p.	Projekt	Funkcje terenu przeznaczonego pod działania inwestycyjne
1.	Adaptacja wieży ciśnień na cele społeczne	Tereny infrastruktury technicznej
2.	Modernizacja stadionu	Tereny usług sportu i rekreacji,
3.	Rewaloryzacja Parku	Tereny zieleni parkowej,
4.	Adaptacja budynku przy stadionie	Tereny usług usługowa,
5.	Tajemniczy Ogród Hortiterapii	Tereny zieleni parkowej,
6.	Rewaloryzacja kwartału ulic starego miasta	Tereny usług, tereny zabudowy usługowej z mieszkalną, tereny zieleni parkowej, tereny usług handlu, tereny zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej, tereny obsługi komunikacji,
7.	Modernizacja szpitala z zagospodarowaniem terenu	Tereny usług ochrony zdrowia
8.	Zagospodarowanie targowiska miejskiego	Tereny usług handlu
9.	Modernizacja Szkoły Podstawowej i Gimnazjum nr 2	Tereny usług oświaty
10.	Termomodernizacja	Tereny zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej, tereny zabudowy usługowej z mieszkalną, tereny usług, tereny usług oświaty,

Źródło: Opracowanie własne na podstawie MPZP

W MPZP, na terenach oznaczonych jako IW – tereny infrastruktury technicznej z podstawowym przeznaczeniem na ujęcia wody, dopuszcza się realizację obiektów administracyjnych.

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

5. System wdrażania Lokalnego Programu Rewitalizacji

Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Morąg do roku 2023 zawiera zestaw działań przewidzianych do realizacji przez różne podmioty, w różnym czasie i w różnych miejscach. Prawidłowa koordynacja przewidzianych w programie zadań, jak również właściwe zarządzanie możliwe jest poprzez przyjęcie odpowiedniego systemu wdrażania.

Zarówno przyjęcie Lokalnego Programu Rewitalizacji Miasta Morąg do roku 2023, jak i jego ewentualne późniejsze aktualizacje będą dokonywane w drodze uchwały Rady Miejskiej.

W celu właściwego wdrożenia Lokalnego Programu Rewitalizacji Burmistrz Miasta Morąg powoła kilkuosobowego LIDERA Manufaktury Pracy Organicznej oraz Pełnomocnika ds. rewitalizacji. Pełnomocnik pełnił będzie funkcję koordynatora wdrażania LPR. Do zadań Pełnomocnika należą m. in.:

- współpraca z LIDEREM inicjatywy społecznej Manufaktura Pracy Organicznej,
- monitoring Lokalnego Programu Rewitalizacji,
- koordynacja aktualizacji Lokalnego Programu Rewitalizacji,
- promowanie Lokalnego Programu Rewitalizacji.

Z uwagi na wieloaspektowy charakter Lokalnego Programu Rewitalizacji, w procesie jego wdrażania uczestniczyć będzie wiele podmiotów. Niezwykle ważne jest, aby wszystkie zainteresowane podmioty wykazywały maksymalne zaangażowanie w realizację założeń Programu Rewitalizacji, które umożliwią osiągnięcie założonych w nim celów. Uczestnikami procesu rewitalizacji będą następujące podmioty (z uwagi na charakter dokumentu nie jest to katalog zamknięty):

- Miasto Morąg;
- organizacje pozarządowe;
- podmioty gospodarcze;
- mieszkańcy Morąga;
- właściciele nieruchomości położonych na obszarze rewitalizacji;
- wspólnoty mieszkaniowe;

- pozostałe jednostki samorządowe;
- Komenda Powiatowa Policji w Morągu;
- instytucje naukowe;
- podmioty świadczące usługi z zakresu edukacji dzieci, młodzieży i dorosłych;
- kościoły i związki wyznaniowe.

Za wdrażanie poszczególnych projektów odpowiedzialne będą podmioty zaangażowane w ich realizację. W przypadku projektów własnych Miasta, przygotowanie i wdrożenie projektu spoczywać będzie na pracownikach odpowiednich komórek organizacyjnych Urzędu Miejskiego w Morągu. Ponadto część projektów będzie realizowana przy pomocy Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej i organizacji pozarządowych, a część realizowana będzie przez podmioty prywatne.

6. System monitorowania Lokalnego Programu Rewitalizacji

Za monitoring Lokalnego Programu Rewitalizacji Miasta Morąg do roku 2023 odpowiedzialny będzie Pełnomocnik ds. rewitalizacji. Do jego zadań w ramach monitoringu należało będzie podejmowanie działań polegających na:

- dokonywaniu systematycznej, okresowej oceny stopnia realizacji działań zapisanych w dokumencie,
- wprowadzaniu ewentualnych modyfikacji (zgodnie ze zmieniającymi się warunkami zewnętrznymi i wewnętrznymi),
- kontroli efektywności wydatkowania środków finansowych.

Monitoring jest konieczny z punktu widzenia oceny Lokalnego Programu Rewitalizacji, wykrywania nieprawidłowości oraz podejmowania działań naprawczych. Dzięki odpowiednio zaplanowanemu systemowi monitoringu i ewaluacji zapobiega się niebezpieczeństwu dezaktualizacji założeń Lokalnego Programu Rewitalizacji. Proces monitoringu Programu polega na systematycznym zbieraniu i analizowaniu ilościowych i jakościowych informacji

na temat wdrażanego działania, jak i całego Programu w aspekcie finansowym i rzeczowym. System monitorowania realizacji Programu jest procesem, który ma na celu ukazanie i przeanalizowanie stanu zaawansowania wdrażanych projektów oraz ich zgodności z postawionymi założeniami.

Monitorowanie i ocena stopnia realizacji Lokalnego Programu Rewitalizacji będą prowadzone na poziomie poszczególnych zadań inwestycyjnych i społecznych oraz na poziomie całego dokumentu. W pierwszym kwartale kolejnego roku sporządzony zostanie raport roczny za rok zakończony, podsumowujący zrealizowane w minionym roku projekty oraz określający stan realizacji nieukończonych przedsięwzięć. W połowie okresu objętego Programem, tj. w 2020 r. przygotowany zostanie raport zestawiający zrealizowane dotychczas projekty wraz z efektami ich realizacji. Na zakończenie horyzontu czasowego Lokalnego Programu Rewitalizacji opracowany zostanie raport końcowy.

Skuteczność i efektywność Lokalnego Programu Rewitalizacji Miasta Morąg do roku 2023 będzie poddawana bieżącej ocenie przez Pełnomocnika ds. rewitalizacji, a sprawozdania przekazywane będą Burmistrzowi.

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

Rekomendacje i wnioski

- Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Morąg do 2023 roku powstał przy współudziale interesariuszy procesu rewitalizacji, poprzez zapewnienie im udziału w spotkaniach konsultacyjnych oraz możliwość zgłaszania projektów, uwag i wniosków. Wdrażanie przedmiotowego dokumentu oraz monitoring jego realizacji również odbywać się będą przy ich współudziale,
- Oprócz zastosowanej metody wskaźnikowej, wykorzystującej dane statystyczne dotyczące zjawisk społecznych i gospodarczych, podczas wyznaczania obszarów rewitalizacji posłużono się również informacjami, które pozwoliły zidentyfikować problemy w sferach technicznej i przestrzenno-funkcjonalnej,
- Wyznaczono następujące obszary rewitalizacji: obszar Zatorze, którego powierzchnia stanowi 8,2% całkowitej powierzchni miasta (0,50 km²), zamieszkały przez 7,14% populacji miasta (911 osób), obszar Śródmieście stanowiący 7,58% powierzchni miasta (0,47 km²), zamieszkały przez 17,82% populacji miasta (2 472 osób) oraz obszar w rejonie ul. Sienkiewicza zajmujący 1,2% powierzchni miasta (0,0736 km²), zamieszkiwany przez 4,11% mieszkańców miasta (570 osób). Łączna powierzchnia obszarów rewitalizacji stanowi 16,98% powierzchni miasta i zamieszkiwana jest przez 29,07% jego populacji (3 953 osób),
- Wykreowanie projektu zintegrowanego, integrującego wszystkie projekty podstawowe, pozwoliło na zapewnienie ich wielowymiarowej komplementarności, dzięki uwzględnieniu zachodzących między przedsięwzięciami relacji,
- Z uwagi na fakt, że w mieście Morąg wyznaczono **trzy obszary rewitalizacji**, niezmiernie ważnym aspektem było zapewnienie komplementarności problemowej i przestrzennej projektów, dzięki czemu prowadzenie działań na jednym obszarze skutkuje pozytywnymi efektami na wszystkich obszarach lub na terenie całego miasta,
- Wszystkie planowane do realizacji projekty mają na celu przeciwdziałanie degradacji obszaru rewitalizacji, jednak z uwagi na społeczny charakter rewitalizacji, koncentrują się

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

w szczególności na działaniach społecznych, ukierunkowanych na włączenie społeczne i aktywizację społeczno-zawodową,

- Odpowiedzią na przedstawiony katalog celów oraz istniejące potencjały miasta było opracowanie projektu zintegrowanego: Regionalne Centrum Pomocy Terapeutycznej, na który składają się następujące projekty:
  - Kolej na zmiany (obszar Zatorze):
    - Moduł I – adaptacja wieży ciśnień na potrzeby społeczne,
    - Moduł II – modernizacja stadionu,
    - Moduł III – rewaloryzacja Parku,
    - Moduł IV – Adaptacja budynku przy stadionie;
  - Dźwięki Muzyki (Obszar Śródmieście),
  - Tajemniczy Ogród Hortiterapii (obszar C) – wraz z częścią społeczną,
- Jednym z założeń podczas budowania projektu zintegrowanego było potraktowanie procesu rewitalizacji, nie tylko jako sposobu wyprowadzenia obszarów rewitalizacji ze stanu kryzysowego, ale także jako bodźca rozwojowego dla całego miasta,
- W celu skutecznego prowadzenia działań rewitalizacyjnych, rekomenduje się możliwie jak najbardziej zaawansowane angażowanie społeczeństwa w realizację LPR, poprzez przedstawione w dokumencie mechanizmy. Istotne jest to zwłaszcza na etapie wdrażania procesów rewitalizacji, gdzie ważnym aspektem jest pobudzanie oddolnych inicjatyw, tak, aby rewitalizacja przebiegała zgodnie z wolą beneficjentów ostatecznych – grupy najbardziej dotkniętej stanem kryzysowym.
- Ponadto rekomenduje się dążyć do jak największego zaangażowania w proces rewitalizacji podmioty prywatne, właściciele nieruchomości, podmioty ekonomii społecznej oraz organizacje pozarządowe działające zarówno na terenie miasta, jak i poza nim. Powodem takich działań jest dążenie do stworzenia takiego kolektywu, który realizować będzie jeden wspólny cel jakim jest rewitalizacja Miasta Morąg,
- Społeczeństwo powinno także aktywnie uczestniczyć na etapie monitorowania i oceny efektów zrealizowanych przedsięwzięć rewitalizacyjnych. To właśnie mieszkańcy, zarówno obszarów rewitalizacji, jak i całego Morąga są głównymi beneficjentami

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

procesów rewitalizacji. Należy kontynuować tworzenie warunków do dialogu społecznego przez konsultacje społeczne i działania aktywizujące.

- Należy również pamiętać, że celem rewitalizacji jest wyprowadzenie ze stanu kryzysowego obszaru rewitalizowanego, a program rewitalizacji jest tylko początkiem tego procesu. Programuje on kierunki działań, będące ramami do prowadzenia w przyszłości procesów rewitalizacyjnych, nawet jeśli działania te wykraczać będą poza ramy czasowe przedmiotowego dokumentu.

Spis tabel

Tabela 1. Zabytki na terenie Morąga (stan na 30.06.2015 r.)	18
Tabela 2. Struktura zagospodarowania gruntów w Morągu	22
Tabela 3. Odbiorcy energii elektrycznej w Morągu w latach 2009 - 2013	24
Tabela 4. Sieć gazowa w Morągu w latach 2009 - 2013.....	25
Tabela 5. Sieć wodociągowa i kanalizacyjna w Morągu	28
Tabela 6. Pracujący w Morągu w latach 2009 – 2014	33
Tabela 7. Podmioty gospodarki narodowej według sektorów własnościowych w Morągu	36
Tabela 8. Podmioty gospodarcze według sekcji i działów PKD w Morągu	37
Tabela 9. Liczba podmiotów zarejestrowanych w systemie REGON na 10 000 mieszkańców w Morągu, powiecie ostródzkim i województwie warmińsko - mazurskim	41
Tabela 10. Ruch turystyczny w Morągu w latach 2009 – 2014	42
Tabela 11. Liczba ludności w Morągu w latach 2009 - 2014	45
Tabela 12. Ludność Morąga według wieku w latach 2009 - 2014	46
Tabela 13. Ruch naturalny według płci w Morągu w latach 2009 - 2014	47
Tabela 14. Migracje w Morągu w latach 2009 -2014	48
Tabela 15. Ludność Morąga według ekonomicznych grup wieku wraz ze wskaźnikami obciążenia demograficznego w latach 2009 - 2014	51
Tabela 16. Powody przyznawania pomocy społecznej w Morągu	54
Tabela 17. Bezrobotni w Morągu w latach 2009 - 2014.....	56
Tabela 18. Szkolnictwo podstawowe i gimnazjalne w Morągu w latach 2009 - 2014.....	63
Tabela 19. Opieka zdrowotna w Morągu w latach 2009 - 2014	67
Tabela 20. Zasoby mieszkaniowe Morąga.....	72
Tabela 21. Analiza SWOT	74
Tabela 22. Wykaz ulic wchodzących w skład obszaru rewitalizowanego Zatorze w Morągu	87
Tabela 23. Dane wyjściowe do przeprowadzenia analizy wskaźnikowej.....	87
Tabela 24. Wyniki analizy wskaźnikowej dla obszaru Zatorze	88
Tabela 25. Wykaz ulic wchodzących w skład obszaru rewitalizowanego Śródmieście w Morągu	102
Tabela 26. Dane wyjściowe do przeprowadzenia analizy wskaźnikowej.....	103
Tabela 27. Wyniki analizy wskaźnikowej obszaru Śródmieście	104
Tabela 28. Wykaz ulic wchodzących w skład obszaru rewitalizowanego C, w rejonie ul. Sienkiewicza.....	114
Tabela 29. Dane wyjściowe do przeprowadzenia analizy wskaźnikowej.....	114
Tabela 30. Wyniki analizy wskaźnikowej dla obszaru C.....	115
Tabela 31. Wykaz planowanych do realizacji projektów wraz ze wskazaniem źródła finansowania zewnętrznego	159
Tabela 32. Wskaźniki realizacji celów procesu rewitalizacji	168

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

Tabela 33. Wieloletnia Prognoza Finansowa Gminy Morąg na lata 2016 - 2025 170
Tabela 34. Zestawienie projektów w ramach LPR z funkcjami terenów objętych MPZP 180

Spis rysunków

Rysunek 1. Obszary rewitalizacji w Morągu 5
Rysunek 2. Projekt zintegrowany – Regionalne Centrum Pomocy Terapeutycznej..... 7
Rysunek 3. Położenie Gminy Morąg na tle województwa oraz powiatu..... 12
Rysunek 4. Struktura własności gruntów w Morągu wg stanu na 30.06.2008 r..... 21
Rysunek 5. Sieć wodociągowa w Morągu 27
Rysunek 6. Sieć kanalizacyjna w Morągu 29
Rysunek 7. Korzystający z instalacji (% ogółu ludności)..... 30
Rysunek 8. Korzystający z instalacji na tle powiatu i województwa w 2014 r. 31
Rysunek 9. Pracujący na 1 000 ludności na tle powiatu i województwa..... 34
Rysunek 10. Struktura osób pracujących w Morągu według płci w latach 2009 – 2014 35
Rysunek 11. Struktura podmiotów gospodarczych w Morągu według PKD w 2014 r. 39
Rysunek 12. Struktura podmiotów gospodarczych w Morągu w 2014 r. według klas wielkości 40
Rysunek 13. Podmioty wpisane do rejestru REGON w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców w Morągu na tle powiatu i województwa w latach 2009 -2014 41
Rysunek 14. Turyści korzystający z noclegów w Morągu na tle innych miast powiatu ostródzkiego w latach 2009 - 2014 43
Rysunek 15. Ludność wg płci Morągu w latach 2009 - 2014..... 45
Rysunek 16. Struktura ludności Morąga według wieku w 2014 r. 46
Rysunek 17. Przyrost naturalny w latach 2009 – 2013 48
Rysunek 18. Saldo migracji w przeliczeniu na 1 000 osób w Morągu na tle powiatu i województwa w latach 2009 - 2014..... 50
Rysunek 19. Udział ludności według ekonomicznych grup wieku w ludności ogółem w latach 2009 -2014..... 52
Rysunek 20. Wskaźniki obciążenie demograficznego w 2014 r. w Morągu na tle powiatu i województwa..... 53
Rysunek 21. Bezrobotni zarejestrowani oraz z prawem do zasiłku w latach 2009 - 2014 56
Rysunek 22. Dzieci objęte wychowaniem przedszkolnym (w wieku 3 - 5 lat) w Morągu na tle powiatu i województwa..... 62
Rysunek 23. Liczba uczniów w szkołach podstawowych i gimnazjalnych..... 64
Rysunek 24. Współczynnik skolaryzacji brutto w latach 2009 - 2014 (%) 65
Rysunek 25. Współczynnik skolaryzacji netto w latach 2009 - 2014..... 66

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

Rysunek 26. Wskaźniki zasobów mieszkaniowych w 2014 r. dla Morąga, ...	73
Rysunek 27. Wyniki analizy wskaźnikowej w oparciu o metodę standaryzacji w Morągu	80
Rysunek 28. Obszary rewitalizowane w Morągu.....	81
Rysunek 29. Obszar rewitalizowany Zatorze.....	82
Rysunek 30. Wyrys ze Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Morąg obejmujący granice obszaru rewitalizowanego Zatorze wraz z legendą.....	83
Rysunek 31. Wyrys z Miejscowego Planu Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Morąg, obejmujący granice obszaru rewitalizowanego Zatorze wraz z fragmentem legendy.....	85
Rysunek 32. Liczba osób korzystających z zasiłków pomocy społecznej.....	90
Rysunek 33. Udział bezrobotnych z wykształceniem podstawowym w ogólnej liczbie bezrobotnych	91
Rysunek 34. Udział długotrwale bezrobotnych wśród osób w wieku produkcyjnym.....	91
Rysunek 35. Liczba czynów karalnych popełnionych przez osoby nieletnie	92
Rysunek 36. Liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarki narodowej na 100 osób.....	93
Rysunek 37. Frekwencja w wyborach parlamentarnych w dniu 25.10.2015 r.	93
Rysunek 38. Obszar rewitalizowany Śródmieście	94
Rysunek 39. Wyrys ze Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Morąg obejmujący granice obszaru rewitalizowanego Śródmieście wraz z legendą. .	96
Rysunek 40. Wyrys z Miejscowego Planu Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Morąg, obejmujący granice obszaru rewitalizowanego Śródmieście wraz z fragmentem legendy	98
Rysunek 41. Liczba osób korzystających z zasiłków pomocy społecznej.....	105
Rysunek 42. Udział długotrwale bezrobotnych wśród osób w wieku produkcyjnym.....	106
Rysunek 43. Odsetek osób bezrobotnych z wykształceniem podstawowym w ogólnej liczbie bezrobotnych	107
Rysunek 44. Liczba przestępstw i wykroczeń stwierdzonych (poza zdarzeniami drogowymi i przestępstwami gospodarczymi) w tym czyny karalne nieletnich na 1 000 mieszkańców obszaru	108
Rysunek 45. Liczba czynów karalnych popełnionych przez osoby nieletnie na 1 tys. osób nieletnich	108
Rysunek 46. Frekwencja w wyborach parlamentarnych 25.10.2015 r.	109
Rysunek 47. Obszar rewitalizowany w rejonie ul. Sienkiewicza	110
Rysunek 48. Wyrys ze Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Morąg obejmujący granice obszaru rewitalizowanego w rejonie ul. Sienkiewicza wraz z legendą.....	111
Rysunek 49. Wyrys z Miejscowego Planu Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Morąg, obejmujący granice obszaru w rejonie ul. Sienkiewicza wraz z fragmentem legendy	113
Rysunek 50. Liczba osób korzystających z zasiłków pomocy społecznej.....	116
Rysunek 51. Udział bezrobotnych z wykształceniem podstawowym w ogólnej liczbie bezrobotnych	117

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014

Rysunek 52. Udział długotrwale bezrobotnych wśród osób w wieku produkcyjnym	118
Rysunek 53. Liczba przestępstw i wykroczeń stwierdzonych (poza zdarzeniami drogowymi i przestępstwami gospodarczymi) w tym czyny karalne nieletnich na 1000 mieszkańców	119
Rysunek 54. Liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarki narodowej na 100 osób.....	120
Rysunek 55. Frekwencja w wyborach parlamentarnych w dniu 25.10.2015 r.	120
Rysunek 56. Projekt zintegrowany.....	126
Rysunek 57. Etapy tworzenia podmiotu ekonomii społecznej	128
Rysunek 58. Model współpracy w ramach MPO.....	148

Projekt finansowany przy udziale środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014